

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ
ΤΗΣ
ΜΙΚΡΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ
ΤΟΥ
ΜΑΝΟΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1976

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ
ΤΗΣ
ΜΙΚΡΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ
ΤΟΥ
ΜΑΝΩΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ

1976

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Στή συσκευή, που έγινε στις 27 Ιανουαρίου 1976 στο Υπουργείο Παιδείας υπό την Προεδρία του Προϋποτιτουχού κ. Κωνσταντίνου Καρμαυρίδη με θέμα την αναμόρφωση της Παιδείας μας, είχε αποφασιστεί η διδασκαλία της δημοτικής γλώσσας σε όλες τις βαθμίδες της 'Εκπαίδευσης, γενικής και επαγγελματικής. Η παρούσα Γραμματική είναι έργο του Κράτους.

ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

ΤΗΣ

ΜΙΚΡΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ

ΤΟΥ

ΜΑΝΟΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

Το Υπουργείο Παιδείας, με την απόφαση της 15/11/75, στα σημερινά δεδομένα της νεοελληνικής και σχολικής πραγματικότητας, η ομάδα εργασίας με ιδιαίτερο ζήλο αλλά και επίγνωση εθδότης και επίβαλε τις τροποποιητικές της προτάσεις στην 'Επιτροπή που καταστάθηκε με την Φ.211.13/48/36556/7.4.1976 απόφαση του 'Υπουργείου Παιδείας.

Η 'Επιτροπή, με Πρόεδρο κ. Γεωργίου Στασιόπουλο, 'Ακαδημαϊκό και πρώην Πρόεδρο της 'Εταιρείας 'Ελληνικών Γλωσσολόγων και μέλη των 'Αντιπροσώπων της 'Ακαδημίας κ. Πέντε, κ. Κωνσταντίνου Καρμαυρίδη, κ. Γεωργίου Κωνσταντίνου, κ.κ. 'Εμμ. Κωνσταντίνου, Ανδρέου Κωνσταντίνου και 'Αγ. Τσαπανίδου και τον Πρόεδρο του ΚΕΜΕ κ. 'Αλέξ. Καρανικόλα, μελέτησε τις προτάσεις που επέβαλε η ομάδα εργασίας, τις ενέκρινε και έδωσε λύσεις σε προβλήματα που είχαν παρουσιαστεί.

Σήμερα έχουμε τη χαρά να παραδώσουμε στον 'Ελληνικό 'Εκπαιδευτικό 'Οργανισμό ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ, μέλλον αλλά και άγχιος, διότι η παρούσα Γραμματική είναι έργο του Κράτους, θεμελιώνοντας τη διδασκαλία της από βιβλίο.

ΑΘΗΝΑΙ

1976

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΠΙΤΡΟΦΗ ΜΕΣΟΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΩΤΟ ΤΥΠΟΝ ΕΚΔΕΥΣΕΩΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΕΚΔΟΣΕΩΣ

1974

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στή σύσκεψη, πού έγινε στις 27 'Ιανουαρίου 1976 στο 'Υπουργείο Παιδείας υπό τήν Προεδρία τοῦ Πρωθυπουργοῦ κ. Κωνσταντίνου Καραμανλῆ μέ θέμα τήν αναμόρφωση τῆς Παιδείας μας, εἶχε αποφασιστεῖ ἡ διδασκαλία τῆς δημοτικῆς γλώσσας σέ ὄλες τίς βαθμίδες τῆς 'Εκπαιδύσεως, γενικῆς καί ἐπαγγελματικῆς. Ἡ ἀπόφαση αὐτή ἔπεται ἀπό λίγο ἔγινε νόμος τοῦ Κράτους.

Τό 'Υπουργεῖο 'Εθνικῆς Παιδείας, γιά νά πραγματώσει τήν ιστορική αὐτή ἀπόφαση, ἀνέθεσε στό ΚΕΜΕ νά συγκροτήσῃ ομάδα ἐργασίας μέ τήν ἐντολή νά προσαρμόσῃ τή Μικρῆ Νεοελληνική Γραμματική τοῦ Μανόλη Τριανταφυλλίδη, τῶν ἐκδόσεων 1965 καί 1975, στά σημερινά δεδομένα τῆς νεοελληνικῆς καί σχολικῆς πραγματικότητας. Ἡ ομάδα ἐργάστηκε μέ ἰδιαίτερο ζήλο ἀλλά καί ἐπίγνωση εὐθύνης καί υπέβαλε τίς τροποποιητικῆς τῆς προτάσεις στήν 'Επιτροπή πού καταρτίστηκε μέ τήν Φ.211.13/48/36556/7.4.1976 ἀπόφαση τοῦ 'Υπουργείου Παιδείας.

Ἡ 'Επιτροπή, μέ Πρόεδρο τόν κ. Μιχ. Στασινοπούλου, 'Ακαδημαϊκό καί πρόην Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, καί μέλη τόν 'Αντιπρόεδρο τῆς 'Ακαδημίας κ. Πέτρο Χάρη, τούς ὁμότιμους Καθηγητές Πανεπιστημίου κ.κ. 'Εμμ. Κριαρά, Λίνο Πολίτη καί 'Αγ. Τσοπανάκη καί τόν Πρόεδρο τοῦ ΚΕΜΕ κ. 'Αλέξ. Καρανικόλα, μελέτησε τίς προτάσεις πού υπέβαλε ἡ ομάδα ἐργασίας, τίς ἐνέκρινε καί ἔδωσε λύσεις σέ προβλήματα πού εἶχαν παρουσιαστεῖ.

Σήμερα ἔχουμε τή χαρά νά παραδώσουμε στόν 'Ελληνα ἐκπαιδευτικό καί στά ἑλληνόπουλα τή Γραμματική τους, ἕνα ἔργο μελέτης, μόχθου ἀλλά καί ἀγάπης. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ καθηγητής καί ὁ διδάσκαλος, θεμελιώνοντας τή γλωσσική διδασκαλία τους στό βιβλίο

αυτό, μέ τό ζήλο πού τούς διακρίνει, θά δώσουν ἀριότερη γλωσσική παιδεία στούς μαθητές τους. Καί εἴμαστε βέβαιοι ὅτι ὁ μαθητής τοῦ Δημοτικοῦ καί τοῦ Γυμνασίου μας θά δεχτεῖ τή Γραμματική του ὡς βασικό βοήθημα γιά τή γλωσσική του κατάρτιση καί θά τήν ἔχει χρήσιμο σύμβουλο καί εὐεργετικό σύντροφο τῆς σχολικῆς του ζωῆς.

Ὁ Ὑφυπουργός Ἐθνικῆς Παιδείας
καί Θρησκευμάτων

Χρυσόστομος Π. Καραπιέρης

ΣΗΜ. Τήν ομάδα ἐργασίας τήν εἶχαν ἀποτελέσει οἱ : Ἄλ. Καρανικόλας, Πρόεδρος, Ἄντ. Κατσουρός, Καλλ. Μουστάκα, Κ. Ν. Παπανικολάου, Ἴγν. Σακαλής, Ἄνθ. Σεφεριάδου, Ἡλ. Σπυρόπουλος, Δ. Τομπαίδης καί Χρ. Τσολάκης, μέλη.

ΣΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

Τό βιβλίό πού κρατᾶς εἶναι ἡ Γραμματική τῆς γλώσσας πού ἀκοῦς παντοῦ: στό σπίτι, στίς συντροφιές, στό σχολεῖο. Τήν ἴδια γλώσσα μιλάς καί σύ· μ' αὐτή φανερώνεις τίς χαρές, τίς λύπες, τίς σκέψεις σου. Εἶναι μιὰ γλώσσα γεμάτη δύναμη καί ζωή. Εἶναι ἴδια μέ κείνην πού μιλοῦσαν οἱ πατέρες μας καί οἱ πατέρες τῶν πατέρων μας, καθώς καί ἐκεῖνοι πού ἐζησαν πρὶν ἀπό αὐτούς, μέ ἄλλα λόγια ὅλοι οἱ πρόγονοί μας. Οἱ ρίζες τῆς χάνονται στά ἄγνωστα βᾶθη τῆς ἱστορίας μας. Ὁ κορμός τῆς ὡστόσο, στά χρόνια πού πέρασαν, ἔμεινε ὁ ἴδιος, ἀγέραςτος καί θαλερός, γιατί τέτοιος, ἀγέραςτος καί θαλερός, εἶναι καί ὁ λαός πού τή μίλησε καί τή μιλάει*.

Πρόσεξε μόνο. Ἡ γλώσσα αὐτή, ὅπως στά παλιά τά χρόνια, ἔτσι καί σήμερα ἦταν καί εἶναι ζωντανή. Καί ξέρεις τώρα, γιατί πιά εἶσαι μεγάλο παιδί, ὅτι οἱ ζωντανοί ὀργανισμοί δέν μένουν ἀναλλοίωτοι. Ἀλλάζουν. Ὅλοένα παίρνουν καινούργιες μορφές, χωρίς ὅμως νά χάνουν τήν ἀρχική τους ὑπόσταση. Τό ἴδιο γίνεται καί μέ τίς γλώσσες. Μόνο οἱ νεκρές μένουν σάν τά ἀπολιθώματα. Ὅλες οἱ ἄλλες ἀλλάζουν. Ἀλλάζουν ὅμως σιγά σιγά· τόσο σιγά, ὥστε ἐκεῖνοι πού τίς μιλοῦν δέν τό αἰσθάνονται. Ἔτσι καί ἡ γλώσσα μας, ἐπειδή μέσα τῆς σκιρτάει ἡ ζωή, πῆρε μέ τόν καιρό διάφορα σχήματα, ὥσπου ἔφτασε, μιλημένη ἀδιάκοπα ἀπό χεῖλη ἑλληνικά, στή σημερινή τῆς μορφή, **τῆ νεοελληνική.**

Αὐτή λοιπόν, τῆ **νεοελληνική γλώσσα** θά σέ βοηθήσει αὐτό τό βιβλίό νά μάθεις. Τήν ξέρεις βέβαια, γιατί εἶναι ἡ γλώσσα σου, **ἡ μητρική σου γλώσσα**, ἀλλά πρέπει νά τή μιλάς καί νά

* Συνοπτική ἐπισκόπηση τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσας μας μπορεῖς νά βρεῖς στό τέλος τοῦ βιβλίου σου, σ. 250-252.

Ἡ Γραμματική
τῆς γλώσσας
μας

Ἡ γλώσσα ἡ
ἐκπαιδευτική

Ἡ χρησιμότητα
τῆς Γραμματικῆς

τή γράφεις πιά σωστά, νά τήν κατακτήσεις. Θά μάθεις τότε νά άποφεύγεις τούς ιδιωματισμούς, τίς λέξεις δηλαδή πού δέν άνήκουν στην κοινή γλώσσα παρά συνηθίζονται σέ όρισμένους τόπους. Γιατί ίσως έχεις προσέξει ότι από τόπο σέ τόπο ή γλώσσα μας, όπως και κάθε γλώσσα στον κόσμο, παρουσιάζει μικρές διαφορές. Έτσι λ.χ. τό *είχαμε* σέ μερικές περιοχές τό λένε *είχαμαν*. Αυτούς τούς ιδιωματικούς τύπους θά τούς παραμερίσεις και θά γνωρίσεις τόν πιά κοινό γλωσσικό μας τύπο.

Θά μάθεις, ύστερα, νά σκέπτεσαι σωστά, γιατί μαθαίνει νά σκέπτεται όποιος μαθαίνει τή γλώσσα του. Η γλώσσα και ή σκέψη γεννιούνται μαζί.

Θά μάθεις άκόμη ότι ή γλώσσα μας δέν πορεύεται στά τυφλά. Έχει κανόνες πού τήν κυβερνούν, έχει τούς νόμους της, πού όσο θά τούς γνωρίζεις τόσο και θά τήν αγαπάς περισσότερο. Θά νιώθεις ότι κατέχεις θησαυρό.

Γιά νά σέ βοηθήσει όμως τό βιβλίό αυτό νά γνωρίσεις τή γλώσσα σου, πρέπει νά τό χρησιμοποιείς σωστά. Είναι μεγάλο κέρδος νά μάθεις νά χρησιμοποιείς σωστά ένα βιβλίό. Αυτό σημαίνει ότι ξέρεις νά ανατρέχεις σ' αυτό και νά βρίσκεις κάθε φορά ό,τι θελήσεις. Τό βιβλίό τότε γίνεται ένα έργαλειό στα χέρια σου, γίνεται, αν θέλεις, φίλος σου. Γι' αυτό και θά πρέπει νά γνωρίσεις τόν τρόπο μέ τόν όποιο είναι καμωμένο, νά γνωρίσεις δηλαδή τή σύνθεσή του.

Τή Γραμματική σου τήν αποτελούν δύο τεύχη. Τό πρώτο, αυτό πού κρατάς στα χέρια σου, περιέχει τά γραμματικά φαινόμενα τής κοινής δημοτικής, ενώ τό δεύτερο περιέχει κείμενα και άσκήσεις, πού αντιστοιχούν στα γραμματικά φαινόμενα πού μαθαίνεις στό πρώτο.

Αυτό πάλι, τό πρώτο τεύχος, συνοδεύεται από ένα **Έπίμετρο** πού περιέχει τόν **Όρθογραφικό Όδηγό** και τόν **Κατάλογο τών Άνόμαλων Ρημάτων**.

Στόν Όρθογραφικό Όδηγό θά βρίσκεις τίς λέξεις πού παρουσιάζουν όρθογραφικές δυσκολίες. Σ' αυτόν λ.χ. θά βρεις τή σωστή γραφή καταλήξεων πού δέν ακολουθούν τόν κανόνα ή τίς λέξεις πού παίρνουν δασεία.

Η σύνθεση τής
Γραμματικής

Στόν Κατάλογο τῶν Ἀνώμαλων Ρημάτων θά βρῖσκεῖς τά ρήματα πού παρουσιάζουν κάποια, ἔστω καί μικρή, ἀπόκλιση ἀπό τόν κανονικό σχηματισμό. Εἶναι καταταγμένα σέ ὁμάδες πού λέγονται **κατηγορίες**. Κάθε κατηγορία περιέχει τά ρήματα πού παρουσιάζουν τήν ἴδια ἀνωμαλία. Ὅλες μαζί εἶναι δέκα καί παραθέτονται πρῖν ἀπό τόν Κατάλογο. Ἐτσι κάθε ρῆμα μπορεῖς νά τό βρῖσκεῖς καί στόν κατάλογο, στήν ἀλφαβητική του σειρά, καί στήν Κατηγορία στήν ὁποία ἀνήκει. Ἄν λ.χ. θέλεις νά δεῖς τούς ἀρχικούς χρόνους τοῦ ρήματος *καταλαβαίνω*, δέν ἔχεις παρά νά ἀναζητήσεις τό ρῆμα αὐτό στήν ὀρισμένη του θέση ἀνάμεσα στά ρήματα πού ἀρχίζουν ἀπό τό γράμμα **κ**. Μέ τόν τρόπο αὐτό βρῖσκεῖς ὅτι οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος *καταλαβαίνω* εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: ἐνεστώτας *καταλαβαίνω*, ἀόριστος *κατάλαβα*. Ἄν πάλι θελήσεις κάτι περισσότερο, νά δεῖς λ.χ. τό λόγο γιά τόν ὁποῖο τό ρῆμα αὐτό εἶναι ἀνώμαλο, τότε θά συμβουλευτεῖς τήν ἔνδειξη **Κ7**, πού εἶναι σημειωμένη πλάι στό ρῆμα (*καταλαβαίνω Κ7*). Τό **Κ** σημαίνει τήν κατηγορία, καί τό **7** δείχνει τόν ἀριθμό της. Μέ ἄλλα λόγια θά ἀνατρέξεις στήν *ἑβδομη κατηγορία*. Ἐκεῖ θά πληροφορηθεῖς ὅτι τό ρῆμα εἶναι ἀνώμαλο, γιατί χάνει στόν ἀόριστο τή συλλαβή **-αιν-**. Μέ τόν ἴδιο τρόπο δουλεύοντας μπορεῖς νά μάθεις, ὅταν θέλεις, καί γιά κάθε ἄλλο ρῆμα τοῦ καταλόγου.

Γενικά ὁ σκοπός τοῦ Ἐπιμέτρου εἶναι διπλός: νά ἐλαφρύνει τή Γραμματική ἀπό τίς πολλές λεπτομέρειες καί νά χρησιμεύσει γιά σένα σάν ἓνα εἶδος συμβούλου, πού θά σοῦ λύνει ἀπορίες ὀρθογραφικές καί ἄλλες.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ

ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Οι φθόγγοι της ελληνικής γλώσσας

1. "Όταν μιλούμε, μεταχειριζόμαστε λέξεις: *έλα, μητέρα, σπίτι, βιβλίο* είναι λέξεις. Κάθε λέξη σχηματίζεται από άπλές φωνές. "Ετσι η λέξη *έλα* σχηματίζεται από τις άπλές φωνές *ε, λ, α*.

Τις άπλές φωνές που σχηματίζουν τις λέξεις τις ονομάζουμε **φθόγγους**.

2. 'Η γλώσσα μας έχει 25 φθόγγους, τούς ακόλουθους:
α, ε, ι, ο, ου, β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, π, ρ, σ, τ, φ, χ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ.

Τά γράμματα της ελληνικής γλώσσας

3. **Γράμματα** ή **ψηφία** είναι τά γραπτά σημάδια που παριστάνουν τούς φθόγγους.

Τό *ε*, τό *λ* καί τό *α* είναι γράμματα που τά γράφουμε, γιά νά παραστήσουμε τούς φθόγγους που προφέρουμε, όταν λέμε τή λέξη *έλα*.

4. Τά γράμματα που μεταχειριζόμαστε γιά νά γράψουμε τούς

φθόγγους τῆς γλώσσας μας εἶναι 24 καί ὅλα μαζί κάνουν τό **ἀλφάβητο τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας** ἢ τό **ἑλληνικό ἀλφάβητο**.

Τά γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου γράφονται ἀπό τά παλιά χρόνια μέ τήν ἀκόλουθη σειρά, πού ὀνομάζεται *ἀλφαβητική σειρά*:

α Α ἄλφα	η Η ἦτα	ν Ν νί	τ Τ ταῦ
β Β βῆτα	θ Θ θῆτα	ξ Ξ ξί	υ Υ ὕψιλον
γ Γ γάμμα	ι Ι γιώτα	ο Ο ὄμικρον	φ Φ φί
δ Δ δέλτα	κ Κ κάπα	π Π πί	χ Χ χί
ε Ε ἔψιλον	λ Λ λάμδα	ρ Ρ ρό	ψ Ψ ψί
ζ Ζ ζῆτα	μ Μ μί	σ Σ σίγμα	ω Ω ὠμέγα

Ἀντιστοιχία φθόγγων καί γραμμάτων

5. Ὅπως βλέπουμε, τό ἑλληνικό ἀλφάβητο δέν ἔχει γιά ὅλους τοὺς φθόγγους ξεχωριστά γράμματα.

Ἔτσι, γιά νά γράψουμε τοὺς φθόγγους *ου, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ*, μεταχειριζόμαστε δύο γράμματα γιά τόν καθένα.

Ἀπό τό ἄλλο μέρος ἔχουμε περισσότερα γράμματα πού παριστάνουν τόν ἴδιο φθόγγο. Γιά τό φθόγγο *ο* ἔχουμε δύο γράμματα: τό *ο* καί τό *ω* (*ὦμος*), γιά τό φθόγγο *ι* ἔχουμε τρία: τό *η*, τό *ι* καί τό *υ* (*κυνήγι*).

Φωνήεντα καί σύμφωνα

6. Οἱ φθόγγοι χωρίζονται σέ **φωνήεντα** καί σέ **σύμφωνα**.

Φωνήεντα εἶναι οἱ φθόγγοι πού μποροῦν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή:

(*α*), (*ε*), *ἄ - έ - ρας*.

Σύμφωνα εἶναι οἱ φθόγγοι πού δέν μποροῦν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή καί πηγαίνουν πάντοτε μαζί μέ φωνήεντα:

(*λ*), (*γ*), *λό - γος*.

Καί τά γράμματα πού παριστάνουν τούς φθόγγους χωρίζονται σέ φωνήεντα καί σέ σύμφωνα.

7. *Φωνήεντα* είναι τά γράμματα **α, ε, η, ι, ο, υ, ω**.

Σύμφωνα είναι τά γράμματα **β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ** καί **ς, τ, φ, χ, ψ**.

8. Ἀπό τά ἑφτά φωνήεντα:

α) δύο, τό **ε** καί τό **ο**, ὀνομάζονται *βραχύχρονα*,

β) δύο, τό **η** καί τό **ω**, ὀνομάζονται *μακρόχρονα*, καί

γ) τρία, τό **α**, τό **ι** καί τό **υ**, ὀνομάζονται *δίχρονα*.

Σημείωση.— Στήν ἀρχαία ἐποχή τό **η** προφερόταν σάν **εε**, τό **ω** σάν **οο**, καί τά φωνήεντα **α, ι, υ**, ἄλλοτε σάν ἅπλά **α, ι, υ**, καί ἄλλοτε σάν **αα, ιι, υυ**. Γι' αὐτό, τό **η** καί τό **ω** ὀνομάζονται μακρόχρονα, τό **ε** καί τό **ο** βραχύχρονα καί τό **α, ι, υ** δίχρονα.

Ἄρχικά καί τελικά γράμματα

9. Τό πρῶτο γράμμα σέ μιά λέξη λέγεται **ἀρχικό**· τό τελευταῖο **τελικό**. Στή λέξη *βιβλίω* ἀρχικό εἶναι τό **β**, τελικό τό **ο**.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Τό γράμμα **ς** τό μεταχειριζόμαστε ἀντί γιά τό **σ**, ὅταν εἶναι τελικό σέ μιά λέξη: *σωστός*.

Τελικά σύμφωνα

10. **Τελικά σύμφωνα** ἔχει ἡ γλώσσα μας τό **ς** καί τό **ν**.

Σέ ἄλλα σύμφωνα τελειώνουν μερικά ἐπιφωνήματα καί λέξεις ξένες: *ἄχ! οὐφ!* Ἀδάμ, *χερουβεὶμ*, Ἰσαάκ, *σοφέρ*, *Μωάμεθ* κτλ.

Διπλά γράμματα

11. Τά γράμματα **ξ** καί **ψ** λέγονται **διπλά**, γιατί τό καθένα παριστάνει δύο φθόγγους, τό **ξ** τούς φθόγγους *κσ* καί τό **ψ** τούς φθόγγους *πσ*: *λοξός*, *ψυχή*, *ξεψαχνίζω*, *ἐξάψαλμος*.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Τό (*πσ*) γράφεται πάντοτε μέ **ψ**. Τό (*κσ*) γράφεται μέ **ξ**, ὄχι ὅμως στίς λέξεις πού εἶναι σύνθετες μέ τό *ἐκ*: *ἔξω*, *ἄξιος*, ἄλλά: *ἐκ-στρατεία*, *ἐκ-στρατεύω*.

Δίψηφα

12. Δίψηφα ονομάζονται δύο γράμματα μαζί που παριστάνουν ένα φθόγγο.

Δίψηφα είναι τά ακόλουθα:

13. Α'— Δίψηφα φωνήεντα

α) Τό *ου* γιά τό φθόγγο (ου): *οὐρά, τοῦ βοנוοῦ.*

β) Τό *αι*, πού προφέρεται ὅπως καί τό *ε*: *σημαῖες.*

γ) Τό *ει*, τό *οι* καί τό *υι* πού προφέρονται ὅπως καί τό *ι*: *κλείνει, οἱ κάτοικοι, υἱοθετῶ.*

Τά δίψηφα φωνήεντα εἶναι μακρόχρονα.

Τό *αι* καί τό *οι*, ὅταν εἶναι τελικά, λογαριάζονται βραχύχρονα: *εἶναι, θυμοῦνται, κῆποι.*

14. Β'— Δίψηφα σύμφωνα

α) Τό *μπ*, τό *ντ* καί τό *γκ*:

μπαρμπούνι, ντόνομαι, γκρεμίζω.

Τά δίψηφα *μπ*, *ντ*, *γκ* βρίσκονται:

1) στήν ἀρχή τῶν λέξεων:

μπαῖνω, μπασοῦλο, ντύνω, γκέμι, γκρεμός.

2) μέσα στίς λέξεις, ὕστερα ἀπό σύμφωνο καί σπανιότερα ὕστερα ἀπό φωνῆεν (σέ ξένες λέξεις συνήθως):

μπάρμπας, κουραμπιές, τουρμπίνα, σουρντίνα, μπερντές, μπορ-ντούρα, μπουμπουνητό, ἀργκό, χαμπάρι, φραμπαλάς, ταμπούρι, ντόμπρος.

Πιό συχνά ὅμως ἡ προφορά τοῦ *μπ* καί τοῦ *ντ* εἶναι ρινική. Δηλαδή τό πρῶτο γράμμα, *μ* ἢ *ν*, προφέρεται ξεχωριστά, καί τό δεύτερο, *π* ἢ *τ*, προφέρεται σάν τό ἀντίστοιχο δίψηφο *μπ* ἢ *ντ*. Οἱ λέξεις: *ἀμπέλι, Λαμπρή, πάντοτε, πέντε* προφέρονται σάν νά τίς γράφαμε: *ἀμ - μπέλι, Λαμ - μπρή, πάν - ντοτε, πέν - ντε.*

Παρόμοια καί στίς λέξεις πού ἔχουν *γκ* ἢ *γγ*, τό πρῶτο γράμμα προφέρεται σάν *ν*, καί τό δεύτερο, τό *κ* ἢ τό *γ*, σάν τό δίψηφο *γκ*. Ἔτσι οἱ λέξεις: *ἀγκάθι, ἀγκαλιά, φεγγάρι, Ἀγγλία* προφέρονται σάν νά ἦταν γραμμένες *ἀν - γκάθι, ἀν - γκαλιά, φεν - γκάρι, Ἀν - γκλία.*

Οἱ συνδυασμοί *μπ*, *ντ*, *γκ*, ὅταν τό πρῶτο τους γράμμα προ-

φέρεται σάν ρινικό σύμφωνο, ονομάζονται και **ρινικά συμπλέγματα**.

β) Τό τσ και τό τζ:

τσαμπί, έτσι, κορίτσι, Έλενίτσα, Μπότσαρης,
τζιτζίκας, τζιτζίφο, τζάκι, Τζαβέλας.

Σέ πολλές λέξεις πρίν από τό τζ και τό τσ ύπάρχει ένα ν:
νεράντζι, βιολοντσέλο.

Τά συμπλέγματα ντζ και ντσ πρέπει νά τά ξεχωρίζουμε στήν προφορά από τά άπλά τζ και τσ. Πρέπει νά λέμε μέ ν: γάντζος, καλικάντζαρος, μπροῦντζος, σκαντζόχοιρος, Μάντζαρος, αλλά χωρίς ν: μελιτζάνα, τζιτζίκι.

Διαίρεση και όνομασία τῶν συμφῶνων

15. Τά σύμφωνα διαιροῦνται:

- A. Κατά τή φωνή πού έχουν: σέ **άηχα** και **ήχηρά**
- άηχα:** κ, π, τ, χ, φ, θ, σ, τσ.
ήχηρά: γ, β, δ, μπ, ντ, γκ, ζ, τζ, λ, μ, ν, ρ.
Αίσθανόμαστε τόν ήχο τῶν ήχηρῶν άκουμπώντας τό δάχτυλο στό λαιμό έμπρός.
- B. Κατά τή διαρκεία τους: σέ **στιγμαία** και **έξακολουθητικά**
- στιγμαία:** Προφέρονται μόνο μία στιγμή, τήν ώρα πού άνοίγουμε τό στόμα:
κ, π, τ, γκ, μπ, ντ, τσ, τζ.
έξακολουθητικά: Σ' αυτά βαστοῦμε τή φωνή όσο θέλουμε: γ, β, δ, χ, φ, θ, σ, ζ, λ, μ, ν, ρ.
- Γ. Κατά τό μέρος όπου σχηματίζονται στό στόμα σέ:
- χειλικά:** π, β, φ, μπ.
όδοντικά: τ, δ, θ, ντ.
διπλοδοντικά ή συριστικά: σ, ζ, τσ, τζ.
λαρυγγικά: κ, γ, χ, γκ.
γλωσσικά: λ, ρ. Τό λ και τό ρ λέγονται και **ύγρά**.
ρινικά: μ, ν. Για νά προφερθοῦν, βγαίνει ό άέρας από τή μύτη. Τό μ άνήκει και στά χειλικά, τό ν άνήκει και στά γλωσσικά.

16. Πίνακας τῶν συμφώνων

(Δείχνει πῶς διαιροῦνται τὰ σύμφωνα κατὰ διαφορετικούς τρόπους)

Κατὰ τὰ μέρη ὅπου σηματίζονται	Κατὰ τὴ διάρκεια					
	Στιγμαία		Ἐξακολουθητικά			
	Ἄηχα	Ἑχηρά	Ἄηχα	Ἑχηρά	Ρινικά	Ἐγγρά
Χειλικά	π	μπ	φ	β	μ	
Ὀδοντικά	τ	ντ	θ	δ		
Διπλοδοντικά (συριστικά)	τσ	τζ	σ	ζ		
Λαρυγγικά	κ	γκ	χ	γ		
Γλωσσικά					ν	λ ρ

Δίφθογοι

Νεράιδα, ἀηδόνι, ρόδι, βόηθα

17. Σ' αὐτές τίς λέξεις τὸ αι, τὸ αη, τὸ οῖ, τὸ οη προφέρονται σέ μιά συλλαβή.

Δύο φωνήεντα πού προφέρονται σέ μιά συλλαβή ἀποτελοῦν ἓνα **δίφθογο**.

πίανω, γυαλί, ἄδειος, θειάφι, ποιές, ποιοί, ποιούς

18. Σ' αὐτές τίς λέξεις τὸ *ι*, τὸ *υ*, τὸ *ει*, τὸ *οι* μαζί μέ τὸ ἀκόλουθο φωνήεν ἢ τὸ δίψηφο προφέρονται σέ μιά συλλαβή.

Κάθε τέτοιο συνδυασμό τοῦ ι, υ, ει, οι μέ τὸ ἀκόλουθο φωνήεν τὸν ὀνομάζουμε καταχρηστικό δίφθογο.

Ὅμοια σύμφωνα

*Σάββατο, ἐκκλησία, ἄλλος, γράμμα, γεννῶ,
παππούς, ἄρρωστος, τέσσερα, περιττός*

19. Σ' αὐτές τίς λέξεις γράφουμε δύο σύμφωνα, τὰ ἴδια, ἐνῶ προφέ-

ρομε ένα φθόγγο. Αυτό γίνεται στά σύμφωνα ββ, κκ, λλ, μμ, νν, ππ, ρρ, σσ, ττ. Τά δύο αυτά σύμφωνα λέγονται **ἴμοια σύμφωνα**.

Οἱ συνδυασμοί **αυ, ευ**

20. Οἱ συνδυασμοί τῶν δύο φωνηέντων **αυ, ευ** ἔχουν διπλή προφορά.

Στίς λέξεις *παύω, Αὔγουστος, αὔριο, Εὔα, ἐδλογῶ, ἐφεύρεση* προφέρονται **αβ, εβ**.

Στίς λέξεις *ναύτης, εὐχαριστῶ, εὐτυχία* προφέρονται **αφ, εφ**.

Προφέρονται **αβ, εβ**, ὅταν ἀκολουθεῖ φωνήεν ἢ ἡχηρό σύμφωνα.

Προφέρονται **αφ, εφ**, ὅταν ἀκολουθεῖ ἄηχο σύμφωνα.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Οἱ συνδυασμοί **αυ, ευ** εἶναι μακρόχρονοι ὅπως καί τά δίψηφα φωνήεντα.

***Άφωνα γράμματα**

21. Μερικά γράμματα δέν προφέρονται μερικές φορές. Τά γράμματα αυτά λέγονται **ἄφωνα**.

*Άφωνα εἶναι:

α) Τό *υ* στό *ευ*, ὅταν ἀκολουθεῖ *β* ἢ *φ*:

εὐφορος προφέρεται σάν τό *ἔφορος*.

εὐφορία προφέρεται σάν τό *ἐφορεία*.

ἔτσι καί τό *Εὔβοια, εὐφλεκτος, Εὐφράτης, εὐφωνικός, εὐφνης, ἐπευφημία*.

β) Τό *ἄ*πό τά δύο ἴμοια σύμφωνα:

ἄλλοῦ, ἄμμος.

γ) συχνά τό *π* στό σύμπλεγμα *μπτ*:

ἄκαμπτος, ἄμειπτος, Πέμπτη, πέμπτος, σύμπωμα.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΒΕΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

22. Ἡ κάθε λέξη γράφεται χωριστά.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Γράφονται μέ μία λέξη:

α) Τά ἀριθμητικά ἀπό τό 13 ὡς τό 19:

δεκατρία, δεκατέσσερα, δεκαπέντε, δεκαέξι,
δεκαεπτά, δεκαοκτώ, δεκαεννέα.

β) Οἱ ἀντωνυμίες:

καθένας — καθεμιά — καθένα, καθετί, κατιτί,
ὀποιοσδήποτε, ὄσοσδήποτε, ὀτιδήποτε.

γ) Τά ἄκλιτα:

ἀπαρχῆς	ἀπεναντίας	ἀπευθείας	ἄφοτον
ἄφου	δηλαδή	διαμιᾶς	εἰδάλλως
εἰδεμή	ἐνόςω	ἐντάξει	ἐνώ
ἐξαιτίας	ἐξάλλου	ἐξαρχῆς	ἐξίσου
ἐπικεφαλῆς	ἐπιτέλους	καθαντό	καθεξῆς
καλημέρα	καληνύχτα	καλησπέρα	καληώρα
καταγῆς	κατευθείαν	κιάλας	μεμιᾶς
μολαταῦτα	μόλο (πού)	μολονότι	ὀλημέρα
ὀληνύχτα	ὀλωσδιόλου	ὀπουδήποτε	ὀπωςδήποτε
προπάντων	ὑπόψη	ὀστόσο.	

δ) Ἡ πρόθεσι *σέ (σ')* μέ τή γενική καί τήν αἰτιατική τοῦ ἄρθρου:

στοῦ φίλου μου, στόν ἀφρό τῆς θάλασσας, στό πεζούλι τῆς ἐκκλησιᾶς κτλ.

Γράφεται ὄμως χωριστά καί μέ ἐκθλιψη ἢ ἀντωνυμία σοῦ:

σ' τό δίνω, σ' τό ἔστειλα.

Γράφονται μέ δυό λέξεις:

καλῶς ὄρισες, καλῶς τον (την, το), μετά χαρᾶς, τέλος πάντων.

Οί συλλαβές

δ-χι, τρα-γού-δι, ά-στέ-ρι, άη-δό-νι, καη-μέ-νος, ει-μαι

23. Κάθε λέξη χωρίζεται, όπως βλέπουμε, σε μικρότερα τμήματα. Τό καθένα από αυτά μπορεί να έχει ένα ή περισσότερα σύμφωνα με ένα φωνήεν ή δίφθογγο, ή να έχει ένα μόνο φωνήεν ή δίφθογγο.

Κάθε τέτοιο τμήμα της λέξης λέγεται συλλαβή.

Κατά τόν αριθμό τῶν συλλαβῶν μιά λέξη λέγεται:

- α) **μονοσύλλαβη**, όταν αποτελείται από μιά συλλαβή:
ναί, φῶς, μιά
- β) **δισύλλαβη**, όταν αποτελείται από δύο συλλαβές:
παί-ζω
- γ) **τρισύλλαβη**, όταν αποτελείται από τρεις συλλαβές:
πα-τέ-ρας, τρα-γού-δι
- δ) **πολυσύλλαβη**, όταν έχει περισσότερες από τρεις συλλαβές:
αὐ-λό-γυ-ρος, λα-χα-να-γο-ρά, ά-γιο-βα-σι-λιά-τι-κος.

24. Ἡ τελευταία συλλαβή μιᾶς λέξης ὀνομάζεται **λήγουσα**, ἡ δευτέρα από τό τέλος **παραλήγουσα**, ἡ τρίτη από τό τέλος **προπαραλήγουσα**. Ἡ πρώτη συλλαβή τῆς λέξης λέγεται **ἀρχική**.

Στή λέξη *αὐ-λό-γυ-ρος* ἡ συλλαβή *-ρος* εἶναι ἡ **λήγουσα**, ἡ συλλαβή *-γυ-* **παραλήγουσα**, ἡ συλλαβή *-λό-* **προπαραλήγουσα**, ἡ συλλαβή *αὐ-* **ἀρχική**.

Συλλαβισμός

25. Ὄταν γράφουμε, παρουσιάζεται συχνά ἡ ἀνάγκη νά ἀλλάξουμε γραμμή χωρίς νά ἔχει τελειώσει μιά λέξη. Εἴμαστε τότε ὑποχρεωμένοι νά χωρίσουμε τή λέξη στά δύο.

Θά τή χωρίσουμε ὄχι ὅπου τύχει, ἀλλά ἐκεῖ πού τελειώνει μιά συλλαβή. Γι' αὐτό πρέπει νά ξέρομε πῶς χωρίζονται οἱ λέξεις σε συλλαβές.

Τό χωρίσμα μιᾶς λέξης σε συλλαβές λέγεται συλλαβισμός.

26. Κατά τό συλλαβισμό ἀκολουθοῦμε τούς παρακάτω κανόνες:

1. Ἐνα σύμφωνο ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζεται μέ τό δεύτερο φωνήεν:

ἔ-χω, κα-λο-σύ-νε-ψε, πα-ρα-κα-λῶ, πα-θή-μα-τα.

2. Δύο σύμφωνα ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μέ τό δεύτερο φωνήεν, ὅταν ἀρχίζει ἀπό αὐτά τά σύμφωνα ἐλληνική λέξη:

*λά-σπη (σπίθα)   ἔ-βγαλα (βγαίνω)   κο-φτερός (φτωχός)
ἔ-θνος (θνητός)   ἔ-τσι (τσαρούχι)   τζι-τζικας (τζάμι)
ἔπο-πτος (πῶμα)   Αἰ-σχύλος (σχολεῖο)   ἄ-τμός (τμημα)
ἄ-φθονος (φθόγγος).*

Ἄλλιῶς χωρίζονται, καί τό πρῶτο σύμφωνο πάει μέ τό προηγούμενο φωνήεν, τό δεύτερο μέ τό ἀκόλουθο:

*θάρ-ρος, ἄλ-λος, θάλασ-σα
περ-πατῶ, ἔρ-χομαι
δάφ-νη, βαθ-μός, τάγ-μα.*

3. Τρία ἢ περισσότερα σύμφωνα ἀνάμεσα σέ δυο φωνήεντα συλλαβίζονται μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν, ὅταν ἀρχίζει ἐλληνική λέξη τουλάχιστον ἀπό τά δύο πρῶτα ἀπό αὐτά:

ἄ-στρο (στρώνω), σφουρί-χτρα (χτένι), αἰ-σχρός (σχέδιο).

Ἄλλιῶς χωρίζονται, καί τό πρῶτο σύμφωνο πάει μέ τό προηγούμενο φωνήεν, τά ἄλλα μέ τό ἀκόλουθο:

ἄν-θρωπος, νεραν-τζιά, ἐκ-στρατεία, παν-στρατιά.

4. Τά ρινικά δίψηφα συμπλέγματα *μπ, ντ, γκ, γγ*, χωρίζονται στό συλλαβισμό:

ἄμ-πέλι, ἔμ-πορος, πέν-τε, ἄγ-γελος, ἄν-τρειωμένος, μονγ-κρίζω.

Τά ἄρρινα δίψηφα *μπ, ντ, γκ* δέ χωρίζονται στοὺς συλλαβισμό, γιατί ἀπὸ αὐτὰ ἀρχίζει ἑλληνική λέξη:

μπου-μπούκι, μπα-μπάς, ντα-ντά, ντό-μπρος, ξε-μπλέκω*.

Οἱ σύνθετες λέξεις ἀκολουθοῦν κατὰ τὸ συλλαβισμό τῶν ἴδιων κανόνες:

προ-σέχω, ὑ-πεύθυνος, εἴ-σοδος, πα-ρα-κούω.

Τά δίψηφα φωνήεντα, οἱ δίφθογγοι, οἱ καταχρηστικοὶ δίφθογγοὶ καὶ οἱ συνδυασμοὶ *αυ* καὶ *ευ* κατὰ τὸ συλλαβισμό λογαριάζονται σάν ἓνα φωνῆεν: **αἰ-μα, νε-ράι-δα, ἄ-πια-στος, ναύ-της.**

Χρόνος τῶν συλλαβῶν

27. Οἱ συλλαβές χωρίζονται σέ βραχύχρονες καὶ σέ μακρόχρονες.

α) **Βραχύχρονη** ὀνομάζεται μιά συλλαβὴ ὅταν ἔχει βραχύχρονο φωνῆεν:

ἔρ-χο-μαι, ἄ-έ-ρας, ἔν-δο-ξος.

β) **Μακρόχρονη** ὀνομάζεται μιά συλλαβὴ ὅταν ἔχει φωνῆεν μακρόχρονο ἢ δίψηφο ἢ τὸ συνδυασμὸ *αυ*, *ευ*:

ᾠ-ρα, κῆ-πος, νοί-κι, οὐ-ρά, ναύ-της.

* Κατάλογο λέξεων πού ἔχουν ἄρρινο δίψηφο σύμφωνο βλ. στοὺς Ἐπίμετρο.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟΝΟΙ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΑ

Οἱ τόνοι

παιδί, γράφω, ἄνθρωπος, σιδηρόδρομος, μῆλο, ναῦτες

28. 1. Σέ κάθε λέξη πού ἔχει δύο τουλάχιστον συλλαβές μία συλλαβή προφέρεται δυνατώτερα ἀπό τίς ἄλλες, **τονίζεταί**.

Πάνω στό φωνῆεν τῆς συλλαβῆς πού προφέρεται πιά δυνατά σημειώνουμε ἕνα σημαδάκι, πού λέγεται **τόνος**:

γέρος, γερός.

2. Σημειώνουμε ἕναν τόνο καί στίς περισσότερες μονοσύλλαβες λέξεις:

θά, μή, νά, πού, πώς, πῶς, γῆ, φῶς κτλ.

3. Σέ μία λέξη μπορεί νά τονιστεῖ μόνο μία ἀπό τίς τρεῖς τελευταῖες συλλαβές:

λές, λέμε, ἔλεγαν, ξαναλέγαμε.

29. Ὁ τόνος δέ μένει πάντα στήν ἴδια συλλαβή στίς λέξεις πού κλίνονται:

ὁ ἄγγελος — τοῦ ἀγγέλου — τόν ἄγγελο,

ἡ μοῖρα — οἱ μοῖρες — τῶν μοιρῶν — τίς μοῖρες,

δένω — ἔδενα — θά δεθῶ.

Ὁ τόνος τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ στά οὐσιαστικά (*ὁ ἄγγελος*), τῆς ἐνικῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἀρσενικοῦ στά ἐπίθετα (*ὁ ὠραῖος*) καί τοῦ πρώτου ἐνικοῦ προσώπου στόν ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς στά ρήματα (*δένω*) λέγεται **βασικός τόνος**.

30. Οἱ τόνοι εἶναι δύο: ἡ *ὀξεῖα* (´) καί ἡ *περισπωμένη* (˘).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — ΤΟΝΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

Ὁ τονισμός τῶν λέξεων γίνεται σύμφωνα μέ τοὺς ἀκόλουθους κανόνες:

31. Γενικοί κανόνες τονισμού

1. Ἡ προπαραλήγουσα παίρνει ὀξεῖα: *ἦσυχος, εἶπαμε, ἀνήφορος, πήγαμε.*

2. Ἡ βραχύχρονη συλλαβή παίρνει ὀξεῖα: *ἔλα, ὄλα, βοννό, μέρος.*

3. Ἡ παραλήγουσα παίρνει ὀξεῖα, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη: *καρφῶνω, κλείνει, πήχη.*

4. Ἡ μακρόχρονη παραλήγουσα παίρνει περισπωμένη, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι βραχύχρονη: *μῆλο, ξυπνήστε, δῶσε, ἀγαποῦμε, ναῦτες, θυμοῦνται, ὄμοι, τοῖχοι.*

Δέν ἀκολουθοῦν τόν κανόνα καί παίρνουν ὀξεῖα οἱ λέξεις: *ὄστε, οὔτε, μήτε, εἶτε, εἶθε.*

5. Λογαριάζονται ὅτι τονίζονται στήν προπαραλήγουσα καί οἱ λέξεις πού ἔχουν καταχρηστικό δίφθογγο στή λήγουσα. Γι' αὐτό παίρνουν ὀξεῖα λέξεις καθώς: *καινούριος, κούφιος, κούνιες, ποτήρια.*

32. Ὁ τόνος στά ὀνόματα καί στίς ἀντωνυμίες

Ὁ τόνος στή λήγουσα

1.	Τά ὀνόματα καί οἱ ἀντωνυμίες, ὅταν τονίζονται στή λήγουσα, παίρνουν πάντοτε ὄξεϊα ἐκτός ἀπό τή γενική:	ὁ μαθητής, τό μαθητή, μαθητή· οἱ οὐρανοί, τούς οὐρανούς, οὐρανοί· ὁ βαθύς, τό βαθύ, ἡ βαθιά, τή βαθιά· ὁ σταχτής, οἱ σταχτιοί, τούς σταχτιούς· ἐγώ, ἐσύ.
----	--	--

2. Δέν ἀκολουθοῦν τόν κανόνα καί παίρνουν περισπωμένη:

α) Τά ὀνόματα *γῆ, φῶς, πᾶν, νοῦς*.

β) Οἱ ἀντωνυμίες *ἐμεῖς, ἐμᾶς, μᾶς* — *ἐσεῖς, ἐσᾶς, σᾶς*.

γ) Τό ἀριθμητικό *τρεις* καί οἱ πληθυντικοί σέ *-εῖς* (*συγγραφεῖς, συγγενεῖς*).

δ) Τά κύρια ὀνόματα προσώπων σέ *-ᾶς*: *Λουκάς, Παλαμᾶς, Σκουφᾶς* κτλ. καί μερικά ἄλλα κύρια: *Ἰησοῦς, Ἀθηνᾶ, Ναυσικᾶ, Ἀπελλῆς, Ἐρμῆς, Ἡρακλῆς, Θαλῆς, Θεμιστοκλῆς, Μωνοσῆς, Περικλῆς*.

3.	Παίρνουν περισπωμένη καί οἱ γενικές πού δέν ἔχουν βραχύχρονο φωνῆν:	τοῦ καλοῦ πραγματεντή, τοῦ ψωμᾶ, τῆς γλυκιάς φωνῆς, τῆς Ἀργυρῶς, τῆς ἀλεποῦς, τῶν μικρῶν παιδιῶν, σοῦ δίνω.
----	--	--

Ὁ τόνος στήν παραλήγουσα

4.	Τό <i>α</i> τῆς λήγουσας στά ἄρσενικά καί θηλυκά ὀνόματα εἶναι μακρόχρονο· γι' αὐτό βάζουμε ὄξεϊα στήν παραλήγουσα:	ὁ χειμῶνας, τοῦ χειμῶνα, τό χειμῶνα, χειμῶνα, ἡ πείνα, τῆς πείνας, τήν πείνα, πείνα, ἡ γυναίκα — ἡ ἀσπροῦλα
----	---	---

5.	Τό <i>α</i> στό τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχύχρονο· γι' αὐτό βάζουμε περισπωμένη στή μακρόχρονη παραλήγουσα:	<i>χαῶμα,</i> <i>ῥωραῖα δῶρα,</i> <i>ἐκεῖνα τά σχολεῖα.</i>
----	--	---

6.	Τό <i>ι</i> τῆς λήγουσας στά οὐδέτερα εἶναι μακρόχρονο· γι' αὐτό βάζουμε ὀξεῖα στήν παραλήγουσα:	<i>μαχαῖρι,</i> <i>λουλούδι,</i> <i>ἀλεύρι,</i> <i>χείλι,</i> <i>ποτήρι.</i>
----	--	--

7.	Τό <i>α, ι, υ</i> στήν παραλήγουσα τῶν ὀνομάτων εἶναι βραχύχρονο καί γι' αὐτό παίρνει ὀξεῖα:	<i>διάκος,</i> <i>σκίνος,</i> <i>σκύλος,</i> <i>παπάδες,</i> <i>χωριάτες,</i> <i>πίατο,</i> <i>κινόνο,</i> <i>σύκο,</i> <i>λάθος,</i> <i>κλάμα,</i> <i>κλίμα,</i> <i>χύμα.</i>
----	--	---

33. Ὁ τόνος στά ρήματα
Ὁ τόνος στή λήγουσα

1.	Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρημάτων παίρνει περισπωμένη :	<i>ἀγαπῶ,</i> <i>ἀργεῖ,</i> <i>ἀργοῦν,</i> <i>ἀκοῦς,</i> <i>νά δεῖς,</i> <i>κλαῖς,</i> <i>τρῶς.</i>
----	---	---

Στά ρήματα εἶναι **μακρόχρονο** καί τό **τονισμένο α** τῆς λήγουσας. Γι' αὐτό παίρνει περισπωμένη: *ἀγαπᾶς,* *πᾶς,* *ἀγαπᾷ.*

Ὁ τόνος στήν παραλήγουσα

2.	Τό ἄτονο <i>α</i> στή λήγουσα τῆς ὀριστικῆς εἶναι βραχύχρονο . Γι' αὐτό βάζουμε περισπωμένη στή μακρόχρονη παραλήγουσα:	<i>τραγοῦδοῦσα,</i> <i>τραγοῦδοῦσαν</i> <i>εἶδα,</i> <i>εἶδαν.</i>
----	--	--

3.	Τό α στοή λήγουσα τῆς προστακτικῆς εἶναι μακρόχρονο . Γι' αὐτό βάζουμε ὀξεῖα στην παραλήγουσα:	<i>πήδα, ρώτα, φεύγα, τραγούδα, κοίτα.</i>
----	--	--

4.	Παίρνουν περισπωμένη οἱ ρηματικές καταλήξεις τοῦ ἔνικου -ᾶμαι, -ᾷσαι, -ᾶται καί οἱ καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ -ᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε :	<i>θυμᾶμαι, θυμᾷσαι, θυμᾶται γελᾶμε, γελᾶτε, γελᾶνε πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε μὴ γελᾶτε, ἐλᾶτε νά φᾶμε.</i>
----	--	--

Παντοῦ ἄλλοῦ τό **α** τῆς παραλήγουσας εἶναι βραχύχρονο:
βάλε, σπάσε, κάψε, πάρε· κλάψτε, πάρτε, θυμάστε.

5.	Τό ι, υ στην παραλήγουσα εἶναι βραχύχρονο καί παίρνει ὀξεῖα.	<i>λύνε, λύναν, λύσε, λύσαν· δακρύσαν· πλύνε, πλύναν· πίνε, πίναν· ρίξε, ρίξαν.</i>
----	---	---

34. Ὀνομασία τῶν λέξεων ἀπό τόν τόνο τους
Μιά λέξη λέγεται:
- α) **ὀξύτονη**, ὅταν παίρνει ὀξεῖα στοή λήγουσα:
ἐμπρός, γιατί, τά μικρά παιδιά.
  - β) **παροξύτονη**, ὅταν παίρνει ὀξεῖα στην παραλήγουσα:
τρέχα, δρόμος.
  - γ) **προπαροξύτονη**, ὅταν παίρνει ὀξεῖα στην προπαραλήγουσα:
ἄνθρωπος.
  - δ) **περισπώμενη**, ὅταν παίρνει περισπωμένη στοή λήγουσα:
τραγουδῶ, ἐκεῖ.
  - ε) **προπερισπώμενη**, ὅταν παίρνει περισπωμένη στην παραλήγουσα:
τραγουδοῦσα, ἐκεῖνος.

Άτονες λέξεις

35. Μερικές μονοσύλλαβες λέξεις δέν παίρνουν τόνο και γι' αυτό λέγονται *άτονες*. Άτονες λέξεις είναι τά άρθρα *ό, ή, οί* και τό επίρρημα *ώς*.

Έγκλιτικές λέξεις

Τό βιβλίό μου. Τό τετράδιό σου

36. Στά παραδείγματα αυτά οί λέξεις *μου, σου* προφέρονται τόσο στενά ένωμένες μέ τήν προηγούμενη λέξη, πού ό τόνος τους ή δέν άκούεται (*τό βιβλίό μου*) ή άκούεται ως δεύτερος τόνος στή λήγουσα τής προηγούμενης λέξης (*τό τετράδιό σου*).

Οί μονοσύλλαβες λέξεις πού χάνουν τόν τόνο τους ή πού τόν άνεβάζουν στή λήγουσα τής προηγούμενης λέξης λέγονται *έγκλιτικές*.

Οί συχνότερες έγκλιτικές λέξεις είναι οί μονοσύλλαβοί τύποι τής προσωπικής άντωνυμίας *μου μέ μάς, σου σέ σάς, τος τόν τοι τή τες* κτλ.

37. Ό τόνος του έγκλιτικού:

1. μεταφέρεται ως όξεία:

α) στή λήγουσα τής προηγούμενης λέξης, όταν αυτή τονίζεται στήν προπαραλήγουσα:

ό πρόεδρός μας (σας, τους).

β) στήν προηγούμενη λέξη, όταν είναι κι αυτή έγκλιτική και ή πριν από αυτήν είναι παροξύτονη ή προπερισπώμενη:

φέρε μου το, δώσε μάς το.

2. άποβάλλεται, όταν ή προηγούμενη λέξη τονίζεται στή λήγουσα ή στήν παραλήγουσα:

τό φώς μας, ή χαρά μου, νά τους, τά δώρα του, οί φίλοι σας.

Τά Πνεύματα

38. Κάθε λέξη πού άρχίζει από φωνήεν παίρνει σ' αυτό ένα σημα-

δάκι πού λέγεται **πνεῦμα**: ἀνθίζω, Ἑλλάδα, ἄγιος, ἔχω.

Τά πνεύματα εἶναι δύο, ἡ **ψιλή** (´) καί ἡ **δασεία** (ˆ).

Οἱ περισσότερες λέξεις παίρνουν ψιλή.

39. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΥ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΔΑΣΕΙΑ

Παίρνουν δασεία:

1. Ὅσες λέξεις ἀρχίζουν ἀπό *ν*: *ύγεία*, *ἕπνος*.

2. Οἱ ἄτονες λέξεις *ό*, *ή*, *οί*, *ώς*.

3. Τά ἀριθμητικά *ἕνας*, *ἕξι*, *ἑπτά*, *ἐκατό*.

4. Μερικές ἀκόμη λέξεις, ὅπως *ἄγιος*, *ἔλικας*, *ἡλικία*, *ικανός*, *ὁδηγός* κτλ.

ΣΗΜ. Κατάλογο λέξεων πού δασύνονται βλ. στό Ἐπίμετρο.

Θέση τοῦ τόνου καί τοῦ πνεύματος

40. Ὁ τόνος καί τό πνεῦμα σημειώνονται:

α) Στά ἀπλά μικρά φωνήεντα ἀπό πάνω τους: *ἐγώ*, *τιμῶ*.

β) Στά ἀπλά κεφαλαῖα φωνήεντα, ὅταν βρίσκονται στήν ἀρχή τῆς λέξης, ἐμπρός κι ἐπάνω: *Ὁδεῖο*, *Ἀλιάκμονας*. Σέ λέξη πού γράφεται ὀλόκληρη μέ κεφαλαῖα παραλείπονται: *ΙΣΤΟΡΙΑ*.
Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ.

γ) Στούς διφθόγγους τό πνεῦμα σημειώνεται πάνω ἀπό τό πρῶτο φωνήεν· ὁ τόνος ἐπάνω ἀπό ἐκεῖνο πού προφέρεται δυνατότερα: *ἀηδόνι*, *αἰτός*, *νεράιδα*.

δ) Στά ἄλλα δίψηφα φωνήεντα, στούς συνδυασμούς *αν*, *ευ* καί στούς καταχρηστικούς διφθόγγους ὁ τόνος καί τό πνεῦμα σημειώνονται πάνω ἀπό τό δεύτερο φωνήεν:

οὐρά, *πούλησα*, *εἶμαι*, *παίζω*, *αὔριο*, *Εὐρώπη*, *πάνω*, *μοιάζουμε*.

Ὅταν ὁ τόνος καί τό πνεῦμα βρίσκονται στήν ἴδια συλλαβή, τότε ἡ ὀξεῖα σημειώνεται ὕστερα ἀπό τό πνεῦμα καί ἡ περισπωμένη ἀπό πάνω του:

ἔλα, *ᾗς* *ἔρθει*, *αἶμα*.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΛΛΑ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ — ΣΤΙΞΗ — ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ἄλλα ὀρθογραφικά σημεῖα

41. Ἐκτός ἀπό τούς τόνους καί τά πνεύματα μεταχειριζόμαστε γράφοντας καί μερικά ἄλλα ὀρθογραφικά σημεῖα.

Τά σημεῖα αὐτά εἶναι:

1. Ἡ **ἀπόστροφος** ('). Πότε σημειώνεται, θά τό δοῦμε ὅταν ἐξετάσουμε τήν ἔκθλιψη, τήν ἀφαίρεση καί τήν ἀποκοπή.

2. Ἡ **ὑποδιαστολή** (,). Σημειώνεται στήν ἀναφορική ἀντωνυμία *ὅ,τι* γιά νά τήν ξεχωρίσει ἀπό τόν εἰδικό σύνδεσμο *ὅτι*:

Ὅ,τι καί νά πεῖς ἔχεις δίκιο.

Ἔλεγε ὅ,τι αἰσθανόταν.

Ἄλλά: *Ἔλεγε πάντα ὅτι θά ᾿ρθει, μά δέ φάνηκε.*

Ἡ ὑποδιαστολή σημειώνεται καί στούς δεκαδικούς ἀριθμούς γιά νά ξεχωρίσει τίς ἀκέραιες μονάδες ἀπό τίς δεκαδικές: *0,15· 15,3568.*

3. Τά **διαλυτικά** (·). Σημειώνονται πάνω ἀπό τό *ι* ἢ τό *υ* γιά νά δείξουμε ὅτι τό *ι* ἢ τό *υ* πρέπει νά τά προφέρουμε χωριστά ἀπό τό προηγούμενο φωνῆεν *α, ε, ο, υ*:

παιδί — χαῖδεύω, θεῖος — θεϊκός,

ὁμόνοια — εὐνοϊκός, βοῦδάκι, υἱοθετῶ — μυϊκός,

αἶριο — πραιντικός, πλευρό — ξεῦφαίνω.

Δέ σημειώνουμε τά διαλυτικά:

α) ὅταν τό προηγούμενο φωνῆεν παίρνει πνεῦμα ἢ τόνο:

ἀπνία, Ἀι-Νικόλας, νεράιδα, πλάι (ἀλλά πλαῖνός), κοροΐδεγα (ἀλλά κοροΐδεύω).

β) ὅταν δέν ἔχουμε δίψηφο φωνῆεν:

διωλιστήριο, Πομπηία, πρωί, Μωνσῆς.

4. Τό ένωτικό (-). Σημειώνουμε τό ένωτικό:

- α) στό τέλος τῆς σειρᾶς, ὅταν δέ χωρεῖ ἡ λέξη ὀλόκληρη καί πρέπει νά τήν κόψουμε καί νά τή χωρίσουμε: *μαλ - λιά*.
- β) ὕστερα ἀπό τίς λέξεις *Ἄγια-*, *Ἄι-*, *γερο-*, *γρια-*, *θεια-*, *κυρα-*, *μαστρο-*, *μπαρμπα-*, *παπα-*, πού πηγαίνουν μαζί μέ κύριο ὄνομα: *Ἄγια - Σοφιά, τοῦ Ἄι - Λιά, τῆς κυρα - Ρήνης, ὁ παπα - Δημήτρης*. Οἱ λέξεις αὐτές δέν ἔχουν δικό τους τόνο.

Προφορά καί στίξη

42. Ὅταν μιλοῦμε, σταματοῦμε κάθε τόσο, ἄλλοτε λιγότερο καί ἄλλοτε περισσότερο, γιατί τό θέλει τό νόημα ἢ γιά νά πάρουμε ἀναπνοή. Ἄλλοτε πάλι ἀνεβοκατεβάζουμε τή φωνή μας γιά νά ρωτήσουμε, νά δείξουμε τήν ἀπορία μας, τή χαρά μας ἢ νά ἐκφράσουμε ὅ,τι ἄλλο αἰσθανόμαστε.

Εἶναι βέβαια ἀδύνατο μέ τό γράψιμο νά παραστήσουμε αὐτό πού δείχνει ἡ φωνή μας. Μεταχειριζόμαστε ὁμως μερικά σημαδάκια, πού μᾶς δείχνουν πού πρέπει νά σταματήσουμε καί πόσο κάθε φορά, καί πῶς νά χρωματίσουμε τή φωνή μας. Ἄν ἔλειπαν αὐτά, θά ἦταν δύσκολο νά καταλάβουμε τό νόημα διαβάζοντας. Τά σημαδάκια αὐτά τά ὀνομάζουμε **σημεῖα τῆς στίξης**.

Τά σημεῖα τῆς στίξης

43. Τά συχνότερα σημεῖα τῆς στίξης εἶναι ἡ **τελεία** (.), ἡ **ἄνω τελεία** (^), τό **κόμμα** (,), τό **ἐρωτηματικό** (;) καί τό **θαυμαστικό** (!).

Λιγότερο συχνά μεταχειριζόμαστε τή **διπλή τελεία** (:), τήν **παρένθεση** ( ), τά **ἀποσιωπητικά** (...), τήν **παύλα** (—), τή **διπλή παύλα** (— —), τά **εἰσαγωγικά** (« »).

1. **Τελεία** (.). Τελεία σημειώνουμε στό τέλος μιᾶς φράσης πού ἔχει ἀκέραιο νόημα. Μέ τήν τελεία δείχνουμε ὅτι πρέπει νά σταματήσει λίγο ἡ φωνή:

Ὁ ἥλιος βασιλεψε.

Τήν Κυριακή θά πᾶμε ἐκδρομή στή θάλασσα.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Ὑστερα ἀπό τελεία ἀρχίζουμε μέ κεφαλαίο.

2. **Άνω τελεία (·)**. Άνω τελεία σημειώνουμε, όταν θέλουμε να δείξουμε μικρότερο σταμάτημα παρά μέ την τελεία και μεγαλύτερο παρά μέ τό κόμμα:

Αὐτός δέν ἦταν ἄνθρωπος· ἦταν θεοῦ, δράκος, τοῦ βουνοῦ στοιχειό.

3. **Κόμμα (,)**. Εἶναι τό πιά συχνό σημεῖο τῆς στίξης. Τό σημειώνουμε γιά νά δείξουμε πολύ μικρό σταμάτημα τῆς φωνῆς.

Μέ τό κόμμα χωρίζουμε:

α) λέξεις ἀσύνδετες, πού ἀνήκουν στό ἴδιο μέρος τοῦ λόγου:

Μᾶς πρόσφερε ψωμί, σύκα, πορτοκάλια, κρασί.

Χτές, προχτές, αντιπροχτές, ἔβρεχε ἀκατάπαντα.

β) τήν κλητική:

Ἄνοιξε, μάνα μου γλυκιά, τήν ἀφθαρη ἀγκαλιά σου.

γ) προτάσεις ὅμοιες ἀσύνδετες:

Βγήκαμε ἀπό τό σχολεῖο, πήραμε τό δρόμο καί σέ λίγο φτάσαμε στήν πλατεία.

δ) τίς δευτερεύουσες προτάσεις ἀπό τίς κύριες:

Δέν πρέπει νά ξεκινησουμε, γιατί ὁ καιρός ἄρχισε νά χαλᾶ.

Ἄν θέλεις, ἔλα.

Ὄταν χάθηκε ὁ πατέρας, φρόντισε γιά ὅλα ὁ θεῖος μας.

Σάν τόν φοβᾶσαι τόν γκρεμό, ἔλ' ἀπ' τό μονοπάτι.

4. **Ἐρωτηματικό (;)**. Τό ἐρωτηματικό τό σημειώνουμε στό τέλος μιᾶς ἐρωτηματικῆς φράσης:

Τί γίνεσαι;

Ποῦ πῆγες;

Γιατί δέ μέ περιμένεις;

5. **Θαυμαστικό (!)**. Σημειώνεται ὕστερα ἀπό τά ἐπιφωνήματα καί ὕστερα ἀπό κάθε φράση πού ἐκφράζει θαυμασμό, χαρά, ἐλπίδα, πόνο, φόβο, προσταγή κτλ.

Τί λαμπρός ἄνθρωπος!

Ζήτω! Μακάρι!

Ἄχ! Ὁχ! Ὁχι!

Ντροπή! Ἄλλ! Στάσου!

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Ύστερα από ἐρωτηματικό ἢ θαυμαστικό ἀρχίζουμε μέ κεφαλαίο:

Ποῦ πῆγες; Τί εἶδες στά ταξίδια σου;

Τί ὁμορφη ἱστορία! Μέ πόση εὐχαρίστηση τὴν ἀκούει κανεῖς!

Συνεχίζουμε μέ μικρό γράμμα, ὅταν ἡ φράση συνεχίζεται:

«Ποῦ εἶσαι;» ρώτησε ἄξαφνα.

Ζήτω! φώναξαν ὅλα τὰ παιδιά.

6. Διπλή τελεία (:). Τή σημειώνουμε:

α) ἐμπρός ἀπό τὰ λόγια πού ἀναφέρονται κατά λέξη:

Ὁ Χριστός εἶπε: «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».

β) ὅταν κάνουμε ἀπαρίθμηση ἢ δίνουμε μιά ἐξήγηση ἢ τό ἀποτέλεσμα:

Τά μεγαλύτερα ἑλληνικά νησιά εἶναι: ἡ Κύπρος, ἡ Κρήτη, ἡ Εὐβοία.

Κάθισε στό τραπέζι ὅλη ἡ οἰκογένεια: ὁ παππούς, ὁ πατέρας, ἡ μητέρα, τ' ἀδέρφια μου.

Δέν ἐδούλεψε ποτέ του. Καί τό ἀποτέλεσμα: δέν ἔκαμε καμιά προκοπή.

7. Παρένθεση (()). Μέσα στήν παρένθεση κλείνουμε μιά λέξη ἢ μιά φράση πού ἐξηγεῖ ἢ συμπληρώνει τὰ λεγόμενα:

Ἡ βάρκα (ἀκόμα τρέμω πού τό θυμοῦμαι) χτύπησε ξαφνικά στήν ξέρα.

Στούς βαλκανικούς πολέμους (1912 - 13) λευτερώθηκαν ἡ Μακεδονία, ἡ Ἡπειρος καί πολλά νησιά.

8. Ἀποσιωπητικά (...). Μέ τὰ ἀποσιωπητικά δείχνουμε πῶς ἡ φράση ἔμεινε ἀτελείωτη, γιατί δέ θέλουμε νά τήν ἀποτελειώσουμε ἢ γιατί εἴμαστε συγκινημένοι:

Θέλω νά σοῦ ζητήσω νά... μὰ καλύτερα ἄλλη φορά, ὅταν ξανα-συνατηθοῦμε.

Πρόσεξε, μὴν τό ξανακάμεις αὐτό, γιατί... .

Τί θανατάσιες μέρες! ...

9. **Παύλα** (—). Σημειώνουμε τήν παύλα στό διάλογο γιά νά δείξουμε ὅτι ἀλλάζει τό πρόσωπο πού μιλάει:

— Πότε θά 'ρθεῖς;

— Ἀῤῥιο.

— Θά σέ περιμένω.

10. **Διπλή παύλα** (— —). Κάποτε μεταχειριζόμαστε δύο παύλες γιά νά κλείσουμε μέσα τους μιά φράση ἢ μέρος της, ὅπως γίνεται καί μέ τήν παρένθεση:

Ὁ πατέρας μου —μόρο τό κύμα πού τόν ἐτύλιξε— δέν εἶχε σκοπό νά μέ κάνει ναυτικό.

11. **Εἰσαγωγικά** (« »). Μέσα σέ εἰσαγωγικά κλείνουμε τά λόγια ἑνός ἄλλου ἢ μιά λέξη του, ὅταν τά ἀναφέρουμε ὅπως ἀκριβῶς τά εἶπε. Πρίν ἀπό τά εἰσαγωγικά σημειώνουμε τότε διπλή τελεία:

Τά ἐγγόνια ἔλεγαν στόν παππού: «Πές μας, παππού, πάλι τό παραμῦθι τῆς Γοργόνας».

Ὅποιος ἄκουε τ' ὄνομά του φώναζε: «παρών».

Συντομογραφίες

44. Μερικές συχνές λέξεις γράφονται γιά συντομία κομμένες. Οἱ γραφές αὐτές λέγονται **συντομογραφίες**. Οἱ πιό συνηθισμένες εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

ἁγ.	ἅγιος	κ.κ.	κύριοι ἢ κυρίες (ὄχι κύριοι κύριοι)
Ἁγ. Γρ.	Ἁγία Γραφή		
ἄρ.	ἀριθμός	Κος, Κα	Κύριος, Κυρία
βλ.	βλέπε	κτλ.	καί τά λοιπὰ
γραμμ.	γραμμάρια	κυβ.	κυβικά
Δδα	δεσποινίδα	λ.χ.	λόγου χάρη
δηλ.	δηλαδή	μ.	μέτρα
δρχ.	δραχμές	Μ. (Μεγ.)	Μεγάλος
ἐκ.	ἐκατοστό	Μ. Ἀσία	Μικρασία
κ.	κύριος, κυρία	μίλ.	μίλια
κ.ἄ.	καί ἄλλα	μ.μ.	μετά τό μεσημέρι
Κ.Δ.	Καινή Διαθήκη	μ.Χ.	μετά Χριστόν

πβ. ἢ πρβ.	παράβαλε
Π.Δ.	Παλαιά Διαθήκη
π.μ.	πρὶν ἀπὸ τό μεσημέρι
π.χ.	παραδείγματος χάρη
π.Χ.	πρὸ Χριστοῦ
σ.	σελίδα
σημ.	σημείωση
στρ.	στρέμματα
τετρ.	τετραγωνικός
τόν.	τόνοι
τ.μ.	τετραγωνικά μέτρα
ΥΓ.	ὑστερόγραφο
χγρ.	χιλιόγραμμα
χιλ.	χιλιάδες
χμ.	χιλιόμετρα

Γιά τοὺς ἀνέμους	
A	ἀνατολικός
B	βόρειος
Δ	δυτικός
N	νότιος
BA	βορειοανατολικός
ΒΔ	βορειοδυτικός
ΝΑ	νοτιοανατολικός
ΝΔ	νοτιοδυτικός

Γιά τοὺς μῆνες

'Ιαν., Φεβρ., Μάρτ., 'Απρ., 'Ιούν.,
'Ιουλ., Αὐγ., Σεπτ., 'Οκτ.,
Νοέμβρ., Δεκ.

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΠΑΘΗ ΦΘΟΓΓΩΝ

45. Λέμε ἢ γράφουμε:

Δύο, ἀλλά καὶ δυό.

Δέ χρεωστῶ, ἀλλά καὶ δέ χρωστῶ.

"Υστερα ἀπὸ τό μάθημα, ἀλλά καὶ ὕστερ' ἀπ' τό μάθημα.

Ποῦ εἶναι ὁ Γιωργος; ἀλλά καὶ ποῦ 'ναι ὁ Γιωργος;

"Ὅλο ἔκλαιε, ἀλλά καὶ ὄλο ἔκλαιγε.

Λέγω, ἀλλά καὶ λέω.

'Η κορυφή τοῦ βουνοῦ, ἀλλά καὶ ἡ κορυφή τοῦ βουνοῦ.

"Ὅπως βλέπουμε, μερικές λέξεις δέ λέγονται πάντοτε στό συνη-

θισμένο τους τύπο· κάποιοι φθόγγοι τους χάνονται ή αλλάζουν, παρουσιάζουν διάφορα πάθη.

Βλέπουμε ακόμη ότι γίνονται αλλαγές, όταν παρουσιάζονται κοντά κοντά δυό φωνήεντα που ανήκουν σε δυό γειτονικές συλλαβές, μέσα στην ίδια λέξη ή πιό συχνά ανάμεσα σε δυό λέξεις (δυό — δυό, ὕστερα ἀπό — ὕστερ' ἀπό).

Αυτή ή συνάντηση τῶν φωνηέντων λέγεται **χασμωδία**.

Πολλά ἀπό τά πάθη τῶν φθόγγων συμβαίνουν γιά νά ἀποφύγουμε τή χασμωδία.

Θά ἐξετάσουμε τά κυριότερα πάθη.

ΠΑΘΗ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

46. Τά κύρια πάθη τῶν φωνηέντων εἶναι ή **συνίζηση**, ή **συναίρεση**, ή **ἐκθλιψη**, ή **ἀφαίρεση**, ή **συγκοπή** καί ή **ἀποκοπή**. Ἀπό αὐτά μόνο ή ἐκθλιψη συνηθίζεται στόν ἐπιστημονικό λόγο. Τά ἄλλα παρουσιάζονται συχνά στή λογοτεχνική γλώσσα καί ἰδιαίτερα στήν ποίηση.

Συνίζηση

47. Ἡ λέξη *βοήθεια* λέγεται καί *βοήθεια* σε τρεῖς συλλαβές, τό *δυό* λέγεται καί *δυό* σε μιά συλλαβή.

Σέ πολλές λέξεις, όταν ἀκολουθεῖ φωνήεν ὕστερα ἀπό τό φθόγγο *ι* (*η*, *υ*, *ει*, *οι*) ἢ τό φθόγγο *ε* (*αι*), τά δυό φωνήεντα προφέρονται μαζί σε μιά συλλαβή. Στίς λέξεις αὐτές λέμε πῶς ἔγινε **συνίζηση**.

Ἐφθόγγος *ε* (*ε* ἢ *αι*), όταν παθαίνει συνίζηση μέ τό ἀκόλουθο φωνήεν, γράφεται *ι*:

γενεά — *γενιά*, *ἐννεά* — *ἐννιά*, *Παλαιά Διαθήκη* — *παλιά πόλη*.

Πολλές λέξεις λέγονται μόνο με συνίζηση: *ἀδειάζω, ἄδειος, ἥλιος, κάποιος, ὅποιος, ποιός, τέτοιος* κτλ.

Συναίρεση

ἀκούουν — *ἀκοῦν*, *δεκαέξι* — *δεκάξι*

48. Στὶς λέξεις αὐτές τὰ δύο γειτονικά φωνήεντα **ουου, αε**, ἐνώθηκαν σέ ἕνα.

Ἡ ἔνωση δυὸ γειτονικῶν φωνηέντων μέσα στήν ἴδια λέξη σέ ἕνα φωνῆεν λέγεται **συναίρεση**.

Ὄταν τὰ γειτονικά φωνήεντα εἶναι **ὅμοια**, συναιροῦνται σέ ἕνα ὁμοιο φωνῆεν: *ἀκούουν* — *ἀκοῦν*, *λέ(γ)ετε* — *λέτε*. Ὄταν τὰ γειτονικά φωνήεντα εἶναι διαφορετικά, ἀπομένει τό πιό δυνατό. Πιό δυνατό εἶναι τό **α** καί ἀκολουθοῦν μέ τή σειρά οἱ φθόγγοι **ο, ου, ε, ι**:

δέν καλοακούω — *δέν καλακούω*, *ἀκούεις* — *ἀκοῦς*, *ἀκούετε* — *ἀκοῦτε*.

Ἔτσι τό *δεκαέξι* γίνεται *δεκάξι*, τό *Νικόλαος* — *Νικόλας*, *παραήπιες* — *παραήπις*, *Θεόδωρος* — *Θόδωρος*, *τρῶ(γ)ετε* — *τρῶτε*, *ὄγδοῆντα* — *ὄγδόνητα*.

Ἐκθλιψη

τοῦ οὐρανοῦ — *τ' οὐρανοῦ*

τά ἄλλα — *τ' ἄλλα*

θά ἀκούσετε — *θ' ἀκούσετε*

ἀπό ὄλους — *ἀπ' ὄλους*

49. Τά ἄρθρα *τοῦ, τά, τό θά*, ἡ πρόθεση *ἀπό* ἔχασαν στά παραπάνω παραδείγματα τό τελικό τους φωνῆεν, γιατί βρέθηκαν ἐμπρός σέ λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό φωνῆεν.

Ὄταν μιά λέξη τελειώνει σέ φωνῆεν καί ἡ ἀκόλουθη ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν, συχνά χάνεται τό τελικό φωνῆεν τῆς προηγούμενης. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **ἐκθλιψη**.

Στή θέση τοῦ φωνήεντος πού ἔπαθε ἔκθλιψη σημειώνουμε τήν ἀπόστροφο (').

Παθαίνουν συνήθως ἔκθλιψη ἐμπρός σέ ὅμοια φωνήεντα (συνηθέστερα στόν προφορικό καί ποιητικό λόγο):

α) Τά ἄρθρα τό, τοῦ, τά: τ' ὠραῖο παιδί, τ' οὐρανοῦ, τ' ἄλλα.

β) Τά μόρια θά, νά: θ' ἀνεβείτε, ν' ἀρχίσετε.

γ) Οἱ ἀντωνυμίες: μέ, σέ, τό, τά:

μέ ἔδειξε — μ' ἔδειξε,

τό ὄνειρεύτηκες — τ' ὄνειρεύτηκες,

τά ἄφησε — τ' ἄφησε.

δ) Οἱ προθέσεις ἀπό, μέ, σέ, γιά:

ἀπ' ὄλους, μ' ἐσένα, σ' ἐμένα, γι' ἄλλοῦ.

Κάποτε οἱ προθέσεις σέ, ἀπό, παρά παθαίνουν ἔκθλιψη καί ἐμπρός σέ διαφορετικό φωνῆεν: σ' αὐτόν, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, παρ' ὄλο πού.

Ὁ σύνδεσμος καί μπορεῖ νά γραφεῖ ἐμπρός ἀπό φωνῆεν *κι* (χωρίς ἀπόστροφο): *κι ἄλλος, κι ὅμως, κι ἔπειτα, κι ὕστερα.*

Ἐφαίρεση

ποῦ εἶναι — ποῦ 'ναι

ἐσύ εἶσαι — ἐσύ 'σαι

μοῦ ἔφερε — μοῦ 'φερε

θά ἔχει — θά 'χει

50. Στά παραδείγματα αὐτά ἡ δεύτερη λέξη ἔχασε τό ἀρχικό φωνῆεν ἢ τό δίψηφο.

Ὅταν μιά λέξη τελειώνει σέ φωνῆεν καί ἡ ἀκόλουθη ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν, χάνεται κάποτε τό ἀρχικό φωνῆεν τῆς ἀκόλουθης λέξης. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **ἐφαίρεση**.

Στή θέση τοῦ φωνήεντος πού χάνεται σημειώνεται ἀπόστροφος (').

Ἐφαίρεση παθαίνουν τύποι τοῦ ρήματος μέ τονισμένο συνήθως τό ἀρχικό φωνῆεν (ε), (ι), ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη εἶναι προσωπική ἀντωνυμία, τό ἐρωτηματικό *ποῦ*, τό ἀναφορικό *πού* καί τά μόρια *θά, νά*:

μοῦ 'πε, τά 'φερε, πού 'κοψε, θά 'μαστε, νά 'ρθεῖ.

Πρόσεξε τή διαφορά τοῦ: *νά με, νά σε, νά μαστε (νά τοι)*, ὅπου ἔχουμε ἀντωνυμίες προσωπικές, καί τοῦ: *νά 'μαι, νά 'σαι, νά 'μαστε (νά 'ναι)*, ὅπου ἔχουμε τό ρῆμα *εἶμαι*.

*Στό ρόδινο μακάριο φῶς, νά με, ἀνεβαίνω τῆς αὐγῆς
μέ σηκωμένα χέρια. (Σικελιανός).*

Ἄρχικά φωνήεντα

ἐβδομάδα — βδομάδα   Τιγγάνος — Ἄτσιγγανος   ἔξαφνα — ἄξαφνα

51. Πολλές λέξεις παρουσιάζουν στήν ἀρχή τους ἀλλαγές: α) χάνουν τό ἀρχικό τους φωνήεν, β) παίρνουν ἕνα φωνήεν στήν ἀρχή καί γ) τρέπεται τό ἀρχικό τους φωνήεν σέ ἄλλο:

α) Ἄποβολή. Μερικές λέξεις λέγονται καί μέ τό ἀρχικό τους φωνήεν καί χωρίς αὐτό. Στίς λέξεις πού χάνουν τό ἀρχικό τους φωνήεν ἔχουμε **ἀποβολή**. Τέτοιες λέξεις εἶναι:

ἀγέλαδα, ἀμύγδαλο, ἐβδομάδα, ἐμπρός, ἐξάδερφος, ἐξομολογῶ, ἐρωτῶ, εὐλογῶ, ἠγνούμενος, ἡμέρα, ὑγεία, ὑπερήφανος κτλ. πού λέγονται καί *γελάδα, βδομάδα, ρωτῶ, βλογῶ, μέρα, γειά, περήφανος* κτλ.

β) Πρόταξη. Μερικές λέξεις παίρνουν στήν ἀρχή ἕνα φωνήεν, συνήθως τό *α*. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **πρόταξη** καί τό πρόσθετο φωνήεν **προτακτικό**:
βδέλλα — ἀβδέλλα, σκιά — ἴσκιος.

γ) Ἄλλαγή. Μερικές λέξεις ἀλλάζουν τό ἀρχικό τους φωνήεν σέ ἕνα ἄλλο. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **ἀλλαγή**.

Τέτοιες λέξεις πού παρουσιάζουν διπλοῦς τύπους εἶναι:
ἔμορφος — ὄμορφος, ἔξαφνα — ἄξαφνα.

Μερικές λέξεις παρουσιάζουν καί τρεῖς τύπους:

*ἐξάδερφος — ἀξάδερφος — ξάδερφος,
ἐλαφρός — ἀλαφρός — λαφρός.*

Συγκοπή

κορυφή—κορφή, σιτάρι—στάρι, φέρετε—φέρτε, κόψετε—κόψτε

52. Σέ μερικές λέξεις, ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα αὐτά, χάνεται ἕνα φωνήεν ἀνάμεσα σέ δύο σύμφωνα. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **συγκοπή**.

Ἀποκοπή

φέρε το — φέρ' το,
κόψε το — κόψ' το,
ἀπό τό σπίτι — ἀπ' τό σπίτι,
μέσα στή θάλασσα — μέσ στή θάλασσα

53. Ἄλλοτε πάλι χάνεται, ὅπως βλέπουμε, τό τελικό φωνήεν μιᾶς λέξης ἔμπρός ἀπό τό ἀρχικό σύμφωνο τῆς ἀκόλουθης. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται **ἀποκοπή**.

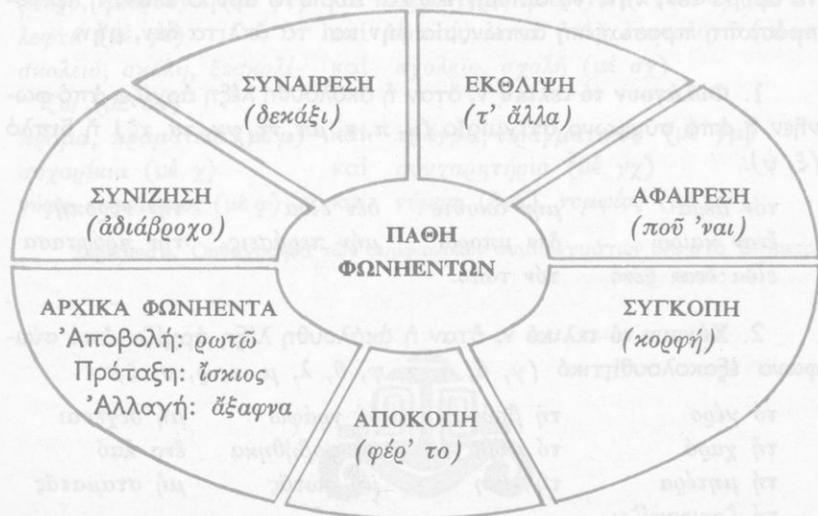
Στή θέση τοῦ φωνήεντος ποῦ ἀποκόπηκε σημειώνεται ἀπόστροφος (').

Μόνο τό ἐπίρρημα μέσα γράφεται χωρίς ἀπόστροφο καί μέ τελικό ς: μέσ στή θάλασσα· ὅμως πρὶν ἀπό φωνήεν παθαίνει ἔκθλιψη: μέσ' ἀπό τό σπίτι.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Σημειώνεται ἀπόστροφος στήν ἔκθλιψη, στήν ἀφαίρεση καί στήν ἀποκοπή:

θ' ἀκούσετε — μου' φερε — ἀπ' τό σπίτι.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΣΧΗΜΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΘΗ ΦΩΝΗΗΤΩΝ

54. Ἐποβολή καί ἀνάπτυξη τοῦ γ ἀνάμεσα σέ φωνήεντα.

Σέ μερικές λέξεις χάνεται τό γ ἀνάμεσα σέ φωνήεντα. Ἔτσι οἱ λέξεις παρουσιάζονται μέ δύο τύπους:

ραγίζω — ραῖζω, λέγω — λέω, τρώγω — τρώω.

Σέ μερικές πάλι λέξεις ἀναπτύσσεται ἕνα γ εὐφωνικό ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα, προπάντων ὅταν αὐτά ἔχουν τήν ἴδια προφορά:

ἔκαιε — ἔκαιγε, ἔκλαιε — ἔκλαιγε, καίεται — καίγεται.

Τό τελικό ν

τόν ἄνθρωπο	—	τό θρόνο
τόν καιρό	—	τό δάσκαλο
τήν πόλη	—	τή χώρα
δέν ἔχω	—	δέ φοβοῦμαι
μήν τρωῶς	—	μή βιάζεσαι

55. Σέ μερικές λέξεις, ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα, ἄλλοτε φυλάγεται τό τελικό τους ν καί ἄλλοτε χάνεται. Οἱ λέξεις αὐτές εἶναι τό ἄρθρο **τόν, τήν**, τό ἀριθμητικό καί ἀόριστο ἄρθρο **ἕναν**, ἡ τριτοπρόσωπη προσωπική ἀντωνυμία **τήν** καί τά ἄκλιτα **δέν, μήν**.

1. **Φυλάγουν τό τελικό ν**, ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό φωνήεν ἢ ἀπό σύμφωνο στιγμιαῖο (κ, π, τ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ) ἢ διπλό (ξ, ψ):

τόν ἀέρα	μήν ἀκοῦτε	δέν εἶδα	τήν ντροπή
ἕναν καιρό	δέν μπορῶ	μήν περάσεις	τήν πρόφτασα
εἶδα ἕναν ξένο	τόν τόπο.		

2. **Χάνουν τό τελικό ν**, ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό σύμφωνο ἐξακολουθητικό (γ, β, δ, χ, φ, θ, λ, μ, ν, ρ, σ, ζ):

τό γέρο	τή βρῦση	δέ γράφω	μή δέχεσαι
τή χαρά	τό φόβο	τή φοβήθηκα	ἕνα λαό
τή μητέρα	τή νίκη	μή ρωτᾶς	μή σταματᾶς
τή ζωγραφίζει.			

56. Τό τελικό ν φυλάγεται πάντοτε στό ἄρθρο τῶν, στήν προσωπική ἀνωθυμία τοῦ τρίτου προσώπου τόν, καθῶς καί στό τροπικό ἐπίρρημα σάν:

τῶν φίλων μου, τῶν συμμαθητῶν μου,
τόν βλέπω, φώναξέ τον,
σάν θάλασσα, σάν βαρού εἶναι.

Συμφωνικά συμπλέγματα

βροχή, χτές, πρωί, στρατιώτης,
ἄβραστος, ἄχτιστος, ἔρχομαι, ἄστρο

57. Στίς λέξεις αὐτές ἔχουμε δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα τό ἕνα κοντά στό ἄλλο: βρ, χτ, πρ, στρ, ρχ.

Τό συνδυασμό ἀπό δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα τόν ὀνομάζουμε **συμφωνικό σύμπλεγμα**.

Συχνά στίς ἴδιες λέξεις ἢ στίς συγγενικές τους τά συμφωνικά συμπλέγματα παρουσιάζουν διαφορά. Ἔτσι λέμε:

φερό, φτεροῦγα (μέ φτ) καί περίπτερο, πτέρυγα (κτιρίου) (μέ πτ)
λεφτά (μέ φτ) καί λεπτός, λεπτό (τό), λεπτολογῶ (μέ πτ)
σκολειό, σκόλη, ξεσκολί- καί σχολεῖο, σχολή (μέ σχ)
ζῶ (μέ σκ)

πράγμα, πραγμάτεια (μέ μ) καί πράγμα, πραγματικός (μέ γμ)
συχारीκια (μέ χ) καί συχαρητήρια (μέ γχ)
νύφη, νυφιάτικος (μέ φ) καί νύμφη (θεά), νυμφίος (μέ μφ)

Σημείωση. Ὁρθογραφία τῶν συμφωνικῶν συμπλεγμάτων βλ. στό Ἐπίμετρο.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

I. Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

58.

Λέξεις λαϊκές και λέξεις λόγιες — Τό λεξιλόγιο τῆς Νεοελληνικῆς

Α. Πολλές ἀπό τίς λέξεις τῆς γλώσσας μας εἶναι **ἀρχαῖες**. Βρίσκονται στό στόμα τοῦ λαοῦ μας ἀπό τήν ἀρχαία ἐποχή ὡς σήμερα χωρίς διακοπή καί ἤ ἔμειναν ἀπαράλλαχτες, ὅπως ἦταν πρὶν ἀπό χιλιάδες χρόνια, ἢ ἄλλαξαν κάπως. Λέξεις πού δέν ἄλλαξαν:

θεός, γῆ, οὐρανός, φῶς, βαθύς, καλός, πέντε, δέκα, ἐγώ, ἐκεῖνος, ἐκεῖ, κάτω, ποῦ, ἀπό, πρὸς, χωρίς, καί, οὔτε, ἀλλά, ἐπειδή κτλ.

Λέξεις πού ἄλλαξαν:

ἄντρας (ἀνὴρ), δέντρο (δένδρον), μισός (ἥμισος), παλιός (παλαιός), πόλη (πόλις), χέρι (χείρ) κτλ.

Αὐτές εἶναι κληρονομημένες **λαϊκές λέξεις**.

Β. Ἄλλες λέξεις εἶναι **ξένες**. Μπῆκαν στή γλώσσα μας σέ διάφορες ἐποχές ἀπό ἄλλες γλώσσες καί, ἀπό τότε πού μπῆκαν, οἱ περισσότερες λέγονται χωρίς διακοπή ὡς σήμερα. Πολλές λέξεις ξένες μπαίνουν καί σήμερα ἀκόμη στή γλώσσα μας. Τέτοιες λέξεις εἶναι:

ἀμήν, Πάσχα, κάρβουνο, κάστρο, κελί, παλάτι, σπίτι, ἀκουμπῶ — γκιόνης, κοτέτσι, τσέλιγκας — γιασουῖτι, τζάκι, καρπούζι, τενεκές — καπετάνιος, καπέλο, μπαρμποῦνι — βαγόνι, καμπίνα, ρεκόρ, σπόρ, τουρισμός κτλ.

Οι περισσότερες από τις ξένες λέξεις άλλαξαν μορφή και προφορά, κλίνονται όπως οι άλλες ελληνικές λέξεις κι έτσι δεν ξεχωρίζουν από αυτές. Και οι ξένες αυτές λέξεις είναι **λαϊκές λέξεις**.

Γ. Στή γλώσσα μας υπάρχουν και λέξεις που είχαν χαθεί από την όμιλία για πολλούς αιώνες και τις χρησιμοποίησαν πάλι οι λόγοι του έθνους τους δυό τελευταίους αιώνες, καθώς και άλλες που τις έπλασαν από αρχαίες λέξεις. Τέτοιες λέξεις είναι:

Ἀκαδημία, γυμνάσιο, καθηγητής, κατάσταση, ξενοδοχείο — άστεροσκοπεῖο, ασύρματος, ατμομηχανή, δημοσιογράφος, ηλεκτρισμός, προσγειώνομαι, προσωρινός, πυροσβέστης, τηλεγράφος, τηλέφωνο, φωτογραφία, χωροφυλακή κτλ.

Αυτές είναι οι **λόγιες λέξεις**.

Δ. Ἐκτός από τις λαϊκές και τις λόγιες λέξεις υπάρχουν στή γλώσσα μας και άλλες πολλές, νέες λέξεις. Αυτές έγιναν προπάντων με τήν παραγωγή και με τή σύνθεση. Ὅλες οι λέξεις που μεταχειριζόμαστε αποτελούν τό **λεξιλόγιο τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας, τῆς δημοτικῆς**.

II. Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΓΕΝΙΚΑ

59. Ἡ λέξη *παιδάκι* έγινε από τή λέξη *παιδί* με μία κατάληξη. Τό ἴδιο και τό ρῆμα *φανερώνω* έγινε από τό ἐπίθετο *φανερός*, ἀφού πῆρε μία κατάληξη.

Ὅταν μία λέξη βγαίνει ἀπό ἄλλη, ἔχουμε **παραγωγή**.

Ἀπό τίς λέξεις *ἄγριος* και *λουλούδι* έγινε τό *ἀγριολούλουδο*.

Ἀπό τίς λέξεις *ἀστραπή* και *βροντή* έγινε ἡ λέξη *ἀστραπόβροντο*.

“Όταν μιά λέξη γίνεται από δυό άλλες λέξεις, έχουμε **σύνθεση**.”

Οι περισσότερες λέξεις βγήκαν από άλλες με **παραγωγή** ή με **σύνθεση**.

60. 1. Μιά λέξη πού δέ γίνεται από άλλη παρά σχηματίζεται από μιά **ρίζα** ή ένα αρχικό θέμα, αν προσθέσουμε σ’ αυτό μιά κατάληξη, λέγεται **ριζική λέξη**. Ριζικές λέξεις είναι τό *γράφ-ω*, *καλ-ός*, *μικρ-ός*, *γελ-ῶ*.

2. ‘Η λέξη πού γίνεται από άλλη λέξη αμα προσθέσουμε μιά κατάληξη λέγεται **παράγωγη**.

κληρ-ώνω είναι παράγωγο του *κληρος*
καλούτσικος είναι παράγωγο του *καλός*.

3. ‘Η λέξη από τήν όποία γεννήθηκε ή παράγωγη λέξη λέγεται **πρωτότυπη λέξη**.

Γιά τή λέξη *κληρώνω* λ.χ. πρωτότυπη είναι ή λέξη *κληρος*.
Γιά τό *καλούτσικος* πρωτότυπη είναι ή λέξη *καλός*.

4. Μιά κατάληξη μέ τήν όποία σχηματίζουμε παράγωγες λέξεις λέγεται **παραγωγική κατάληξη**.

‘Η παραγωγική κατάληξη έχει μιά ή περισσότερες συλλαβές:
μηλο — *μηλ-ιά*, *καρφή* — *καρφ-ώνω*, *άγορι* — *άγορ-ίστικος*.

61. Μιά λέξη πού γίνεται από δυό άλλες λέξεις αν ενώσουμε τά θέματά τους λέγεται **σύνθετη λέξη**.

’Ετσι από τό *καλός* καί *τύχη* έγινε ή λέξη *καλότυχος*.

’Από τό *Χριστός* καί τό *ψωμί* έγινε ή λέξη *χριστόψωμο*.

Οί λέξεις πού ένώνονται γιά νά δώσουν τή σύνθετη λέξη λέγονται **συνθετικά: πρώτο συνθετικό** καί **δεύτερο συνθετικό**.

Στή σύνθετη λ.χ. λέξη *χριστόψωμο* ή λέξη *Χριστός* είναι τό πρώτο συνθετικό καί ή λέξη *ψωμί* τό δεύτερο συνθετικό.

Κάθε λέξη πού δέν είναι σύνθετη είναι **άπλή**.

62. 1. Κατά τήν παραγωγή παίρνομε τό θέμα άπλό καί σ' αυτό προσθέτομε τήν παραγωγική κατάληξη:

ρίζ-α — *ρίζ-ώνω*, *άγρι-ος* — *άγρι-άδα*,
βροχ-ή — *βροχ-ερός*, *τραγουδ-ω* — *τραγουδ-ιστής*.

2. Κατά τή σύνθεση παίρνομε τό θέμα μαζί μέ ένα φωνήεν, συνήθως τό *ο*:
καλ-ός — *καλ-ο-πιάνω* — *καλ-ό-τυχος*,
ανοίγ-ω — *ανοιγ-ο-κλείνω*.

Οί οικογένειες τών λέξεων

63. Όλες οί λέξεις πού βγήκαν άπό τήν ίδια άπλή λέξη μέ παραγωγή ή μέ σύνθεση άποτελοῦν μιά **οικογένεια**.

Οί λέξεις πού άνήκουν σέ μιά οικογένεια λέγονται **συγγενικές**.

Μιά οικογένεια είναι οί λέξεις:

κληρός, *κλήρα*, *κληρώνω*, *κληρωτός*, *ξανακληρώνω*, *άποκληρώνω*,
άκληρος, *άκληρωτος*, *κληρονόμος*, *κληρονομῶ*, *κληρονομία*, *κληρονομικός*, *κληροδοτήμα*, *κληροῦχος*, *κληρικός*, *ξεκληρίζω* κτλ.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Α.— Παράγωγα ρήματα

64. Ρήματα παράγονται από άλλα ρήματα, από ονόματα και από ἄκλιτα.

α) Ἐπίρρηματα :

κλαίω (ἐκλαψα) — κλαψουρίζω,

φέγγω — φεγγίζω,

ψάχνω — ψαχουλεύω.

65. β) Ἐπίρρηματα :

γειτονας — γειτονεύω, σημαίνει εἶμαι γείτονας,

κατσούφης — κατσουφιάζω, γίνομαι κατσούφης,

θημωνιά — θημωνιάζω, κάνω θημωνιές,

άλωνι — άλωνίζω, κάνω άλωνι.

Τά ρήματα τά παράγωγα ἀπό ονόματα τελειώνουν σέ:

-άζω, -ιάζω : δόξα — δοξάζω, κόπος — κοπιάζω.

-ίζω : ἀρχή — αρχίζω, ἀφρός — αφρίζω.

-εύω : σημάδι — σημαδεύω, ὄνειρο — ονειρεύομαι.

-ώνω : θεμέλιο — θεμελιώνω, κλειδί — κλειδώνω.

-αίνω : ἀκριβός — ακριβαίνω, ζεστός — ζεσταίνω, φαρδός — φαρδαίνω.

66. γ) Ἐπίρρηματα : Ρήματα παράγονται ἀπό ἐπιρρηματα ἢ ἐπιφωνήματα μέ τίς ἀκόλουθες καταλήξεις:

-ζω, -ίζω : ἀντίκρυ — αντικρίζω, παράμερα — παραμερίζω,
συχνάζω, χωρίζω.

Ἔτσι καί ἀπό φράσεις: (λέω) καλημέρα, καληνύχτα, καλῶς
δορισες ἔγιναν τά ρήματα: καλημερίζω, καληνυχτίζω, καλω-
σορίζω.

Ἐκ τῶν φωνῶν ζῶων γάβ, νιάον ἔγιναν τὰ ῥήματα:
γαβγίζω, νιαουρίζω.

-εὔω : ἀγνάντια — ἀγναντεύω, κοντά — κοντεύω.

-ώνω : σιμά — σιμώνω, χαμηλά — χαμηλώνω.

B.— Παράγωγα οὐσιαστικά

67. α) Οὐσιαστικά ἀπό ῥήματα. Τὰ οὐσιαστικά ἀπό ῥήματα σημαίνουν:

A. Τό πρόσωπο πού ἐνεργεῖ.

Καταλήξεις:

-της, -ιστής : ὕφαινω (ὑφάνα) — ὕφαντής, λυτρώνω — λυτρωτής, πέλνω (ἔφαλα) — ψάλτης, θερίζω — θεριστής, τραγουδιστής·
ράβω — ράφτης, παίχτης.

Σπανιότερες καταλήξεις:

-(ἀ)τορας: εἰσπράττω — εἰσπράκτορας, συμβουλεύω — συμβουλάτορας.

-εας, -ιάς: γράφω — γραφέας, κουρεύω — κουρέας, σκάβω — σκαφτιάς.

B. Τήν ἐνέργεια πού κάνει κανεῖς ἢ τό ἀποτέλεσμά της.

Καταλήξεις:

-μός : λυτρώνω — λυτρωμός, χάνω — χαμός, ἔρχομαι — ἐρχομός, σέβομαι — σεβασμός, διώχνω — διωγμός.

-ση (-ξη, -ψη) : θυμοῦμαι — θύμηση, ἀπαντῶ — ἀπάντηση, γεννῶ — γέννηση, βράζω — βράση, διεθνύνω — διεύθυνση, φυλάγω — φύλαξη, λάμπω — λάμψη.

-σιμο (-ξιμο, -ψιμο) : στρώνω — στρώσιμο, χάνω — χάσιμο, δέρονω — δάροσιμο, ψήσιμο, τρέξιμο, σκάψιμο.

-μα : μηνῶ (μῆνυσα) — μῆνυμα, καίω — κάμα, κλαδεύω — κλάδεμα, φορτώνω — φόρτωμα, κεντῶ — κέντημα.

-ίδι : στολίζω — στολίδι, σκουπίζω — σκουπίδι, τρέχω (ἔτρεξα) — τρεξίδι.

-ητό : βογκῶ — βογκητό, παραμιλῶ — παραμιλητό, ξεφωνίζω — ξεφωνητό.

-ούρα : κλείνω — κλεισούρα, σκοτίζω — σκοτούρα.

- α : ἀνασαίνω — ἀνάσα, παστρεύω — πάστρα.
- ι, -ιο, -ος : ζυγιάζω — ζύγι, κολυμπῶ — κολύμπι, βαφτίζω — βαφτί-
σια (τά)· γελῶ — γέλιο· κοστίζω — κόστος.
- ιά, -ία : μιλῶ — μιλιά, ὀμιλῶ — ὀμιλία, βαθμολογῶ — βαθμολογία.
- ειά, -εία : δουλεύω — δουλειά, γιατρεύω — γιατρεία· λατρεύω — λατρεία,
θεραπεύω — θεραπεία.
- εια (προπαροξύτονα) : καλλιερῶ — καλλιέργεια, προσπαθῶ — προ-
σπάθεια, ὠφελῶ — ὠφέλεια.

Γ. Τό ὄργανο, τό μέσο ἢ τόν τόπο μιᾶς ἐνέργειας.

Καταλήξεις:

- τήρας : καταβρέχω — καταβρεχτήρας, λούζω — λουτήρας, κινῶ —
κινητήρας.
- τήρι : κλαδεύω — κλαδευτήρι, ξυπνῶ — ξυπνητήρι, σκαλίζω — σκα-
λιστήρι, φέλω (ἔψαλα) — φαλτήρι.
- τήριο : ἐκπαιδεύω — ἐκπαιδευτήριο, γυμνάζω — γυμναστήριο, δικά-
ζω — δικαστήριο.

β) Οὐσιαστικά ἀπό οὐσιαστικά.

68. Ὑποκοριστικά: παιδί — παιδάκι, πέτρα — πετρίτσα.

Τά ὑποκοριστικά ἢ χαϊδευτικά παρασταίνουν μικρό ἐκεῖ-
νού πού σημαίνουν οἱ πρωτότυπες λέξεις.

Πολλές φορές μεταχειριζόμαστε ὑποκοριστικό ὄχι γιατί κάτι εἶναι πραγματικά μικρό, ἀλλά γιατί τό ἀγαποῦμε, χαϊδευτικά:

μανούλα! ὦ ελα δῶ, γατούλα μου. Πιές νεράκι.

1. Οἱ συχνότερες καταλήξεις τῶν ὑποκοριστικῶν εἶναι:

- άκι : ἀρνί — ἀρνάκι, δαχτυλάκι, ψαράκι.
- άκης : κόσμος — κοσμάκης, Γιώργος — Γιωργάκης.
- άκος : δρόμος — δρομάκος, μαθητής — μαθητάκος, γεροντάκος.
- ίτσα : Ἑλένη — Ἐλενίτσα, κλωστήτσα, μηλίτσα.
- ούδα, -ούδι : κοπέλα — κοπελούδα, ἄγγελος — ἄγγελούδι.
- ούλα : βρόση — βρουσούλα, κορούλα, μητερούλα, Ἀγγελικούλα.
- ούλης : ἀδερφός — ἀδερφούλης, παππούλης.

-ούλι : δέντρο — δεντρούλι, σακί — σακούλι.

-όπουλο, -οπούλα : βοσκός — βοσκοπούλα.

Τά παράγωγα με τήν κατάληξη αυτή φανερώνουν συνήθως τό γιό ή τήν κόρη:

ἄρχοντας — ἀρχοντόπουλο, ἀρχοντοπούλα,

βασιλιάς — βασιλόπουλο, βασιλοπούλα.

2. Σπανιότερες είναι οἱ καταλήξεις:

-αράκι : μῆλο — μηλαράκι, φύλλο — φυλλαράκι.

-ουδάκι : λαγός — λαγονδάκι, χωριό — χωριουδάκι.

3. Ἀκόμη πιά σπάνιες εἶναι οἱ καταλήξεις:

-ίδιο : κράτος — κρατίδιο, σφαίρα — σφαιρίδιο.

-ίσκος : σατράπης — σατραπίσκος, θάλαμος — θαλαμίσκος, ἀστερίσκος.

Μερικά ὑποκοριστικά παράγονται ἀπό ἄλλα ὑποκοριστικά:

ἄγγελος — ἀγγελουδί — ἀγγελουδάκι,

πέτρα — πετράδι — πετραδάκι.

4. Μερικές λέξεις δίνουν περισσότερα ὑποκοριστικά μέ διαφορετική κατάληξη κάθε φορά:

βάρκα : βαρκάκι — βαρκίτσα — βαρκούλα,

γάτα : γατάκι — γατίτσα — γατούλα — γατούλι,

πέτρα : πετρίτσα — πετρούλα — πετραδάκι.

69. Μεγεθυντικά.

Τά μεγαθυντικά παρασταίνουν πιά μεγάλο ἐκεῖνο πού σημαίνουν οἱ πρωτότυπες λέξεις:

σκυλί — σκύλαρος, σπίτι — σπιταρόνα, κοντάλι — κοντάλα.

Οἱ κυριότερες καταλήξεις εἶναι:

-α : θηλυκά: βαρέλι — βαρέλα, κασόνι — κασόνα, κολοκύθι — κολοκύθα.

-άρα : θηλυκά: φέτα — φετάρρα, φωνή — (ἀγριο)φονάρα.

-αράς : ἀρσενικά: κοιλιά — κοιλαράς, χορευτής — χορευταράς, δουλευταράς.

-αρος : ἀρσενικά: σκυλί — σκύλαρος, Γιάννης — Γιάνναρος, παίδαρος, ποντίκαρος.

70. **Τοπικά.** Τά τοπικά ουσιαστικά φανερώνουν τόπο.

Καταλήξεις:

- αριό** : *καμπάνα — καμπαναριό, κεραμιδάς — κεραμιδαριό, πλύστρα — πλυσταριό.*
- άδικο, -ίδικο**: *γαλατάς — γαλατάδικο, άσβεστάς — άσβεστάδικο, ράφτης — ραφτάδικο, παλιατζής — παλιατζίδικο.*
- ιο** : *έστιάτορας — έστιατόριο, φύλακας — φυλάκιο.*
- εϊο** : *Πατριάρχης — Πατριαρχείο, βιβλιοπωλεϊο, δασαρχείο, ιατρείο, κουρείο, σχολείο, ταχυδρομείο κτλ.*

71. **Περιεκτικά:** *άχερώνας* (άποθήκη για άχερο), *έλαιώνας* (πολλά λιόδεντρα στον ίδιο τόπο).

Τά περιεκτικά σημαίνουν τό μέρος πού περιέχει πολλά από όσα φανερώνει ή πρωτότυπη λέξη ή πολλά όμοια πού βρίσκονται στό ίδιο μέρος.

Καταλήξεις:

- ιά, -ιάς**: *άμμος (άμμούδα) — άμμουδιά, πλατάμι — πλατανιά, πεύκο — πενκιάς.*
- ώνας, -ιώνας**: *άμπέλι — άμπελώνας, άχερο — άχερώνας, έλιά (άρχαίο έλαία) — έλαιώνας, ξένος — ξενώνας, στρατός — στρατώνας, καλάμι — καλαμιώνας, περιστέρι — περιστεριώνας.*

Άπό περιεκτικά γεννήθηκαν οι τοπωνυμίες: *Πενκιάς* (στό Ξυλόκαστρο), *Πλατανιά*, όνομα χωριών σέ πολλά μέρη τής Έλλάδας, κ.ά.

72. **Έθνικά.**

Τά έθνικά ή πατριδωνυμικά σημαίνουν τόν άνθρωπο πού κατάγεται από όρισμένο τόπο ή πού άνήκει σ' αυτόν.

Καταλήξεις:

- ίτης** : *Άνατολή — Άνατολίτης, Πόλη — Πολίτης, Άράχοβα — Άραχοβίτης.*

- αίτης :** *Μοριάς — Μοραΐτης, Χρυσό (κοντά στους Δελφούς) — Χρυσαΐτης.*
- ιάτης :** *Μάνη — Μανιάτης, Μύκονος — Μυκονιάτης, Σπάρτη — Σπαρτιάτης.*
- ώτης, -ιώτης :** *Σούλι — Σουλιώτης, Θρακιώτης, Ήπειρώτης, Βολιώτης, Λαμιώτης, Ρουμελιώτης, Φανάρι — Φαναριώτης.*
Τά θηλυκά τῶν ἔθνικῶν αὐτῶν τελειώνουν σέ **-ισσα :** *Πολίτισσα, Μοραΐτισσα, Μανιάτισσα, Σουλιώτισσα κτλ.*
- ανός, -ιανός :** *Ἀφρική — Ἀφρικανός, Ἀμερικανός, Πάρος — Παριανός, Ψαρά — Ψαριανός.*
- άνος :** *Πρέβεζα — Πρεβεζάνος, Ἀμερικάνος.*
- ινός :** *Ἀλεξάνδρεια — Ἀλεξαντρινός, Ζάκυνθος — Ζακυνθινός, Λάρισα — Λαρισινός, Πάτρα — Πατρινός, Τρίκαλα — Τρικαλινός.*
Τά θηλυκά τῶν ἔθνικῶν σέ **-νός** τελειώνουν σέ **-ή** ὅταν εἶναι ὀξύτονα καί σέ **-α** ὅταν εἶναι παροξύτονα:
Συριανός — Συριανή, Πρεβεζάνος — Πρεβεζάνα.
Τά θηλυκά τοῦ Ἀμερικανός, Ἀφρικανός εἶναι Ἀμερικανίδα, Ἀφρικανίδα.
- ιός :** *Θεσσαλονίκη — Θεσσαλονικιός, Λήμνος — Λημνιός, Μυτιληνιός.*

Λιγότερο συχνές εἶναι οἱ καταλήξεις:

- ιος :** *Αἴγυπτος — Αἰγύπτιος, Κόρινθος — Κορίνθιος.*
- αῖος :** *Εὐρώπη — Εὐρωπαϊός, Θήβα — Θηβαῖος, Κερκυραῖος.*
Μερικά ἔθνη σέ **-ιός** σχηματίζονται καί σέ **-αῖος :** *Μυτιληνιός — Μυτιληναῖος, Σμυρνιός — Σμυρναῖος.*
Τά θηλυκά τῶν ἔθνικῶν σέ **-ιός, -ιος, -αῖος** σχηματίζονται σέ **-α :** *Θεσσαλονικιά, Κορίνθια, Κερκυραία.*
- έξος :** *Βιέννη — Βιεννέζος, Κίνα — Κινέζος, Μάλτα — Μαλτέζος.*
Τά θηλυκά τῶν ἔθνικῶν σέ **-ος** τελειώνουν σέ **-ίδα :** *Γαλλίδα, Γερμανίδα, Ἑλβετίδα, Ἀγγλίδα.*
Ὅσα τελειώνουν σέ **-δός** καί τό Θεσσαλός ἔχουν τό θηλυκό σέ **-ή :** *Ἰνδή, Θεσσαλή.*
Μερικά τελειώνουν σέ **-έξα :** *Δανέξα, Οὐγγαρέξα.*

Ἄνωμαλα ἔθνη: *Γιάννενα — Γιαννιώτης, Ἴος — Νιώτης, Νάξος — Ἀξιιώτης, Κύμη — Κουμιώτης, Τροία — Τρωαδίτης, Λονδίνο — Λονδρέζος.*

73. Ἐπαγγελματικά. Σημαίνουν ἐπάγγελμα.

Καταλήξεις:

- άς : ἀλεύρι — ἀλευράς, κεραμίδι — κεραμιδάς, γαλατάς, σιδεράς.
- άρης : βάρκα — βαρκάρης, περιβολάρης.
- ιάρης : κάρβονο — καρβουνιάρης, σκουπιδιάρης.
- άριος : ἀποθήκη — ἀποθηκάριος, βιβλιοθήκη — βιβλιοθηκάριος.
- τζής : κουλούρι — κουλουρτζής, παλιατζής.

74. Ἀνδρωνυμικά.

Στή λαϊκότερη γλῶσσα συνηθίζονται γιά γυναῖκες κύρια ὀνόματα πού παράγονται ἀπό τό βαφτιστικό ἢ τό οἰκογενειακό ὄνομα τοῦ ἀνδρός. Τά οὐσιαστικά αὐτά λέγονται **ἀνδρωνυμικά**:

Δημήτρανα εἶναι ἡ γυναίκα τοῦ Δημήτρη.

Καταλήξεις:

- αινα : Γιώργαινα, Κώσταينا, Τζαβέλαινα.
- ινα : Θεοδωρίνα, Μπούμπουλης — Μπουμπουλίνα.

75. Ἄλλες καταλήξεις μέ διάφορες σημασίες.

- ιά: ἀμύγδαλο — ἀμυγδαλιά, βαλανιδιά, κερασιά, τριανταφυλλιά, ἀνήφορος — ἀνηφοριά, πλαγιά, καλοκαίρι — καλοκαιριά, παγωνιά, σεννεφιά, βράδυ — βραδιά, νυχτιά, χρονιά, ἄρχοντας — ἀρχοντιά, λεβεντιά, μαστοριά, παλικάριά.
- ιστής : ἐγώ — ἐγωιστής, ἄνθρωπος — ἀνθρωπιστής.
- ισμός : χριστιανός — χριστιανισμός, ἀθλητής — ἀθλητισμός.
- ίας : ἐπάγγελμα — ἐπαγγελματίας, κτήμα — κτηματίας.
- λό(γ)ι (περιληπτικά): ἄρχοντας — ἀρχοντολό(γ)ι, συγγενής — συγγενολό(γ)ι.
- ουριά (περιληπτικά): κλέφτης — κλεφτουριά, λάσπη — λασπουριά.

76. γ) Οὐσιαστικά ἀπό ἐπίθετα:

σκληρός — σκληράδα, τό νά εἶναι κανεῖς σκληρός, νόστιμος — νοστιμάδα, τό νά εἶναι κάτι νόστιμο.

Καταλήξεις:

- άδα : άγριος — άγριάδα, έξυπνάδα, νοστιμάδα.
- ίλα : άσπρος — άσπρίλα, κοκκινίλα, μαυρίλα, σάπιος — σαπίλα.
- οσύνη : άγραάμματος — άγραμματοςόσύνη, καλοσύνη.
- ότητα : άθώς — άθωότητα, γενναίος — γενναίότητα.
- ύτητα : βαρός — βαρότητα, ταχύς — ταχύτητα.
- α, -η : άρμυρός — άρμύρα, γλυκός — γλύκα, ξερός — ξέρα, πικρός — πίκρα, φοβερός — φοβέρα, ψυχρός — ψύχρα
ζεστός — ζέστη, στεγνός — στέγη.

Γ.— Παράγωγα επίθετα

77. α) Άπό ρήματα. Λέγονται και ρηματικά επίθετα, ιδίως όσα τελειώνουν σε -τός.

Καταλήξεις:

- τικός : ένοχλώ — ένοχλητικός, παραπονιέμαι — παραπονετικός, δροσίζω — δροσιστικός, περνῶ — περαστικός.
Τά επίθετα αυτά μπορούμε νά τά αναλύσουμε μέ τό εκείνος πού και τό ρήμα. Έκείνος πού ένοχλεί, εκείνος πού παραπονιέται, εκείνος πού δροσίζει, πού περνᾶ.

Σπανιότερες είναι οί καταλήξεις:

-ερός, -ικός, -τήριος :

θλίβω — θλιβερός, λάμπω — λαμπερός,
καρτερω — καρτερικός, πειθαρχῶ — πειθαρχικός,
κινῶ — κινητήριος, σώζω — σωτήριος.

-τός: (ρηματικά επίθετα). Πολλά ρήματα έχουν ένα παράγωγο επίθετο σε -τός (-ητός, -ωτός, -στός, -φτός, -χτός κτλ.):

ξυπνώ — ξυπνητός, καμαρώνω — καμαρωτός, ακούω — ακουστός, καπνίζω — καπνιστός, κλείνω — κλειστός, σβήνω — σβηστός, σκύβω — σκυφτός, πετῶ — πεταχτός, σφίγγω — σφιχτός, βάζω (έβαλα) — βαλτός.

Μερικές φορές τό άπλό επίθετο ἤ δέ λέγεται καθόλου ἤ μπορεί νά λέγεται σε ειδικές περιπτώσεις:

λέγω (είπα) — ανέπιωτος, ύποπιάζομαι — άνυποψίαστος· μι-
λῶ — γλυκομίλητος, βρίσκω — δυσκολόβροτος, βγαίνω — πρω-
τόβγαλτος.

-σμος : ἔφαγα — φαγώσιμος,

κατοικῶ — κατοικήσιμος (πού μπορεί νά κατοικηθεῖ).

-τέος : Τά ἐπίθετα σέ -τέος δέ συνηθίζονται πολύ. Φανερώνουν ἐ-
κεῖνο πού πρέπει νά γίνει:

ἀφαιρετέος, ἐκεῖνος πού πρέπει νά ἀφαιρεθεῖ.

Τέτοια εἶναι: μειωτέος (ἀπό τό μειώνω, κάνω κάτι μικρό-
τερο), διαιρετέος (διαιρῶ), πολλαπλασιαστέος, προσθετέος
(ἐκεῖνος πού πρέπει νά γίνει μικρότερος, νά διαιρευθεῖ, νά
πολλαπλασιαστεῖ, νά προστεθεῖ), πληρωτέος (πού πρέπει
νά πληρωθεῖ).

78. β) Ἄπό οὐσιαστικά :

δροσιά — δροσάτος, πού ἔχει δροσιά·

χῶμα — χωματένιος, πού εἶναι ἀπό χῶμα·

πατέρας — πατρικός, πού ἀνήκει στόν πατέρα.

Καταλήξεις:

-άρης, -ιάρης : πείσμα — πεισματάρης, κοκαλιάρης.

-άτος : ἀφρός — ἀφράτος, μυρωδάτος, σπαθάτος.

-ένιος : ἀσήμι — ἀσημένιος, κυπαρισσένιος, μαρμαρένιος, σανιδένιος.

-ινος : μαλλί — μάλλινος, ξύλινος, πέτρινος.

-ερός : βροχή — βροχερός, δροσερός, φαρμακερός, φλογερός.

-ής : βύσσινο — βυσσινής, θαλασσής, τριανταφυλλής.

-ωτός : ἀγκάθι — ἀγκαθωτός, μεταξωτός, φουντωτός.

-ακός, -ιακός, -ικός, -ικος :

οἰκογένεια — οἰκογενειακός, ἡλιακός·

σεληνιακός·

ἀδερφικός, ἔθνος — ἐθνικός·

γέρος — γέρικος, κλέφτικος, ψεύτικος.

Ἐπίθετα σέ -ικός, -ικος ἀπό ἐθνικά ὀνόματα :

Γάλλος — γαλλικός, Θεσσαλός — θεσσαλικός, Ρουμελιώτης —
ρουμελιώτικος, Σουλιώτης — σουλιώτικος.

- άτικός, -ιάτικός** : Κυριακή — κυριακάτικός, άνοιξη — άνοιξιάτικός, χειμωνιάτικός.
- ίστικός** : άγόρι — άγορίστικός, κοριτσίστικός, κονκλίστικός.
- ίσιος** : άρνί — άρνίσιος, βοννίσιος, παλικαρίσιος.
- ιος** : αιώνας — αιώνιος, Μαραθώνας — μαραθώνιος, ουράνιος, τίμιος.
- είος** : άντρας — άντρεϊός, γυναίκα — γυναικειός (καί γυναίκειος).
- ειος** : 'Από κύρια όνόματα: 'Αριστοτέλης — άριστοτέλειος, Κύνκλωπας — κυκλώπειος, Πυθαγόρας — πυθαγόρειος.

Μερικά σέ -ειος άπό κύριο όνομα λέγονται σέ ουδέτερο γένος καί σημαίνουν ίδρυμα πού έγινε μέ έξοδα εκείνου πού έχει τό κύριο όνομα: 'Αρσάκης — 'Αρσάκειο, Βαρβάκης — Βαρβάκειο, Ζάπτας — Ζάππειο, Μαρασλής — Μαρασλειο.

Σπανιότερες καταλήξεις:

- αίος** : άκμή — άκμαϊός, μοίρα — μοιραϊός.
- λέος** : πείνα — πειναλέος, δίψα — διψαλέος.
- λός** : άμαρτία — άμαρτωλός, σιωπή — σιωπηλός.

79. γ) 'Από επίθετα :

ψηλός — ψηλούτσικος, κάπως ψηλός
 μικρός — μικρούτσικος, κάπως μικρός.

Τά επίθετα πού παράγονται άπό επίθετα είναι προπάντων υποκοριστικά. Φαερώνουν ότι κάποιος έχει σέ μικρότερο βαθμό εκείνο πού σημαίνει τό πρωτότυπο.

Καταλήξεις:

- ούλης** : άσπρος — άσπρούλης, κοντούλης, μικρούλης.
- ούτσικος**: ζεστός — ζεστούτσικος, καλούτσικος, ψηλούτσικος.
- ωπός** : άγριος — άγριωπός, κοκκινωπός, πρασινωπός. Σημαίνουν κυρίως εκείνον πού φαίνεται ό,τι φαερώνει τό πρωτότυπο.
- ιδερός** : άσπρος — άσπριδερός, μαυριδερός.
- ουλός** : βαθός — βαθουλός, παχουλός, μακρουλός.

80. δ) Ἐπιρρήματα :

Καταλήξεις:

- ινός : κοντά — κοντινός, μακριά — μακρινός, αντίκρον — αντικρινός·
σήμερα — σημερινός, χτεσινός, αποψινός, φετινός, πέρσι — περ-
σινός, τωρινός, κατοπινός, παντοτινός.
- ιανός : παρακάτω — παρακατιανός, αἶριο — αἰριανός.

Δ.— Παράγωγα ἐπιρρήματα

81. Ἐπιρρήματα παράγονται ἀπό ἐπίθετα, ἀντωνυμίες, μετοχές
καί ἀπό ἄλλα ἐπιρρήματα.

Καταλήξεις:

- οῦ : ἄλλος — ἄλλοῦ, αὐτός — αὐτοῦ.
- θε : ἐδῶ — ἐδῶθε, ἐκεῖ — ἐκεῖθε, ὅλος — ὄλοϋθε.
- α : εὐχάριστος — εὐχάριστα, καλός — καλά, ὠραῖος — ὠραῖα,
καλύτερος — καλύτερα, ὠραιότερος — ὠραιότερα, χαρούμε-
νος — χαρούμενα.
- ως : ἄμεσος — ἀμέσως, εὐχάριστος — εὐχαρίστως.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΝΘΕΣΗ

82. Τά σύνθετα σχηματίζονται μέ δύο τρόπους:

- α) Μία λέξη παίρνει στην αρχή της ένα άχώριστο μόριο:
βραστός — *ἄ-βραστος*, *πουλῶ* — *ξε-πουλῶ*.
- β) Δύο ἢ περισσότερες λέξεις ἔνώνονται σέ μία:
Σάββατο — *Κυριακή*: *Σαββατοκύριακο*.

I. ΣΥΝΘΕΣΗ ΜΕ ΑΧΩΡΙΣΤΑ ΜΟΡΙΑ

83. Ὑπάρχουν μερικές λέξεις μονοσύλλαβες ἢ δυσύλλαβες πού δέ λέγονται ποτέ μόνες τους· συνηθίζονται μόνο στή σύνθεση ὡς πρῶτα συνθετικά καί λέγονται **ἀχώριστα μόρια**.

Ἐχώριστα μόρια εἶναι τό στερητικό *ἀ-*, τό *ξε-* καί τό *ἀνα-*.

- α- (σπανιότερα *ἀνα-* καί ἔμπρός ἀπό φωνῆεν *ἀν-*) στερητικό:
ἀ-δούλεντος, ἐκεῖνος πού δέ δουλεύτηκε,
ἄ-φοβος, ἐκεῖνος πού δέ φοβᾶται,
ἀν-ἥλιος, ἐκεῖνος πού δέν ἔχει ἥλιο.

Ἄλλα παραδείγματα:

ἄ-κακος, *ἀ-ξέχαστος* *ἀ-χάριστος*, (*χάρη*) *ἄ-χαρος*.

ἀνα-βροχιά, *ἀνα-δουλειά*, *ἀνα-μελιά*.

ἀν-άλατος, *ἀν-άξιος*, *ἀν-έλιπτος*.

ξε- καί ἔμπρός ἀπό φωνῆεν: *ξε-*. Σημαίνει:

1. ἔξω: *ξεμντίζω*, *ξεπορτίζω*, *ξέχειλος*.

2. πολύ: *ξέμακρα*, *ξεμακραίνω*, *ξεκουφαίνω*.

3. ἐντελῶς: *ξεγυμνῶνω*, *ξεπαγιάζω*, *ξεπουλῶ*, *ξετίναγμα*.

4. στέρηση: *βάφω* — *ξεβάφω*, *γράφω* — *ξεγράφω*, *ξεδιψῶ*, *ξεκαρφώνω*, *ξεκουράζω*.

ἀνα-. Είναι ή άρχαία πρόθεση **ἀνά**.

Δέν πρέπει νά μπερδεύεται μέ τό στερητικό **ἀνα-** πού είδαμε.

Σημαίνει:

1. επάνω: *ἀνασηκώνω, ἀναπηδῶ*.
2. πίσω, πάλι: *ἀναθυμοῦμαι, ἀνακαλῶ, ἀναχαράζω, ἀναγέννηση*.
3. διάφορα: *ἀναδακρῶζω, ἀναρωτιέμαι*.

Σύνθεση μέ άχώριστα μόρια λόγια

84. Πλάι στά παραπάνω συνηθίζουμε στή γλώσσα μας καί διάφορα άχώριστα μόρια λόγια. Αὐτά ήταν άρχαίες προθέσεις καί άλλες άκλιτες λέξεις, πού βρίσκονται στή σημερινή γλώσσα μόνο ως πρώτα συνθετικά.

Τά κυριότερα λόγια άχώριστα μόρια

Μόριο

Παραδείγματα

ἀμφι-	ἀμφίβιο, ἀμφιθέατρο, ἀμφίκυτος, ἀμφιβολία
ἀρχι-	ἀρχιεπίσκοπος, ἀρχιεργάτης, ἀρχιστρατήγος, ἀρχιχρονιά
δια-	διαβαίνω, διάμετρος, διαγώνιος, διακηρύττω
διχο-	διχόνοια, διχοτόμος
δυσ-	δυσεύρετος, δυσάρεστος, δύστυχος, δυστυχία
εισ-	εισάγω, εισαγωγή, εισοδος
έκ-, έξ-	έκλέτω, έκφράζω, έξαγριώνω, έξελληνίζω, έξάτμιση
έν- (έμ-)	ένήλικος, ένορία, έμπιστευόμαιο
έπι- (έπ-, έφ-)	έπιβλέπω, έπίγειος, έπεκτείνω, έφαρμόζω, έφηβος, έφιππος
εύ-	εύαγγέλιο, εύάερος, εύλογῶ, εύτυχία, εύερέθιστος, εύφορία
ήμι-	ήμιθεος, ήμικύκλιο, ήμισφαίριο
όμο-	όμόγλωσσος, όμόφωνος, όμόθρησκος
περι-	περιγιάλι, περιγκυλώνω, περιμαζεύω, περιορίζω — περιζήτητος, περιφήμος
συν- (συγ-, συλ-, συμ-, συρ-, συσ- συ-, συνε-)	σύνδεσμος, συνονόματος — συ(γ)γνώμη, συγκρατῶ, συγχαίρω — συλλυποῦμαι — συμμαζεύω, συμπέθερος, συμφωνῶ — σύροζιζα — σύσσωμος — συσταίνω, συχωριανός — συνεπαίρων
τηλε-	τηλέγραφος, τηλεόραση, τηλεσκόπιο, τηλεφωνο
ύπο- (ύπ-, ύφ-)	ύπόγειο, ύποδιευθυντής, ύπόστεγο — ύπαξιωματικός, ύπαοχηγός — ύφυπουργός, ύφαλος.

Παρατηρήσεις :

1. Τά άχώριστα μόρια *δια-*, *έπι-*, *ύπο-* χάνουν τό τελικό τους φωνήεν όταν τό δεύτερο συνθετικό άρχίζει από φωνήεν:

δι-ορίζω, έπ-άγγελμα, ύπ-αρχηγός.

2. Τό *ἐπι-* και τό *ὑπο-* γίνονται *ἐφ-* και *ὑφ-* ὅταν τό δεύτερο συνθετικό ἔχει δασεία:
ἐπι-ἴππος — *ἐφιππος*, *ὑπο-ἥλιος* — *ὑφήλιος*.
3. Τό *ἐκ-* γίνεται *ἐξ-* ὅταν τό δεύτερο συνθετικό ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν:
ἐξάτμιση.
4. Τό *ἐν-* και τό *συν-* γίνονται *ἐμ-* και *συν-* ἐμπρός ἀπό τά χειλικά και τό *μ*:
ἐμ-πορος, *σύμ-φωνο*, *συν-μαζεύω*.
5. Τό *συν-* γίνεται *σνγ-* ἐμπρός ἀπό τά λαρυγγικά σύμφωνα:
σνγ-κρατῶ, *σνγ-γραφέας*, *σνγ-χαίρω*.
6. Τό *συν-* γίνεται *σνλ-*, *σνρ-*, *σνσ-* ὅταν ἀκολουθεῖ *λ*, *ρ*, *σ*:
σνλ-λυποῦμαι, *σνρ-ριζα*, *σνσ-σωμος*.
7. Μερικές φορές τό *συν-* χάνει τό *ν* ἢ γίνεται *σνε-*:
σν-θαιμπα, *σν-χωριανός*, *σνε-φέρνω*.

II. ΣΥΝΘΕΣΗ ΛΕΞΕΩΝ

Ἡ σημασία τῶν συνθέτων

85. Τά σύνθετα κατά τή σημασία πού ἔχουν χωρίζονται σέ **παρατακτικά**, **προσδιοριστικά**, **κτητικά** και **ἀντικειμενικά**.

A.— Παρατακτικά σύνθετα

<i>γυναικόπαιδα</i>	—	<i>γυναῖκες και παιδιά</i>
<i>στενόμακρος</i>	—	<i>στενός και μακρός</i>
<i>ἀναβοσβήνω</i>	—	<i>ἀνάβω και σβήνω</i>

86. Τά σύνθετα αὐτά σημαίνουν ὅ,τι και τά δύο συνθετικά τους, ἔνωμένα μέ τό σύνδεσμο *καί*. Τέτοια σύνθετα λέγονται **παρατακτικά**.

1. Παρατακτικά σύνθετα **οὐσιαστικά**: *ἀγγουροντομάτα*, *ἀνεμόβροχο*, *ἀστραπόβροντο*, *γιδοπρόβατα*, *μαχαιοπίρουνα*, *μερόνυχτο*, *χιονόβροχο*, *πορτοπαράθυρα* κτλ.
2. **Ἐπίθετα**: *ἀσπροκίτρινος*, *μαυροκόκκινος*, *γλυκανάλατος*, *γλυκόξινος*, *κοντόχοντρος*, *ψηλόλιγνος*, *νοτιοανατολικός* κτλ.
3. **Ρήματα**: *ἀνεβοκατεβαίνω*, *ἀνοιγοκλείνω*, *μπαινοβγαίνω*, *πηγαivo-έρχομαι*, *στριφογυρίζω*, *τρεμοσβήνω* κτλ.
4. **Ἐπιρρήματα**: *ζερβά-δεξιά* — *ζερβόδεξα*, *βόρεια* - *ἀνατολικά* — *βορειοανατολικά* κτλ.

Β.— Προσδιοριστικά σύνθετα

ἀγριοπερίστερο	—	ἄγριο περιστέρι
συχρορωτῶ	—	ρωτῶ συχνά
ἀετοφωλιά	—	φωλιά ἀετοῦ

87. Στά σύνθετα αὐτά τό πρῶτο συνθετικό προσδιορίζει τό δεύτερο. Τέτοια σύνθετα λέγονται **προσδιοριστικά**.

Τό πρῶτο συνθετικό τους μπορεῖ νά εἶναι οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ἐπίρρημα, πρόθεση.

Παραδείγματα μέ πρῶτο συνθετικό:

- 1) Οὐσιαστικό: γιδόστρατα, ἡλιοβασίλεμα, λαχανόκηπος, νυχτοπούλι, σπιτονοικοκυρά.
- 2) Ἐπίθετο: ἀγριολούλουδο, ἀλαφρόπετρα, πικραμύγδαλο, πρωτοβρόχι, φτωχόσπιτο.
- 3) Ἐπίρρημα: ξαναθυμοῦμαι, χαμόκλαδο, σιγοπερπατῶ.
- 4) Πρόθεση: ἀπόμερος, παραμάνα, πρόσχαρος, κατάσπρος, κατάκαρδα, ἀντίλαλος.

Γ.— Κτητικά σύνθετα

καλόκαρδος	—	ἐκεῖνος πού ἔχει καλή καρδιά
μεγαλόσωμος	—	ἐκεῖνος πού ἔχει μεγάλο σῶμα

88. Τά σύνθετα αὐτά σημαίνουν ἐκεῖνον πού ἔχει κάτι σάν δικό του, κτῆμα του, καί γι' αὐτό λέγονται **κτητικά**.

Παραδείγματα: γαλανομάτης, γλυκόφωνος, κακόμοιρος, καλότυχος, μαυροφρέδης, μεγαλοδύναμος, Μεγαλόχαρη, σκληρόκαρδος.

Δ.— Ἀντικειμενικά σύνθετα

καντηλανάφτης	—	ἐκεῖνος πού ἀνάβει τίς καντῆλες
μελισσοφάγος	—	(τό πουλί) πού τρώει τίς μέλισσες
χασομέρης	—	ἐκεῖνος πού χάνει τή μέρα του

89. Στά σύνθετα αὐτά τό ἓνα συνθετικό εἶναι ρῆμα (ἀνάβω, τρώ-

γω, χάνω) και τό άλλο (καντήλα, μέλισσα, μέρα) είναι ουσιαστικό πού γίνεται αντικείμενο στό ρήμα.

Τά σύνθετα πού τό ένα τους συνθετικό γίνεται αντικείμενο του άλλου λέγονται **αντικειμενικά**.

Παραδείγματα: λαιμοδέτης, ψωμοζήτης, θαλασσομάχος, ζαχαροπλάστης, κτηνοτρόφος, χορτοφάγος.

Η μορφή των συνθέτων

Τό συνδετικό φωνήεν

90. Για νά γίνει τό σύνθετο *αναβοσβήνω* ένώθηκαν τό θέμα του πρώτου συνθετικού *ανάβ-ω* και τό δεύτερο συνθετικό μέ τό φωνήεν **ο**: *ανάβ-ο-σβήνω*.

1. "Όταν τό πρώτο συνθετικό είναι κλιτό, ένώνεται μέ τό δεύτερο συνθετικό μέ ένα φωνήεν. Τό φωνήεν αυτό είναι συνήθως τό **ο** και λέγεται **συνδετικό φωνήεν**:

γυναίκες — παιδιά: γυναικ-**ό**-παιδα,
νύχτα — πουλί: νυχτ-**ο**-πούλι,
χάνω (έχασα) — μέρα: χασ-**ο**-μέρας,
πικρή — δάφνη: πικρ-**ο**-δάφνη.

2. Τό συνδετικό φωνήεν τό παίρνουν και πολλά έπιρρήματα:
σχνά — *ρωτώ*: *σχν-ο-ρωτώ*, *κρυφά* — *μιλώ*: *κρυφ-ο-μιλώ*.

3. "Όταν τό άρχικό φωνήεν του δεύτερου συνθετικού είναι *α ή ο*, τό συνδετικό φωνήεν συνήθως χάνεται:

άρχοντας — *άνθρωπος*: *αρχοντ-άνθρωπος*
δεκαπέντε — *Αύγουστος*: *δεκαπεντ-αύγουστος*,
όλος — *όρθος*: *όλ-όρθος*
χρέος — *οφειλέτης*: *χρε-οφειλέτης*.

Άλλά: *βορειοανατολικός*, *Έλληνοαμερικάνος*, *άλληλοαγαπιούνται*.

Τό πρώτο συνθετικό

91. Είδαμε ότι κατά τή σύνθεση τό θέμα του πρώτου συνθετικού και τό δεύτερο συνθετικό ένώνονται συνήθως μέ τό συνδετικό φωνήεν **ο**.

Μερικά σύνθετα παρουσιάζουν διαφορές στο πρώτο συνθετικό:

92. Α. Πρώτο συνθετικό όνομα:

βαθύς: βαθύ-πλουτος, βαθύ-ριζος, βαθιο-ρίζωτος
βαρύν: βαρυν-χειμωνιά, βαριό-μοιρος, βαρι-ακούω
μακρός: Μακρυ-ράχη, Μακρυ-γιάννης, μακρο-λαίμη
πλατύς: πλατύ-σκαλο, πλατύ-στομος
πολύς: πολύ-γωνο, πολύ-γλωσσος, πολυ-κοιμῶμαι.

1. Τά ἐπίθετα σέ -ύς ὡς πρώτα συνθετικά φυλάγουν συνήθως τό *υ* ἢ ἔχουν γιά συνδετικό τό **ιο**, **ο** (**ι**, ὅταν τό **ο** ἔχει πάθει συναίρεση: βαριαναστενάζω).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ἡ τελευταία συλλαβή τοῦ πρώτου συνθετικοῦ γράφεται μέ **-ιο** (βαθιορίζωτο, βαριόμοιρος).

2. Μερικά ὀνόματα, ὅταν γίνονται πρώτα συνθετικά, παρουσιάζουν ἀνωμαλίες στό θέμα τους:

Ἡ λέξη	γίνεται	Παραδείγματα
γῆ	γη-	γήπεδο
	γεω-	γεωγραφία, γεωλόγος, γεωμετρία, γεωπόνος
	γαι(ο)-	γαιοκτήμονας, γαιάνθηρακες
πατέρας	πατρο-	πατρογονικός, πατροπαράδοτος
μητέρα	μητρο-	μητρόπολη
χέρι	χερο-	χερόβολο, χεροδύναμος, χεροπιαστός
	χειρο-	χειρόγραφο, χειροκροτώ, χειροῦργος
καλός	καλο-	καλοδέχομαι, καλοκαίρι
	καλλι-	καλλιγραφία, καλλιέργεια, καλλιτέχνης
μεγάλος	μεγαλο-	μεγαλοβδόμαδο, Μεγαλόχαρη
	μεγ(α)-	μεγαθήριο, μεγάφωνο, Μεγαλέξαντρος.

93. Β. Ἀριθμητικό. Τά ἀριθμητικά ὡς πρώτα συνθετικά παίρνουν τοὺς ἀκόλουθους τύπους:

Τό	γίνεται	Παραδείγματα
ἓνα	μονο-	μονάκριβος, μονομαχία, μονοπάτι
δύο	δι-	δίδραχμο, δικέφαλος, δίκοπος, δισύλλαβος
τρία	δισ-	δισέγγονος, δισεκατομμύριο
	τρι-	τριγύλωστος, τριγύρω, τρίγωνο, τριφύλλι
τέσσερα	τρις-	τρισάγιο, Τρισεύγενη, τρισέγγονο
	τετρα-	τετραβάγγελο, τετράγωνο, τετράποδο, τετράπλευρο.

Τά ἀριθμητικά ἀπό τό *πέντε* ὡς τό *ἐνενήντα* ἔχουν συνδετικό φωνῆεν *α*:
πεντάδραχμο, Πεντάμορφη — ἐξάμηνο, ἐξατάξιο — Ἑφτάνησα — (ὀ)χταπόδι,

ὀχτάστιχο — ἐννιά(η)μερα, ἐννιάχρονο — δεκάδραχμο — δωδεκάνησα — εικοσαήμερο — τριαντάφυλλο κτλ.

Τό ἑκατό δίνει σύνθετο ἑκατόχρονα ἀλλά καί ἑκατοντάδραχμο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τό ἀχώριστο μόριο **δυσ-** γράφεται διαφορετικά ἀπό τό **δισ-**, πρῶτο συνθετικό τοῦ **δύο**: *δυστυχία, δυσεὔρετος*, ἀλλά *δισέγγονος, δισκατομύριο*.

94. Γ. Ρῆμα

χάνω (ἔχασα) — χασομέρης,

λείπω (ἔλειψα) — λειψυδρία,

φεύγω (ἔφυγα) — φυγόδικος, φυγόπονος,

μισῶ — μισάνθρωπος.

“Ὅπως βλέπουμε ἀπό τά παραπάνω παραδείγματα, ἂν εἶναι ρῆμα τό πρῶτο συνθετικό, μπαίνει συνήθως στή σύνθεση τό ἀοριστικό του θέμα καί πιό σπάνια τό ἔνεστωτικό.

95. Δ. Ἄκλιτο.

α) Ἐπίρρημα

*πανωφόρι, κατωμερίτης, κατωσάγωνα, (ἐ)ξωκλήσι, ξόπετσα, πι-
σωπατῶ.*

χαμόκλαδο, χαμομήλι, χαμογελῶ.

Τά ἐπιρρήματα σέ -ω πού γίνονται πρῶτα συνθετικά φυλάγουν τό ω, ἐκτός ἀπό τό *χάμω*.

β) Πρόθεση

*κατασταλάζω, παραμάσκαλα, μεταπιάνω, μετεξεταστής, ἀντι-
εροπορικός, ἀνθυπολοχαγός, ἀπολείτουρα, ἀπάνεμο, προσφάγι.*

Ἄπό τίς προθέσεις χρησιμεύουν στή σύνθεση οἱ παραπάνω: **κατά, παρά, μετά, ἀντί, ἀπό, πρὸς**. Ὅσες ἀπό αὐτές τελειώνουν σέ φωνῆεν τό χάνουν συχνά, ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν.

Τό δεύτερο συνθετικό

96. Τό δεύτερο συνθετικό μπορεί νά εἶναι οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ρῆμα, μετοχή ἢ ἐπίρρημα:

97. **Α. Ουσιαστικό.** Όταν τό δεύτερο συνθετικό είναι ουσιαστικό, τό σύνθετο μπορεί νά είναι ουσιαστικό, επίθετο, επίρρημα.

α) άνεμό-μυλος
 πρωτο-μάστορας
 άρχοντο-χωριάτης
 έξώ-πορτα
 μοναχο-κόρη
 τριαντά-φυλλο
 συννεφό-καμα.

Τό σύνθετο είναι ούσιαστικό.
 Τό δεύτερο συνθετικό δέν άλλαξε.

β) ά-καρπος
 σκληρο-τραχήλος
 από-μερος

Τό σύνθετο είναι επίθετο.
 Τό δεύτερο συνθετικό δέν άλλαξε.

Άλλά:

καρδιά — στενόκαρδος, βολή — καλόβολος,
 τύχη — καλότυχος, άλάτι — άνάλατος,
 κομμάτι — μονοκόμματος,
 λαιμός — μακρολαιμής, μάτι — άνοιχτομάτης.

Τό δεύτερο συνθετικό άλλαξε: πήρε τήν επίθετική κατάληξη -ος ή -ης.

γ) πισω-κάπουλα
 μεσο-πέλαγα
 χερο-πόδαρα
 κατα-κέφαλα
 όλη-μερίς

Τό σύνθετο είναι επίρρημα.
 Τό δεύτερο συνθετικό παίρνει συνή-
 θως τήν κατάληξη -α.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Οί λέξεις *δδύνη* (= πόνος), *όλεθρος* (= κατα-
 στροφή), *όμαλός*, *όνομα* (*όνυμα*), *όροφή* και *όρυχειο* γράφονται μέ *ω*
 στήν άρχή αντί μέ *ο*, όταν γίνονται δεύτερα συνθετικά: *άνώδωνος*,
πανωλεθρία, *άνώματος*, *άνώνυμος*, *συνώνυμος*, *διώροφος*, *πολυώροφος*,
μεταλλωρυχειο.

98. Β. **Ἐπίθετο.** Ὄταν τὸ δεύτερο συνθετικὸ εἶναι ἐπίθετο, τότε καὶ τὸ σύνθετο εἶναι ἐπίθετο σὲ **-ος, -η, -ο** ἢ σπανιότερα σὲ **-ιος, -ια, -ιο**:

ἀκριβός — μονάκριβος, κίτριος — ὀλοκίτριος·

γαλάσιος — καταγάλαζος, ἀκέρσιος — ὀλάκερος·

μακρὺς — στενόμακρος, παχὺς — ὀλόπαχος, δεξιὸς — ζερβόδεξος·

τρύπιος — μισοτρύπιος, ἄξιος — ἀνάξιος, οὐράνιος — ἐπουράνιος.

99. Γ. **Ῥῆμα.** Ὄταν τὸ δεύτερο συνθετικὸ εἶναι ῥῆμα, τὸ σύνθετο μπορεῖ νὰ εἶναι πάλι ῥῆμα, μπορεῖ ὅμως νὰ εἶναι καὶ οὐσιαστικὸ ἢ ἐπίρρημα.

α) *τρεμοσβήνω*
σημαιοστολίζω
ξενοδουλεύω

Τὸ σύνθετο εἶναι ῥῆμα.
Τὸ δεύτερο συνθετικὸ δὲν ἀλλάζει.

β) *παίζω — οργανοπαίκτης*
χίνω — νεροχύτης
τρέχω — παπατρέχας
γράφω — φωτογράφος
μάχομαι — θαλασσομάχος

Τὸ σύνθετο εἶναι οὐσιαστικὸ.
Τὸ δεύτερο συνθετικὸ παίρνει κατάληξη σὲ **-(τ)ης**, σπανιότερα **-ας ἢ -ος**.

γ) *μονορούφι*

Τὸ σύνθετο εἶναι ἐπίρρημα.

100. Δ. **Μετοχή.**

κοσμο-γυρισμένος
ἥλιο-καμένος
θεο-φοβούμενος

Ὄταν ἡ μετοχὴ εἶναι δεύτερο συνθετικὸ, δὲν ἀλλάζει.

101. Ε. **Ἐπίρρημα.**

κατ-άντικρυ
πρό-περσι
πρό-χτές
ὀλό-γυρα (γύρω)

Ὄταν τὸ δεύτερο συνθετικὸ εἶναι ἐπίρρημα, φυλάγει τὴν κατάληξή του ἢ παίρνει τὴν κατάληξη **-α**.

Τονισμός τῶν συνθέτων

102. Οἱ σύνθετες λέξεις ἢ φυλάγουν τόν τόνο στή συλλαβή πού τονίζεται τό δεύτερο συνθετικό ἢ τόν ἀνεβάζουν ψηλότερα.

Παραδείγματα:

1. **Φυλάγουν τόν τόνο:**

χωριάτης — ἀρχοντοχωριάτης, κλητήρας — ἀρχικλητήρας,
κύρης — καρaboκύρης, γιός — μοναχογιός, παππούς — γεροπαππούς,
φωλιά — αἰτοφωλιά, βδομάδα — Λαμπροβδομάδα, ράχη — ἀετοράχη,
τραγουδῶ — σιγοτραγουδῶ, γράφω — καταγράφω,
πηδῶ — πολυπηδῶ.

2. **Ἄνεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα:**

βοριάς — ξεροβόρι, βροχή — πρωτοβρόχι, πουλί — θαλασσοπούλι,
κλαδί — παρακλάδι, μαλλί — μακρομάλλης.

3. **Ἄνεβάζουν τόν τόνο στήν προπαραλήγουσα:**

πάπια — ἀγριόπαπια, πέτρα — μυλόπετρα, βράση — κουφόβραση,
κλίση — ἔγκλιση, βράδυ — ἀπόβραδο, γέρος — καλόγερος,
ἀκριβός — μονάκριβος, ἀντίκρυ — κατάντικρυ.

Παρασύνθετα

καλωσορίζω — καλωσόρισμα
σιδηρόδρομος — σιδηροδρομικός

103. Οἱ λέξεις καλωσόρισμα, σιδηροδρομικός δέν παράγονται ἀπό λέξεις ἀπλές ἀλλά ἀπό σύνθετες.

Οἱ λέξεις πού παράγονται ἀπό σύνθετες λέξεις λέγονται **παρασύνθετες λέξεις ἢ παρασύνθετα**.

Ἄπό τό "Ἅγιος Τάφος, Μάρη Θάλασσα, Αἰγαῖο Πέλαγος, Στερεά Ἑλλάδα ἔγιναν τά σύνθετα Ἅγιοταφίτης, Μαυροθαλασσίτης, Αἰγαιοπελαγίτης, Στερεοελλαδίτης. Καί αὐτά λέγονται παρασύνθετα, γιατί ἔγιναν ἀπό δύο λέξεις, πού συνήθως λέγονται μαζί σάν νά εἶναι σύνθετη λέξη.

Γνήσια καί καταχρηστική σύνθεσις

104. Τό σύνθετο *ἀστραπόβροντο* ἔγινε ἀπό τό θέμα τοῦ πρώτου συνθετικοῦ *ἀστραπ-*(ή), πού ἐνώθηκε μέ τό δεύτερο συνθετικό (*βροντή*) μέ τό συνδετικό φωνήεν *ο*. Ἐδῶ ἔχουμε **γνήσια σύνθεσις**.

Τό σύνθετο *Χριστούγεννα* ἔγινε ἀπό τή γενική *Χριστοῦ* καί τό *γεννα* χωρίς τό συνδετικό φωνήεν *ο*. Ἐδῶ ἔχουμε **καταχρηστική σύνθεσις**. Ἄλλα τέτοια σύνθετα:

Νέα πόλη — *Νεάπολη*, *Ἀδριανοῦ πόλη* — *Ἀδριανούπολη*,
Ἀλεξάνδρου πόλη — *Ἀλεξανδρούπολη*,
Κωνσταντίνου πόλη — *Κωνσταντινούπολη*.

III. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Κυριολεξία καί μεταφορά

Ἕνα ὄμορφο ἀρνί — *Αὐτό τό παιδί εἶναι ἀρνί*

105. Στήν πρώτη φράσις ἔχουμε τό οὐσιαστικό *ἀρνί* μέ τήν πραγματική σημασία του, δηλαδή ἔχουμε **κυριολεξία**. Στή δεύτερη ἔχουμε τή λέξη *ἀρνί* μέ ἀλλαγμένη σημασία, δηλαδή ἔχουμε **μεταφορά**. Ἐδῶ ἡ λέξη *ἀρνί* κρατάει ἕνα μόνο χαρακτηριστικό: ὅτι εἶναι ἤσυχο, ἀπονήρευτο.

Τό ἴδιο καί ὅταν ποῦμε: *ὁ ἄνθρωπος αὐτός εἶναι ἀλεπού*, δηλαδή *πονηρός*. Κι ἐδῶ ἡ λέξη *ἀλεπού* κρατάει μόνο ἕνα χαρακτηριστικό: τήν *πονηριά*.

Μεταφορικά χρησιμοποιοῦμε οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ρήματα καί ἐπιρρήματα:

Ἔχει κορμί λαμπάδα (ἴσιο). *Ἡ καρδιά του εἶναι πέτρα*.

Γλυκός ἄνθρωπος. *Πικρή ζωή* (βασανισμένη).

Χύθηκε στόν ἐχθρό (ὄρμησε ἀπάνω του). *Μασᾶ τά λόγια του*.

Ἀρρώστησε βαριά. *Μίλησε ξάστερα*.

Μεταφορικά λέγονται καί φράσεις: *Ἐχασε τά νερά του*. *Ρίχνει ἄγκυρα*. *Τρώει σίδερα*. *Τραβᾶ τά μαλλιά του*. *Κοιμᾶται μέ τίς κότες*. *Τοῦ γεννοῦν καί τά κοκόρια*.

Ὁμώνυμα

ψηλή λεύκα — ψιλή βροχή

106. Οἱ λέξεις *ψηλή* καί *ψιλή* προφέρονται τό ἴδιο, ἔχουν ὁμως διαφορετική σημασία. Οἱ λέξεις αὐτές λέγονται **ὁμώνυμα**.

* Ἄλλα ὁμώνυμα:

κλείνω (τήν πόρτα) — *κλίνω* (ἕνα ρῆμα).

Τό κλίμα (τῆς Ἑλλάδας) — *τό κληῖμα* (τῆς αὐτῆς μας).

Τοῖχος (τοῦ σπιτιοῦ) — *τειχος* (τῆς πόλης).

Λύρα (τό ὄργανο) — *λίρα* (τό νόμισμα).

Σήκω — *σύκο* κτλ.

Παράωνυμα

107. Οἱ λέξεις *σφήκα* — *σφήγκα* ἔχουν διαφορετική σημασία, μοιάζουν ὁμως στήν προφορά. Οἱ λέξεις αὐτές ὀνομάζονται **παράωνυμα**.

Ἐπειδή μοιάζουν στήν προφορά, μερικές φορές δέν τίς ξεχωρίζουμε καί τίς μπερδεύουμε.

Παραδείγματα παρωνύμων:

αἰθέρας — *ἀθέρας* (τό ἄγανο, ἡ κόψη ξυραφιοῦ κτλ., τό πιό λεπτό καί διαλεχτό μέρος ἀπό κάτι).

ἀμυγδαλιά — *ἀμυγδαλή*, -ές (οἱ ἀδένες μέσα στό λαιμό).

ἀχόρταγος (λαίμαργος) — *ἀχόρταστος* (πού δέ χόρτασε).

φτηνός (ὄχι ἀκριβός) — *φτενός* (λεπτός).

στερῶ (παίρνω κάτι πού ἀνήκει σέ ἄλλον) — *ύστερῶ* (μένω πίσω).

108. Μερικές λέξεις ξεχωρίζουν μέ τό διαφορετικό τους τονισμό (κάποτε καί μέ τή διαφορετική τους ὀρθογραφία):

γέρον — *γερονῶ*

γέρος — *γερός*

θόλος — *θολός*

κάμαρα — *καμάρα*

(τά) *μάγια* — (ἡ) *μαγιά*

νόμος — *νομός*

σκέπη — *σκεπή*

φόρα — *φορά*

παίρνω — *περνῶ*

πίνω — *πεινῶ*

χῶρος (τόπος) — *χορός* κτλ.

Αὐτές λέγονται **τονικά παράωνυμα**.

Συνώνυμα

109. **Συνώνυμα** ή **συνώνυμες λέξεις** λέγονται λέξεις διαφορετικές άναμεταξύ τους πού έχουν τήν ίδια περίπτωση σημασία.

Συνώνυμα είναι:

ραβδί, γκλίτσα, μαστούνι, πατερίτσα·

ξημερώνει, χαράζει, γλυκοχαράζει, φέγγει, φωτίζει, άσπρογαλιάζει.

Τά συνώνυμα έκφράζουν τό ίδιο νόημα, αλλά μέ κάποιες διαφορές μεταξύ τους. Γι' αυτό πρέπει νά προσέχουμε γιά νά βρούμε ποιά λέξη άπό τίς συνώνυμες πού ξέρουμε ταιριάζει κάθε φορά νά μεταχειριστοῦμε.

Τά ρήματα *βλέπω, κοιτάζω, παρατηρώ, ξεχωρίζω, διακρίνω, άγναντεύω* είναι συνώνυμα, αλλά πρέπει νά βρούμε ποιοό ταιριάζει καλύτερα σ' έκείνο πού θέλουμε νά ποῦμε.

Ταυτόσημα

110. **Ταυτόσημα** λέγονται οί συνώνυμες λέξεις πού ή σημασία τους είναι έντελώς ή ίδια.

Τέτοιες λέξεις είναι:

άραποσίτι — καλαμπόκι

άχλάδι — άπίδι

γίδα — κασίκα

διχάλι — διχάλα — δικράνι

τριζόνι — γρύλος

κοκκινογούλια — παντζάρια

δριθθα, δριθθώνας — κότα, κοτέτσι

πετεινός — κόκορας

στέγη — σκεπή

φλαμούρι — τίλιο

χύνομαι — χιμῶ.

ΟΙ ΤΥΠΟΙ

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΓΕΝΙΚΑ

Κλιτά και άκλιτα. Τύποι, κατάληξη, θέμα, χαρακτήρας

111. Ἡ ἑλληνική γλώσσα ἔχει δέκα εἶδη λέξεις, πού ὀνομάζονται **μέρη τοῦ λόγου**.

Τά μέρη τοῦ λόγου εἶναι: **ἄρθρο, οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ἀντωνυμία, ρῆμα, μετοχή, ἐπίρρημα, πρόθεση, σύνδεσμος, ἐπιφώνημα.**

Τό οὐσιαστικό καί τό ἐπίθετο λέγονται καί **ὀνόματα**.

112. Μέρη τοῦ λόγου

Παραδείγματα

α) Κλιτά

ἄρθρο	ὀ	ἦ	τό
οὐσιαστικό	Γιῶργος	θάλασσα	οὐρανός
ἐπίθετο	ξάστερος	γαλανή	ἴμορφος
ἀντωνυμία	ἐγώ	ἐσύ	αὐτός
ρῆμα	γράφω	ντύνομαι	χτυπήθηκα
μετοχή	τρῶγοντας	φαγωμένος	

β) Ἄκλιτα

ἐπίρρημα	ἐδῶ, πολύ, ἐπάνω, χτές, ἔτσι
πρόθεση	ἀπό, γιά, μετά, παρὰ
σύνδεσμος	καί, ἄν, εἴτε, ἀλλά, ὥστε
ἐπιφώνημα	ποπό! μπράβο! εἶθε! μπά!

113. Τό ἄρθρο, τό οὐσιαστικό, τό ἐπίθετο, ἡ ἀντωνυμία, τό ρῆμα καί ἡ μετοχή λέγονται **κλιτά μέρη** τοῦ λόγου, γιατί κλίνονται, δη-

λαδή τό καθένα ἀπό αὐτά παίρνει στό λόγο διάφορες μορφές:

τό παιδί, τοῦ παιδιοῦ, τά παιδιά, τῶν παιδιῶν κτλ.

ὄμορφος, ὄμορφον, ὄμορφο, ὄμορφοι κτλ.

ἐκεῖνος, ἐκεῖνοι, ἐκεῖνους κτλ.

γράφω, γράφουμε, ἔγραφε, ἔγραφα κτλ.

ὁ γραμμένος, τοῦ γραμμένου κτλ.

Τό ἐπίρρημα, ἡ πρόθεση, ὁ σύνδεσμος καί τό ἐπιφώνημα λέγονται **ἄκλιτα μέρη** τοῦ λόγου, γιατί δέν κλίνονται, δηλαδή παρυσιάζονται πάντοτε στό λόγο μέ τήν ἴδια μορφή:

ἐδῶ, γιά, καί, μπράβο!

Ἄκλιτα εἶναι καί μερικά ἀριθμητικά ἐπίθετα καί οἱ μετοχές πού τελειώνουν σέ -οντας, -ώντας:

πέντε, ἔξι, δέκα κτλ. — γράφοντας, γελώντας.

- 114.** Οἱ διάφορες μορφές πού παίρνει μιά κλιτή λέξη, ὅταν μιλοῦμε ἢ γράφουμε, λέγονται **τύποι** αὐτῆς τῆς λέξης.

Τοῦ ὀνόματος οὐρανός τύποι εἶναι:

οὐρανός, οὐρανοῦ, οὐρανό, οὐρανέ — οὐρανοί, οὐρανῶν, οὐρανοῦς.

Τοῦ ρήματος τρέχω τύποι εἶναι:

τρέχω, τρέχεις, τρέχει, τρέχουμε κτλ. ἔτρεχα, ἔτρεχες κτλ.

Στήν κλιτή λέξη τό τελευταῖο μέρος, πού ἀλλάζει μορφή, λέγεται **κατάληξη**.

Τοῦ ὀνόματος οὐρανός καταλήξεις εἶναι:

-ος, -ου, -ο, -ε, -οι, -ων, -ους.

Τοῦ ρήματος τρέχω καταλήξεις εἶναι:

-ω, -εις, -ει, -ουμε κτλ. -α, -ες κτλ.

Τό μέρος τῆς κλιτῆς λέξης, πού εἶναι στήν ἀρχή καί δέν ἀλλάζει, λέγεται **θέμα**.

Τά θέματα τῶν λέξεων οὐρανός, ὄμορφος, ἐκεῖνος, τρέχω, ἀκούω εἶναι: οὐραν-, ὄμορφ-, ἐκεῖν-, τρέχ-, ἀκού-.

Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρας**.

Στὶς λέξεις *οὐραν-ός, τρέχ-ω, ἀκού-ω* χαρακτήρες εἶναι τὸ ν, τὸ χ, τὸ ου.

Πτώσεις. Γένος καὶ ἀριθμὸς

115. Τὸ ἄρθρο, τὸ οὐσιαστικό, τὸ ἐπίθετο, ἡ ἀντωνυμία καὶ ἡ μετοχὴ σχηματίζουν τύπους πού λέγονται **πτώσεις**. Γι' αὐτὸ τὰ πέντε αὐτὰ μέρη τοῦ λόγου λέγονται **πτωτικά**.

Οἱ πτώσεις εἶναι τέσσερις: ἡ **ὀνομαστική**, ἡ **γενική**, ἡ **αἰτιατική** καὶ ἡ **κλητική**.

Ὀνομαστική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στὴν ἐρώτηση *ποιός; τί;*

Ποιός ἔρχεται; — Ὁ Γιάννης.

Τί ἦρθε στό λιμάνι; — Τὸ καράβι.

Γενική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στὴν ἐρώτηση *τίνος; ποιανοῦ;*

Τίνος εἶναι τὸ βιβλίο; — Τοῦ Γιάννη.

Αἰτιατική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στὴν ἐρώτηση *ποιόν; τί;*

Ποῖον νά φωνάξω; — Τὸ Γιάννη.

Τί εἶδες; — Εἶδα τὸ καράβι.

Κλητική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε, ὅταν καλοῦμε ἢ προσφωνοῦμε κάποιον:

*Ἐλα δῶ, Γιάννη πρόσεχε, Γιάννη.

Καράβι, καράβκι, πού πᾶς γιαλὸ γιαλὸ.

116. Ἐκτός ἀπό τίς πτώσεις τά πτωτικά ἔχουν γένος, ἀριθμό καί κλίση.

1. Τά γένη τῶν πτωτικῶν εἶναι τρία: ἄρσενικό, θηλυκό καί οὐδέτερο.

Ἄρσενικά εἶναι ὅσα παίρνουν τό ἄρθρο *ὁ*: *ὁ διαβάτης, ὁ καλός.*

Θηλυκά εἶναι ὅσα παίρνουν τό ἄρθρο *ἡ*: *ἡ Ἑλλάδα.*

Οὐδέτερα εἶναι ὅσα παίρνουν τό ἄρθρο *τό*: *τό ἄλλογο.*

2. Ἄριθμοί. Ὄταν λέμε *ὁ συμμαθητής μου*, ὁ λόγος εἶναι γιά ἓνα πρόσωπο· ὅταν λέμε *οἱ συμμαθητές μου*, ὁ λόγος εἶναι γιά πολλά πρόσωπα. Ὅλα τά πτωτικά ἔχουν ξεχωριστούς τύπους γιά τό ἓνα καί ξεχωριστούς γιά τά πολλά. Οἱ τύποι πού φανερώνουν τό ἓνα ἀποτελοῦν τόν *ἐνικό* ἀριθμό, οἱ τύποι πού φανερώνουν τά πολλά ἀποτελοῦν τόν *πληθυντικό* ἀριθμό. Τά πτωτικά ἔχουν λοιπόν δυό ἀριθμούς: τόν ἐνικό καί τόν πληθυντικό.

3. Κλίση.

Κλίση εἶναι ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο σχηματίζονται οἱ πτώσεις ἑνός πτωτικοῦ.

Στά οὐσιαστικά ἔχουμε τήν κλίση τῶν ἄρσενικῶν, τήν κλίση τῶν θηλυκῶν καί τήν κλίση τῶν οὐδετέρων.

Ἡ πτώση, τό γένος, ὁ ἀριθμός καί ἡ κλίση ἑνός πτωτικοῦ ἀποτελοῦν τά *παρεπόμενά* του.

Ι. ΤΑ ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΑΡΘΡΟ

117. Συχνά μπαίνει εμπρός από τὰ ὀνόματα μιά μικρή λέξη:
ὁ Γιώργος, ἡ γῆ, διάβασα ἕνα ὠραῖο βιβλίο.

Ἡ μικρή κλιτή λέξη πού μπαίνει εμπρός από τὰ ὀνόματα λέγεται **ἄρθρο**.

Ἡ γλώσσα μας ἔχει δύο ἄρθρα, τό **ὀριστικό**, ὁ, ἡ, τό, καί τό **ἀόριστο**, ἕνας, μιά, ἕνα.

A. Τό ὀριστικό ἄρθρο

118. Τό ὀριστικό ἄρθρο τό μεταχειρίζομαστε, ὅταν μιλοῦμε γιά ὀρισμένο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα:

*Ἔρχεται ὁ Δημήτρης
γαβγίζει τό σκυλί μας
ἡ γῆ εἶναι σφαιρική.*

Τό ὀριστικό ἄρθρο κλίνεται ἔτσι:

	Ἐνικός ἀριθμός			Πληθυντικός ἀριθμός		
	ἄρσεν.	θηλ.	οὐδ.	ἄρσεν.	θηλ.	οὐδ.
Ὄνομ.	ὁ	ἡ	τό	οἱ	οἱ	τά
Γεν.	τοῦ	τῆς	τοῦ	τῶν	τῶν	τῶν
Αἰτ.	τό(ν)	τή(ν)	τό	τούς	τίς	τά

Τό ἄρθρο δέν ἔχει κλητική. Ὄταν τό ὄνομα βρίσκεται στήν κλητική, τό μεταχειρίζομαστε χωρίς ἄρθρο:

*Ἔλα, Μαρία.
Μέριασε, βράχε, νά διαβῶ.*

Κάποτε, προπάντων στά όνόματα προσώπων, μεταχειριζόμαστε τό κλητικό έπιφώνημα *έ: έ Γιώργο!*

B. Τό άόριστο άρθρο

119. Μεταχειριζόμαστε τό άόριστο άρθρο, όταν μιλούμε γιά ένα όχι όρισμένο, παρά γιά ένα άόριστο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα: *Μέ περιμένει ένας φίλος μου* (κάποιος, πού δέν τόν όνομάζω). *Είδα ένα ώραίο άλογο* (κάποιο άλογο).

Τό άόριστο άρθρο κλίνεται έτσι:

	άρσεν.	θηλ.	ούδ.
Όνομ.	ένας	μιά	ένα
Γεν.	ένός	μιάς	ένός
Αιτ.	ένα(ν)	μιά	ένα

Τό άόριστο άρθρο δέν έχει πληθυντικό καί, όταν ό λόγος είναι γιά πολλά άόριστα πρόσωπα, ζώα ή πράγματα, τά άναφέρουμε χωρίς άρθρο:

*είδα λουλούδια σκορπισμένα
πέρασε ράχες καί βοννά
παιδιά έπαιζαν στην αυλή.*

Τό *ένας, μιά, ένα* είναι άριθμητικό πού τό χρησιμοποιούμε καί γιά άόριστο άρθρο. Είναι εύκολο νά ξεχωρίσουμε πότε είναι άριθμητικό. Λέμε:

Βρήκα μιά δραχμή. Ένας νίκησε πολλούς. Είχα λίγα λεφτά, γι αυτό άγόρασα ένα μόνο βιβλίό. Τό ένας, μιά, ένα είναι άριθμητικό.

120. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Τό ν τοῦ άρθρου *τόν, τήν, έναν* φυλάγεται μόνο όταν ή ακόλουθη λέξη αρχίζει από φωνήεν ή από σύμφωνο στιγμιαίο (*κ, π, τ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ*) ή διπλό (*ξ, ψ*) (§ 55):

Τόν άνθρωπο, τήν ντροπή, στην ξενιτιά, τόν Μπότσαρη, είδα έναν ξένο, έναν άνθρωπο, τόν τόπο, στην Τράπεζα, τόν Κώστα, τήν Κόρινθο, έναν Κεραυαίο.

Όταν ή ακόλουθη λέξη αρχίζει από άλλο σύμφωνο, τό ν δέ φυλάγεται: *τό νόμο, τό φόβο, τή βρύση, τή μητέρα, ένα χωρικό, ένα γλάρο.*

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

121. Ἡ λέξη *Κολοκοτρώνης* φανερώνει πρόσωπο. Ἡ λέξη *μαθητῆς* φανερώνει πρόσωπο. Ἡ λέξη *ἄλογο* φανερώνει ζῶο. Ἡ λέξη *αὐτοκίνητο* φανερώνει πράγμα.

Οἱ κλιτές λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα λέγονται **οὐσιαστικά**.

Οἱ λέξεις *δουλειά*, *τρέξιμο* φανερώνουν μιά πράξη, μιά ἐνέργεια. Οἱ λέξεις *εὐτυχία*, *ἡσυχία* φανερώνουν μιά κατάσταση. Οἱ λέξεις *ἐξυπνάδα*, *παλικαριά* φανερώνουν μιά ιδιότητα. Καί οἱ λέξεις αὐτές λέγονται οὐσιαστικά.

Ὡστε **οὐσιαστικά** λέγονται οἱ λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα, ἢ ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα.

Κύρια καί κοινά οὐσιαστικά

122. Κύρια ὀνόματα.— Τά οὐσιαστικά *Πέτρος*, *Κανάρης* — ὁ *Πιστός* (ὄνομα σκυλιῶ) — *Ἑλλη* (τό πολεμικό πλοῖο), πού σημαίνουν τό καθένα ἓνα ὀρισμένο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα, λέγονται **κύρια ὀνόματα**.

Κοινά ὀνόματα.— Τά οὐσιαστικά πού σημαίνουν ὅλα τά πρόσωπα, ὅλα τά ζῶα, ἢ ὅλα τά πράγματα τοῦ ἴδιου εἴδους (*ἄνθρωπος*, *ἄλογο*, *λουλούδι*, *τριανταφυλλιά*) καί τά οὐσιαστικά πού σημαίνουν πράξη, κατάσταση ἢ ιδιότητα (*τρέξιμο*, *πίκρα*, *ἐξυπνάδα*) λέγονται **κοινά**.

Περιληπτικά οὐσιαστικά.— Τά κοινά ὀνόματα *κόσμος*, *λαός*,

στρατός, οικογένεια, ελαιώνας, τουφεκίδι κτλ., πού φανερώνουν πολλά πρόσωπα ή πράγματα μαζί, ένα σύνολο, λέγονται **περιληπτικά**.

Συγκεκριμένα και **άφηρημένα ουσιαστικά**.— Τά κοινά όνόματα πού φανερώνουν πρόσωπο, ζώο ή πράγμα λέγονται **συγκεκριμένα**.

Τά κοινά όνόματα πού φανερώνουν ενέργεια, κατάσταση ή ιδιότητα λέγονται **άφηρημένα**.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

123. Γράφονται μέ κεφαλαίο στήν άρχή:

1) Τά κύρια όνόματα:

Δημήτρης, Έλένη — Πλαπούτας, Τρικούπης

Έλλάδα, Αργυρόκαστρο, Πιέρια, Θερμαϊκός, Ακρόπολη, Άγιοι Σαράντα.

2) Τά έθνικά: *Έλληνας, Ρωμαίοι, Σερραίοι, Σουλιώτες κτλ.*

3) Τά όνόματα τών μηνών, τών ήμερών τής εβδομάδας και τών εορτών:

Ίανουάριος, Κυριακή, Σαρακοστή, Πάσχα.

4) Οί λέξεις *Θεός, Χριστός, Άγιο Πνεῦμα, Παναγία* και τά συνώνυμά τους: *Πανάγαθος, Παντοδύναμος, Θεία Πρόνοια, Μεγαλόχαρη* κτλ.

5) Τά όνόματα τών έργων τής λογοτεχνίας και τής τέχνης: *ή Όδύσσεια, τά Λόγια τής Πλώρης τοῦ Καρκαβίτσα, τό Κρυφό Σχολειό τοῦ Γύζη, ό Παρθενώνας.*

6) Οί τιμητικοί τίτλοι:

ό Έξοχότατος, ό Μακαριότατος κτλ.

Γράφονται μέ μικρό γράμμα στήν άρχή:

1) Λέξεις πού παράγονται άπό κύρια όνόματα και άπό έθνικά:

(Όμηρος) δημηρικοί ήρωες,

(Χριστούγεννα) χριστουγεννιάτικος,

(Έλληνας) ελληνικός, γαλλικός κτλ.

2) Τά επίθετα πού σημαίνουν όπαδούς θρησκευμάτων: *χριστιανός, μωαμεθανός, (Βούδας) βουδιστής κτλ.*

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

A.— Γενικά

124. Τά γένη τῶν οὐσιαστικῶν εἶναι τρία: **ἀρσενικό, θηλυκό** καί **οὐδέτερο.**

Τά ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων καί τῶν ζώων εἶναι συνήθως ἀρσενικά ὅταν σημαίνουν ἀρσενικά ὄντα, καί θηλυκά ὅταν σημαίνουν θηλυκά ὄντα:

ὁ πατέρας — ἡ μητέρα, ὁ γιός — ἡ θυγατέρα, ὁ πετεινός — ἡ ὄρνιθα.

Τά ὀνόματα τῶν πραγμάτων εἶναι ἄλλα ἀρσενικοῦ καί ἄλλα θηλυκοῦ γένους: *ὁ βράχος, ἡ μέρα.* Συχνά ὁμως βρίσκονται καί σέ ἕνα τρίτο γένος πού δέν εἶναι οὔτε ἀρσενικό οὔτε θηλυκό καί λέγεται στή γραμματική οὐδέτερο γένος: *τό βοινό, τό λουλούδι, τό κερί.* Ἀλλά στό οὐδέτερο γένος ὑπάρχουν καί ἔμφυχα: *τό παιδί, τό ἀγόρι, τό κορίτσι, τό πουλί, τό ἐλάφι.*

Στή γραμματική ξεχωρίζουμε τό γένος:

- α) ἀπό τήν κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ: *ὁ νικητ-ῆς* (ἀρσενικό), *ἡ βρούσ-η* (θηλυκό), *τό παιδ-ί* (οὐδέτερο), καί
β) ἀπό τό ἄρθρο: *ὁ, ἕνας* (γιά τό ἀρσενικό), *ἡ, μία* (γιά τό θηλυκό), *τό, ἕνα* (γιά τό οὐδέτερο).

B.— Σχηματισμός τοῦ θηλυκοῦ

125. Τά περισσότερα οὐσιαστικά ἔχουν ἕναν τύπο μόνο καί ἕνα γένος: *ὁ ἀνθρωπος, ἡ μέλισσα, τό χῶμα, ὁ αἰτός.*

Πολλά οὐσιαστικά ἔχουν **δύο τύπους**, ἕνα γιά τό ἀρσενικό καί ἕνα γιά τό θηλυκό. Τό θηλυκό σχηματίζεται τότε μέ τίς καταλήξεις **-ισσα, -τρα, -τρια, -αινα, -ίνα, -ού, -α, -η:**

<i>βασιλιάς</i>	—	<i>βασιλίσσα</i>	<i>ράφτης</i>	—	<i>ράφτρα</i>
<i>διευθυντής</i>	—	<i>διευθύντρια</i>	<i>δράκος</i>	—	<i>δράκαινα</i>
<i>ἀράπης</i>	—	<i>ἀραπίνα</i>	<i>μυλωνάς</i>	—	<i>μυλωνού</i>
<i>θεῖος</i>	—	<i>θεία</i>	<i>ἀδερφός</i>	—	<i>ἀδερφή.</i>

Θηλυκά τῶν ζώων. Τά περισσότερα ὀνόματα τῶν ζώων ἔχουν ἓνα μόνο τύπο γιά τό ἀρσενικό καί τό θηλυκό: ἡ ἀλεπού, ἡ ἀρκούδα, ὁ παπαγάλος, ἡ ὄχια, τό ζαρκάδι. Τά ὀνόματα αὐτά λέγονται **ἐπίκοινα**. Στά ἐπίκοινα οὐσιαστικά, ὅταν εἶναι ἀνάγκη νά ὀρισθεῖ τό φυσικό γένος, χρησιμοποιοῦμε τό ἐπίθετο *ἀρσενικός* ἢ *θηλυκός*:

τό ἀρσενικό ζαρκάδι, ὁ θηλυκός σπίνος, ἡ ἀρσενική καμήλα.

Γιά μερικά ζῶα κατοικίδια καί γιά ἄλλα πού ἔχουν μεγαλύτερη σημασία γιά τόν ἄνθρωπο, ἡ ὑπάρχει ἄλλη λέξη γιά τό ἀρσενικό καί ἄλλη γιά τό θηλυκό ἢ ξεχωρίζεται τό ἀρσενικό ἀπό τό θηλυκό μέ διαφορετική κατάληξη:

<i>ἄλογο</i>	—	<i>φοράδα</i>	<i>κριάρι</i>	—	<i>προβατίνα</i>	<i>τράγος</i>	—	<i>γίδα</i>
<i>πετεινός</i>	—	<i>ὄρνιθα ἢ κότα</i>	<i>σκύλος</i>	—	<i>σκύλα</i>	<i>κουνέλι</i>	—	<i>κουνέλα</i>
<i>τρυγόνι</i>	—	<i>τρυγώνα</i>	<i>περιστέρι</i>	—	<i>περιστέρα</i>	<i>πρόβατο</i>	—	<i>προβατίνα</i>
<i>ἐλάφι</i>	—	<i>ἐλαφίνα</i>	<i>λαγός</i>	—	<i>λαγίνα</i>	<i>κότσυφας</i>	—	<i>κοτσυφίνα</i>
<i>λύκος</i>	—	<i>λύκαινα</i>	<i>γάλος</i>	—	<i>γαλοπούλα</i>	<i>γάτα</i>	—	<i>γάτος.</i>

Ἄλλά σέ μερικά ὀνόματα ζώων ὁ ἓνας τύπος εἶναι συχνότερος καί μπορεῖ νά χρησιμοποιηθεῖ καί γιά τά δύο γένη: *γάτα, σκύλος, ἄλογο, λύκος, γεράκι* κτλ.

Γ.— Οὐσιαστικά μέ δύο γένη

126. Μερικά οὐσιαστικά συνηθίζονται μέ δύο γένη, πού ἔχουν διαφορετική κατάληξη καί κάποτε καί διαφορετικό τονισμό: ὁ *πλάτανος* — τό *πλατάνι*. Τέτοια οὐσιαστικά εἶναι:

<i>ὁ νοτιά</i> — ἡ <i>νοτιά</i>	<i>ὁ πήχης</i> — ἡ <i>πήχη</i>	<i>ὁ τίγρης</i> — ἡ <i>τίγρη</i>
<i>ὁ κρίνος</i> — τό <i>κρίνο</i>	<i>ὁ ἔλατος</i> — τό <i>ἐλατο</i>	<i>ὁ πεῦκος</i> — τό <i>πεῦκο</i>
<i>ὁ σκύλος</i> — τό <i>σκυλί.</i>		

Τό γένος ἀλλάζει κατά τή σημασία

ἡ βροντή — ὁ *βρόντος*

127. Πολλές λέξεις ἔχουν δύο γένη, ἀλλά ὄχι πάντα μέ τήν ἴδια ἐντελῶς σημασία: *βροντή* εἶναι τό γνωστό φυσικό φαινόμενο — *βρόντος* εἶναι ἓνας δυνατός κρότος· *τραπέζι* εἶναι τό ἐπιπλο — *τράπεζα* λέγεται γιά τήν Ἁγία Τράπεζα τῆς ἐκκλησίας καί γιά τά πιστωτικά ἰδρύματα. Ἐτσι ξεχωρίζουν στή σημασία οἱ λέξεις:

ἄχνα (ἀναπνοή) — *ἀχνός, κοπέλα* — *κοπέλι, μάντρα* — *μαντρί,*
μέση — *μέσο, περίβολος* — *περιβόλι, πλευρό* — ἡ *πλευρά,*
ρετσίνα — *ρετσίνι, σκανδάλη* (τοῦ τουφεκιοῦ) — *σκάνδαλο, σκάφη* — *σκάφος,*
σούβλα — *σουβλί, χώρα* — *χῶρος* (τόπος).

Μερικές λέξεις κάποτε δέ λέγονται ἢ δέ γράφονται μέ τό σωστό γένος τους. Εἶναι καλύτερα νά λέγεται ἢ *Πίνδος, ἡ Πάργηθα, τό Ρέθυμνο, τά Φάρσαλα, ὁ Ἀκροκόρινθος.*

Δέν πρέπει νά μπερδεύεται ἡ *στήλη* καί ὁ *στύλος*. Ἡ *στήλη* (ἀναμνηστική, ἐπιτάφια, ἠλεκτρική) εἶναι θηλυκοῦ γένους καί γράφεται μέ *η*, ἐνῶ ὁ *στύλος* (κολόνα πού στηρίζει κάτι) εἶναι ἀρσενικοῦ γένους καί γράφεται μέ *υ*: οἱ *στύλοι τοῦ Ὀλυμπίου Διός*, οἱ *τηλεφωνικοί, τηλεγραφικοί, ἠλεκτρικοί στύλοι*.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

128. Πολλά ὀνόματα συνηθίζονται μόνο στόν ἓνα ἀριθμό ἢ προπάντων στόν ἓνα.

1. **Συνηθίζονται μόνο ἢ προπάντων στόν ἐνικό** ὀνόματα πού σημαίνουν ἔννοιες μοναδικές. Τέτοια εἶναι:

α) Μερικά συγκεκριμένα, πολλά περιληπτικά καί πολλά ἀφηρημένα: *ἀστροφεγγιά, οἰκουμένη, παράδεισος, χριστιανισμός — συγγενολόγι — ξενιτιά, ἀνθισμα, δικαιοσύνη, πίστη.*

Συχνά ὁμως τά ἀφηρημένα σχηματίζουν πληθυντικό:
ἄς λείπουν οἱ πολλές ἐδγένειες.

β) Ὄνόματα στοιχείων, μετάλλων, ὀρυκτῶν: *ὕδρογόνο, ὄξυγόνο, ἀσήμι, ράδιο, κοκκινόχωμα.*

Μερικά ὀνόματα πού σχηματίζουν μόνο ἐνικό ἀριθμό δανείζονται τόν πληθυντικό ἐνός συνωνύμου:

ἡ ἡχώ — οἱ ἀντίλαλοι, ὁ νοῦς — κεφάλια, μυαλό — διάνοιες.

Τά κύρια ὀνόματα συνηθίζονται στόν ἐνικό. Ἔτσι:

Α) Τά ὀνόματα μερικῶν ἑορτῶν: *Λαμπρή, Πεντηκοστή.*

Β) Οἱ περισσότερες τοπωνυμίες: *Σπάρτη, Μακεδονία, Ἰλιός.*

Σχηματίζουν καί οἱ τοπωνυμίες πληθυντικό:

α) ὅταν τυχαίνει νά ὑπάρχουν περισσότερες ἀπό μία ἴδιες τοπωνυμίες: *ἡ Ἑλλάδα ἔχει δύο Πηρειούς καί πέντε Ὀλύμπους.*

β) ὅταν χρησιμοποιοῦνται μεταφορικά:

Ἐξαντλήθηκαν οἱ Πακτωλοί.

Γ) Τά ὀνόματα ἀνθρώπων. Καί αὐτά σχηματίζουν

πληθυντικό, όταν ο λόγος είναι για πολλά πρόσωπα με τό ίδιο ὄνομα: οἱ Παλαμάδες, οἱ Ὑψηλάντηδες.

2. Συνηθίζονται μόνο ἢ προπάντων στὸν πληθυντικό :

A) Πολλὰ κοινὰ ὀνόματα:

ἄμφια, ἄρματα, βαφτίσια, γένια, γεράματα, ἐγκαίνια, ἔγκατα (τῆς γῆς), ἐννιάμερα, κάλαντα, μάγια, μεσάνυχτα, περὶχωρα, πολεμοφόδια, σωθικά (τά), τρεχάματα, χαιρετίσματα.

Ἐδῶ ἀνήκουν ἀκόμη:

- α) Περιληπτικά καθώς: ἀσημικά, γναλικά, ζυμαρικά, χορταρικά.
- β) Λέξεις ποῦ ἐκφράζουν ἀντικείμενα διπλά: τὰ γναλιά, τὰ κιάλια, ἢ σύνθετα παρاراتακτικά: γυναικόπαιδα, ἀμπελοχώραφα.
- γ) Ὅσα σημαίνουν ἀμοιβή γιὰ κάποια ἐργασία: βαρκαριάτικα, κόμιστρα, ψηστικά.
- δ) Ὅσα σημαίνουν μιὰ γλώσσα καθώς: ἀρβανίτικα, ἐλληνικά, γαλλικά.

B) Ἀπὸ τὰ κύρια ὀνόματα:

- α) Ὄνόματα ἐορτῶν: Χριστούγεννα, Φῶτα, Νικολοβάρβαρα, Παναθήναια.
- β) Τοπωνυμίες: Σέρρες, Σπέτσες, Σφακιά, Χανιά, Δελφοί, Ἄγραφα, Καλάβρυτα, Οὐράλια, Πυρρηναῖα.

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

129. Ἐξετάζουμε τὴν κλίση τῶν οὐσιαστικῶν χωριστὰ γιὰ κάθε γένος· ἔτσι ἔχουμε τὴν κλίση τῶν ἀρσενικῶν, τὴν κλίση τῶν θηλυκῶν καὶ τὴν κλίση τῶν οὐδετέρων.

1. Σὲ κάθε γένος ὑπάρχουν οὐσιαστικά μὲ ἴσο ἀριθμὸ συλλαβῶν καὶ στοὺς δύο ἀριθμούς καὶ σὲ ὅλες τὶς πτώσεις· λ.χ.

μήνας, μήνα, μῆνες, μηνῶν
ῶρα, ῶρας, ὥρες, ὥρῶν
μήλο, μήλου, μήλα, μήλων.

Αὐτὰ λέγονται **ισοσύλλαβα**.

2. *Άλλα ουσιαστικά δέν έχουν παντοῦ ἴσο ἀριθμό συλλαβῶν.

περιβολάρης — περιβολάρηδες

γιαγιά — γιαγιάδες

κύμα — κύματα.

Αὐτά λέγονται **ἀνισοσύλλαβα**.

3. Τά ἀρσενικά καί τά θηλυκά ἀνισοσύλλαβα ἔχουν σέ ὄλο τόν πληθυντικό μιά συλλαβή παραπάνω:

σφουγγαράς, σφουγγαράδες, σφουγγαράδων

τά οὐδέτερα σέ ὄλο τόν πληθυντικό καί στή γενική τοῦ ἐνικοῦ:

σῶμα, σώματος, σώματα, σωμάτων.

130. Τά ἀνισοσύλλαβα οὂυσιαστικά ἔχουν δύο θέματα, ἓνα γιά τούς ἰσοσύλλαβους τύπους καί ἓνα γιά τούς ἀνισοσύλλαβους.

Τό πρῶτο θέμα εἶναι ὅ,τι ἀπομένει ἀπό τή λέξη, ἀφοῦ ἀφαιρεθεῖ ἡ κατάληξη τῆς ἐνικῆς ὀνομαστικῆς *-ας, -ης, -ες, -ούς* τῶν ἀρσενικῶν, *-α, -ου* τῶν θηλυκῶν, *-α, -ο, -ας* τῶν οὐδετέρων:

ψωμ-άς, νοικοκύρηδ-ης, καφ-ές, παππ-ούς — μαμ-ά, ἀλεπ-ού — αἷμ-α, γραψιμ-ο, κρέ-ας.

Τό δεύτερο θέμα εἶναι ὅ,τι ἀπομένει ἀπό τή λέξη, ἀφοῦ ἀφαιρεθεῖ ἡ κατάληξη *-ες* τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ τῶν ἀρσενικῶν καί θηλυκῶν καί *-α* τῶν οὐδετέρων:

ψωμάδ-ες, νοικοκύρηδ-ες, καφέδ-ες, παπποῦδ-ες, μαμάδ-ες, ἀλεποῦδ-ες, αἷματ-α, γραψιματ-α, κρέατ-α.

131. Τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ δέν τή σχηματίζουν ὄλα τά οὂυσιαστικά: τούς λείπει κάποτε ἢ σχηματίζεται δύσκολα.

Δέ σχηματίζουν γενική πληθυντικοῦ:

α) οὂυσιαστικά λ.χ. πού κλίνονται κατά τό *ζάχαρη*,

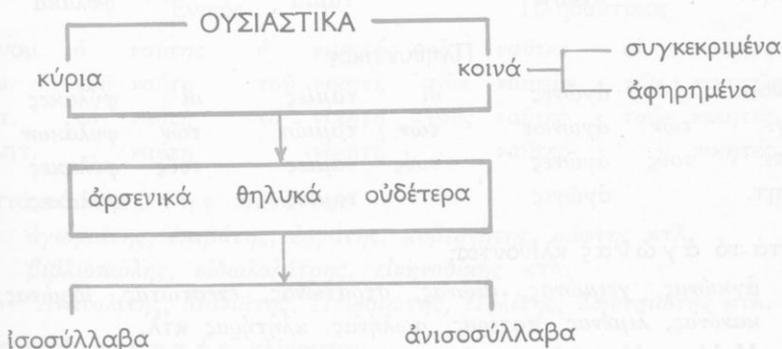
β) μερικές κατηγορίες λέξεων, καθώς λ.χ. τά ὑποκοριστικά σέ *-άκι* (αὐτά δέ σχηματίζουν οὔτε τή γενική τοῦ ἐνικοῦ), θηλυκά σέ *-α*, καθώς *δίψα, πάπια, σκάλα, τρύπα*, καί

γ) όρισμένες άλλες λέξεις: *λεβέντης — λεβέντες, μάνα — μάνες*, που σχηματίζονται τότε άνισοσύλλαβα: *λεβέντηδων, μανάδων*.

Ή κατάληξη όλων τών ουσιαστικών στή γενική του πληθυντικού είναι *-ων*.

132.

Η ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

ΚΛΙΣΗ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ

133. Τά άρσενικά τελειώνουν στήν όνομαστική του ένικοϋ σέ *-ς* (*άγώνας, νικητής, καφές, παππούς, οδρανός*) και διαιρούνται σέ **ίσοσύλλαβα** και σέ **άνισοσύλλαβα**.

Τά **ίσοσύλλαβα** σχηματίζουν τήν όνομαστική, αίτιατική και κλητική του πληθυντικού σέ *-ες*: *ο ναύτης — οι ναύτες*.

Τά **άνισοσύλλαβα** τής σχηματίζουν σέ *-δες*:

ο περιβολάρης — οι περιβολάρηδες, ο σφουγγαράς — οι σφουγγαράδες.

Τά άρσενικά τονίζονται κανονικά σέ όλες τής πτώσεις όπου και στήν όνομαστική του ένικοϋ: *ο άγώνας — του άγώνα — οι άγώνες — των άγώνων* κτλ. Ύπάρχουν όμως πολλές έξαιρέσεις.

1. Ἄρσενικά σέ -ας ἰσοσύλλαβα

ὁ ἀγώνας	ὁ ταμίας	ὁ φύλακας
----------	----------	-----------

134. Τά ἰσοσύλλαβα ἄρσενικά σέ -ας εἶναι παροξύτονα καί προ-παροξύτονα.

			Ἐνικός			
Ἵνομ.	ὁ	ἀγώνας	ὁ	ταμίας	ὁ	φύλακας
Γεν.	τοῦ	ἀγώνα	τοῦ	ταμία	τοῦ	φύλακα
Αἰτ.	τόν	ἀγώνα	τόν	ταμία	τό	φύλακα
Κλητ.		ἀγώνα		ταμία		φύλακα

			Πληθυντικός			
Ἵνομ.	οἱ	ἀγῶνες	οἱ	ταμίεις	οἱ	φύλακες
Γεν.	τῶν	ἀγώνων	τῶν	ταμιῶν	τῶν	φύλακων
Αἰτ.	τούς	ἀγῶνες	τούς	ταμίεις	τούς	φύλακες
Κλητ.		ἀγῶνες		ταμίεις		φύλακες

Κατά τό ἀ γ ῶ ν α σ κλίνονται:

ἀγκῶνας, χειμῶνας, αἰῶνας, στρατώνας, ἐνεστώτας, ἰδρώτας, κανῶνας, λιμένας, πατέρας, σωλήνας, κλητήρας κτλ.

Μαλέας, Μαραθῶνας κτλ.

Ἄνιβας, Λεωνίδας, Φειδίας κτλ.

Κατά τό τ α μ ί α σ κλίνονται:

ἄντρας, γύπας, μήγας, λοχίας, ἐπαγγελματίας, ἐπιχειρηματίας, κτηματίας κτλ.

Κατά τό φ ύ λ α κ α σ κλίνονται:

ἄμβωνας, ἄρχοντας, γείτονας, ἥρωας, θώρακας, κήρυκας, κόρακας, λάρογγας, πίνακας, πρόσφυγας, ρήτορας κτλ.

Λάκωνας, Τσάκωνας κτλ.

Ἄγαμέμνονας, Μίνωας, Κόκλωπας κτλ.

1. Τά δισύλλαβα σέ -ας καί ὅσα τελειώνουν σέ -ίας τονίζονται στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ στή λήγουσα:

ὁ ἄντρας — τῶν ἀντρῶν, ὁ μήγας — τῶν μηνῶν,
ὁ ἐπαγγελματίας — τῶν ἐπαγγελματιῶν.

2. Τά προπαροξύτονα σέ -ας τονίζονται στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ στήν παραλήγουσα:

ὁ φύλακας — τῶν φυλάκων, ὁ πίνακας — τῶν πινάκων.

2. Ἄρσενικά σέ -ης ἰσοσύλλαβα

ὁ ναύτης

ὁ νικητής

135. Τά ἰσοσύλλαβα ἄρσενικά σέ -ης εἶναι παροξύτονα καί ὀξύτονα.

Ἐνικός

Πληθυντικός

ἽΟνομ.	ὁ ναύτης	ὁ νικητής	οἱ ναῦτες	οἱ νικητές
Γεν.	τοῦ ναύτη	τοῦ νικητῆ	τῶν ναυτῶν	τῶν νικητῶν
Αἰτ.	τό ναύτη	τό νικητή	τούς ναῦτες	τούς νικητές
Κλητ.	ναύτη	νικητή	ναῦτες	νικητές

Κατά τό ναύτης κλίνονται:

ἀγωγιάντης, ἐπιβάτης, ἐργάτης, κυβερνήτης, ράφτης κτλ.

βιβλιοπώλης, εἰδωλολάτρης, εἰρηροδίκης κτλ.

Ἄνατολίτης, Μανιάτης, Πειραιώτης, Πολίτης, Σπετσιώτης κτλ.

Κατά τό νικητής κλίνονται:

ἀγοραστής, δανειστής, ἐθελοντής, ζυγιστής, μαθητής, νοικιαστής, πολεμιστής, προσκυνητής κτλ.

Τά παροξύτονα σέ -ης στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζου τόν τόνο στή λήγουσα: ναύτης — ναυτῶν, ἐπιβάτης — ἐπιβατῶν.

3. Ἄρσενικά σέ -ας ἀνισοσύλλαβα

ὁ σφουγγαράς

136. Ἄνισοσύλλαβα ἄρσενικά σέ -ας εἶναι ὄλα τά ὀξύτονα καί μερικά παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

Ἐνικός

Πληθυντικός

ἽΟνομ.	ὁ σφουγγαράς	οἱ σφουγγαράδες
Γεν.	τοῦ σφουγγαρά	τῶν σφουγγαράδων
Αἰτ.	τό σφουγγαρά	τούς σφουγγαράδες
Κλητ.	σφουγγαρά	σφουγγαράδες

Κατά τό σφουγγαράς κλίνονται:

βοριάς, παπάς, σκαφτιάς κτλ.

άμαξάς, γαλατάς, καστανάς, μαρμαράς, ψαράς κτλ.

μουσαμάς, ραγιάς, σατανάς κτλ.

Μαρμαράς, Μιστράς, Πειραιάς κτλ.

Καναδάς, Παναμάς κτλ. — Λουκάς,

Βηλαράς, Παλαμᾶς, Πολυλάς, Σκουφᾶς κτλ.

Μερικά παροξύτονα καί προπαροξύτονα:

ρήγας, μπάρμπας, πρωτόπαπας.

Τά παροξύτονα καί τά προπαροξύτονα σέ -ας στόν πληθυντικό κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα:

ρήγας — ρηγάδες, πρωτόπαπας — πρωτοπαπάδες.

Τό άέρας κάνει στόν πληθυντικό οί άέρηδες.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Τά άνισοσύλλαβα σέ -ας όταν τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν όξεία: βοριάς, παπάς — Μιστράς, Πειραιάς. Παίρνουν περισπωμένη τά βαφτιστικά καί τά οίκογενειακά όνόματα σέ -ᾶς: Θωμάς, Παλαμᾶς, Σκουφᾶς κτλ.

4. Άρσενικά σέ -ης άνισοσύλλαβα

ό νοικοκύρης

137. Τά άνισοσύλλαβα άρσενικά σέ -ης είναι όξύτονα, παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

	Ένικόσ	Πληθυντικός
Όνομ.	ό νοικοκύρης	οί νοικοκύρηδες
Γεν.	τοῦ νοικοκύρη	τῶν νοικοκύρηδων
Αίτ.	τό νοικοκύρη	τούς νοικοκύρηδες
Κλητ.	νοικοκύρη	νοικοκύρηδες

Κατά τό νοικοκύρησ κλίνονται:

γκιόνης, μανάβης, χαλίφης — βαρκάρης, περιβολάρης, τιμονιέρης, Πανλάκης, παππούλης κτλ.

Άρμένης, Καραγκούνης,

139.

6. Σέ - ές και σέ - ούς άνισοσύλλαβα

ó καφές

ó παππούς

Ένικός

Πληθυντικός

Όνομ.	ó καφές	ó παππούς	οί καφέδες	οί παππούδες
Γεν.	τοῦ καφέ	τοῦ παππού	τῶν καφέδων	τῶν παππούδων
Αἰτ.	τόν καφέ	τόν παππού	τούς καφέδες	τούς παππούδες
Κλητ.	καφέ	παππού	καφέδες	παππούδες

Κατά τό κα φ έ ς κλίνονται:

καναπές, μενεξές, μιναρές, πανσές, τενεκές, χασές κτλ.

Κατά τό πα π π ο ύ ς κλίνονται χωρίς πληθυντικό: Ίησοῦς, νοῦς.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τά Ίησοῦς και νοῦς παίρνουν περισπωμένη σέ ὅλες τίς πτώσεις.

140.

7. Ἀρσενικά σέ - ο ς

ó οὐρανός

ó δρόμος

ó ἄγγελος

ó ἀντίλαλος

Τά ἀρσενικά σέ - ο ς εἶναι ὅλα ἰσοσύλλαβα.

Ένικός

Όνομ.	ó οὐρανός	ó δρόμος	ó ἄγγελος	ó ἀντίλαλος
Γεν.	τοῦ οὐρανοῦ	τοῦ δρόμου	τοῦ ἀγγέλου	τοῦ ἀντίλαλου
Αἰτ.	τόν οὐρανό	τό δρόμο	τόν ἄγγελο	τόν ἀντίλαλο
Κλητ.	οὐρανέ	δρόμε	ἄγγελε	ἀντίλαλε

Πληθυντικός

Όνομ.	οί οὐρανοί	οί δρόμοι	οί ἄγγελοι	οί ἀντίλαλοι
Γεν.	τῶν οὐρανῶν	τῶν δρόμων	τῶν ἀγγέλων	τῶν ἀντίλαλων
Αἰτ.	τούς οὐρανοῦς	τούς δρόμους	τούς ἀγγέλους	τούς ἀντίλαλους
Κλητ.	οὐρανοί	δρόμοι	ἄγγελοι	ἀντίλαλοι

Κατά τό ο ὗ ρ α ν ὅ ς κλίνονται:

ἀδερφός, γιατρός, γιός, θεός, κνηγός, λαός, προεστός και τά παράγωγα οὐσιαστικά σέ - μός: λογαριασμός, ὀρισμός, σεισμός, χαμός κτλ.

Ἀξίός, Δομοκός κτλ. Δελφοί κτλ. Βιζυητός, Σολωμός κτλ.

Κατά τό *δρόμος* κλίνονται:

γέρος, ήλιος, κάμπος, στόλος, ταχυδρόμος, ύπνος, ώμος κτλ.

'Αγγλος, Γάλλος κτλ. — Βόλος κτλ. — 'Αλέκος κτλ.

'Αντρούτσος, Κάλβος κτλ.

Κατά τό *άγγελος* κλίνονται:

άνεμος, άπόστολος, δάσκαλος, δήμαρχος, έμπορος, κάτοικος, κίνδυνος κτλ. — 'Ιούλιος κτλ.

'Αλέξανδρος, Φίλιππος — Βόσπορος, 'Ολυμπος.

Κλίνονται κατά τό *άντίλαλος*:

άνήφορος, άνθόκηπος, αδόλγυρος, κατήφορος, λαχανόκηπος, Τηλέμαχος — Μάντζαρως, Χριστόπουλος κτλ. — 'Αχλαδόκαμπος.

'Η κλητική του ένικοϋ σχηματίζεται σε -ε: γιατρέ, ήλιε, δήμαρχε.

Τή σχηματίζουν σε -ο:

α) Τά παροξύτονα βαφτιστικά: *'Αλέκο, Γιώργο, Πέτρο, Σπύρο κτλ.* τό *Παῦλος* έχει κλητική *Παῦλε* καί *Παῦλο*.

β) Μερικά κοινά παροξύτονα οϋσιαστικά καθώς *γέρο, διάκο*· τό *καμαρότος* καί τό *καπετάνιος* έχουν τήν κλητική σε -ο καί σε -ε.

γ) Μερικά όξύτονα χαϊδευτικά βαφτιστικά: *Γιαννακό, Δημητρό, Μανολιό* κτλ.

δ) Μερικά οίκογενειακά όνόματα παροξύτονα: *κύριε Παυλάκο.*

Ό τονισμός των προπαροξύτων

141. Στά προπαροξύτονα άρσενικά σε -ος κατεβάζουμε συνήθως τόν τόνο στή γενική του ένικοϋ στήν παραλήγουσα:

ό άγγελος — του άγγέλου, του ανθρώπου, του έμπορου.

Φυλάγουν τόν τόνο στήν προπαραλήγουσα οί πολυσύλλαβες καί οί λαϊκές λέξεις:

του αντίλαλου, του άνήφορου, του έξάφαλμου, του καλόγερου, του ρινόκερου.

Τό ίδιο κάνουν συνήθως καί τά κύρια όνόματα:

του 'Αχλαδόκαμπου, του Ξεροπόταμου, του Θόδωρου, του Χαράλαμπου, του Χριστόφορου καί τά οίκογενειακά: *του Ξενοπούλου.*

Τά προπαροξύτονα κοινά άρσενικά στή γενική καί αίτιατική

τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα:
τῶν ἀνθρώπων — τούς ἀνθρώπους, τῶν κυρίων — τούς κυρίους.
 Φυλάγουν τόν τόνο στήν προπαραλήγουσα τά σύνθετα, καθώς καί τά κύρια ὀνόματα ἀνθρώπων:
τῶν ἀντίλαλων — τούς ἀντίλαλους, τῶν μαντρόσκυλων — τούς μαντρόσκυλους, τῶν Χριστόφορων — τούς Χριστόφορους, τούς Χαράλαμπους, τούς Ξενοπούλους.

Ἡ γενική πληθυντική τοῦ χρόνος τονίζεται μερικές φορές στή λήγουσα:

εἶναι εἴκοσι χρονῶ(ν)· εἶναι δουλειά δέκα χρονῶ(ν).

142. Ἀνακεφαλαιωτικός πίνακας τῶν ἀρσενικῶν

Εἶδος	Καταλήξεις 'Ενικ. Πληθ.	Παραδείγματα	
Α'. ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ			
ὀξύτονα	-ός -οί	οὐρανός	οὐρανοί
»	-ῆς -ές	νικητής	νικητές
παροξύτονα	-ῆς -ες	ναύτης	ναῦτες
»	-ας -ες	ἄγῶνας, ταμίας	ἄγῶνες, ταμίες
»	-ος -οι	δρόμος	δρόμοι
προπαροξύτονα	-ας -ες	φύλακας	φύλακες
»	-ος -οι	ἄγγελος, ἀντίλαλος	ἄγγελοι, ἀντίλαλοι
Β'. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ			
ὀξύτονα	-άς -άδες	σφουγγαράς	σφουγγαράδες
»	-ές -έδες	καφές	καφέδες
»	-οὓς -οῦδες	παππούς	παπποῦδες
παροξύτονα	-ῆς -ῆδες	νοικοκύρης	νοικοκύρηδες
προπαροξύτονα	-ῆς -ῆδες	φούρναρης	φουρνάρηδες
Γ'. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ ΜΕ ΔΙΠΛΟ ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟ			
ὀξύτονα	-ῆς -ές (-άδες)	πραματευτής	πραματεντές (πραματεντάδες)

Γενικές παρατηρήσεις στά ἄρσενικά

143. Τά ἄρσενικά σχηματίζουν ὅμοια τή γενική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ ἐνικοῦ, χωρίς τό -ς τῆς ὀνομαστικῆς:

ὁ πατέρας — τοῦ πατέρα, τόν πατέρα, πατέρα.

ὁ ναύτης — τοῦ ναύτη, τό ναύτη, ναύτη.

ὁ παππούς — τοῦ παπποῦ, τόν παπού, παπού.

Στόν πληθυντικό ἔχουν τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τήν ὀνομαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική:

οἱ ναῦτες, τούς ναῦτες, ναῦτες.

Δέν ἀκολουθοῦν τούς παραπάνω κανόνες ὅσα τελειώνουν σέ -ος:
δρόμος — δρόμου, δρόμο, δρόμοι· δρόμοι, δρόμους, δρόμοι.

Ἡ γενική πληθυντική ὄλων τῶν ἄρσενικῶν τελειώνει σέ -ων:
τῶν οὐρανῶν, τῶν νοικοκύρηδων.

ΚΛΙΣΗ ΘΗΛΥΚΩΝ

144. Τά θηλυκά διαιροῦνται σέ ἰσοσύλλαβα καί σέ ἀνισοσύλλαβα.

Τά ἰσοσύλλαβα σχηματίζουν τήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ σέ -ες:

ἡ μητέρα — οἱ μητέρες, τίς μητέρες, μητέρες.

Τά ἀνισοσύλλαβα τίς σχηματίζουν σέ -δες:

ἡ ἄλεπού — οἱ ἄλεποῦδες, τίς ἄλεποῦδες, ἄλεποῦδες.

Τά θηλυκά τονίζονται σέ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ ἐκτός ἀπό τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ, ὅπου πολλές φορές κατεβάζουν τόν τόνο:

ἡ ἐλπίδα — τῆς ἐλπίδας — τήν ἐλπίδα — οἱ ἐλπίδες — τῶν ἐλπίδων κτλ.

ἄλλά ὦρα — ὦρῶν, θάλασσα — θαλασσῶν, σάλπιγγα — σαλίγγων.

Δέν ἀκολουθοῦν τούς παραπάνω γενικούς κανόνες τά ἀρχαιοκλιτα θηλυκά πού τελειώνουν στήν ἐνική ὀνομαστική σέ -ος καί σέ -η:

ἡ διάμετρος — τῆς διαμέτρου, ἡ δύναμη — οἱ δυνάμεις.

1. Θηλυκά σέ - α

145.

α) ή καρδιά   ή ώρα   ή θάλασσα

Ένικός

Όνομ.	ή	καρδιά	ή	ώρα	ή	θάλασσα
Γεν.	τῆς	καρδιᾶς	τῆς	ώρας	τῆς	θάλασσας
Αἰτ.	τήν	καρδιά	τήν	ώρα	τή	θάλασσα
Κλητ.		καρδιά		ώρα		θάλασσα

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	καρδιές	οἱ	ᾠρες	οἱ	θάλασσες
Γεν.	τῶν	καρδιῶν	τῶν	ᾠρῶν	τῶν	θαλασσῶν
Αἰτ.	τίς	καρδιές	τίς	ᾠρες	τίς	θάλασσες
Κλητ.		καρδιές		ᾠρες		θάλασσες

Κατά τό κ α ρ δ ι ᾶ κλίνονται (χωρίς νά σχηματίζουν ὄλα τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ):

ἀχλαδιά, δουλειά, ὁμορφιά, φωλιά, Κηφισιά κτλ.

Κατά τό ᾠ ρ α κλίνονται (χωρίς νά σχηματίζουν ὄλα τή γενική πληθυντικοῦ):

γλώσσα, ἡμέρα, ρίζα, χώρα, πλατεία, γυναίκα, μανούλα, δίψα, μαυρίλα, Μακεδονία, Μαρία κτλ.

Κατά τό θ ᾶ λ α σ σ α κλίνονται:

αἶθουσα, μέλισσα, μαθήτρια, εἰλικρίνεια, Κέρκυρα κτλ.

Τά θηλυκά σέ - α πού κλίνονται κατά τό ᾠ ρ α καί θάλασσα στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα:

γλώσσα — γλωσσῶν, περιφέρεια — περιφερειῶν.

β) ή ἐλπίδα   ή σάλπιγγα

Ένικός

Πληθυντικός

Όνομ.	ή	ἐλπίδα	ή	σάλπιγγα	οἱ	ἐλπίδες	οἱ	σάλπιγγες
Γεν.	τῆς	ἐλπίδας	τῆς	σάλπιγγας	τῶν	ἐλπίδων	τῶν	σαλπίγγων
Αἰτ.	τήν	ἐλπίδα	τή	σάλπιγγα	τίς	ἐλπίδες	τίς	σάλπιγγες
Κλητ.		ἐλπίδα		σάλπιγγα		ἐλπίδες		σάλπιγγες

Κατά τό ἐλπίδα κλίνονται:

ἀμαζόνα, γαρίδα, γοργόνα, νεράιδα, σειρήνα, θυγατέρα κτλ.

ἀσπίδα, ἐφημερίδα, πατρίδα, σταφίδα, λαμπάδα κτλ.

Ἄθηναία, Κερκυραία, Γαλλίδα κτλ.

Ἑλλάδα, Ἐλευσίνα, Σαλαμίνα, Τραπεζούντα κτλ. — Ἑλπίδα κτλ.

Κατά τό σάλπιγγα κλίνονται:

διώρυγα, ὄριθα, πέριδικα, σήραγγα, φάλαγγα κτλ.

θερμότητα, ιδιότητα, ποσότητα, ταυτότητα, ταχύτητα, ἰκανότητα, ἀθωότητα, ἀσθηρότητα κτλ.

Τά θηλυκά σέ -α πού κλίνονται κατά τό ἐλπίδα καί τό σάλπιγγα στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα:

διώρυγα — διωρύγων, θερμότητα — θερμοτήτων κτλ.

146.

2. Θηλυκά σέ -η

ἡ ψυχή	ἡ νίκη	ἡ ζάχαρη
--------	--------	----------

Ἑνικός

ἽΟνομ.	ἡ ψυχή	ἡ νίκη	ἡ ζάχαρη
Γεν.	τῆς ψυχῆς	τῆς νίκης	τῆς ζάχαρης
Αἰτ.	τήν ψυχή	τή νίκη	τή ζάχαρη
Κλητ.	ψυχή	νίκη	ζάχαρη

Πληθυντικός

ἽΟνομ.	οἱ ψυχές	οἱ νίκες	οἱ ζάχαρες
Γεν.	τῶν ψυχῶν	τῶν νικῶν	—
Αἰτ.	τίς ψυχές	τίς νίκες	τίς ζάχαρες
Κλητ.	ψυχές	νίκες	ζάχαρες

Κατά τό ψυχή κλίνονται:

ἀλλαγῆ, βροσνῆ, γραμμῆ, Ἄγνη, Ἀφροικῆ κτλ.

Κατά τό νίκη κλίνονται (χωρίς νά σχηματίζουν ὄλα τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ):

ἀνάγκη, δίκη, φήμη, ἀγάπη, ζέστη, πλώρη, Ἰθάκη, Ἀφροδίτη κτλ.

Κατά τό ζάχαρη κλίνονται:

ἄνοιξη, ἀντάμωση, βάφτιση, γέμιση, θύμηση, καλοπέραση, καλυτέρευση, κάμαρη, κάππαρη, κλείδωση, κούραση, κουφόβραση, ξεφάντωση, σίκαλη, σταύρωση, τσάκιση, φώτιση, χώνευση κτλ.
Λυκόβρωση, Λυκόραχη κτλ. — Χρυσόθεμη.

Ἐπί τῶν θηλυκῶν σέ -η τά περισσότερα ὄξυτονα σχηματίζουν κανονικά τή γενική πληθυντική: τῶν ἐπιγραφῶν, τῶν τιμῶν.

Ἐπί τῶν παροξύτων μερικά μόνο τή σχηματίζουν καί κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα: ἀνάγκη — ἀναγκῶν, τέχνη — τεχνῶν.

Τά προπαροξύτονα δέν τή σχηματίζουν ποτέ.

Τό νύφη, ἀδερφή, ἐξαδέρφη σχηματίζουν τή γενική πληθυντική νυφάδων, ἀδερφάδων, ἐξαδερφάδων. Οἱ τύποι ἀδερφῶν, ἐξαδερφῶν συνηθίζονται γιά τό ἄρσενικό.

147.

3. Θηλυκά σέ -η ἀρχαιοκλίτα

ἡ σκέψη ἡ δύναμη

Ἐνικός

Ἄνομ.	ἡ σκέψη	ἡ δύναμη
Γεν.	τῆς σκέψεως, σκέψεως	τῆς δυνάμεως, δυνάμεως
Αἰτ.	τή σκέψη	τή δύναμη
Κλητ.	σκέψη	δύναμη

Πληθυντικός

Ἄνομ.	οἱ σκέψεις	οἱ δυνάμεις
Γεν.	τῶν σκέψεων	τῶν δυνάμεων
Αἰτ.	τίς σκέψεις	τίς δυνάμεις
Κλητ.	σκέψεις	δυνάμεις

Κατά τό σκέψη κλίνονται:

γνώση, δύση, ἔλξη, θέση, κλίση, κράση, κρίση, λέξη, λύση, πίστη, πόλη, πράξη, στάση, φράση, χορήση, ψύξη κτλ.

Τοπωνυμίες: Ἄνδεις, Ἄλπεις, Σάρδεις.

Κατά τό δύναμη κλίνονται:

αἴσθησις, ἀνάστασις, ἀπόφασις, ἀφαίρεσις, γέννησις, διάθεσις, διαίρεσις, εἶδησις, εἰδοποίησις, ἔνεσις, ἐντύπωσις, ἔνωσις, ἐξήγησις, ἐπίσκεψις, εὐχαρίστησις, θέλησις, κατάληξις, κίνησις, κυβέρνησις, ὄρεξις, ὄσφρησις, παράδοσις, προφύλαξις, συνεννόησις, σύνταξις, ὑπόθεσις κτλ.

Ἄλεξανδρούπολις, Κωνσταντινούπολις, Νεάπολις, Τρίπολις.

Τά προπαροξύτονα ἀρχαιοκλίτα θηλυκά σέ -η κατεβάζουν τόν τόνον στόν πληθυντικό κατά μία συλλαβή:

ἡ δύναμις — οἱ δυνάμεις — τῶν δυνάμεων — τίς δυνάμεις.

148.

4. Θηλυκά σέ -ω -

ἡ Ἄργυρῶ   ἡ Φρόσω

Ἑνικός

Ἵνομ.	ἡ Ἄργυρῶ	ἡ Φρόσω
Γεν.	τῆς Ἄργυρῶς	τῆς Φρόσως
Αἰτ.	τήν Ἄργυρῶ	τή Φρόσω
Κλητ.	Ἄργυρῶ	Φρόσω

Κατά τό Ἄργυρῶ κλίνονται:

Βαγγελιώ, Ἐρατώ, Καλυψώ, Κλειώ, Κρινώ, Λενιώ, Λητώ, Σμαρῶ κτλ. — Κῶ, ἠχώ (μόνο στόν ἐνικό).

Κατά τό Φρόσω κλίνονται: Δέσπω, Μέλω κτλ.

149.

5. Θηλυκά σέ -ος ἀρχαιοκλίτα

ἡ διάμετρος

Τά ἀρχαιοκλίτα θηλυκά σέ -ος εἶναι ὀξύτονα, παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

	Ἑνικός	Πληθυντικός
Ἵνομ.	ἡ διάμετρος	οἱ διάμετροι (οἱ διάμετρος)
Γεν.	τῆς διαμέτρου	τῶν διαμέτρων
Αἰτ.	τήν διάμετρο	τίς διαμέτρους (τίς διάμετρος)
Κλητ.	(διάμετρο)	(διάμετροι)

Ὅμοια κλίνονται:

ἄβυσσος, διαγώνιος, περίμετρος, εἴσοδος, ἔξοδος κτλ.

Ἄρχιαιλος, Αἴγυπτος, Ἐπίδανρος, Κάραθος, Κόρωνθος, Πελοπόννησος κτλ.

Τά παροξύτονα: λεωφόρος, διχοτόμος, Δῆλος, Κύπρος κτλ.

Τά ὀξύτονα: κιβωτός, Αἰδηψός, Λεμεσός, Ὀδησσός.

Τά προπαροξύτονα θηλυκά σέ -ος στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ καί στήν πληθυντική αἰτιατική σέ -ους κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα:

ἡ διάμετρος — τῆς διαμέτρου — τῶν διαμέτρων — τίς διαμέτρους.

Ἡ κλητική εἶναι σπάνια καί τελειώνει συνήθως σέ -ο.

150.

6. Θηλυκά σέ -οῦ

ἡ ἄλεπού

	Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	ἡ ἄλεπού	οἱ ἄλεπούδες
Γεν.	τῆς ἄλεπούς	τῶν ἄλεπούδων
Αἰτ.	τήν ἄλεπού	τίς ἄλεπούδες
Κλητ.	ἄλεπού	ἄλεπούδες

Κατά τό ἄ λ ε π ο ῦ κλίνονται μερικά κοινά καί κύρια ὀνόματα, καθώς:

μαῖμού, παραμυθού, γλωσσού, ὑπναρού, φωνακλού κτλ.

Κολοκυθού κτλ. — Ραλλού κτλ.

151. Ἐπί τῶν θηλυκῶν σέ -α κλίνονται μερικά ἀνισοσύλλαβα, ὅπως ἡ γιαγιά.

	Ἐνικός	Πληθυντικός
Ὄνομ.	ἡ γιαγιά	οἱ γιαγιάδες
Γεν.	τῆς γιαγιάς	τῶν γιαγιάδων
Αἰτ.	τή γιαγιά	τίς γιαγιάδες
Κλητ.	γιαγιά	γιαγιάδες

Κατά τό γ ι α γ ι ἄ κλίνονται: μαμά, κυρά.

Εἶδος	Καταλήξεις Ἑνικ. Πληθ.	Παραδείγματα	
Α'. ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ			
ὄξύτονα	-ά -ές	καρδιά	καρδιές
»	-ή -ές	ψυχή	ψυχές
παροξύτονα	-α -ες	ώρα, ἐλπίδα	ὥρες, ἐλπίδες
»	-η -ες	νίκη	νίκες
προπαροξύτ.	-α -ες	θάλασσα, σάλπιγγα	θάλασσες, σάλπιγγες
»	-η -ες	ζάχαρη	ζάχαρες
κύρια ὀνόματα	-ὦ -	Ἄργυρὸν	—
» »	-ω -	Φρόσω	—
ἀρχαιοκλιτα	-η -εις	σκέψη, δόναμη	σκέψεις, δυνάμεις
»	-ος -οι (-ες)	διάμετρος	διάμετροι(διάμετρες)
Β'. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ			
ὄξύτονα	-ά -άδες	γιαγιά	γιαγιάδες
»	-οὐ -οὔδες	ἀλεπού	ἀλεπούδες

Γενικές παρατηρήσεις στά θηλυκά

153. Ὅλα τὰ θηλυκά σχηματίζουν τὴν ἐνική γενική μέ τὴν προθήκη ἑνός -ς στὴν ὀνομαστική:

ἡ μητέρα — τῆς μητέρας, ἡ νίκη — τῆς νίκης.

Ὅλα τὰ θηλυκά ἔχουν σέ κάθε ἀριθμὸ τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τὴν ὀνομαστική, τὴν αἰτιατική καὶ τὴν κλητική:

ἡ γυναίκα, τὴ γυναίκα, γυναίκα — οἱ γυναῖκες, τίς γυναῖκες, γυναῖκες·
ἡ ἀλεπού, τὴν ἀλεπού, ἀλεπού — οἱ ἀλεπούδες, τίς ἀλεπούδες,
ἀλεπούδες·

ἡ σκέψη, τὴ σκέψη, σκέψη — οἱ σκέψεις, τίς σκέψεις, σκέψεις.

Τὰ ἀρχαιοκλιτα σέ -ος δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς παραπάνω κανόνες.

Ἡ γενική πληθυντική ὄλων τῶν θηλυκῶν τελειώνει σέ -ων (ὅταν σχηματίζεται): τῶν ὥρῶν, τῶν γιαγιάδων, τῶν νικῶν, τῶν δυνάμεων, τῶν διαμέτρων, τῶν μαϊμούδων.

154. Τά οὐδέτερα διαιροῦνται σέ *ισοσύλλαβα* καί σέ *ἀνισοσύλλαβα*.

Τά **ισοσύλλαβα** οὐδέτερα τελειώνουν στήν ἐνική ὀνομαστική σέ *-ο, -ι, -ος*: *βουνό, παιδί, βάρος*.

Τά **ἀνισοσύλλαβα** τελειώνουν στήν ἐνική ὀνομαστική σέ *-μα, -σιμο, -ας, -ως*: *κύμα, δέσιμο, κρέας, φῶς*.

A.— Οὐδέτερα ἰσοσύλλαβα

155. 1. Οὐδέτερα σέ **-ο**

τό βουνό	τό πεῦκο	τό σίδερο	τό πρόσωπο
----------	----------	-----------	------------

Τά οὐδέτερα σέ **-ο** εἶναι ὀξύτονα, παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

Ἐνικός

Ὄνομ.	τό βουνό	τό πεῦκο	τό σίδερο	τό πρόσωπο
Γεν.	τοῦ βουνοῦ	τοῦ πεύκου	τοῦ σίδερου	τοῦ προσώπου
Αἰτ.	τό βουνό	τό πεῦκο	τό σίδερο	τό πρόσωπο
Κλητ.	βουνό	πεῦκο	σίδερο	πρόσωπο

Πληθυντικός

Ὄνομ.	τά βουνά	τά πεῦκα	τά σίδερα	τά πρόσωπα
Γεν.	τῶν βουνῶν	τῶν πεύκων	τῶν σιδηρῶν	τῶν προσώπων
Αἰτ.	τά βουνά	τά πεῦκα	τά σίδερα	τά πρόσωπα
Κλητ.	βουνά	πεῦκα	σίδερα	πρόσωπα

Κατά τό β ο υ ν ό κλίνονται:

νερό, ποσό, φτερό, μαγειρειό, νοικοκυριό κτλ.

Κατά τό π ε ῦ κ ο κλίνονται:

δέντρο, βιβλίο, θηρίο, ἀστεροσκοπεῖο, ὑπουργεῖο κτλ.

Ναβαρίνο κτλ.

Κατά τό σ ί δ ε ρ ο κλίνονται:

ἀμύγδαλο, δάχτυλο, σέλινο, σύννεφο, τριαντάφυλλο, χαμόκλαδο κτλ.

Λιτόχωρο, Σαραντάπηχο κτλ.

Κατά τό π ρ ό σ ω π ο, πού κατεβάζει στή γενική ἑνικοῦ καί πληθντικοῦ τόν τόνο τῆς ὀνομαστικῆς, κλίνονται:

ἄλογο, ἄτομο, ἐπιπλο, θέατρο, κύπελλο, μέτωπο, ὄργανο κτλ.

οἱ τοπωνυμίες: Ἀγραφα, Καλάβρυτα κτλ.

Μερικά προπαροξύτονα τονίζονται καί κατά τό πρόσωπο καί κατά τό σίδερο.

Ἔτσι τό βούτυρο, γόνατο, πρόβατο, ἀτμόπλοιο. Οἱ τρισύλλαβες τοπωνυμίες σχηματίζονται συνήθως κατά τό πρόσωπο: τοῦ Μετσόβου.

156.

2. Οὐδέτερα σέ -ι

τό παιδί

τό τραγούδι

Τά οὐδέτερα σέ -ι εἶναι ὀξύτονα καί παροξύτονα.

Ἑνικός

Πληθυντικός

Ὄνομ.	τό παιδί	τό τραγούδι	τά παιδιά	τά τραγούδια
Γεν.	τοῦ παιδιοῦ	τοῦ τραγουδιοῦ	τῶν παιδιῶν	τῶν τραγουδιῶν
Αἰτ.	τό παιδί	τό τραγούδι	τά παιδιά	τά τραγούδια
Κλητ.	παιδί	τραγούδι	παιδιά	τραγούδια

Κατά τό παιδί κλίνονται:

ἄρνι, σκουρί, σφυρί, ψωμί κτλ.

Δαφνί κτλ.

Κατά τό τραγούδι κλίνονται:

ἀηδόνι, θυμάρι, καλοκαίρι, χιόνι, ψαλτήρι κτλ.

Τά παράγωγα σέ -άδι, -ίδι, -άρι: ἀσπράδι, βαρίδι, βλαστάρι κτλ.

Τά ὑποκοριστικά σέ -άκι, -ούλι: ἀρνάκι, μικρούλι κτλ.

ἐρημοκλήσι κτλ. Γαλαξίδι, Μεσολόγγι κτλ.

Ἄλλα τά οὐδέτερα σέ -ι τονίζονται στή γενική τοῦ ἑνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ στή λήγουσα: τραγουδιοῦ — τραγουδιῶν.

Τά ὑποκοριστικά σέ -άκι, -ούλι δέ σχηματίζουν συνήθως γενική: Δέ λέμε τό γατάκι — τοῦ γατακιῦ. Θά ποῦμε τοῦ γατιῦ (ἀπό τό γατί), τό ἀρνάκι — τοῦ ἀρنيῦ, τῶν ἀρνιαῶν (ἀπό τό ἀρνί).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Ἄλλα τά οὐδέτερα σέ -ι γράφονται μέ *ι*. Γράφονται μέ *ν* τά βράδν, δόρν, δάκρν, δίχτυ, ὀξύ καί στάχν. Τό βράδν στή γενική τοῦ ἑνικοῦ καί σέ ὅλες τίς πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ γράφεται μέ *ι*: βραδιοῦ — βράδια κτλ.

τό μέρος

τό έδαφος

Τά ουδέτερα σέ -ος είναι παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

Ένικός

Πληθυντικός

Όνομ.	τό μέρος	τό έδαφος	τά μέρη	τά έδάφη
Γεν.	τοῦ μέρους	τοῦ έδαφους	τῶν μερῶν	τῶν έδαφῶν
Αἰτ.	τό μέρος	τό έδαφος	τά μέρη	τά έδάφη
Κλητ.	μέρος	έδαφος	μέρη	έδαφη

Κατά τό μέρος κλίνονται:

ἄλσος, βάρος, βέλος, βρέφος, γένος, δάσος, ἔθνος, εἶδος, θάρρος, κέρδος, κράτος, λάθος, μήκος, πάχος, πλήθος, στήθος, τέλος, ὕψος, χρέος κτλ.

* Ἄργος, * Ἄστρος, Τέμνη κτλ.

Κατά τό έδαφος κλίνονται:

ἔλεος, μέγεθος, πέλαγος, στέλεχος κτλ.

Τά ουδέτερα σέ -ος στή γενική πληθυντική κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα: εἶδος — εἰδῶν, μέγεθος — μεγεθῶν.

Τά προπαροξύτονα ουδέτερα σέ -ος κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ:

τό μέγεθος — τοῦ μεγέθους — τά μεγέθη.

Τό πέλαγος κλίνεται καί: τό πέλαγο — τοῦ πελάγου (καί τοῦ πέλαγον) — τά πέλαγα.

Μερικά ἀφηρημένα δέ σχηματίζουν πληθυντικό: θάρρος, κόστος, ὕφος κτλ.

B.— Ουδέτερα ἀνισοσύλλαβα

158. Τά ἀνισοσύλλαβα ουδέτερα ἔχουν καί στή γενική τοῦ ἐνικοῦ, ὅπως καί στόν πληθυντικό, μιά συλλαβή παραπάνω: τό κύμα — τοῦ κύματος — τά κύματα.

4. Ουδέτερα σέ -μα

τό κύμα

τό ὄνομα

Τά ουδέτερα σέ -μα είναι παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

Ένικός

Πληθυντικός

Όνομ.	τό κύμα	τό όνομα	τά κύματα	τά όνόματα
Γεν.	τοῦ κύματος	τοῦ όνόματος	τῶν κυμάτων	τῶν όνομάτων
Αἰτ.	τό κύμα	τό όνομα	τά κύματα	τά όνόματα
Κλητ.	κύμα	όνομα	κύματα	όνόματα

Κατά τό κύμα κλίνονται:

αἷμα, ἄρμα, βῆμα, γράμμα, δέσμα, δράμα, κλάμα, μνήμα, νῆμα, σύσμα, σῶμα, τάγμα, τάμα, χρέμα, χρῶμα, χῶμα, ψέμα κτλ.

“Όμοια κλίνεται καί τό γάλα.

Κατά τό όνομα κλίνονται:

ἀγαλμα, ἄθροισμα, ἀνοιγμα, ἀπλωμα, γύρισμα, διάλειμμα, ζήτημα, θέλημα, κέντημα, μάθημα, μπάλωμα, πήδημα, πρόβλημα, στοιχημα, ὕφασμα κτλ.

Μερικά ἀφηρημένα σέ -μα καί τό ἄρματα συνηθίζονται μόνο στόν πληθυντικό: γεράματα, τρεχάματα, χαιρετίσματα κτλ.

Τά οὐδέτερα σέ -μα κατεβάζουν τόν τόνο στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ στήν παραλήγουσα: τῶν κυμάτων, τῶν όνομάτων.

Τό α τῆς λήγουσας στά οὐδέτερα σέ -μα εἶναι βραχύχρονο: αἷμα, σῶμα.

159.

5. Οὐδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο)

τό δέσιμο

“Όλα τά οὐδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) εἶναι προπαροξύτονα.

Ένικός

Πληθυντικός

Όνομ.	τό δέσιμο	τά δεσίματα
Γεν.	τοῦ δεσίματος	τῶν δεσιμάτων
Αἰτ.	τό δέσιμο	τά δεσίματα
Κλητ.	δέσιμο	δεσίματα

“Όμοια κλίνονται πολλά ἀφηρημένα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) ποῦ παράγονται ἀπό ρήματα:

βάψιμο, γνέσιμο, γράψιμο, κλείσιμο, ντύσιμο, πλέξιμο, σκύψιμο, τάξιμο, τρέξιμο, φέρισιμο, φταιξιμο κτλ.

Τά οὐδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) τονίζονται στή γενική τοῦ

πληθυντικού, στις σπάνιες περιπτώσεις που τή σχηματίζουν, στήν παραλήγουσα: *τῶν δεσιμάτων*.

160.

6. Οὐδέτερα σέ -ας, -ως

τό κρέας

τό φῶς

Ἐνικός

Πληθυντικός

᾽Ονομ.	τό κρέας	τό φῶς	τά κρέατα	τά φῶτα
Γεν.	τοῦ κρέατος	τοῦ φωτός	τῶν κρεάτων	τῶν φῶτων
Αἰτ.	τό κρέας	τό φῶς	τά κρέατα	τά φῶτα
Κλητ.	κρέας	φῶς	κρέατα	φῶτα

Κατά τό κρέας κλίνονται τό πέρας καί τό τέρας.

᾽Ομοια μέ τό φῶς σχηματίζονται τό καθεστῶς καί τό γεγονός, μέ τή διαφορά πῶς αὐτά στή γενική τοῦ ἐνικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα: *τοῦ καθεστῶτος, τοῦ γεγονότος*.

161.

᾽Ανακεφαλαιωτικός πίνακας τῶν οὐδετέρων

Εἶδος	Καταλήξεις		Παραδείγματα	
	Ἐνικ.	Πληθ.		
Α'. ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ				
ὀξύτονα	-ό	-ά	βονό	βονά
»	-ί	-ιά	παιδί	παιδιά
παραξύτονα	-ι	-ια	τραγούδι	τραγούδια
»	-ο	-α	πεῦκο	πεῦκα
»	-ος	-η	μέρος	μέρη
προπαραξύτ.	-ο	-α	σίδηρο, πρόσωπο	σίδηρα, πρόσωπα
»	-ος	-η	ἔδαφος	ἔδαφη
Β'. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ				
ὀξύτονα	-ῶς	-ῶτα	φῶς	φῶτα
παραξύτονα	-ας	-ατα	κρέας	κρέατα
»	-μα	-ματα	κύμα	κύματα
προπαραξύτ.	-μα	-ματα	ὄνομα	ὀνόματα
»	-σιμο	-σίματα	δέσιμο	δεσίματα

Γενικές παρατηρήσεις στά ουδέτερα

162. Όλα τά ουδέτερα ἔχουν στόν κάθε ἀριθμό τρεῖς πτώσεις ὁμοῖες, τήν ὀνομαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική: *τό μέρος — τά μέρη, τό κύμα — τά κύματα* κτλ.

Τά ἀνισοσύλλαβα ουδέτερα στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται ὅλα στήν παραλήγουσα: *κυμάτων, δεσμιμάτων, κρεάτων, φώτων*.

Ἡ γενική πληθυντική ὄλων τῶν ουδετέρων τελειώνει σέ *-ων*.

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΝΩΜΑΛΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

163. Πολλά οὐσιαστικά δέν κλίνονται σύμφωνα μέ τούς κανόνες πού ἀκολουθοῦν οἱ τρεῖς κλίσεις. Τά οὐσιαστικά αὐτά ὀνομάζονται **ἀνώμαλα οὐσιαστικά** καί εἶναι **ἄκλιτα, ἔλλειπτικά, ἰδιόκλιτα, διπλόκλιτα, διπλόμορφα, διπλοκατάληκτα**.

Α.— Ἄκλιτα

164. Μερικά οὐσιαστικά φυλάγουν σέ ὅλες τίς πτώσεις τήν ἴδια κατάληξη, εἶναι δηλαδή **ἄκλιτα**. Ἡ πτώση τους φαίνεται ἀπό τό ἄρθρο πού τά συνοδεύει: *ἡ μάχη τοῦ Κιλκίς*.

Ἄκλιτα εἶναι:

α) Λέξεις ξένης καταγωγῆς ὅπως *τό ζενίθ, τό μάννα, τό ναδίρ, τό ρεκόρ*

τά γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου: *ἄλφα, δέλτα* κτλ.

β) Τά **προτακτικά** *Ἁγία-, Ἁι-, γερο-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μπαρμα-, καπετάν, κύρ, πάτερ*, πού μπαίνουν πρῖν ἀπό κύρια ἢ κοινά ὀνόματα:

τῆς Ἁγία-Βαρβάρας, τήν Ἁγία-Σωτήρα, ὁ Ἁι-Δημήτρης, ὁ γερο-λύκος, τοῦ γερο-λύκου, τῆς κυρα-Ρήνης, ὁ μαστρο-Πέτρος. Ὁ Καπετάν Κωσταντής, τοῦ κύρ Γιώργη, ὁ πάτερ Ἰωσήφ, τοῦ πάτερ Σωφρόνιου.

165. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τά προτακτικά γράφονται χωρίς τόνο καί παίρνουν ένωτικό. Γράφονται μέ τόνο καί χωρίς ένωτικό τά καπετάν, κύρ καί πάτερ.

γ) Τό Πάσχα, ξενικές τοπωνυμίες καθώς Ἱερουσαλήμ, Σινά, Θαβώρ, Γιβραλτάρ κτλ., ξενικά ὀνόματα ἀνθρώπων καθώς Ἀδάμ, Δαβίδ, Μωάμεθ, Νῶε κτλ.

δ) Πολλά οἰκογενειακά ὀνόματα Ἑλλήνων σέ πτώση γενική: ὁ Γεωργίου, ὁ Παπαναστασίου, ὁ Χριστοδούλου κτλ.

ε) Τά ἐπώνυμα τῶν γυναικῶν πού σχηματίζονται ἀπό τή γενική τοῦ ἀρσενικοῦ:

(Μελᾶς) ἡ κυρία Μελᾶ — τῆς κυρίας Μελᾶ

(Ραγκαβῆς) ἡ κυρία Ραγκαβῆ — τῆς κυρίας Ραγκαβῆ.

Β.— Ἑλλειπτικά

166. Μερικά οὐσιαστικά συνηθίζονται μόνο σέ ὀρισμένες πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ ἢ τοῦ πληθυντικοῦ, τά περισσότερα στήν ὀνομαστική καί τήν αἰτιατική. Τά οὐσιαστικά αὐτά λέγονται ἑλλειπτικά. Συχνά συνηθίζονται σέ ὀρισμένες μόνο φράσεις:

Ἑλλειπτικά οὐσιαστικά εἶναι:

τό δεῖλι οἱ ἄλλες πτώσεις ἀναπληρώνονται ἀπό τό δειλινό

τά ἦπατα μοῦ κόπηκαν τά ἦπατα

τό ὄφελος τί τό ὄφελος

προάλλες τίς προάλλες

πρωί οἱ ἄλλες πτώσεις ἀναπληρώνονται ἀπό τό πρωινό

σέβας ἔχει πληθυντικό τά σέβη καί τά σεβάσματα

σέλας τό βόρειο σέλας

σύγκαλα ἦρθε στά σύγκαλά του

τάραχος ἔπαθε τῶν παθῶν του τόν τάραχο.

Στή γενική μόνο συνηθίζονται οἱ λέξεις:

τοῦ κάκου — τοῦ θανατᾶ (ἔπесе τοῦ θανατᾶ)

λογῆς (τί λογῆς), λογιῶν (δύο λογιῶν, λογιῶ(ν) λογιῶ(ν)).

Γ.— Ἰδιόκλιτα

167. Ἰδιόκλιτα λέγονται τά οὐσιαστικά πού δέν κλίνονται σύμ-

φωνα μέ μιιά άπό τίς κλίσεις τών ούσιαστικῶν άλλα ακολουθοῦν δικό τους σχηματισμό.

Ίδιόκλητα εἶναι:

α) Μερικά άρσενικά σέ -έας. Αὐτά κλίνονται στόν ἐνικό κατά τό *ταμίας*, στόν πληθυντικό ὁμως ακολουθοῦν τήν άρχαία κλίση καί σχηματίζονται σέ -εἷς, -έων, -εἷς, -εἷς:

	Ἐνικός		Πληθυντικός	
ἽΟνομ.	ὁ	δεκανέας	οἱ	δεκανεῖς
Γεν.	τοῦ	δεκανέα	τῶν	δεκανέων
Αἰτ.	τό	δεκανέα	τούς	δεκανεῖς
Κλητ.		δεκανέα		δεκανεῖς

ἽΟμοια κλίνονται:

γραμματέας, γραφέας, διανομέας, εἰσαγγελέας, κουρέας, σκαπανέας, συγγραφέας κτλ.

β) Μερικά οὐδέτερα σέ -ον, -αν, -εν, -υ. Αὐτά εἶναι:

- 1) Σέ **-ον**: *ὄν, παρόν, παρελθόν, προῖόν — καθήκον, ἐνδιαφέρον, συμφέρον, μέλλον*
- 2) σέ **-αν**: *πᾶν, σύμπαν*
- 3) σέ **-εν**: *μηδέν, φωνήεν*
- 4) σέ **-υ**: *ὄξύ, δόρυ*.

	Ἐνικός				
ἽΟνομ.	τό	ὄν	τό καθήκον	τό πᾶν	τό σύμπαν
Γεν.	τοῦ	ὄντος	τοῦ καθήκοντος	τοῦ παντός	τοῦ σύμπαντος
Αἰτ.	τό	ὄν	τό καθήκον	τό πᾶν	τό σύμπαν
Κλητ.		ὄν	καθήκον	πᾶν	σύμπαν

Πληθυντικός

ἽΟνομ.	τά	ὄντα	τά καθήκοντα	τά πάντα	τά σύμπαντα
Γεν.	τῶν	ὄντων	τῶν καθηκόντων	τῶν πάντων	τῶν συμπάντων
Αἰτ.	τά	ὄντα	τά καθήκοντα	τά πάντα	τά σύμπαντα
Κλητ.		ὄντα	καθήκοντα	πάντα	σύμπαντα

Ένικός

Όνομ.	τό μηδέν	τό φωνήεν	τό ὀξύ	τό δόρυ
Γεν.	τοῦ μηδενός	τοῦ φωνήεντος	τοῦ ὀξέος	τοῦ δόρατος
Αἰτ.	τό μηδέν	τό φωνήεν	τό ὀξύ	τό δόρυ
Κλητ.	μηδέν	φωνήεν	ὀξύ	δόρυ

Πληθυντικός

Όνομ.	—	τά φωνήεντα	τά ὀξέα	τά δόρατα
Γεν.	—	τῶν φωνήεντων	τῶν ὀξέων	τῶν δοράτων
Αἰτ.	—	τά φωνήεντα	τά ὀξέα	τά δόρατα
Κλητ.	—	φωνήεντα	ὀξέα	δόρατα

Τό μηδέν δέ σχηματίζει πληθυντικό. Ὅταν εἶναι ὁ λόγος γιά τό ἀριθμητικό ψηφίο ἢ γιά βαθμό, σχηματίζουμε τόν πληθυντικό ἀπό τή λέξη *μηδενικά*: *τά μηδενικά*.

Δ.— Διπλόκλιτα

168. Μερικά ἀρσενικά οὐσιαστικά σχηματίζουν τόν πληθυντικό σέ οὐδέτερο γένος: ὁ *πλοῦτος* — *τά πλούτη*· ἢ σχηματίζουν ἐκτός ἀπό τόν κανονικό καί δεύτερο πληθυντικό σέ οὐδέτερο γένος: ὁ *βράχος* — οἱ *βράχοι* καί *τά βράχια*. Τά οὐσιαστικά αὐτά ἀκολουθοῦν ἔτσι δυό κλίσεις καί γι' αὐτό λέγονται **διπλόκλιτα**.

Οἱ δυό τύποι τοῦ πληθυντικοῦ διαφέρουν κάποτε καί στή σημασία. Διπλόκλιτα οὐσιαστικά εἶναι:

α) ὁ <i>σανός</i>	<i>τά σανά</i>
ὁ <i>τάρταρος</i> (ὁ Ἄδης)	<i>τά τάρταρα</i>
ἡ <i>νιότη</i>	<i>τά νιάτα</i>
β) ὁ <i>βάτος</i>	οἱ <i>βάτοι</i> — <i>τά βάτα</i>
ὁ <i>βράχος</i>	οἱ <i>βράχοι</i> — <i>τά βράχια</i>
ὁ <i>καπνός</i>	οἱ <i>καπνοί</i> (τοῦ κανονιοῦ) — <i>τά καπνά</i> (τό φυτό)
ὁ <i>λαιμός</i>	οἱ <i>λαιμοί</i> — <i>τά λαιμά</i> (ἐπιφάνεια τοῦ λαιμοῦ, ἀρρώστια τοῦ λαιμοῦ)
ὁ <i>λόγος</i>	οἱ <i>λόγοι</i> (ὀμιλίες, αἰτίες) — <i>τά λόγια</i> (γεν. τῶν <i>λόγων</i>)
ὁ <i>οὐρανός</i>	οἱ <i>οὐρανοί</i> — <i>τά οὐράνια</i>
ὁ <i>φάκελος</i>	οἱ <i>φάκελοι</i> — <i>τά φάκελα</i>
ὁ <i>χρόνος</i>	οἱ <i>χρόνοι</i> (οἱ χρόνοι τῶν ρημάτων) — <i>τά χρόνια</i>
ὁ <i>ἀδερφός</i>	οἱ <i>ἀδερφοί</i> — <i>τά ἀδέρφια</i> (ἀγόρια καί κορίτσια μαζί)
ὁ (ἐ)ξάδερφος	οἱ (ἐ)ξάδερφοι — <i>τά (ἐ)ξαδέρφια</i> (γιά ἀγόρια καί κορίτσια μαζί).

Ε.— Διπλόμορφα

169. Διπλόμορφα λέγονται μερικά ουσιαστικά πού έχουν δύο τύπους, τόν ένα μέ μιὰ συλλαβή λιγότερη: *γέροντας — γέρος*. Ὑπάρχουν:

α) Διπλόμορφα καί στούς δύο ἀριθμούς:

γέροντας — γέροντες, γέρος — γέροι, δράκοντας — δράκοντες, δράκος — δράκοι.

β) Διπλόμορφα μόνο στόν ἐνικό:

1) Ἀρσενικά:

γίγαντας — γίγας, ἐλέφαντας — ἐλέφας, Αἴαντας — Αἴας, Οἰδίποδας — Οἰδίπους, χάροντας — χάρος.

Ὁ πληθυντικός σχηματίζεται ἀπό τούς πολυσυλλαβότερους τύπους:

οἱ γίγαντες, οἱ ἐλέφαντες, οἱ Αἴαντες, οἱ Οἰδίποδες.

2) Θηλυκά:

Ἀρτέμιδα — Ἀρτεμη, Θέτιδα — Θέτη, Θέμιδα — Θέμη.

Σ.— Διπλοκατάληκτα

170. Διπλοκατάληκτα λέγονται μερικά ουσιαστικά πού σχηματίζουν στόν ἐνικό ἢ στόν πληθυντικό δύο τύπους.

Διπλοκατάληκτα στόν πληθυντικό εἶναι:

ὁ γονιός — οἱ γονιοί καί οἱ γονεῖς (κλίνεται κατὰ τό δεκανεῖς)

ὁ καπετάνιος — οἱ καπετάνιοι καί οἱ καπεταναῖοι

ὁ φουρνάρης — οἱ φουρνάρηδες καί οἱ φουρναραῖοι

ὁ νοικοκύρης — οἱ νοικοκύρηδες καί οἱ νοικοκυραῖοι

τό στῆθος — τά στῆθη καί τά στῆθια.

Διπλοκατάληκτα στόν ἐνικό εἶναι:

Τά ἀρσενικά μάγειρας — μάγειρος, μάστορας — μάστορης.

Τά θηλυκά ἀνεμόνα — ἀνεμώνη, ἄκρια — ἄκρη, κάμαρα — κάμαρη.

Τά οὐδέτερα χεῖλι — χεῖλος, δάκρυο (γεν. τοῦ δάκρυου) — δάκρυ.

Διπλοκατάληκτα ζευγάρια. Μερικά ουσιαστικά ἔχουν διπλοκατάληκτο πληθυντικό μέ διαφορετικές σημασίες. Τέτοια εἶναι:

δεσπότης: δεσποτάδες (οἱ ἀρχιερεῖς)

δεσπότες (οἱ ἀρχοντες, ἐκεῖνοι πού συμπεριφέρονται τυραννικά).

κορφή: κορφές (οἱ κορυφές τῶν βουνῶν, τῶν δέντρων κτλ.)

κορφάδες (για τὰ χορταρικά).

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

Καλός άνθρωπος, ξερή γη, ὄμορφο ζῶο

171. Ἡ λέξη *καλός* φανερώνει τί λογῆς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἡ λέξη *ξερή* τί λογῆς εἶναι ἡ γη, ἡ λέξη *ὄμορφο* τί λογῆς εἶναι τὸ ζῶο.

Οἱ λέξεις πού φανερώνουν τί λογῆς εἶναι, δηλαδή ποιὰ ποιότητα ἢ ιδιότητα ἔχει τὸ οὐσιαστικό, λέγονται **ἐπιθέτα**.

1. Τὰ ἐπίθετα δέν ὑπάρχουν μόνα τους στό λόγο· πάντα πηγαίνουν μαζί μέ ἕνα οὐσιαστικό, ὅπως εἶδαμε στά παραδείγματα.

2. Τὰ ἐπίθετα παίρνουν τὸ γένος τοῦ οὐσιαστικοῦ πού προσδιορίζουν· γι' αὐτό ἔχουν τρία γένη, μέ ξεχωριστή κατάληξη γιά τὸ κάθε γένος:

μεγάλος κῆπος — μεγάλη πόλη — μεγάλο παιδί
βαθὺς ὠκεανός — βαθιά ρίζα — βαθύ ὄργωμα.

3. Τὰ ἐπίθετα κλίνονται ὅπως καί τὰ οὐσιαστικά πού ἔχουν τίς ἴδιες καταλήξεις. Μόνο τὰ ἐπίθετα μέ ἄρσενικό σέ *-ύς, -ής* (*βαθὺς — βαθιά — βαθύ, θαλασσης — θαλασσιά — θαλασσί*) ἀκολουθοῦν δική τους κλίση.

4. Τὰ ἐπίθετα κατὰ τήν κλίση τους φυλάγουν τόν τόνο στή συλλαβὴ πού τονίζεται ἢ ὀνομαστικὴ τοῦ ἄρσενικοῦ:

ἔτοιμος, ἔτοιμη, ἔτοιμο, ἔτοιμον, ἔτοιμης, ἔτοιμων, ἔτοιμους κτλ.
κυριακάτικος, κυριακάτικον, κυριακάτικων, κυριακάτικους κτλ.
ἀνοιχτομάτης, ἀνοιχτομάτη, ἀνοιχτομάτηδες, ἀνοιχτομάτα κτλ.

Α.— Έπίθετα μέ τό άρσενικό σέ -ο ς

172.

1. Έπίθετα σέ -ο ς -η -ο

καλός καλή καλό

δμορφος δμορφη δμορφο

Ένικός

'Ονομ.	ὁ	καλός	ἡ	καλή	τό	καλό
Γεν.	τοῦ	καλοῦ	τῆς	καλῆς	τοῦ	καλοῦ
Αἰτ.	τόν	καλό	τήν	καλή	τό	καλό
Κλητ.		καλέ		καλή		καλό

Πληθυντικός

'Ονομ.	οἱ	καλοί	οἱ	καλές	τά	καλά
Γεν.	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν
Αἰτ.	τούς	καλούς	τίς	καλές	τά	καλά
Κλητ.		καλοί		καλές		καλά

Ένικός

'Ονομ.	ὁ	δμορφος	ἡ	δμορφη	τό	δμορφο
Γεν.	τοῦ	δμορφου	τῆς	δμορφης	τοῦ	δμορφου
Αἰτ.	τόν	δμορφο	τήν	δμορφη	τό	δμορφο
Κλητ.		δμορφε		δμορφη		δμορφο

Πληθυντικός

'Ονομ.	οἱ	δμορφοι	οἱ	δμορφες	τά	δμορφα
Γεν.	τῶν	δμορφων	τῶν	δμορφων	τῶν	δμορφων
Αἰτ.	τούς	δμορφους	τίς	δμορφες	τά	δμορφα
Κλητ.		δμορφοι		δμορφες		δμορφα

Όμοια κλίνονται:

α) τά περισσότερα επίθετα σέ -ο ς, ὅσα ἔχουν σύμφωνο πρίν ἀπό τήν κατάληξη:

ἀκριβός, δυνατός, σκοτεινός, ταπεινός, τυχερός·

βραδινός, σφιχτός — ἄσπρος, μαῦρος — δροσάτος

ἔτοιμος, ἥσυχος, ξύλινος, πράσινος, ἀκούραστος κτλ.

β) τά ὀξύτονα καί προπαροξύτονα πού ἔχουν φωνήεν πρίν ἀπό τήν κατάληξη, ὄχι ὁμως ι, υ, ει, οι:

ἀραιός, στερεός· ἀκέραιος, βέβαιος, δίκαιος, μάταιος, ὄγδοος, παμπάλαιος, ὑπάκονος, στέρεος κτλ.

173.

2. Ἐπίθετα σέ - ο ς - α - ο

ώραίος ώραία ώραϊο πλούσιος πλούσια πλούσιο

Ἐνικός

Ἵνομ.	ὁ	ώραῖος	ἡ	ώραία	τό	ώραῖο
Γεν.	τοῦ	ώραίου	τῆς	ώραίας	τοῦ	ώραίου
Αἰτ.	τόν	ώραῖο	τήν	ώραία	τό	ώραῖο
Κλητ.		ώραῖε		ώραία		ώραῖο

Πληθυντικός

Ἵνομ.	οἱ	ώραῖοι	οἱ	ώραῖες	τά	ώραῖα
Γεν.	τῶν	ώραίων	τῶν	ώραίων	τῶν	ώραίων
Αἰτ.	τούς	ώραίους	τίς	ώραῖες	τά	ώραῖα
Κλητ.		ώραῖοι		ώραῖες		ώραῖα

Ἐνικός

Ἵνομ.	ὁ	πλούσιος	ἡ	πλούσια	τό	πλούσιο
Γεν.	τοῦ	πλούσιου	τῆς	πλούσιας	τοῦ	πλούσιου
Αἰτ.	τόν	πλούσιο	τήν	πλούσια	τό	πλούσιο
Κλητ.		πλούσιε		πλούσια		πλούσιο

Πληθυντικός

Ἵνομ.	οἱ	πλούσιοι	οἱ	πλούσιες	τά	πλούσια
Γεν.	τῶν	πλούσιων	τῶν	πλούσιων	τῶν	πλούσιων
Αἰτ.	τούς	πλούσιους	τίς	πλούσιες	τά	πλούσια
Κλητ.		πλούσιοι		πλούσιες		πλούσια

Κατά τό ώραῖος σχηματίζονται:

- α) Ὅλα τά ἐπίθετα μέ χαρακτήρα φωνῆεν τονισμένο:
 ἀθῶος, ἀρχαῖος, ἀστεῖος, κρύος, νέος, τελευταῖος κτλ.
- β) Μερικά ἐπίθετα τονισμένα στήν παραλήγουσα μέ χαρακτήρα σύμφωνο:
 γκριζός, πανοῦργος, σβέλτος (σβέλτα καί σβέλτη), σκοῦρος, στεῖρος.

Κατά τὸ π λ ο ύ σ ι ο ς σχηματίζονται:

- α) Ὅλα τὰ ἐπίθετα σέ -ιος, -ειος, -οιος, -υος:
 ἄγριος, αἰώνιος, ἀλληλέγγυος, δόλιος (πανοῦργος), ἐπιτήδειος,
 κνκλώπειος, μέτριος, ὄρθιος, οὐράνιος, σπάνιος, τέλειος, τερά-
 στιος, τίμιος,
 ἄδειος, ἀδέξιος, ἴσιος, κούφιος, ὅμοιος, παλιός, περίσσιος, σάπιος.
- β) Τὰ παράγωγα σέ -ένιος, -ίσιος, καθώς:
 ἀσημένιος, βελουδένιος, μαρμαρένιος, σιδερένιος κτλ.
 ἀρνίσιος, βοννίσιος κτλ.

174. Μερικές φορές προπαροξύτονα ἐπίθετα σέ -ος τὰ χρησιμοποι-
 οῦμε καί γιά οὐσιαστικά: ὁ ἄρρωστος (οὐσ.), ὁ κύριος (οὐσ.), οἱ
 βάρβαροι (οὐσ.). Ὡς οὐσιαστικά τονίζονται στήν παραλήγουσα
 στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί στή γενική καί αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ,
 ἐνώ ὡς ἐπίθετα κρατοῦν τόν τόνο σέ ὅλες τίς πτώσεις στήν ἴδια
 συλλαβή. Θά ποῦμε:

τό κρεβάτι τοῦ ἄρρωστου παιδιοῦ, τούς ἄρρωστους στρατιῶτες,
 συνήθειες τῶν βαρβάρων λαῶν

ἀλλά ἡ καρδιά τοῦ ἀρρώστου, ὁ γιατρός κοίταξε τούς ἀρρώστους, οἱ
 ἐπιδρομές τῶν βαρβάρων.

175. 3. Ἐπίθετα σέ -ός -ιά -ό

γλυκός	γλυκιά	γλυκό
--------	--------	-------

Ἐνικός

Ἵνομ.	ὁ	γλυκός	ἡ	γλυκιά	τό	γλυκό
Γεν.	τοῦ	γλυκοῦ	τῆς	γλυκιάς	τοῦ	γλυκοῦ
Αἰτ.	τό	γλυκό	τή	γλυκιά	τό	γλυκό
Κλητ.		γλυκέ		γλυκιά		γλυκό

Πληθυντικός

Ἵνομ.	οἱ	γλυκοί	οἱ	γλυκές	τά	γλυκά
Γεν.	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν
Αἰτ.	τούς	γλυκούς	τίς	γλυκές	τά	γλυκά
Κλητ.		γλυκοί		γλυκές		γλυκά

Κατά τό γ λ υ κ ό ς κλίνονται μερικά ἐπίθετα σέ -κός, -χός, -νός:
 γνωστικός, θηλυκός, κακός, κρητικός, μαλακός, ησιτικός, φτωχός,
 ζακυθινός καί τό φρέσκος, πού συχνά σχηματίζουν τό θηλυκό
 καί σέ -η: κακός — κακιά καί κακή, φτωχός — φτωχιά καί φτωχή.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τό θηλυκό τῶν ἐπιθέτων σέ -ίος -ιά -ιό γρά-
 φεται στόν πληθυντικό χωρίς τό -ι: (ἡ γλυκιά) οἱ γλυκές — τῶν γλυ-
 κῶν, οἱ φτωχές, οἱ εὐγενικές κτλ.

B.— Ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ύς, -ής

176.

Ἐπίθετα σέ -ύς -ιά -ύ, -ής -ιά -ί

βαθύς βαθιά βαθύ	σταχτής σταχτιά σταχτί
------------------	------------------------

Ἐνικός

Ἵνομ.	ὁ	βαθύς	ἦ	βαθιά	τό	βαθύ
Γεν.	(τοῦ	βαθιοῦ)*	τῆς	βαθιάς	(τοῦ	βαθιοῦ)
Αἰτ.	τό	βαθύ	τή	βαθιά	τό	βαθύ
Κλητ.		βαθύ		βαθιά		βαθύ

Πληθυντικός

Ἵνομ.	οἱ	βαθιοί	οἱ	βαθιές	τά	βαθιά
Γεν.	τῶν	βαθιοῶν	τῶν	βαθιοῶν	τῶν	βαθιοῶν
Αἰτ.	τούς	βαθιούς	τίς	βαθιές	τά	βαθιά
Κλητ.		βαθιοί		βαθιές		βαθιά

Ἐνικός

Ἵνομ.	ὁ	σταχτής	ἦ	σταχτιά	τό	σταχτί
Γεν.	(τοῦ	σταχτιοῦ)**	τῆς	σταχτιάς	(τοῦ	σταχτιοῦ)
Αἰτ.	τό	σταχτή	τή	σταχτιά	τό	σταχτί
Κλητ.		σταχτή		σταχτιά		σταχτί

* καί τοῦ βαθῦ.

** καί τοῦ σταχτιῆ.

Πληθυντικός

Όνομ.	οί	σταχτιοί	οί	σταχτιές	τά	σταχτιά
Γεν.	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν
Αἰτ.	τούς	σταχτιούς	τίς	σταχτιές	τά	σταχτιά
Κλητ.		σταχτιοί		σταχτιές		σταχτιά

Κατά τό β α θ ύς κλίνονται τά ἐπίθετα:

ἄδρῦς, ἄψῦς, βαρῦς, δασῦς, (ἐ)λαφρῦς, μακρῦς, παχύς, πλατύς, τραχύς, φαρυδῦς.

Κατά τό σ τ α χ τ ῆ ς κλίνονται ἐπίθετα πού σημαίνουν χρῶμα: βυσσινίης, θαλασσίης, κανελίης, καφετίης, μαβίης, μενεξεδίης, οὐρανίης, χρυσαφίης κτλ. καί τά ἐπίθετα δαμασκήίης, δεξιίης (συχνότερα δεξιίῶς).

Ἡ ἐνική γενική τοῦ ἄρσενικοῦ καί τοῦ οὐδετέρου εἶναι σπάνια. Τά ἄδρῦς, (ἐ)λαφρῦς ἔχουν καί τόν τύπο ἄδρός — ἄδρό, ἔλαφρός — ἔλαφρό.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τό υ τῆς κατάληξης τῶν ἄρσενικῶν καί τῶν οὐδετέρων καί τό η τῶν ἄρσενικῶν διατηρεῖται μόνο στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ ἐνικοῦ. Στίς ἄλλες πτώσεις γράφεται ι: βαθῦς, βαθύ — βαθιοῦ, βαθιά, βαθιῶν σταχτίης, σταχτή (αἰτ., κλητ. ἄρσ.). — σταχτιοῦ, σταχτιοί, σταχτιῶν.

Γ.— Ἐπίθετα μέ τό ἄρσενικό σέ -ης (ἀνισοσύλλαβο)

177.

5.— Ἐπίθετα σέ -ης -α -ικο

ὁ ζηλιάρης	ἡ ζηλιάρα	τό ζηλιάρικο
------------	-----------	--------------

Τά ἐπίθετα σέ -ης -α -ικο εἶναι παροξύτονα καί κλίνονται στό ἄρσενικό ὅπως τά ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικά σέ -ης (νοικοκύρης).

Ἐνικός

Όνομ.	ὁ	ζηλιάρης	ἡ	ζηλιάρα	τό	ζηλιάρικο
Γεν.	τοῦ	ζηλιάρη	τῆς	ζηλιάρας	τοῦ	ζηλιάρικου
Αἰτ.	τό	ζηλιάρη	τή	ζηλιάρα	τό	ζηλιάρικο
Κλητ.		ζηλιάρη		ζηλιάρα		ζηλιάρικο

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	ξηλιάρηδες	οἱ	ξηλιάρες	τά	ξηλιάρικα
Γεν.	τῶν	ξηλιάρηδων	—	—	τῶν	ξηλιάρικων
Αἰτ.	τούς	ξηλιάρηδες	τίς	ξηλιάρες	τά	ξηλιάρικα
Κλητ.		ξηλιάρηδες		ξηλιάρες		ξηλιάρικα

Ὅμοια κλίνονται:

- α) ἀκαμάτης, κατσούφης.
 β) Τά παράγωγα σέ -άρης, -ιάρης:
 πεισματάρης, ἀρρωστιάρης, γκρινιάρης, ζημιάρης, κιτρινιάρης,
 μεροκαματιάρης, φοβητσιάρης.
 γ) Ἐπίθετα μέ δεύτερο συνθετικό τό λαιμός, μαλλί, μάτι, μύτη,
 πόδι, φρύδι, χεῖλι, χέρι:
 μακρολαίμης, σγουρομάλλης, ἀνοιχτομάτης, μαυροφρύδης, ἀνε-
 μοπόδης, καμαροφρύδης.

Ἡ γενική τοῦ πληθυντικοῦ τῶν θηλυκῶν λείπει.

Τά ὑποκοριστικά σέ -ούλης σχηματίζουν συχνά οὐδέτερο καί σέ -ούλι: μικρούλης — μικρούλι, φτωχούλης — φτωχούλι.

Κάποτε τά θηλυκά παίρνουν καί τήν κατάληξη -ούσα ἢ -ού:
 ξανθομάλλης — ξανθομάλλα, ξανθομαλλούσα καί ξανθομαλλού,
 μαυρομάτης — μαυρομάτα, μαυροματούσα καί μαυροματού.

Μερικά ἀνισοσύλλαβα επίθετα σχηματίζονται σέ -άς -ού -άδικο:
 ὑπναράς — ὑπναρού — ὑπναράδικο.

Ἔτσι καί τά λογάς, φαγάς κτλ.

Τότε τό ἀρσενικό κλίνεται κατά τό οὐσιαστικό ψωμάς, τό θη-
 λικό κατά τό ἀλεπού.

Ἄνωμαλα ἐπίθετα

179. Ἄνωμαλα ἐπίθετα εἶναι:

α) τὸ ἐπίθετο ὁ πολὺς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ, πού κλίνεται κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο:

		Ἐνικός					
Ὄνομ.	ὁ	πολύς	ἡ	πολλή	τό	πολύ	
Γεν.		—	τῆς	πολλῆς		—	
Αἰτ.	τόν	πολύ	τήν	πολλή	τό	πολύ	
Κλητ.		—		—		—	

Πληθυντικός

Ὄνομ.	οἱ	πολλοί	οἱ	πολλές	τά	πολλά
Γεν.	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν
Αἰτ.	τούς	πολλούς	τίς	πολλές	τά	πολλά
Κλητ.		(πολλοί)		(πολλές)		(πολλά)

Ἡ ἐνική γενική τοῦ ἀρσενικοῦ καί τοῦ οὐδετέρου εἶναι πολύ σπάνια: τοῦ πῶ πολῦ κόσμον (ἀκόμη σπανιότερα: πολλοῦ).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τὸ ἐπίθετο πολὺς γράφεται μέ ἓνα λ καί υ στήν ἐνική ὀνομαστική καί αἰτιατική τοῦ ἀρσενικοῦ καί τοῦ οὐδετέρου παντοῦ ἄλλου γράφεται μέ δύο λ καί σχηματίζεται ὅπως τὰ ἐπίθετα σέ -ος -η -ο.

β) Μερικά ἐπίθετα σέ -ης, -ης, -ες.

ὁ συνεχής ἡ συνεχής τό συνεχές

		Ἐνικός				
Ὄνομ.	ὁ	συνεχής	ἡ	συνεχής	τό	συνεχές
Γεν.	(τοῦ	συνεχοῦς)	(τῆς	συνεχοῦς)	(τοῦ	συνεχοῦς)
Αἰτ.	τό	συνεχή	τή	συνεχή	τό	συνεχές
Κλητ.		συνεχή(ς)		συνεχής		συνεχές

		Πληθυντικός				
Ὄνομ.	οἱ	συνεχεῖς	οἱ	συνεχεῖς	τά	συνεχή
Γεν.	τῶν	συνεχῶν	τῶν	συνεχῶν	τῶν	συνεχῶν
Αἰτ.	τούς	συνεχεῖς	τίς	συνεχεῖς	τά	συνεχή
Κλητ.		συνεχεῖς		συνεχεῖς		συνεχή

“Ομοια κλίνονται:

ἐπιεικής, ἀκριβής, διεθνής, ἐλώδης κτλ.

Τά ἐπίθετα αὐτά ἔχουν σχεδόν τοὺς ἴδιους τύπους γιὰ τὸ ἄρσεικό καὶ τὸ θηλυκό.

Τά ἐπίθετα *συγγενής* καὶ *εὐγενής*, ὅταν χρησιμοποιῶνται ὡς οὐσιαστικά (στό ἄρσεικό γένος), σχηματίζουν τή γενική: *τοῦ συγγενῆ, τοῦ εὐγενῆ.*

ΟΓΔΟΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ

Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου

Ἦ *Ὁ Γιώργος* εἶναι *ἐργατικός*.

Ἦ *Ὁ Γιώργος* εἶναι *ἐργατικότερος* (ἢ *πιό ἐργατικός*) ἀπὸ τὸ *Δημήτρη*.

Ἦ *Ὁ Γιώργος* εἶναι ὁ *ἐργατικότερος* (ἢ ὁ *πιό ἐργατικός*) ἀπὸ τοὺς *συμμαθητές* του.

Ἦ *Ὁ Γιώργος* εἶναι *ἐργατικώτατος* (ἢ *πολύ ἐργατικός*).

180. Τά πρόσωπα στὰ παραπάνω παραδείγματα δέν εἶναι ἐργατικά στὸν ἴδιο βαθμό. Τὸ ἐπίθετο φανερώνει τὸ διαφορετικό βαθμὸ μὲ ξεχωριστοὺς τύπους:

ἐργατικός, ἐργατικότερος (πιό ἐργατικός), ἐργατικώτατος.

Τοὺς τύπους αὐτοὺς τοὺς ὀνομάζουμε **βαθμοὺς τοῦ ἐπιθέτου**.

Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου εἶναι τρεῖς: ὁ *θετικός*, ὁ *συγκριτικός* καὶ ὁ *ὑπερθετικός*.

α) Ἦ *Ὁ Ὀλυμπος* εἶναι *ψηλός*.

Τὸ ἐπίθετο *ψηλός* φανερώνει ὅτι ὁ *Ὀλυμπος* ἔχει αὐτὴ τὴν ιδιότητα.

Ἦ *Ὁταν* τὸ ἐπίθετο φανερώνει μονάχα πὼς ἓνα οὐσιαστικό ἔχει μιά ιδιότητα ἢ ποιότητα λέγεται **θετικὸν βαθμοῦ** ἢ **θετικό**.

β) Ὁ Ὀλυμπος εἶναι ψηλότερος ἀπὸ τὸν Κίσαβο.

Ἐδῶ συγκρίνουμε τὸν Ὀλυμπο μὲ τὸν Κίσαβο καὶ βρίσκουμε ὅτι ὁ Ὀλυμπος ἔχει τὴν ιδιότητα πού φανερώνει τὸ ἐπίθετο σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ τὸν Κίσαβο.

Ὅταν τὸ ἐπίθετο φανερώνει πὼς ἓνα οὐσιαστικό ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ μιὰ ιδιότητα σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ ἓνα ἄλλο, λέγεται **συγκριτικοῦ βαθμοῦ ἢ συγκριτικό**.

γ) Ὁ Ὀλυμπος εἶναι τὸ ψηλότερο (ἢ τὸ πιὸ ψηλὸ) ἀπὸ τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας.

Ὁ Ὀλυμπος εἶναι πολὺ ψηλός.

Στὴν πρώτη φράση συγκρίνουμε τὸν Ὀλυμπο μὲ ὅλα τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας, μὲ τὸ καθένα χωριστά, καὶ βρίσκουμε ὅτι ἔχει τὴν ιδιότητα πού φανερώνει τὸ ἐπίθετο στὸν πιὸ μεγάλο βαθμὸ.

Ὅταν τὸ ἐπίθετο φανερώνει πὼς τὸ οὐσιαστικό ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ ιδιότητα σὲ βαθμὸ ἀνώτερο ἀπὸ ὅλα τὰ ὁμοιά του, λέγεται **σχετικό ὑπερθετικό**.

Στὴ δεύτερη φράση δέν κάνουμε σύγκριση· λέμε μόνο ὅτι ὁ Ὀλυμπος ἔχει σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ αὐτὸ πού σημαίνει τὸ ἐπίθετο.

Ὅταν τὸ ἐπίθετο φανερώνει πὼς τὸ οὐσιαστικό ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ ιδιότητα σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ, χωρὶς νὰ γίνεταί σύγκριση μὲ ἄλλα οὐσιαστικά, τότε τὸ ἐπίθετο λέγεται **ἀπόλυτο ὑπερθετικό**.

Ὡστε τὸ ἐπίθετο τοῦ ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ, κατὰ τὴ σημασία πού ἔχει, ἄλλοτε εἶναι σχετικό καὶ ἄλλοτε ἀπόλυτο.

Τὸ συγκριτικό καὶ τὸ ὑπερθετικό ἑνὸς ἐπιθέτου μαζί λέγονται μ' ἓνα ὄνομα **παραθετικά** τοῦ ἐπιθέτου.

Ο σχηματισμός τῶν παραθετικῶν

A. — Σχηματισμός τοῦ συγκριτικοῦ

181. 1. Ὁ συγκριτικός βαθμός τῶν ἐπιθέτων σχηματίζεται περιφραστικά ἀπό τό θετικό μέ τό ποσοτικό ἐπίρρημα *πιό*:
πιό καλός, πιό γενναῖος, πιό βαθύς, πιό πεισματάρης.

2. Πολλά ἐπίθετα σχηματίζουν καί μονολεκτικό συγκριτικό ἀπό τό θετικό μέ τήν κατάληξη: *-τερος, -τερη, -τερο.*

*Ἔτσι σχηματίζουν τό μονολεκτικό συγκριτικό σέ:

α) *-ότερος, -ώτερος*, τά ἐπίθετα σέ *-ος*:

μικρός — μικρότερος, νέος — νεώτερος.

β) *-ύτερος*, τά ἐπίθετα σέ *-ύς*:

βαρῦς — βαρύτερος, μακρῦς — μακρύτερος, φαρδῦς — φαρδύτερος
καί ἀπό τά ἐπίθετα σέ *-ος* τά *καλός, μέγάλος, πρῶτος*:
καλύτερος, μεγαλύτερος, πρωτότερος.

Μερικά ἐπίθετα ἔχουν **διπλό συγκριτικό**, σέ *-ότερος* καί σέ *-ύτερος*:

ἐλαφρότερος καί ἐλαφρύτερος
γλυκότερος καί γλυκύτερος
κοντότερος καί κοντύτερος
χοντρότερος καί χοντρύτερος.

B. — Σχηματισμός τοῦ ὑπερθετικοῦ

182. 1. Τό σχετικό ὑπερθετικό σχηματίζεται ἀπό τό περιφραστικό ἢ μονολεκτικό συγκριτικό, ἀφοῦ πάρει μπροστά του τό ἄρθρο:

ὁ πιό καλός ἢ ὁ καλύτερος
ἡ πιό καλή ἢ ἡ καλύτερη
τό πιό καλό ἢ τό καλύτερο.

2. Τό ἀπόλυτο ὑπερθετικό σχηματίζεται ἀπό τό θετικό μέ τήν κατάληξη *-τατος* (*-ότατος, -ύτατος*).

*Έτσι τὰ ἐπίθετα σέ -ος σχηματίζουν τόν ὑπερθετικό σέ -ότατος, -άτατος· τὰ ἐπίθετα σέ -υς τόν σχηματίζουν σέ -ύτατος:

μικρός — μικρότατος, νέος — νεώτατος,
πλατύς — πλατύτατος καί γλυκός — γλυκώτατος.

Τό ἀπόλυτο ὑπερθετικό μπορεῖ νά σχηματιστεῖ καί μέ τό ἐπίρρημα πολύ ἢ πολύ πολύ καί τό θετικό:

πλατύς — πολύ πλατύς,
πλούσιος — πολύ πλούσιος ἢ πολύ πολύ πλούσιος κτλ.

Παραδείγματα σχηματισμοῦ παραθετικῶν

Θετικό	Συγκριτικό		Ἵπερθετικό	
	περιφραστικό	μονολεκτικό	σχετικό	ἀπόλυτο
ψηλός	πιό ψηλός	ψηλότερος	ὁ ψηλότερος ὁ πιό ψηλός	ψηλότατος πολύ ψηλός πολύ πολύ ψηλός

*Ανώμαλα παραθετικά

183. Μερικά ἐπίθετα σχηματίζουν τὰ μονολεκτικά παραθετικά ἀπό διαφορετική ρίζα, δηλαδή ἀπό διαφορετικό ἀρχικό θέμα, ἢ διαφορετικά ἀπό τὰ ἄλλα ἐπίθετα. Τὰ παραθετικά αὐτά λέγονται **ἀνώμαλα**. Τέτοια εἶναι:

ἀπλός	ἀπλούστερος	ἀπλούστατος
γέρος	γεροντότερος	—
πολύς	περισσότερος (σπαν. πιότερος)	—
κακός	χειρότερος	—
μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος
λίγος	λιγότερος	ἐλάχιστος
μικρός	μικρότερος	ἐλάχιστος
καλός	καλύτερος	ἄριστος.

Ἑλλειπτικά παραθετικά

184. α) Μερικά παραθετικά δέν ἔχουν θετικό βαθμό. Αὐτά σχηματίστηκαν ἀπό ἐπιρρήματα ἢ προθέσεις ἀρχαῖες:

κατώτερος — κατώτατος (κάτω)

ἀνώτερος — ἀνώτατος (ἄνω)

ὑπέρτερος — ὑπέρτατος (ὑπέρ).

β) Μερικά συγκριτικά δέν ἔχουν θετικό οὔτε ὑπερθετικό:

προτιμότερος, προγενέστερος, μεταγενέστερος, πρωτύτερος.

γ) Συνηθίζονται ἀκόμη μερικά ὑπερθετικά μονολεκτικά, καθώς φίλτατος, ὕψιστος καί διάφοροι τιμητικοί τίτλοι καί προσφωνήσεις καθώς Ἐκλαμπρότατος, Ἐξοχότατος, Παναγιότατος, Σεβασμιότατος, Αἰδεσιμότατος. Μερικά ἀπό τά ὑπερθετικά αὐτά δέν ἔχουν οὔτε θετικό οὔτε συγκριτικό: Ἐκλαμπρότατος, Αἰδεσιμότατος.

Ἐπίθετα χωρίς παραθετικά

185. Δέ σχηματίζουν παραθετικά οὔτε μονολεκτικά οὔτε περιφραστικά πολλά ἐπίθετα πού σημαίνουν:

α) ὕλη: ἀσημένιος, μάλλινος, ξύλινος, σιδερένιος, χρυσός κτλ.

β) καταγωγή ἢ συγγένεια: σμυρναῖκος, φράγκικος, προγονικός κτλ.

γ) τόπο ἢ χρόνο: οὐράνιος, γήινος, θαλασσινός — τωρινός, χτεσινός, κυριακάτικος κτλ.

δ) κατάσταση πού δέν ἀλλάζει: μισός, ἀθάνατος, πρωτότοκος κτλ.

Παραθετικά τῶν μετοχῶν

186. Σχηματίζουν παραθετικά καί πολλές μετοχές παθητικές πού τό νόημά τους τό ἐπιτρέπει. Τά παραθετικά αὐτά εἶναι πάντοτε περιφραστικά:

Θετικό	Συγκριτικό	Ἑπερθετικό	
		ἀπόλυτο	σχετικό
χαρούμενος	πιό χαρούμενος	πολύ χαρούμενος	ὁ πιό χαρούμενος
προκομμένος	πιό προκομμένος	πολύ προκομμένος	ὁ πιό προκομμένος
εὐτυχισμένος	πιό εὐτυχισμένος	πολύ εὐτυχισμένος	ὁ πιό εὐτυχισμένος

Παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων

187. 1. Ἀπό τόν πληθυντικό τοῦ οὐδετέρου τῶν ἐπιθέτων σέ -ος καί σέ -ύς σχηματίζονται ἐπιρρήματα σέ -α, -ιά:

ἀκριβός—ἀκριβιά	ἀθῶος—ἀθῶα	ἄσχημος—ἄσχημα
καλός—καλά	γενναῖος—γενναῖα	εὐχάριστος—εὐχάριστα
κακός—κακά	ώραῖος—ώραῖα	ὄμορφος—ὄμορφα
βαθύς—βαθιά	βαρύς—βαριά	πλατύς—πλατιά.

Τά ἐπιρρήματα αὐτά σχηματίζουν παραθετικά, ὅπως τά ἐπίθετα, μονολεκτικά σέ -τερα -τατα ἢ περιφραστικά:

Θετικό	Συγκριτικό	Ὑπερθετικό
ώραῖα	ώραϊότερα, πῶς ὡραῖα	ώραϊότατα, πολὺ ὡραῖα
βαθιά	βαθύτερα, πῶς βαθιά	βαθύτατα, πολὺ βαθιά
καλά	καλύτερα, πῶς καλά	ἄριστα, πολὺ καλά

2. Ἀπό τά ἐπίθετα πολὺς καί λίγος σχηματίζονται τά ἐπιρρήματα πολὺ καί λίγο πού ἔχουν τά ἀκόλουθα παραθετικά:

πολὺ	περισσότερο (πιότερο)	πάρα πολὺ
λίγο	λιγότερο	πολὺ λίγο (ἐλάχιστα).

3. Τά ἐπιρρήματα νωρίς, (ἐ)μπρός, ὕστερα σχηματίζουν συγκριτικό νωρίτερα, μπροστύτερα, ὕστερότερα.

4. Τό συγκριτικό ἐπιρρημα ἀρχύτερα δέν ἔχει οὔτε θετικό οὔτε ὑπερθετικό.

5. Τό γρήγορα σχηματίζει ὑπερθετικό: τό γρηγορότερο.

6. Σχηματίζουν παραθετικά περιφραστικά καί πολλὰ τοπικά ἐπιρρήματα:

κάτω	—	πῶς κάτω	—	πολὺ κάτω
πίσω	—	πῶς πίσω	—	πολὺ πίσω
ἔξω	—	πῶς ἔξω	—	πολὺ ἔξω κτλ.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ
Παραδείγματα σχηματισμού παραθετικών

Θετικό	Συγκριτικό		Ύπερθετικό			
			σχετικό		ἀπόλυτο	
	περιφραστικό	μονολεκτικό	περιφραστικό	μονολεκτικό	περιφραστικό	μονολεκτικό
ψηλός	πύ ψηλός	ψηλότερος	ό πύ ψηλός	ό ψηλότερος	πολύ ψηλός	ψηλότατος
σοφός	πύ σοφός	σοφότερος	ό πύ σοφός	ό σοφότερος	πολύ σοφός	σοφότατος
ώραίος	πύ ώραιος	ώραιώτερος	ό πύ ώραιος	ό ώραιώτερος	πολύ ώραιος	ώραιώτατος
πλούσιος	πύ πλούσιος	πλουσιότερος	ό πύ πλούσιος	ό πλουσιότερος	πολύ πλούσιος	πλουσιότατος
νέος	πύ νέος	νεώτερος	ό πύ νέος	ό νεώτερος	πολύ νέος	νεώτατος
βαθός	πύ βαθός	βαθύτερος	ό πύ βαθός	ό βαθύτερος	πολύ βαθός	βαθύτατος
επιτηδεύων	πύ επιτηδεύων	—	ό πύ επιτηδεύων	—	πολύ επιτηδεύων	—
ψηλά	πύ ψηλά	ψηλότερα	—	—	πολύ ψηλά	ψηλότατα

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τά παραθετικά ἔχουν πρὶν ἀπὸ τὴς καταλή-
ξεις **-τερος, -τατος· -τερα -τατα :**

1. **ο** (**-ότερος, -ότατος· -ότερα, -ότατα**):

σοφός	σοφότερος	σοφότατος
σοφά	σοφότερα	σοφότατα
ώραῖος	ωραιότερος	ωραιότατος
ώραία	ωραιότερα	ωραιότατα

2. **ω** (**-ώτερος, -ώτατος· -ώτερα, -ώτατα**) στὴς ἀκόλουθες δύο περι-
πτώσεις:

α) ὅταν σχηματίζονται ἀπὸ ἐπίθετα σὲ **-εος** καὶ **-οος**:

στερεός	στερεώτερος	στερεώτατος
στέρα	στερεώτερα	στερεώτατα
νέος	νεώτερος	νεώτατος
ἀντίξοος	ἀντιξοώτερος	ἀντιξοώτατος

β) ὅταν προέρχονται ἀπὸ τοπικά ἐπιρρήματα σὲ **-ω**:

(ἄνω) ἀνώτερος	ἀνώτατος
(κάτω) κατώτερος	κατώτατος

3. **υ** (**-ύτερος, -ύτατος· -ύτερα, -ύτατα**):

βαθύς	βαθύτερος	βαθύτατος
βαθιά	βαθύτερα	βαθύτατα.

*Ἐξαιρεῖται τὸ *νωρίτερα*, πού γράφεται μέ *ι*.

ΕΝΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΤΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

τέσσερα αγόρια — μία μαργαρίτα
πρώτος μήνας — δεύτερο βραβεῖο
διπλός κόπος — τριπλή κλωστή
παρέλαση σέ τετράδες — καμιά δωδεκαριά.

188. Οἱ παραπάνω λέξεις πού φανερώνουν ὀρισμένη ἀριθμητική ποσότητα ἢ ἐκφράζουν ἀριθμητικές ἔννοιες ἢ σχέσεις ὀνομάζονται **ἀριθμητικά**.

Τά ἀριθμητικά εἶναι ἢ **ἐπίθετα** (τέσσερα, πρῶτος κτλ.) ἢ **οὐσιαστικά** (τετράδες, δωδεκαριά).

Α. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

189. Τά ἀριθμητικά ἐπίθετα τά χωρίζουμε σέ **ἀπόλυτα**, **τακτικά**, **πολλαπλασιαστικά** καί **ἀναλογικά**.

α. — Ἀπόλυτα ἀριθμητικά

190. Τά **ἀπόλυτα ἀριθμητικά** φανερώνουν ὀρισμένο πλῆθος ἀπό πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα:

τρῖα παιδιά, πέντε ἄλογα, δέκα βιβλία.

Πίνακας τῶν ἀπόλυτων καί τῶν τακτικῶν ἀριθμητικῶν

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά σημεῖα	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Τακτικά ἀριθμητικά
1	α'	ἕνας, μία-μιά, ἕνα	πρῶτος
2	β'	δύο, δύο	δευτερος
3	γ'	τρεις, τρία	τρίτος
4	δ'	τέσσερα, τέσσερις	τέταρτος

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά σημεία	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Τακτικά ἀριθμητικά
5	ε΄	πέντε	πέμπτος
6	ς΄	ἕξι	ἕκτος
7	ζ΄	ἑπτὰ (ἑπτά)	ἕβδομος
8	η΄	ὀχτώ (ὀκτώ)	ὀγδοος
9	θ΄	ἐννέα, ἐννιά	ἕνατος
10	ι΄	δέκα	δέκατος
11	ια΄	ἕντεκα	ἐνδέκατος (ἐντέκατος)
12	ιβ΄	δώδεκα	δωδέκατος
13	ιγ΄	δεκατρία	δέκατος τρίτος
14	ιδ΄	δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος
15	ιε΄	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος
16	ισ΄	δεκαἕξι (δεκάξι)	δέκατος ἕκτος
20	κ΄	εἴκοσι	εἰκοστός
21	κα΄	εἴκοσι ἕνας, εἴκοσι μία, εἴκοσι ἕνα	εἰκοστός πρῶτος
22	κβ΄	εἴκοσι δύο	εἰκοστός δεύτερος
30	λ΄	τριάντα	τριακοστός
40	μ΄	σαράντα	τεσσαρακοστός
50	ν΄	πενήντα	πεντηκοστός
60	ξ΄	ἑξήντα	ἑξηκοστός
70	ο΄	ἑβδομήντα	ἑβδομηκοστός
80	π΄	ὀγδόντα	ὀγδοηκοστός
90	ζ΄	ἐνενηντα	ἐνενηκοστός
100	ρ΄	ἑκατό	ἑκατοστός
101	ρα΄	ἑκατόν ἕνας, ἑκατό μία, ἑκατόν ἕνα	ἑκατοστός πρῶτος
102	ρβ΄	ἑκατό δύο	ἑκατοστός δεύτερος
200	σ΄	διακόσιοι, -ες, -α	διακοσιοστός
300	τ΄	τριακόσιοι, -ες, -α	τριακοσιοστός
400	υ΄	τετρακόσιοι, -ες, -α	τετρακοσιοστός
500	φ΄	πεντακόσιοι, -ες, -α	πεντακοσιοστός

Ἄραβικά ψηφία	Ἑλληνικά σημεία	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Τακτικά ἀριθμητικά
600	χ'	ἑξακόσιοι, -ες, -α	ἑξακοσιοστός
700	ψ'	ἑφτακόσιοι, -ες, -α	ἑφτακοσιοστός
800	ω'	ὀχτακόσιοι, -ες, -α	ὀχτακοσιοστός
900	ϝ'	ἐνιακόσιοι, -ες, -α	ἐνιακοσιοστός
1.000	,α	χίλιοι, χίλιες, χίλια	χιλιοστός
2.000	,β	δύο χιλιάδες	δισχιλιοστός
10.000	,ι	δέκα χιλιάδες	δεκακισχιλιοστός
100.000	,ρ	ἑκατό χιλιάδες	ἑκατοντακισχιλιοστός
1.000.000		ἕνα ἑκατομμύριο	ἑκατομμυριοστός
1.000.000.000		ἕνα δισεκατομμύριο	δισεκατομμυριοστός

191. Κλίση. Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀπό τό πέντε ὡς τό ἑκατό ἔχουν ἕνα μόνο τύπο γιά ὄλα τά γένη καί γιά ὄλες τίς πτώσεις.

Τά ἀριθμητικά *ἕνα*, *τρία* καί *τέσσερα* ἔχουν τρία γένη καί κλίνονται τό *ἕνα* μόνο στόν ἐνικό, τό *τρία* καί τό *τέσσερα* στόν πληθυντικό.

ἀρσενικά   θηλυκά   οὐδέτερα

ἕ ν α

᾽Όνομ.	ἕνας	μία, μιά	ἕνα
Γεν.	ἑνός	μιᾶς	ἑνός
Αἰτ.	ἕνα(ν)	μία, μιά	ἕνα

τ ρ ί α, τ έ σ σ ε ρ α

᾽Όνομ.	τρεις	τέσσερις	τρία	τέσσερα
Γεν.	τριῶν	τεσσάρων	τριῶν	τεσσάρων
Αἰτ.	τρεις	τέσσερις	τρία	τέσσερα

Τά ἀριθμητικά ἀπό τό *διακόσια* καί πάνω ἔχουν τρία γένη καί κλίνονται, μόνο στόν πληθυντικό, κατά τό πλούσιος:

διακόσιοι — *διακόσιες* — *διακόσια*,
χίλιοι — *χίλιες* — *χίλια*.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.

1. Τά άπόλυτα άριθμητικά άπό τό 13 ώς τό 19 γράφονται σέ μία λέξη: *δεκατρία, δεκαέξι.*

2. Άπό τό 21 και πέρα γράφονται σέ χωριστές λέξεις: *είκοσι πέντε, ενενήντα όχτώ.*

3. Τά άριθμητικά σέ *-άντα, -ήντα* παίρνουν όξεία: *τριάντα, εξήντα.*

4. Τά άπόλυτα άριθμητικά *ένα, έξι, έφτά, έντεκα, εκατό* και τά παράγωγά τους και τό *άπλός* παίρνουν δασεία.

5. Γράφονται μέ δύο *ν* τό *έννέα* — *έννιά*, τό *έννιακόσια* και τά παράγωγα του *έννιακόσια*, μ' ένα *ν* τό *έντατος* και τό *ενενήντα*.

192. Μισός — μισή — μισό

Γιά τήν έννοια τής μισής μονάδας χρησιμοποιούμε συνήθως τό επίθετο **μισός - μισή - μισό**. Στή σύνθεση μέ άλλα άριθμητικά (πού μένουν πάντοτε άκλιτα) τό **μισός** παίρνει και για τά τρία γένη τόν άκλιτο τύπο **-ήμισι** έπειτα άπό σύμφωνο και **-μισι** ύστερα άπό φωνήεν: *τεσσερισήμισι μέρες, δνόμισι πεπόνια.*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τά σύνθετα μέ δεύτερο συνθετικό τό **μισός** γράφονται στή λήγουσα μέ **η**, άν τό πρώτο συνθετικό είναι τό άρσενικό *ένας* ή τό θηλυκό *μία*, και μέ **ι** σέ όλες τίσ άλλες περιπτώσεις: *ένάμιση μήνας, ένάμιση τόνο, μιάμιση ώρα, μιάμισης μέρας, άλλα ένάμισι πεπόνι, εξίμισι τόνους, τρεισήμισι ώρες.*

β.— Τακτικά άριθμητικά

193. Τά **τακτικά άριθμητικά** φανερώνουν τή θέση πού παίρνει κάτι σέ μία σειρά άπό όμοια πράγματα:

Ό Ίούνιος είναι ό έκτος μήνας.

Ό Δημήτρης είναι ό δέκατος στόν κατάλογο.

Πήρε τό πρώτο βραβείο.

Τά τακτικά άριθμητικά τελειώνουν σέ *-τος*, έκτός άπό τό *δευτερος, έβδομος* και *όγδοος*, και κλίνονται όπως τά επίθετα σέ *-ος, -η, -ο*.

Στό κάθε άπόλυτο άριθμητικό αντιστοιχεί ένα τακτικό, όπως φαίνεται και στόν πίνακα.

γ.— Πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά

194. Τά πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά φανερώνουν ἀπό πόσα ἀπλά μέρη ἀποτελεῖται κάτι καί τελειώνουν σέ -πλός, -πλή, -πλό:

διπλό παράθυρο, τριπλή κλωστή.

Πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά εἶναι:

ἀπλός (καί μονός), διπλός, τριπλός, τετραπλός, πενταπλός, ἑξαπλός, δεκαπλός, εἰκοσαπλός, ἑκατονταπλός, πολλαπλός.

Κοντά σ' αὐτά συνηθίζονται καί πολλαπλασιαστικά σύνθετα ἀπό τό διπλός: *τριδιπλός*, δηλ. *τριπλός*, *τετράδιπλος* (*τετραπλός*), *ἑπτάδιπλος* κτλ.

δ.— Ἀναλογικά ἀριθμητικά

195. Τά ἀναλογικά ἀριθμητικά φανερώνουν πόσες φορές μεγαλύτερο εἶναι ἓνα ποσό ἀπό ἓνα ἄλλο καί τελειώνουν σέ -πλάσιος, -πλάσια, -πλάσιο:

Αὐτός κερδίζει διπλάσια χρήματα ἀπό κείνον.

Ἀναλογικά ἀριθμητικά εἶναι:

διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος, πενταπλάσιος, δεκαπλάσιος, εἰκοσαπλάσιος, ἑκατονταπλάσιος, χιλιαπλάσιος, πολλαπλάσιος.

Ἐντὶ διπλάσιος, τριπλάσιος κτλ. λέγεται καί *δύο*, *τρεις* φορές μεγαλύτερος.

Β. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Περιληπτικά ἀριθμητικά

196. Τά περιληπτικά ἀριθμητικά εἶναι ἀφηρημένα οὐσιαστικά.

Σχηματίζονται ἀπό τά ἀπόλυτα παίρνοντας ὀρισμένες καταλήξεις. Αὐτές εἶναι:

1) **-(α)ριά:** δεκαριά, δωδεκαριά, δεκαπενταριά, είκοσαριά, ἐνενηταριά, τρακοσαριά κτλ.

Φαερώνουν τό περίπου: δεκαριά δέκα πάνω κάτω, δωδεκαριά δώδεκα πάνω κάτω.

Τά περιληπτικά σέ -αριά συνοδεύονται σχεδόν πάντοτε ἀπό τό καμιά: θά ἦταν καμιά είκοσαριά ἄνθρωποι.

2) **-άδα.** Φαερώνουν ἕνα πλήθος μονάδες πού κάνουν ἕνα σύνολο: δνάδα, τριάδα, τετράδα, ἐξάδα, δεκάδα, είκοσάδα, ἑκατοντάδα κτλ. Τό χιλιάδα χρησιμεύει στόν πληθυντικό γιά ἀπόλυτο ἀριθμητικό. Στό ἀπόλυτο ἀριθμητικό ἕνας ἀντιστοιχεῖ τό οὐσιαστικό μονάδα.

Συγκεντρωτικός πίνακας ἀριθμητικῶν

Ἀπόλυτα	Τακτικά	Πολλαπλασιαστικά	Ἀναλογικά	Περιληπτικά	
				-αριά	-άδα
	-τος -τη -το	-πλός -πλή -πλό	-πλάσιος -πλάσια -πλάσιο		
ἕνας δύο τρία κτλ.	πρῶτος δεύτερος τρίτος κτλ.	ἄπλός διπλός τριπλός κτλ.	— διπλάσιος τριπλάσιος κτλ.	— — — —	— — — —
δέκα κτλ.	δέκατος κτλ.	δεκαπλός κτλ.	δεκαπλάσιος κτλ.	δεκαριά κτλ.	δεκάδα κτλ.

ΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Τί κάνει ὁ Γιῶργος; Δέν τόν εἶδα (τόν, δηλ. τό Γιῶργο).
 Ποιός ἦταν ἐκεῖνος; (τό ἐκεῖνος μπήκε στή θέση ὀνόματος).
 Τό παιδί αὐτό εἶναι ζωηρό. Τέτοιο (δηλ. ζωηρό) ἦταν ἀπό μικρό.

197. Οἱ λέξεις πού μεταχειριζόμαστε στή θέση ὀνομάτων, οὐσιαστικῶν ἢ ἐπιθέτων λέγονται **ἀντωνυμίες**.

Οἱ ἀντωνυμίες εἶναι ὀχτώ εἰδῶν:

προσωπικές, κτητικές, αὐτοπαθεῖς, ὀριστικές, δεικτικές, ἀναφορικές, ἐρωτηματικές, ἀόριστες.

1.— Προσωπικές ἀντωνυμίες

198. Οἱ **προσωπικές ἀντωνυμίες** φανερώνουν τά τρία πρόσωπα τοῦ λόγου:

ἐκεῖνον δηλαδή πού μιλεῖ (πρῶτο πρόσωπο ἐγώ), ἐκεῖνον πού τοῦ μιλοῦμε (δεύτερο πρόσωπο ἐσύ) καί ἐκεῖνον ἢ ἐκεῖνο πού γι' αὐτό γίνεται λόγος (τρίτο πρόσωπο αὐτός):

ἐγώ μιῶ **ἐσύ** γράφεις **αὐτός** διαβάζει

Σχηματισμοί

Α' ΠΡΟΣΩΠΟ

Β' ΠΡΟΣΩΠΟ

		ΤΥΠΟΙ		ΤΥΠΟΙ	
		δυνατοί	ἀδύνατοι	δυνατοί	ἀδύνατοι
Ἐνικός	᾽Ονομ.	<i>ἐγώ</i>	—	<i>ἐσύ</i>	—
	Γεν.	<i>ἐμένα</i>	<i>μοῦ</i>	<i>ἐσένα</i>	<i>σοῦ</i>
	Αἰτ.	<i>ἐμένα</i>	<i>μέ</i>	<i>ἐσένα</i>	<i>σέ</i>
	Κλητ.	—	—	<i>ἐσύ</i>	—
Πληθυντικός	᾽Ονομ.	<i>ἐμεῖς</i>	—	<i>ἐσεῖς</i>	—
	Γεν.	<i>ἐμᾶς</i>	<i>μᾶς</i>	<i>ἐσᾶς</i>	<i>σᾶς</i>
	Αἰτ.	<i>ἐμᾶς</i>	<i>μᾶς</i>	<i>ἐσᾶς</i>	<i>σᾶς</i>
	Κλητ.	—	—	<i>ἐσεῖς</i>	—

		δυνατοί τύποι			ἀδύνατοι τύποι		
Ἑνικός	Ὄνομ.	αὐτός	αὐτή	αὐτό	τος	τη	το
	Γεν.	αὐτοῦ	αὐτῆς	αὐτοῦ	τοῦ	τῆς	τοῦ
	Αἰτ.	αὐτόν	αὐτή(ν)	αὐτό	τόν	τή(ν)	τό
Πληθυντικός	Ὄνομ.	αὐτοί	αὐτές	αὐτά	τοι	τες	τα
	Γεν.	αὐτῶν	αὐτῶν	αὐτῶν	τούς	τούς	τούς
	Αἰτ.	αὐτούς	αὐτές	αὐτά	τούς	τίς (τες)	τά

199. Οἱ τύποι πού ὀνομάζονται **δυνατοί** συνηθίζονται, ὅταν βρίσκονται μόνοι στό λόγο ἢ ὅταν θέλουμε νά τονίσουμε κάτι ἢ νά τό ξεχωρίσουμε ἀπό ἄλλο:

Ποιόν φώναξαν; — Ἑμένα. Ἐσένα θέλω. Νά φύγουν αὐτοί, ὄχι ἐσεῖς.

Οἱ **ἀδύνατοι** τύποι εἶναι συχνότεροι. Αὐτούς συνηθῶς μεταχειριζόμαστε ὅταν δέ θέλουμε νά τονίσουμε κάτι ἢ νά τό ξεχωρίσουμε ἀπό ἄλλο:

Μέ φώναξε. Σέ θέλω. Μοῦ τό πῆρε, σοῦ τό ἔδωσε, φέρε το.

200. **Κλίση.**— Τό πρῶτο καί δεύτερο πρόσωπο ἔχουν ἕναν τύπο γιά τά τρία γένη καί κλίνονται ἀνώμαλα. Ἡ τριτοπρόσωπη ἀντωνυμία ἔχει ξεχωριστούς τύπους γιά τά τρία γένη καί κλίνεται ὅπως τό ἐπίθετο *καλός*.

Κλητική ἔχει μόνο τό δεύτερο πρόσωπο: *ἐσύ, ἐσεῖς:*

ἐσύ, ἔλα πιά κοντά· προχωρεῖτε, ἐσεῖς.

Τό *τίς* μπαίνει πρῖν ἀπό τό ρῆμα, τό *τες* ὕστερα ἀπό αὐτό:

*Τίς βλέπω πού περνοῦν ἐκεῖ κάτω, σταμάτησέ *τες*.*

*Ἄν τίς δεῖς, χαιρέτα *τες*.*

201. Ἐπαναληπτική καί προληπτική προσωπική ἀντωνυμία

Πολλές φορές ἕνα ὄνομα πού εἰπώθηκε ξαναλέγεται μέ τόν ἀντίστοιχο ἀδύνατο τύπο τῆς τριτοπρόσωπης προσωπικῆς ἀντωνυμίας:

ὅσο γιά τό Γιάννη, δέν τόν εἶδα καθόλου.

Ἡ ἀντωνυμία αὐτή λέγεται **ἐπαναληπτική**.

Ἄλλοτε, ἡ τριτοπρόσωπη προσωπική ἀντωνυμία προαγγέλλει ὄνομα πού θά εἰπωθεῖ παρακάτω:

νά την ή Ἑλένη
τόν εἶδες μέ τά μάτια σου τόν πατριάρχη;
Ἡ ἀντωνυμία αὐτή λέγεται **προληπτική**.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ἡ ἐνική αἰτιατική τοῦ ἀρσενικοῦ τόν φυλάγει πάντοτε τό τελικό ν: *Τόν βλέπω. Τόν δοκιμάζω. Νά τον* (§ 56).

Ἡ αἰτιατική τοῦ θηλυκοῦ τήν, ὅταν εἶναι πρῖν ἀπό τό ρῆμα, φυλάγει τό ν ἄν ἀκολουθεῖ λέξη ἀπό φωνῆεν ἢ στιγμαῖο σύμφωνο (§ 55):

Τήν ἔχω δεῖ. Νά τήν προσέχετε. Ἄλλά: θά μᾶς τή δώσουν.

2.— Κτητικές ἀντωνυμίες

Τό βιβλίό μου. Ἡ ποδιά της. Τά παιχνίδια τους.

202. Οἱ ἀντωνυμίες μου, της, τους φανερώνουν σέ ποιόν ἀνήκει κάτι (τόν κτήτορα) καί λέγονται **κτητικές**.

1. Κτητικές ἀντωνυμίες εἶναι οἱ ἀδύνατοι τύποι τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας στή γενική: *μου, σου, του, της, του, μας, σας, τους*. Τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν θέλουμε ἀπλῶς νά ποῦμε πῶς κάτι ἀνήκει σέ κάποιον:

Ὁ πατέρας μου καί ὁ φίλος του.

Ἡ κόρη του μέ τή φίλη της.

Τό παιδί καταγίνεται μέ τά παιχνίδια του.

2. Ὄταν θέλουμε νά τονίσουμε πῶς κάτι ἀνήκει σέ κάποιον ἢ νά ξεχωρίσουμε καλύτερα τόν κτήτορα, ἢ καί ὅταν θέλουμε νά ποῦμε ἀπλῶς σέ ποιόν ἀνήκει κάτι, μεταχειριζόμαστε τίς ἀκόλουθες κτητικές ἀντωνυμίες:

Α' προσώπου.— Γιά ἕναν κτήτορα: *δικός μου, δική μου, δικό μου.*

Γιά πολλούς κτήτορες: *δικός μας, δική μας, δικό μας.*

Β' προσώπου.— Γιά ἕναν κτήτορα: *δικός σου, δική σου, δικό σου.*

Γιά πολλούς κτήτορες: *δικός σας, δική σας, δικό σας.*

Γ' προσώπου.— Γιά ἕναν κτήτορα: *δικός του (της), δική του (της), δικό του (της).*

Γιά πολλούς κτήτορες: *δικός τους, δική τους, δικό τους.*

Ἦ δικός μου πατέρας. Τῶν δικῶν μου φίλων.
Τά βιβλία εἶναι δικά του, ὄχι δικά σου. Αὐτό εἶναι δικό μου.
Τό δικός -ή, -ό κλίνεται ὅπως τό καλός, -ή, -ό.

3.— Αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες

Φροντίζω τόν ἑαυτό μου. Ἦρθε στόν ἑαυτό του.
Αὐτοί σκέπτονται μόνο τόν ἑαυτό τους.

203.

Οἱ ἀντωνυμίες πού φανερώνουν πώς τό ἴδιο πρόσωπο ἐνεργεῖ καί τό ἴδιο δέχεται τήν ἐνέργεια λέγονται **αὐτοπαθεῖς**.

Οἱ αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες ἔχουν μόνο γενική καί αἰτιατική καί κλίνονται ὅπως τό καλός:

Ἐνικός

Α' προσώπου

Γεν. τοῦ ἑαυτοῦ μου

Αἰτ. τόν ἑαυτό μου

Β' προσώπου

Γεν. τοῦ ἑαυτοῦ σου

Αἰτ. τόν ἑαυτό σου

Γ' προσώπου

Γεν. τοῦ ἑαυτοῦ του (της)

Αἰτ. τόν ἑαυτό του (της)

Πληθυντικός

Α' προσώπου

Γεν. τοῦ ἑαυτοῦ μας ἢ τῶν ἑαυτῶν μας

Αἰτ. τόν ἑαυτό μας ἢ τοὺς ἑαυτούς μας

Β' προσώπου

Γεν. τοῦ ἑαυτοῦ σας ἢ τῶν ἑαυτῶν σας

Αἰτ. τόν ἑαυτό σας ἢ τοὺς ἑαυτούς σας

Γ' προσώπου

Γεν. τοῦ ἑαυτοῦ τους (των) ἢ τῶν ἑαυτῶν τους

Αἰτ. τόν ἑαυτό τους (των) ἢ τοὺς ἑαυτούς τους (των).

4.— Όριστικές άντωνυμίες

*Ηρθε ο ίδιος ο πατέρας του (ό πατέρας του, όχι κανένας άλλος).

Μᾶς επισκέφτηκαν τήν ἴδια μέρα (όχι άλλη μέρα).

Κάνει τίς δουλειές του μόνος του (όχι με άλλους).

204. Οί άντωνυμίες πού όρίζουν καί ξεχωρίζουν κάτι από άλλα του ἴδιου είδους λέγονται **όριστικές**.

Γιά όριστικές άντωνυμίες χρησιμεύουν:

- α) Τό επίθετο **ό ίδιος, ή ίδια, τό ίδιο**, μέ τό άρθρο.
β) Τό επίθετο **μόνος, μόνη, μόνο**, χωρίς τό άρθρο μέ τή γενική τῶν άδύνατων τύπων τῶν προσωπικῶν άντωνυμιῶν *μου, σου, του, μας, σας, τους*:

μόνος, -η, -ο μου

μόνοι, -ες, -α μας

μόνος, -η, -ο σου

μόνοι, -ες, -α σας

μόνος, -η, -ο του, της, του

μόνοι, -ες, -α τους

Τό ἴδιος κλίνεται ὅπως τό επίθετο *πλούσιος*, καί τό *μόνος* ὅπως τό επίθετο *μαῦρος*.

5.— Δεικτικές άντωνυμίες

205. **Δεικτικές άντωνυμίες** λέγονται ἐκεῖνες πού τίς χρησιμοποιοῦμε ὅταν δείχνουμε:

Αὐτό τό παιδί. Ἐκεῖνον τόν καιρό.

Δεικτικές άντωνυμίες εἶναι οἱ ακόλουθες:

- α) **αὐτός, αὐτή, αὐτό**. Τή μεταχειριζόμαστε γιά νά δείχνουμε ἕνα πρόσωπο ἢ πράγμα πού εἶναι κοντά μας ἢ πού τό ἀναφέραμε λίγο πρίν:

Αὐτός ὁ κύριος εἶναι γείτονάς μας.

Θά ἔρθει αὐτές τίς μέρες.

Αὐτά εἶπε καί σώπασε.

- β) **(ἐ)τοῦτος, (ἐ)τούτη, (ἐ)τοῦτο**. Τή μεταχειριζόμαστε γιά νά δείχνουμε κάτι (πρόσωπο ἢ πράγμα) πού εἶναι πολύ κοντά:

Τοῦτο εἶναι τό βιβλίό μου.

- γ) **ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο.** Τή μεταχειριζόμαστε γιά νά δείχνουμε ἕνα πρόσωπο ἢ πράγμα πού εἶναι μακριά:
Ἐκεῖνο ἐκεῖ τό σπίτι εἶναι καλοχτισμένο.
Ἐκεῖνον τό χρόνο μέναμε στό χωριό.
- δ) **τέτοιος, τέτοια, τέτοιο.** Τή μεταχειριζόμαστε γιά νά δείχνουμε τήν ποιότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ:
Δέν εἶναι τέτοιος πού νομίζεις.
- ε) **τόσος, τόση, τόσο.** Τή μεταχειριζόμαστε γιά νά δείχνουμε τήν ποσότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ:
Πέρασαν τόσα χρόνια ἀπό τότε.
 Οἱ ἀντωνυμίες αὐτός, (ἐ)τοῦτος, ἐκεῖνος, τόσος κλίνονται ὅπως τό καλός καί τό μαῦρος, ἡ ἀντωνυμία τέτοιος ὅπως τό πλούσιος.

6.— Ἄναφορικές ἀντωνυμίες

206. Ἄναφορικές λέγονται οἱ ἀντωνυμίες μέ τίς ὁποῖες ὀλόκληρη πρόταση ἀναφέρεται, δηλ. ἀποδίδεται, σέ μιά ἄλλη λέξη.

Ἄναφορικές ἀντωνυμίες εἶναι:

- α) Τό πολύ συχνό ἄκλιτο **πού.** Ἄναφέρεται σέ ὀνόματα κάθε γένους, ἀριθμοῦ καί πτώσης:
Ὁ ἄνθρωπος πού εἶδα.
Οἱ μέρες πού πέρασαν.
Οἱ φωνές τῶν παιδιῶν πού παίζουν.
- β) ὁ **ὁποῖος, ἡ ὁποῖα, τὸ ὁποῖο** (ὄχι πολύ συχνή). Ἔχει τρία γένη καί κλίνεται μέ τό ἄρθρο ὅπως τό *ώραῖος*.
- γ) **ὁποῖος, ὁποῖα, ὁποῖο** καί τό ἄκλιτο **ὅ,τι.** Τό *ὁποῖος, ὁποῖα, ὁποῖο* κλείνεται χωρίς ἄρθρο ὅπως τό *πλούσιος*:
Ὅποῖος θέλει ἄς δοκιμάσει.
Βάλε ὁποῖα ρούχα θέλεις.
Γράφε ὅ,τι ξέρεις.
Ἐλα ὅ,τι ὦρα μπορεῖς.
Ἐφαγαν ὅ,τι φαγητά βρέθηκαν.

δ) **ὄσος, ὄση, ὄσο.** Κλίνεται χωρίς τό ἄρθρο ὅπως τό ἐπίθετο *μαῦρος*:
*Ἦρθαν ὄσοι μπόρεσαν.

207. Ὅποισδήποτε δυσκολίες. Ὅτιδήποτε ζητήσεις θά τό πάρεις.

Οἱ ἀντωνυμίες *ὄποιος, -α, -ο — ὄσος, -η, -ο* καί *ὄτι* συνθέτονται μέ τό ἄκλιτο *-δήποτε* καί σχηματίζουν τούς τύπους:

<i>ὄποισδήποτε</i>	<i>ὄποιαδήποτε</i>	<i>ὄποιοδήποτε</i>
<i>ὄσοσδήποτε</i>	<i>ὄσηδήποτε</i>	<i>ὄσοδήποτε</i>
<i>ὄτιδήποτε</i>	<i>ὄτιδήποτε</i>	<i>ὄτιδήποτε</i>

Μέ τόν τρόπο αὐτόν γίνεται ἀκόμα πιό ἀόριστη ἡ σημασία τῶν ἀντωνυμιῶν.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Ὅλες οἱ ἀναφορικές ἀντωνυμίες παίρνουν δασεία.

2. Ἡ ἀναφορική ἀντωνυμία *ὄτι* γράφεται μέ ὑποδιαστολή. Τό *ὄτι*, σύνδεσμος εἰδικός, γράφεται χωρίς ὑποδιαστολή:

Κάμε ὄτι μπορεῖς. Παίρνει ὄτι τοῦ δίνουν. Ἔλεγε ὄτι ἤθελε.

*Ἀλλά: Νομίζει ὄτι αὐτό εἶναι τό σωστό.

Εἶπε ὄτι θά ᾿ρθεῖ ὄτι ὦρα μπορέσει.

7.— Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες

208. Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες λέγονται ἐκεῖνες πού τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν ρωτοῦμε:

Ποῖός ἀκούεται; Πόσοι ἦταν;

Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες εἶναι:

α) Τό ἄκλιτο **τί**:

Τί θά κάμουμε; Τί ὦρα ἔρχεται; Τί παιδιά εἶναι αὐτά;

β) τό **ποιός; ποιά; ποῖο;** Κλίνεται ὅπως τό ἐπίθετο *παλιός*:

Ποιοί ἔρχονται; Ποιά ὦρα θά φύγουμε; Γιά ποῖο πράγμα μιλάς;

Σέ ὀρισμένες περιπτώσεις χρησιμοποιοῦμε γιά γενική τοῦ *ποιός* καί τή γενική *τίνος* γιά τόν ἐνικό καί σπανιότερα *τίνων* γιά τόν πληθυντικό:

Τίνος εἶναι τό χωράφι; Τίνων παιδί εἶναι ὁ μικρός;

γ) Τό **πόσος; πόση; πόσο;** Κλίνεται κατά τό *μαῦρος*:

Πόσες μέρες πέρασαν; Πόσα χρωστῶ;

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Δέν πρέπει νά μπερδεύουμε τό οὐδέτερο τῆς ἐρωτηματικῆς ἀντωνυμίας *ποιό* μέ τό ποσοτικό ἐπίρρημα *πιό*:

Ποιό παιδί; Ποιό βιβλίο;

Ἄλλά: Αὐτό εἶναι πιό μικρό. Αὐτό τό μῆλο εἶναι πιό ἀφράτο.

Ποιό χωριό βρίσκεται πιό μακριά;

8.— Ἄοριστες ἀντωνυμίες

209. Ἄοριστες λέγονται οἱ ἀντωνυμίες πού τίς μεταχειρίζομαστε γιά ἓνα πρόσωπο ἢ πράγμα, πού δέν τό ὀνομάζουμε, γιατί δέν τό ξέρουμε ἢ γιατί δέ θέλουμε:

Περιμένει κάποιος στήν πόρτα.

Μέ ποιόν ἤσουν; —Μέ κάποιον.

Ἄοριστες ἀντωνυμίες εἶναι:

1) **ἓνας, μιá (μία), ἓνα:** Εἶναι τό ἴδιο μέ τό ἀριθμητικό, πού χρησιμεύει καί γιά ἀόριστο ἄρθρο: *Μοῦ ἔλεγε ἓνας.*

2) **κανένας (κανείς), καμιά (καμία), κανένα.** Κλίνεται ὅπως τό *ἓνας, μιá, ἓνα* μόνο στόν ἐνικό.

Τό *κανείς* ἔχει δύο σημασίες:

α) Σημαίνει *κάποιος* ὅταν ἡ φράση δέν ἔχει ἄρνηση:

Ἄν μέ ζητήσῃ κανείς. Πέρασε ἀπό τό σπίτι καμιά μέρα. Ἄν δεῖς κανένα παιδί στό δρόμο.

β) Σημαίνει *οὔτε ἓνας* καί *κάποιος*, ὅταν ἡ φράση εἶναι ἄρνητική:

Ἄν δέν τό πῆρε κανείς (κάποιος), θά βρεθεῖ. Δέν τό πῆρε κανείς. Δέν τόν εἶδε κανείς.

3) **κάποιος, κάποια, κάποιο.** Κλίνεται κατά τό *πλούσιος*:

Ἦρθε κάποιος. Εἶδα κάποιον στό δρόμο. Κάποια μέρα.

4) **μερικοί, μερικές, μερικά** (ὅταν εἶναι γιά λίγα πρόσωπα ἢ πράγματα). Κλίνεται μόνο στόν πληθυντικό ὅπως τό *καλοί*:

Μερικοί τό πίστεψαν. Μερικές γυναῖκες. Ἐκαμα μερικά ψώνια.

5) **κάτι, κατιτί.** Εἶναι ἄκλιτα:

Κάτι θά ἔγινε. Ξέρω καί γώ κατιτί. Ἦταν κάτι ἄνθρωποι. Διάβασα σέ κάτι βιβλία.

6) **τίποτε (τίποτα)**. Είναι άκλιτο και έχει δύο σημασίες:

α) *Πές μας τίποτε (κάτι). "Εμαθες τίποτε (κάτι) νέα;*

"Αν βρεῖς τίποτα κάστανα, παίρνεις και για μένα.

β) *Δέν ξέρω τίποτε. Τί θέλεις; — Τίποτε.*

7) **κάμποσος, κάμποση, κάμποσο**. Φανερώνει ένα ποσό όχι ορισμένο και κλίνεται κατά τό *ἄμορφος*:

"Ἦταν κάμποσοι ἄνθρωποι. Πέρασε κάμποση ὥρα. "Ἐχω κάμποσα βιβλία.

8) **κάθε: καθένας, καθεμιά (καθεμία), καθένα**.

Τό *κάθε* είναι άκλιτο και συνηθίζεται σαν επίθετο, μέ ἄρθρο ἢ χωρίς ἄρθρο, μέ ὀνόματα κάθε πτώσης:

(Ὁ) κάθε ἄνθρωπος. (Τό) κάθε παιδί. Κάθε βδομάδα.

"Ἡ πρόοδος τοῦ κάθε παιδιοῦ. Κάθε δυό χρόνια.

Τό *καθένας* κλίνεται στόν ἐνικό ὅπως τό *ένας*:

"Ο καθένας μέ τή σειρά του. Καθεμιά τή δουλειά της.

Δέν πρέπει νά λέμε *ὁ καθένας ἄνθρωπος*, ἀλλά *ὁ κάθε ἄνθρωπος* κτλ.

9) **καθετί**. Είναι άκλιτο οὐδέτερο και συνηθίζεται μέ τό ἄρθρο ἢ χωρίς ἄρθρο στήν ὀνομαστική και τήν αἰτιατική:

Θ' ἀκούσω (τό) καθετί πού θά πεις.

10) **(ὁ, ἡ, τό) δείνα, (ὁ, ἡ, τό) τάδε**. Καί οἱ δύο λέγονται συνηθως στόν ἐνικό, και για τά τρία γένη. Τίς λέμε ὅταν δέ θέλουμε νά ὀνομάσουμε τά πρόσωπα ἢ τά πράγματα:

"Ἡρθε ὁ δείνα και μοῦ λέει. Νά πᾶς στό τάδε μέρος.

11) **ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο**. Κλίνεται κατά τό *μαῦρος*:

Ποῦ είναι ὁ ἄλλος; "Ἐλα ἄλλη μέρα. "Ἄλλα παιδιά φώναζαν.

Συσχετικές ἀντωνυμίες

210.

Σέ κάθε ἐρώτηση πού κάνουμε μέ μιὰ ἐρωτηματική ἀντωνυμία μπορεί νά δοθεῖ ἀπάντηση μέ ὀρισμένες κάθε φορά ἀντωνυμίες ἀόριστες, δεικτικές και ἀναφορικές. Οἱ ἀντωνυμίες αὐτές ἔχουν μεταξύ τους κάποια σχέση. Γι' αὐτό λέγονται **συσχετικές ἀντωνυμίες**.

ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ

ΓΕΝΙΚΑ

Ἡ μητέρα κεντᾶ.

Τό δέντρο ξεριζώθηκε.

Ἡ γάτα κοιμᾶται.

211. "Όταν ἀκούσουμε νά λένε *ἡ μητέρα*, *τό δέντρο*, *ἡ γάτα*, καταλαβαίνουμε πώς γίνεται λόγος γιά τή μητέρα, γιά τό δέντρο, γιά τή γάτα, ἀλλά δέν ξέρούμε τί κάνουν ἢ τί τοὺς συμβαίνει.

*Αν ὅμως ἀκούσουμε νά λένε: *ἡ μητέρα κεντᾶ*, *τό δέντρο ξεριζώθηκε*, *ἡ γάτα κοιμᾶται*, τότε ξέρούμε ἀπό τή λέξη *κεντᾶ* πώς ἡ μητέρα κάνει κάτι, ἐνεργεῖ, ἀπό τή λέξη *ξεριζώθηκε* πώς τό δέντρο ἔπαθε* κάτι, ἀπό τή λέξη *κοιμᾶται* πώς ἡ γάτα βρίσκεται σέ μιά κατάσταση. Οἱ λέξεις *κεντᾶ*, *ξεριζώθηκε*, *κοιμᾶται* εἶναι **ρήματα**.

Ρήματα λέγονται οἱ λέξεις πού φανερώνουν πώς ἔνα πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα ἐνεργεῖ ἢ παθαίνει ἢ βρίσκεται σέ μιά κατάσταση.

212. Μέ τά ρήματα κάνουμε φράσεις πού ἔχουν ἀκέραιο νόημα καί λέγονται **προτάσεις**. Σέ κάθε πρόταση ἐκτός ἀπό τό ρήμα ὑπάρχει καί ἔνα οὐσιαστικό ἢ ἄλλη λέξη μέ σημασία οὐσιαστικοῦ, πού φανερώνει γιά ποιόν γίνεται λόγος. Στήν πρόταση: *ἡ μητέρα κεντᾶ* ἡ λέξη *μητέρα* φανερώνει ποιός κάνει κάτι. Στήν πρόταση: *τό δέντρο ξεριζώθηκε* ἡ λέξη *δέντρο* φανερώνει ποιός ἔπαθε. Στήν πρόταση: *ἡ γάτα κοιμᾶται* ἡ λέξη *γάτα* φανερώνει ποιός βρίσκεται σέ μιά κατάσταση. Στίς προτάσεις λοιπόν αὐτές γίνεται λόγος γιά τή μητέρα (πρόσωπο), γιά τό δέντρο (πράγμα), γιά τή γάτα (ζῶο) :

Τό πρόσωπο, τό ζῶο ἢ τό πράγμα, πού γι' αὐτό γίνεται λόγος στήν πρόταση, λέγεται **ὑποκείμενο**.

* Στή Γραμματική τό ρήμα *παθαίνω* σημαίνει δέχομαι ἐνέργεια εἴτε κακή (τό δέντρο *ξεριζώθηκε*) εἴτε καλή (ὁ κάμπος *φωτίστηκε*).

ΕΝΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΩΝΕΣ

Διαθέσεις

- Ο τεχνίτης διορθώνει τή βρύση.
- Ο Γιάννης ντύνεται.
- Η κάμαρα φωτίζεται από τή λάμπα.
- Ο ξργάτης ξεκουράζεται.

213. Στήν πρώτη πρόταση τό ρήμα (διορθώνει) φανερώνει πώς τό υποκείμενο (ό τεχνίτης) ένεργεί, στή δεύτερη πρόταση τό ρήμα (ντύνεται) φανερώνει ότι τό υποκείμενο ένεργεί καί ή ένεργεια γυρίζει στό ίδιο, στήν τρίτη πρόταση τό ρήμα (φωτίζεται) φανερώνει πώς τό υποκείμενο παθαίνει κάτι καί στήν τέταρτη πρόταση τό ρήμα (ξεκουράζεται) φανερώνει ότι τό υποκείμενο ούτε ένεργεί ούτε παθαίνει κάτι, αλλά βρίσκεται σέ μιά κατάσταση ούδέτερη.

• Η ιδιότητα αυτή του ρήματος νά δείχνει τί κάνει, τί παθαίνει ή σέ ποιά κατάσταση βρίσκεται τό υποκείμενο λέγεται **διάθεση**.

Οί διαθέσεις του ρήματος είναι τέσσερις: **ένεργητική, παθητική, μέση** καί **ουδέτερη**.

214. α. Ο γεωργός *οργώνει* τό χωράφι. Στήν πρόταση αυτή τό ρήμα (οργώνει) φανερώνει ότι τό υποκείμενο (ό γεωργός) κάνει κάτι, ένεργεί. Τό ίδιο καί στήν πρόταση: *τά παιδιά παίζουν στήν αυλή*, τό ρήμα (παίζουν) φανερώνει πώς τό υποκείμενο, τά παιδιά, κάνουν κάτι, ένεργοϋν.

Τά ρήματα πού σημαίνουν πώς τό υποκείμενο ένεργεί έχουν **ένεργητική διάθεση** καί λέγονται **ένεργητικά**.

β. Ὁ κάμπος φωτίστηκε ἀπό τόν ἥλιο. Ἐδῶ τό ρῆμα (φωτίστηκε) φανερώνει ὅτι τό ὑποκείμενο (ὁ κάμπος) δέχτηκε μιὰ ἐνέργεια ἀπό ἄλλον (ἀπό τόν ἥλιο). Τό ἴδιο καί στήν πρόταση: τό δέντρο ξεριζώθηκε ἀπό τόν ἀέρα, τό ρῆμα (ξεριζώθηκε) φανερώνει πῶς τό ὑποκείμενο (τό δέντρο) δέχτηκε μιὰ ἐνέργεια ἀπό ἄλλον (ἀπό τόν ἀέρα).

Τά ρήματα πού σημαίνουν πῶς τό ὑποκείμενο παθαίνει, δηλαδή δέχεται μιὰ ἐνέργεια ἀπό ἄλλον, ἔχουν **παθητική διάθεση** καί λέγονται **παθητικά**.

γ. Τό πρωί σηκώνομαι στίς ἐφτά. Στήν πρόταση αὐτή τό ρῆμα (σηκώνομαι) σημαίνει σηκώνω τόν ἑαυτό μου, δηλαδή τό ὑποκείμενο (ἐγώ) κάνει κάτι στόν ἑαυτό του. Τό ἴδιο καί ὅταν λέμε ντύνομαι, χτενίζομαι, ἐτοιμάζομαι, τά ρήματα σημαίνουν ντύνω τόν ἑαυτό μου, χτενίζω τόν ἑαυτό μου, ἐτοιμάζω τόν ἑαυτό μου.

Τά ρήματα πού σημαίνουν πῶς τό ὑποκείμενο ἐνεργεῖ καί ἡ ἐνέργεια γυρίζει σ' αὐτό ἔχουν **μέση διάθεση** καί λέγονται **μέσα**.

δ. Τό παιδί κοιμᾶται. Ἐδῶ τό ρῆμα (κοιμᾶται) φανερώνει πῶς τό ὑποκείμενο (τό παιδί) οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια ἀπό ἄλλον παρά βρίσκεται σέ μιὰ κατάσταση. Τό ἴδιο καί ὅταν λέμε πεινώ, διψῶ, κάθομαι, τά ρήματα φανερώνουν πῶς βρίσκομαι σέ μιὰ κατάσταση.

Τά ρήματα πού σημαίνουν πῶς τό ὑποκείμενο (οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια ἀπό ἄλλον, παρά) βρίσκεται σέ μιὰ κατάσταση ἔχουν **οὐδέτερη διάθεση** καί λέγονται **οὐδέτερα**.

215. Τά ἐνεργητικά ρήματα εἶναι δύο εἰδῶν: **μεταβατικά** καί **ἀμετάβητα**.

Στήν πρόταση *ἡ μητέρα ἐτοιμάζει τὸ τραπέζι* τὸ ρῆμα φανερώνει πὼς ἡ ἐνέργεια πού κάνει τὸ ὑποκείμενο πηγαίνει στό τραπέζι. Τό ἴδιο καί στίς προτάσεις *διαβάζω ἕνα βιβλίο* — *ὁ περιβολάρης ποτίζει τὰ λουλούδια* ἡ ἐνέργεια πού κάνουν τὰ ὑποκείμενα πηγαίνει σέ κάτι, στό βιβλίο, στά λουλούδια.

Τά ἐνεργητικά ρήματα πού ἡ ἐνέργειά τους πηγαίνει σέ κάποιο πρόσωπο ἢ πράγμα λέγονται **μεταβατικά**.

Τό πρόσωπο ἢ τὸ πράγμα στό ὁποῖο πηγαίνει ἡ ἐνέργεια λέγεται **ἀντικείμενο**.

Τά μεταβατικά ρήματα συνοδεύονται πάντοτε ἀπό τὸ ἀντικείμενο.

Στήν πρόταση *τὰ παιδιά τρέχουν, πηδοῦν, γελοῦν* τὰ ρήματα φανερώνουν ἐνέργεια, εἶναι δηλαδή ἐνεργητικά, ἀλλά ἡ ἐνέργεια δέν πηγαίνει σέ κάτι ἔξω ἀπό τὸ ὑποκείμενο· δέν ἔχουν ἀντικείμενο.

Τὰ ρήματα πού ἡ ἐνέργειά τους δέν πηγαίνει σέ πρόσωπο ἢ πράγμα λέγονται **ἀμετάβata**.

Τὰ ρήματα λοιπόν ὡς πρὸς τὴ διάθεση χωρίζονται σέ **ἐνεργητικά, παθητικά, μέσα** καί **οὐδέτερα**. Τά ἐνεργητικά χωρίζονται σέ **μεταβατικά** καί σέ **ἀμετάβata**.

Φωνές

δένω	ἔδενα	δένομαι
δένεις	ἔδενες	δένεσαι
δένει		δενόμουν, θά δεθῶ
θά δέσω		δέθηκα
ἔχω δέσει		ἔχω δεθεῖ

216. Τὰ ρήματα, ὅπως καί τὰ ἄλλα κλιτά μέρη τοῦ λόγου, σχηματίζουν πολλούς τύπους:

δένω, δένεις, δένει κτλ.

ἔδενα, ἔδενες κτλ.

θά δέσω, ἔδωσα, ἔχω δέσει κτλ.

δένομαι, δένεσαι, δενόμουν, θά δεθῶ, δέθηκα, ἔχω δεθεῖ κτλ.

Ἔδῶ ἔχουμε δύο ομάδες ἀπό τύπους, πού λέγονται **φωνές**.

1. Τό σύνολο τῶν ρηματικῶν τύπων πού ἔχουν στό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τήν κατάληξη **-ω** ὀνομάζεται **ἐνεργητική φωνή**.

Τά ρήματα *δένω, ἀκούω, γελῶ* εἶναι ἐνεργητικῆς φωνῆς.

2. Τό σύνολο τῶν ρηματικῶν τύπων πού ἔχουν στό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα κατάληξη **-μαι** ὀνομάζεται **παθητική φωνή**.

Τά ρήματα *δένομαι, ἀκούομαι, χτυπιέμαι* εἶναι παθητικῆς φωνῆς.

Συνήθως ἀκολουθοῦν τήν ἐνεργητική φωνή ρήματα μέ διάθεση ἐνεργητική, καί τήν παθητική φωνή ρήματα μέ διάθεση παθητική ἢ μέση:

γράφω, μοιράζω, ντύνω — γράφομαι, μοιράζομαι, ντύνομαι.

Τά οὐδέτερα ρήματα ἄλλοτε ἀκολουθοῦν τήν ἐνεργητική φωνή καί ἄλλοτε τήν παθητική:

πνιγῶ, διψῶ — κοιμοῦμαι, χαίρομαι.

Πολλά ρήματα ἔχουν καί τίς δύο φωνές: *ἀκούω — ἀκούομαι.*

Ἐπίσης ὑπάρχουν ὁμοίως καί ρήματα πού σχηματίζονται μόνο στή μία φωνή:

ζῶ, ξυπνῶ, γερνῶ, τρέχω — ἔρχομαι, φαίνομαι, χρειάζομαι.

Τά ρήματα πού ἔχουν μόνο παθητική φωνή λέγονται **ἀποθετικά***:

*αἰσθάνομαι, γίνομαι, δέχομαι, ἐργάζομαι,
εὐχομαι, θυμοῦμαι, μεταχειρίζομαι, σέβομαι,
συλλογίζομαι, φοβοῦμαι κτλ.*

* Τά ρήματα αὐτά τά ὀνόμασαν ἀποθετικά, γιατί παλαιότερα νόμιζαν ὅτι αὐτά εἶχαν ἀποθέσει (ἀποβάλλει, χάσει) τοὺς τύπους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς.

Ἐγκλίσεις

Ἐγραφα τὰ ὀνόματα.

Ἄς γράψουμε.

Γράψε στόν πίνακα τό ρῆμα.

217. Ὄταν λέμε: *ἔγραφα τὰ ὀνόματα*, μιλοῦμε γιά κάτι πού ἔγινε, γιά κάτι πραγματικό. Ἄν ποῦμε: *ἄς γράψουμε*, δείχνουμε ὅτι θέλουμε νά γίνει τό γράψιμο. Ἄν πάλι ποῦμε: *γράψε στόν πίνακα τό ρῆμα*, προστάζουμε. Σέ κάθε πρόταση παρατηροῦμε ὅτι τό ρῆμα ἔχει ἄλλη μορφή.

Οἱ μορφές πού παίρνει τό ρῆμα γιά νά φανερώσει πῶς θέλουμε νά παρουσιάσουμε αὐτό πού σημαίνει (τό ρῆμα) λέγονται *ἐγκλίσεις*.

Οἱ ἐγκλίσεις εἶναι τρεῖς: ἡ **ὀριστική**, ἡ **ὑποτακτική** καί ἡ **προστακτική**.

1. Ἡ **ὀριστική** παριστάνει τό βέβαιο, τό πραγματικό:
Ὁ ἥλιος λάμπει. Χτές ἔβρεξε. Τό ἀπόγεμα θά παίξω.
2. Ἡ **ὑποτακτική** παριστάνει αὐτό πού σημαίνει τό ρῆμα σάν κάτι πού θέλουμε ἢ περιμένουμε νά γίνει:
Ἄς παίξουμε (= θέλω νά παίξουμε).
Ὄταν ἔρθουν οἱ διακοπές, θά πᾶμε ἐξοχή (= περιμένω νά ἔρθουν οἱ διακοπές).
3. Ἡ **προστακτική** παριστάνει αὐτό πού σημαίνει τό ρῆμα σάν προσταγή, ἐπιθυμία, εὐχή:
Φύγε. Ἀκουσέ με. Βοήθησέ με, Θεέ μου.
Ἡ ὀριστική, ἡ ὑποτακτική καί ἡ προστακτική ἔχουν ξεχωρι-

στους τύπους για τὰ διάφορα πρόσωπα κάθε ἀριθμοῦ, καί ὀνομάζονται γι' αὐτό **προσωπικές ἐγκλίσεις** (δένω, δένης, δένουμε, νά δένω, νά δένει κτλ.).

Ὡς ἐγκλίσεις λογαριάζουμε καί τό **ἀπαρέμφατο** καί τή **μετοχή**.

4. Τό **ἀπαρέμφατο** εἶναι ἄκλιτος τύπος τοῦ ρήματος καί χρησιμεύει γιά νά σχηματίζονται, ὅπως θά δοῦμε, ὀρισμένοι χρόνοι τοῦ ρήματος. Ἀπαρέμφατο ἔχει καί ἡ ἐνεργητική φωνή (δέσει, γράφει, βρέξει) καί ἡ παθητική (δεθεῖ, γραφεῖ, βραχεῖ).

ἔχω	}	δέσει	ἔχω	}	δεθεῖ
εἶχα			εἶχα		
θά ἔχω			θά ἔχω		

5. Ἡ **μετοχή** σχηματίζεται κι αὐτή καί στίς δύο φωνές. Στήν ἐνεργητική ἀπό τόν ἐνεστώτα (δένοντας, τιμώντας), καί εἶναι ἄκλιτη. Στήν παθητική ἀπό τόν παρακείμενο, καί εἶναι κλιτή μέ τρία γένη (δεμένος -η -ο, τιμημένος -η -ο).

Τό ἀπαρέμφατο καί ἡ μετοχή ὀνομάζονται **ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις**, ἐπειδή δέν ἔχουν ξεχωριστούς τύπους γιά τὰ διάφορα πρόσωπα.

218.

ΟΙ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

Χρόνοι τοῦ ρήματος

δένω (τώρα)

ἔδενα (στά περασμένα)

θά δέσω (στό μέλλον)

219. Ὅπως βλέπουμε, ὑπάρχουν ξεχωριστοί ρηματικοί τύποι πού φανερώνουν πότε γίνεται αὐτό πού σημαίνει τό ρῆμα. Οἱ τύποι αὐτοί λέγονται **χρόνοι**.

Οἱ χρόνοι εἶναι τριῶν εἰδῶν: α) **παροντικοί**, β) **παρελθοντικοί** καί γ) **μελλοντικοί**.

Ἡ σημασία τῶν χρόνων στήν ὀριστική

A.— Παροντικοί χρόνοι

220. Παροντικοί χρόνοι εἶναι ὁ ἐνεστώτας καί ὁ παρακείμενος.

1. Ὁ **ἐνεστώτας** φανερώνει κάτι πού γίνεται τώρα, ἐξακολουθητικά: *Βγαίνει ὁ ἥλιος. Τρέχω νά τόν πιάσω.* Ἡ κάτι πού ἐπαναλαμβάνεται: *Ξυπνῶ στίς ἔξι καί σηκώνομαι ἀμέσως.*

2. Ὁ **παρακείμενος** φανερώνει πώς ἐκεῖνο πού σημαίνει τό ρῆμα ἔγινε στό παρελθόν καί εἶναι πιά ἀποτελειωμένο τήν ὥρα πού μιλοῦμε: *Ἔχω διαβάσει τά μαθήματά μου* (= τά διάβασα, καί **τώρα** εἶναι τελειωμένο τό διάβασμα).

B.— Παρελθοντικοί χρόνοι

221. Παρελθοντικοί χρόνοι εἶναι ὁ παρατατικός, ὁ ἄοριστος καί ὁ ὑπερσυντέλικος.

3. Ὁ **παρατατικός** φανερώνει πώς ἐκεῖνο πού σημαίνει τό ρῆμα γινόταν στό παρελθόν ἐξακολουθητικά ἤ μέ ἐπανάληψη:

Χτές τό ἀπόγεμα διάβαζα.

Τό καλοκαίρι ξυπνοῦσα στίς ἔξι.

4. Ὁ **ἄοριστος** φανερώνει πώς ἐκεῖνο πού σημαίνει τό ρῆμα ἔγινε στό παρελθόν:

Χτόπησα τήν πόρτα.

Περάσαμε ὥραϊα στό ταξίδι.

5. Ὁ **ὑπερσυντέλικος** φανερώνει πώς ἐκεῖνο πού σημαίνει τό

ρήμα ήταν τελειωμένο στο παρελθόν πριν γίνει κάτι άλλο:
"Όταν έφτανες, εγώ είχα φύγει.

Γ.— Μελλοντικοί χρόνοι

222. Μελλοντικοί χρόνοι είναι ο εξακολουθητικός μέλλοντας, ο στιγμιαίος μέλλοντας και ο συντελεσμένος μέλλοντας.

6. **Ο εξακολουθητικός μέλλοντας** φανερώνει κάτι που θά γίνεται με αδιάκοπη συνέχεια ή με επανάληψη:

"Όλο τό απόγεμα θά γράφω.

'Από αύριο θά σηκώνομαι στίς έξι.

7. **Ο στιγμιαίος μέλλοντας** φανερώνει κάτι που θά γίνει:

Θά ξυπνήσω πολύ πρωί.

Θά μιλήσω μέ τόν καθένα σας χωριστά.

8. **Ο συντελεσμένος μέλλοντας** φανερώνει κάτι που θά είναι τελειωμένο στο μέλλον σέ μιά όρισμένη στιγμή:

"Όταν βραδιάσει, θά έχω τελειωμένες τίς δουλειές μου.

Στίς πέντε τό πρωί θά έχω φύγει.

223. 'Από τά παραπάνω γίνεται φανερή και άλλη μιά διάκριση τών χρόνων. 'Η διάκριση αυτή αναφέρεται στόν τρόπο μέ τόν όποιο παρουσιάζεται αυτό που σημαίνει τό ρήμα: άν δηλαδή γίνεται:

α) **έξ ακολουθητικά:** *γράφω, έγραφα, θά γράφω.*

β) **στιγμιαία:** *έγραφα, θά γράφω ή*

γ) **άν έχει πιά τελειώσει (συντελεστεί):** *έχω γράψει, είχα γράψει, θά έχω γράψει.*

"Έτσι έχουμε χρόνους:

α) **έξ ακολουθητικούς:** ένεστώτας, παρατατικός, έξ ακολουθητικός μέλλοντας·

β) **στιγμιαίους:** άόριστος, στιγμιαίος μέλλοντας και

γ) **συντελεσμένους:** παρακείμενος, ύπερσυντέλικος, συντελεσμένος μέλλοντας.

Μονολεκτικοί και περιφραστικοί χρόνοι

224. 'Από τούς χρόνους του ρήματος άλλοι σχηματίζονται μέ μιά

μόνο λέξη και λέγονται **μονολεκτικοί** και άλλοι μέ δυό ή τρεις λέξεις και λέγονται **περιφραστικοί**.

1. **Μονολεκτικοί** χρόνοι είναι τρεις:

ὁ ἐνεστώτας: *δένω* — *δένομαι*,

ὁ παρατατικός: *ἔδενα* — *δενόμουν*

καί ὁ ἀόριστος: *ἔδεσα* — *δέθηκα*.

2. **Περιφραστικοί** χρόνοι είναι πέντε:

ὁ ἑξακολουθητικός μέλλοντας,

ὁ στιγμιαῖος μέλλοντας,

ὁ παρακείμενος,

ὁ ὑπερσυντέλικος καί

ὁ συντελεσμένος μέλλοντας.

Ὁ ἑξακολουθητικός μέλλοντας σχηματίζεται μέ τό μόριο *θά* καί τήν ὑποτακτική τοῦ ἐνεστώτα:

θά δένω — *θά δένομαι*.

Ὁ στιγμιαῖος μέ τό *θά* καί τήν ὑποτακτική τοῦ ἀορίστου:

θά δέσω — *θά δεθῶ*.

Ὁ παρακείμενος, ὁ ὑπερσυντέλικος καί ὁ συντελεσμένος μέλλοντας ἔχουν δυό τύπους:

Ὁ πρῶτος τύπος σχηματίζεται μέ τό ρῆμα *ἔχω* (*εἶχα*, *θά ἔχω*) καί τό ἀπαρέμφατο τοῦ ἀορίστου (*δέσει*, *δεθεῖ*):

ἔχω δέσει, *εἶχα δέσει*, *θά ἔχω δέσει*

ἔχω δεθεῖ, *εἶχα δεθεῖ*, *θά ἔχω δεθεῖ*.

Ὁ δεύτερος τύπος σχηματίζεται:

α) στήν ἐνεργητική φωνή μέ τό ρῆμα *ἔχω* (*εἶχα*, *θά ἔχω*) καί τή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου:

ἔχω δεμένο, *-η*, *-ο*, *εἶχα δεμένο*, *-η*, *-ο*, *θά ἔχω δεμένο*, *-η*, *-ο*

β) στήν παθητική φωνή μέ τό ρῆμα *εἶμαι* (*ἤμουν*, *θά εἶμαι*) καί τή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου:

εἶμαι δεμένος, *-η*, *-ο*, *ἤμουν δεμένος*, *-η*, *-ο*, *θά εἶμαι δεμένος*, *-η*, *-ο*.

Τά ρήματα *ἔχω* καί *εἶμαι*, ὅταν βοηθοῦν νά σχηματιστοῦν οἱ περιφραστικοί χρόνοι, λέγονται **βοηθητικά ρήματα**.

Ρήμα : γράφω

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ	Παροντικοί (τώρα)	Παρελθοντικοί (πρίν)	Μελλοντικοί (έπειτα)
Μ Ο Ν Ο Λ Ε Κ Τ Ι Κ Ο Ι			
έξακο- λουθη- τικοί	Ένεστώτας (γράφω)	Παρατατικός (έγραφα)	Έξακολουθητι- κός μέλλοντας (θά γράφω)
Στιγμι- αίοι		Άόριστος (έγραφα)	Στιγμαίος μέλλοντας (θά γράφω)
Π Ε Ρ Ι Φ Ρ Α Σ			
Συντε- λεσμέ- νοι	Παρακεί- μενος (έχω γράφει)	Ύπερσυντέ- λικος (είχα γράφει)	Συντελεσμένος μέλλοντας (θά έχω γράφει)

Ό σχηματισμός τής ύποτακτικής καί τής προστακτικής

226. 1. Ή ύποτακτική έχει ένεστώτα, άόριστο καί παρακείμενο: *νά γράφω, νά γράφω, νά έχω γράφει*. Συντάσσονται μέ ύποτακτική τά μόρια *θά, νά, γιά νά, όταν, άν, άς* καί τό άπαγορευτικό *μή*:
θά μένει, όταν φύγουμε, άν κάθονται, μήν τρέχεις.

2. Ή προστακτική έχει ένεστώτα (*γράφε*), άόριστο (*γράψε*) καί πολύ σπάνια παρακείμενο (*έχε γραμμένο*). Στήν παθητική φωνή έχει κανονικά ξεχωριστούς τύπους στόν άόριστο: *γράφου, γραφείτε* στόν ένεστώτα είναι σπάνιοι οί μονολεκτικοί τύποι (*γράφου, γράφεστε*). Οί τύποι πού λείπουν άναπληρώνονται άπό τήν ύποτακτική, πού παίρνει τότε τό μόριο *ας* (*νά*):
ας γράφει, νά είναι γραμμένο.

Ἡ προστακτική ἔχει μόνο δύο πρόσωπα, τό δεύτερο καί τό τρίτο. Τό τρίτο πρόσωπο δέν ἔχει ξεχωριστό τύπο καί συμπληρώνεται ἀπό τήν ὑποτακτική:

ἄς γράφει ἢ νά γράφει.

Ἄριθμοί καί πρόσωπα

τρέχω		τρέχουμε
τρέχεις		τρέχετε

227. Ὄταν λέμε *τρέχω*, *τρέχεις*, τό ὑποκείμενο εἶναι ἕνα πρόσωπο (*ἐγώ*, *ἐσύ*). Ὄταν λέμε *τρέχουμε*, *τρέχετε*, τό ὑποκείμενο εἶναι πολλά πρόσωπα (*ἐμεῖς*, *ἐσεῖς*). Τό ἄλογο *τρέχει*: τό ὑποκείμενο εἶναι ἕνα ζῶο (*τό ἄλογο*). Τά *αὐτοκίνητα* *τρέχουν*: τό ὑποκείμενο εἶναι πολλά πράγματα (*τά αὐτοκίνητα*).

Ὁ τύπος τοῦ ρήματος πού φανερώνει ἄν τό ὑποκείμενο του εἶναι ἕνα ἢ πολλά πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα λέγεται **ἀριθμός** τοῦ ρήματος.

Οἱ ἀριθμοί εἶναι στό ρήμα, ὅπως καί στό ὄνομα, δύο: ὁ **ἐνικός** καί ὁ **πληθυντικός**.

228. **Πρόσωπο** λέγεται ὁ τύπος πού παίρνει τό ρήμα γιά νά φανερώσει τά πρόσωπα τῆς ὁμιλίας.

Τά πρόσωπα τῆς ὁμιλίας εἶναι τρία:

- α) τό πρῶτο πρόσωπο: (*ἐγώ*) *γράφω* — (*ἐμεῖς*) *γράφουμε*,
- β) τό δεύτερο πρόσωπο: (*ἐσύ*) *γράφεις* — (*ἐσεῖς*) *γράφετε*,
- γ) τό τρίτο πρόσωπο: (*αὐτός*) *γράφει* — (*αὐτοί*) *γράφουν*.

Καθώς φαίνεται ἀπό τά παραδείγματα, ὁ ἀριθμός καί τό πρόσωπο τοῦ ρήματος φανερώνονται ἀπό τίς ξεχωριστές **καταλήξεις** πού παίρνει τό ρήμα.

Παραπέμενα τοῦ ρήματος. Ἡ διάθεση καί ἡ φωνή, ἡ ἔγκλιση καί ὁ χρόνος, ὁ ἀριθμός καί τό πρόσωπο παρουσιάζονται πάντοτε στους τύπους πού σχηματίζει ἕνα ρήμα καί λέγονται **παραπέμενα τοῦ ρήματος**.

ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

229. I. Θέμα, κατάληξη και χαρακτήρας

Ὅριστική

Ἐνεστώτας

Ἄοριστος

Ἐνεργητικός

Παθητικός

πληρων- $\left\{ \begin{array}{l} -\omega \\ -εις \\ -ει \\ -ουμε \\ -ετε \\ -ουν \end{array} \right.$

πληρωσ- $\left\{ \begin{array}{l} -α \\ -ες \\ -ε \\ -αμε \\ -ατε \\ -αν \end{array} \right.$

πληρωθ- $\left\{ \begin{array}{l} -ηκα \\ -ηκες \\ -ηκε \\ -ηκαμε \\ -ηκατε \\ -ηκαν \end{array} \right.$

230. 1. Ὄταν κλίνεται τό ρῆμα, ἓνα μέρος του, τό πρῶτο, δέν ἀλλάζει· αὐτό λέγεται **θέμα**: *πληρων-*, *πληρωσ-*, *πληρωθ-*. Ἐνα ἄλλο μέρος του, τό τελευταῖο, ἀλλάζει· αὐτό λέγεται **κατάληξη**: *-ω*, *-εις*, *-ει* κτλ.

2. Τά θέματα τοῦ ρήματος εἶναι δύο: α) τό **ἐνεστωτικό** καί β) τό **ἀοριστικό** (θέμα ἐνεργητικοῦ ἀορίστου καί θέμα παθητικοῦ ἀορίστου). Τοῦ ρήματος *πληρώνω* π.χ. τό ἐνεστωτικό θέμα εἶναι *πληρων-*· τό ἀοριστικό εἶναι *πληρωσ-*· γιά τόν ἐνεργητικό ἀόριστο καί *πληρωθ-*· γιά τόν παθητικό ἀόριστο.

Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ ἐνεστωτικοῦ ἢ τοῦ ἀοριστικοῦ θέματος λέγεται **ἐνεστωτικός** ἢ **ἀοριστικός χαρακτήρας**.

Στά θέματα *πληρων-*, *πληρωσ-*, *πληρωθ-* οἱ χαρακτῆρες εἶναι *ν*, *σ*, *θ*.

Τό φωνῆεν ἢ τό δίψηφο πού βρίσκεται στή συλλαβή τήν πρῖν ἀπό τήν κατάληξη λέγεται **θεματικό φωνῆεν**.

Τοῦ *πληρώνω* λ.χ. θεματικό φωνῆεν εἶναι τό *ω* τοῦ *λείπω* τό *ει*.

231. Τό θέμα καί οἱ χρόνοι.

Τό θέμα εἶναι βασικό στοιχεῖο γιά τό σχηματισμό τῶν χρόνων.

α) Ἀπό τό ἐνεστωτικό θέμα σχηματίζονται οἱ ἐξακολουθητικοί χρόνοι καί τῶν δύο φωνῶν, δηλαδή ὁ ἐνεστώτας, ὁ παρατατικός καί ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας:

<i>λύν-ω</i>	<i>λύν-ομαι</i>
<i>ἔλυν-α</i>	<i>λυν-όμουν</i>
<i>θά λύν-ω</i>	<i>θά λύν-ομαι</i>
<i>νά λύν-ω</i>	<i>νά λύν-ομαι</i>
<i>λύν-ε</i>	<i>λύν-ου</i>
<i>λύν-οντας</i>	—

β) Ἀπό τό θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου σχηματίζονται οἱ στιγμιαῖοι χρόνοι τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, δηλαδή ὁ ἀόριστος καί ὁ στιγμιαῖος μέλλοντας, καθώς καί τό ἀπαρέμφατο τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς:

<i>ἔ-λυσ-α</i>	<i>(ἔχω)</i>	} <i>λύσ-ει</i>
<i>θά λύσ-ω</i>	<i>(εἶχα)</i>	
	<i>(θά ἔχω)</i>	

γ) Ἀπό τό θέμα τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου σχηματίζονται οἱ στιγμιαῖοι χρόνοι τῆς παθητικῆς φωνῆς, τό παθητικό ἀπαρέμφατο καί οἱ συντελεσμένοι χρόνοι στό ἄκλιτό τους μέρος:

<i>λύθ-ηκα</i>	<i>(ἔχω)</i>	} <i>λυθ-εῖ</i>
<i>θά λυθ-ῶ</i>	<i>(εἶχα)</i>	
	<i>(θά ἔχω)</i>	

Ὁ ἐνεστώτας καί ὁ ἀόριστος λέγονται ἀρχικοί χρόνοι τοῦ ρήματος, ἐπειδή ἀπό τό θέμα τους σχηματίζονται ὅλοι οἱ ἄλλοι χρόνοι.

Ρήμα: δέν-ω

ΘΕΜΑ		Χ Ρ Ο Ν Ο Ι					Μέλ- λοντας	Εξασκούμενοι Χρόνοι
Ένεστώτα		Ένεστώτας			Παρατα- τικός	Μέλ- λοντας		
		Όριστική	Υποτακτική	Προστα- κτική			1. άπαρέμφατο 2. μετοχή	
δεν- }	ένεργ.	δέν-ω	νά δέν-ω	δέν-ε	1. — 2. δέν-οντας	ξ-δέν-α	θά δέν-ω	
	παθ.	δέν-ομαι	νά δέν-ομαι	δέν-ου	—	δεν-όμονν	θά δέν-ομαι	
		Άόριστος						
Παθη- τικός	δεν- }	ξ-δεν-α	νά δέν-ω	δέσ-ε (παθητ. δέσ-ου)	1. δέν-ει* 2. —	—	θά δέν-ω	
		δέθ-ηχα	νά δεθ-ῶ	δεθ-είτε	1. δεθ-εί** 2. —	—	θά δεθ-ῶ	

* Μί τό άπαρέμφατο (δέσει) και τό βοηθητικό ρήμα έχω σχηματίζονται οι συντελεσμένοι χρόνοι του δένω:
έχω (είχα, θά έχω) δέσει.

** Μί τό άπαρέμφατο (δεθεί) και τό βοηθητικό ρήμα έχω σχηματίζονται οι συντελεσμένοι χρόνοι του δένομαι:
έχω (είχα, θά έχω) δεθεί.

2. Αύξηση

233.

λύνω, ἔ-λυνα, ἔ-λυσα

1. "Όσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπό σύμφωνο παίρνουν ἐμπρός ἀπό τό θέμα, στόν παρατατικό καί στόν ἀόριστο τῆς ὀριστικῆς, ἕνα ε- μέ ψιλή. Τό ε- αὐτό λέγεται **αὐξηση**, καί οἱ ρηματικοί τύποι πού τό παίρνουν λέγονται **αὐξημένοι τύποι**.

Μερικά ρήματα παίρνουν αὐξηση **η-** ἀντί **ε-**:

πίνω (ἔπινα) - ἤπια, θέλω - ἤθελα,
βρίσκω (ἔβρισκα) - ἤβρα, ξέρω - ἤξερα.

ἔ-λυνα, ἔ-lynες — λύναμε, λύνατε

2. "Όπως βλέπουμε στά παραπάνω παραδείγματα, ἡ αὐξηση μένει ὅταν τονίζεται, ἐνῶ χάνεται ὅταν δέν τονίζεται.

ἀνάβω - ἄναβα - ἀνάφτηκε

ὀρίζω - ὄρισα

εὐχαριστῶ - εὐχαριστοῦσα

3. "Όσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπό φωνῆεν ἢ δίψηφο δέν παίρνουν αὐξηση, ἀλλά κρατοῦν τό φωνῆεν ἢ τό δίψηφο σέ ὅλους τούς χρόνους. Ἐξαιροῦνται τά ρήματα:

ἔχω - εἶχα, ἔρχομαι - ἤρθα, εἶμαι - ἤμουν.

Ἐσωτερική αὐξηση

Μερικά σύνθετα ρήματα μέ πρῶτο συνθετικό ἐπίρρημα, ὅπως *πολύ, πάρα, καλά, κακά* κτλ., παίρνουν τήν τονισμένη αὐξηση στήν ἀρχή τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ. Ἡ αὐξηση αὐτή λέγεται **ἐσωτερική αὐξηση**:

δέν τόν πολυέβλεπα, δέν πολυῆξερε, παραῆθελε κτλ.

Ἐσωτερική αὐξηση παίρνουν καί μερικοί τύποι λόγιων ρημάτων, σύνθετων μέ πρόθεση.

Τά πιά σύννησιμένα εἶναι:

ἐκφράζω - ἐξέφραζα, ἐγκρίνω - ἐνέκρινα, ἐνδιαφέρω - ἐνδιέφερα,
ἐμπνέω - ἐνέπνεα, συμβαίνει - συνέβη.

Στους παρελθοντικούς χρόνους τοῦ ρήματος *ὑπάρχω* τρέπεται τό α σέ η: *ὑπῆρχα - ὑπῆρξε*.

Καί ἡ ἔσωτερική αὔξηση διατηρεῖται μόνο ὅταν εἶναι τονισμένη: *ἐξέφραζα, ἐξέφρασε, (ἐξέφραζαν), ἀλλά ἐκφράσαμε, ἐκφράζονταν, ἐκφράστηκε* κτλ.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.

1. Γράφονται μέ η τά: *ἦρθα, ἦβρα, ἦπια, ἦμον, ἦξερα, ἦθελα*.
2. Γράφονται μέ ει τά: *εἶδα, εἶπα, εἶχα*.

3. Βοηθητικά στοιχεῖα σχηματισμοῦ

234. Γιά νά σχηματιστοῦν οἱ περιφραστικοί χρόνοι τῶν ρημάτων χρησιμεύουν:

- α) τό μελλοντικό μόριο θά γιά τούς μέλλοντες: *θά δένω, θά δέσω, θά ἔχω δεθεῖ*.
- β) τά βοηθητικά ρήματα *ἔχω* καί *εἶμαι* γιά τούς συντελεσμένους χρόνους.

235. Τό βοηθητικό ρῆμα *ἔχω*

Μονολεκτικοί χρόνοι			
Ἐνεστώτας			Παρατατικός
Ὀριστική	Ὑποτακτική (νά, ὅταν, γιά νά)	Προστακτική	Μετοχή
<i>ἔχω</i>	<i>ἔχω</i>	<i>ἔχε</i>	<i>εἶχα</i>
<i>ἔχεις</i>	<i>ἔχεις *</i>		<i>εἶχες</i>
<i>ἔχει</i>	<i>ἔχει</i>	<i>ἔχοντας</i>	<i>εἶχε</i>
<i>ἔχουμε</i> (<i>ἔχομε</i>)	<i>ἔχουμε</i> (<i>ἔχομε</i>)		<i>εἶχαμε</i>
<i>ἔχετε</i>	<i>ἔχετε</i>		<i>εἶχατε</i>
<i>ἔχουν</i>	<i>ἔχουν</i>	<i>ἔχετε</i>	<i>εἶχαν</i>

Περιφραστικός χρόνος. Μέλλοντας: *θά ἔχω* κτλ.

* Παλαιότερα ξεχώριζαν τίς καταλήξεις τῆς ὑποτακτικῆς (*νά ἔχης, νά ἔχη, νά ἔχομε*), καί αὐτό συνεχίζεται καί σήμερα ἀκόμη ἀπό μερικούς.

236. Τό βοηθητικό ρήμα είμαι

Μονολεκτικοί χρόνοι			
Ένεστώτας			Παρατατικός
Όριστική	Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά)	Μετοχή	
είμαι είσαι είναι είμαστε είστε είναι	είμαι είσαι είναι είμαστε είστε είναι	όντας	ήμουν ήσουν ήταν ήμαστε ήσαστε ήταν
Περιφραστικός χρόνος. Μέλλοντας: θά είμαι κτλ.			

Η προστακτική αναπληρώνεται από τύπους της υποτακτικής:
νά (ας) είσαι, νά είναι, νά είστε, νά είναι.

ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΣΥΖΥΓΙΕΣ

237. Τά ρήματα δέν κλίνονται ὅλα μέ τόν ἴδιο τρόπο. Στόν ἐνεστώτα καί στόν παρατατικό παρουσιάζουν διαφορές:

δένω — *ἔδενα*, *δένομαι* — *δενόμουν*,

ἀγαπῶ — *ἀγαποῦσα*, *ἀγαπιέμαι* — *ἀγαπιόμουν*.

Τά ρήματα πού κλίνονται κατά τόν ἴδιο τρόπο ἀποτελοῦν μιά **συζυγία**.

Οἱ συζυγίες εἶναι δύο: !

Στήν **πρώτη συζυγία** ἀνήκουν τά ρήματα πού τονίζονται στήν παραλήγουσα στό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα, καί στήν προπαραλήγουσα στό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα.

Τά ρήματα αὐτά τελειώνουν σέ **-ω** στήν ἐνεργητική φωνή καί σέ **-ομαι** στήν παθητική:

δέν-ω — *δέν-ομαι*, *γράφ-ω* — *γράφ-ομαι*.

Στήν πρώτη συζυγία ἀνήκουν τά περισσότερα ρήματα.

Στή **δεύτερη συζυγία** ἀνήκουν τά ρήματα πού τονίζονται στή λήγουσα στό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα, καί στήν παραλήγουσα στό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα.

Τά ρήματα αὐτά τελειώνουν σέ **-ῶ** στήν ἐνεργητική φωνή καί σέ **-ιέμαι** ἢ **-οῦμαι** στήν παθητική:

ἀγαπῶ — *ἀγαπιέμαι*, *λυπῶ* - *λυποῦμαι*.

Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας

238. Ἐνεργητική φωνή

δένω

ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστική	Ἑποτακτική (νά, ἴσταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	Ἄπαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ὅριστική
Ἐνεστώτας	δένω δένης δάνει δένουμε, δένουμε δένετε δένουσιν	δένω δένης δάνει δένουμε, δένουμε δένετε δένουσιν	δένε δένετε		δένοντας	Παρατακτός	δένα δένης δένε δάναι δέναιτε δέσαν
	δέσα δέσας δέσε δέσαι δέσατε δέσαν	δέσω δέσεις δέσει δέσουμε, δέσουμε δέσατε δέσαν	δέσε δέσατε	δέσει			
Ἄριστος							
Περσαστικοί Χρόνοι							
		Ἑξακολουθητικός μέλλοντας: θά δένω, θά δένεις, θά δένει κτλ. Στιγμιαίος μέλλοντας: θά δέσω, θά δέσεις, θά δέσει κτλ. Παρακείμενος: ἔχω δέσει, ἔχεις δέσει (ἢ ἔχω δεμένο κτλ.) Ἑπερσυντέλικος: εἶχα δέσει, εἶχες δέσει (ἢ εἶχα δεμένο κτλ.) Συντελεσμένος μέλλοντας: θά ἔχω δέσει (ἢ θά ἔχω δεμένο κτλ.)					Ἑποτακτική Παρακείμενος: νά ἔχω δέσει, νά ἔχεις δέσει, νά ἔχει δέσει, νά ἔχουμε δέσει κτλ. (ἢ νά ἔχω δεμένο, νά ἔχεις δεμένο κτλ.).

239. Παθητική φωνή

δένομαι

ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική	΄Υποτακτική (νά, ὄταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	΄Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική
΄Ενεστώτας	δένομαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	δένομαι δένεσαι δένεται δενόμαστε δένεστε δένονται	(δένου) (δένεστε)			Παρατατικός	δενόμουν δενόσουν δενόταν δενόμαστε δενόσατε δενόνταν
΄Αόριστος	δέθηκα δέθηκες δέθηκε δεθήκαμε δεθήκατε δέθηκαν	δέθῳ δέθεις δέθει δεθούμε δεθείτε δεθούν	δέσου δεθείτε	δέσθαι δεθεί			δεθήκα δεθήκες δεθήκε δεθήκαμε δεθήκατε δεθήκαν
Παρακί- ζουσι					δεμένος		δεμένος δεμένης δεμένοι δεμένες
Περιφραστικοί Χρόνοι			΄Οριστική			΄Υποτακτική	
				΄Εξακολουθητικός μέλλοντας: θά δένομαι, θά δένεσαι κτλ. Στιγμιαίος μέλλοντας: θά δεθῶ, θά δεθείς, θά δεθεί κτλ. Παρακείμενος: ἔχω δεθεί, ἔχεις δεθεί (ἢ εἶμαι δεμένος κτλ.) ΄Υπερσυντέλικος: εἶχα δεθεί, εἶχες δεθεί (ἢ ἤμουν δεμένος κτλ.) Συντελεσμένος μέλλοντας: θά ἔχω δεθεί (ἢ θά εἶμαι δεμένος κτλ.)			Παρακείμενος: νά ἔχω δεθεί, νά ἔχεις δεθεί, νά ἔχει δεθεί (ἢ νά εἶμαι δε- μένος, νά εἶσαι δεμένος κτλ.)

240. Ένεργητική φωνή

κρύβω

ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική	΄Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	΄Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική
΄Ενεστώτας	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβουμε, -οι κρύβετε κρύβουν	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβουμε, -οι κρύβετε κρύβουν	κρύβε κρύβε κρύβετε		κρύβοντας	Παρατατικός	κρύβει κρύβετε κρύβαν
΄Αόριστος	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβετε κρύβαν	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβουμε, -οι κρύβετε κρύβαν	κρύψε κρύψε κρύψτε	κρύψει			
Περσαστικοί Χρόνοι						΄Υποτακτική	Παρακείμενος: νά έγω κρύψει, νά έξεις κρύψει, νά έχει κρύψει, νά έχουμε κρύ- ψει κτλ. (ή νά έγω κρυμμένο κτλ.)

241. Παθητική φωνή

κ ρ ύ β ο ι α ι

ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική	΄Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	΄Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική
΄Ενεστώτας	κρύβομαι κρύβεσαι κρύβεται κρυβόμαστε κρύβεστε κρύβονται	κρύβομαι κρύβεσαι κρύβεται κρυβόμαστε κρύβεστε κρύβονται	(κρύβου) (κρύβεστε)			Παρατατικός	κρυβόμουν κρυβόσουν κρυβόταν κρυβόμαστε κρυβόσαστε κρύβονταν
΄Αόριστος	κρύβτηκα κρύβτηκες κρύβτηκε κρυβτήκαμε κρυβτήκατε κρύβτηκαν	κρυφτώ κρυφτείς κρυφτεί κρυφτούμε κρυφτείτε κρυφτούν	κρύφου κρυφτείτε	κρυφτεί			
Παρακείμενος					κρυμμένος		
Περφραστικοί Χρόνοι		΄Οριστική				΄Υποτακτική	
		΄Εξακολ. μέλλοντας: θά κρύβομαι, θά κρύβεσαι, θά κρύβεται κτλ. Στιγμ. μέλλοντας: θά κρυφτώ, θά κρυφτείς, θά κρυφτεί κτλ. Παρακείμενος: έχω κρυφτεί, έχεις κρυφτεί (ή είμαι κρυμμένος κτλ.) ΄Υπερσυντέλικος: είχα κρυφτεί (ή ήμουν κρυμμένος κτλ.) Συντελ. μέλλοντας: θά έχω κρυφτεί (ή θά είμαι κρυμμένος κτλ.)					Παρακείμενος: νά έχω κρυφτεί, νά έχεις κρυφτεί, νά έχω κρυφτεί (ή νά είμαι κρυμμένος κτλ.)

242. Ένεργητική φωνή

π λ έ κ ω

ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική	΄Υποτακτική (νά, όταν, γιά, νά κτλ.)	Προστακτική	΄Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική
Ένεστώτας	πλέκω πλέκεις πλέκει πλέκουμε, -ομε πλέχετε πλέκουν	πλέκω πλέξεις πλέκει πλέξουμε, -ομε πλέξτε πλέξουν	πλέε πλέε πλέε πλέξτε πλέξτε	πλέκει πλέξει	πλέκοντας	Παρατατικός	πλέκα πλέκες πλέκε πλέκαμε πλέκατε πλέκαν
΄Αόριστος	έπλεξα έπλεξες έπλεξε πλέξαμε πλέξατε έπλεξαν	πλέξω πλέξεις πλέξει πλέξουμε, -ομε πλέξτε πλέξουν	πλέε πλέε πλέε πλέξτε πλέξτε	πλέκει πλέξει			
Περσραστικοί Χρόνοι			΄Οριστική				΄Υποτακτική Παρακείμενος: νά έχω πλέξει, νά έχεις πλέξει, νά έχει πλέξει (ή νά έχω πλεγ- μένο, νά έχεις πλεγμένο κτλ.)

243. Παθητική φωνή

π λ έ κ ο μ α ι

ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική	‘Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική (πλέξου)	‘Απαρέμφστο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική
‘Ενεστώτας	πλέκομαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμαστε πλέκεστε πλέκονται	πλέκομαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμαστε πλέκεστε πλέκονται	(πλέξου)			Παρεστώτας	πλεκόμουν πλεκόσουν πλεκόταν πλεκόμαστε πλεκόσατε πλεκόταν
‘Αόριστος	πλέχηκα πλέχηκες πλέχηκε πλεχήκαμε πλεχήκατε πλέχηκαν	πλεχθῶ πλεχθείς πλεχθεί πλεχτοῦμε πλεχτείτε πλεχτοῦν	πλέξου	πλεχτεί			
Παρατα- σενική					πλεγμένος		
Περσπαρτικοί Χρόνοι	‘Εξακολ. μέλλοντας: θά πλέκομαι, θά πλέκεσαι, θά πλέκεσαι κτλ. Στιγμ. μέλλοντας: θά πλεχθῶ, θά πλεχθείς, θά πλεχτεί κτλ. Παρακείμενος: ἔχω πλεχτεί, ἔχεις πλεχτεί (ἦ εἶμαι πλεγμένος κτλ.) ‘Υπερσυντέλικος: εἶχα πλεχτεί (ἦ ἤμουν πλεγμένος κτλ.) Συντελ. μέλλοντας: θά ἔχω πλεχτεί (ἦ θά εἶμαι πλεγμένος κτλ.)	‘Οριστική			‘Υποτακτική	Παρακείμενος:	νά ἔχω πλεχτεί, νά ἔχεις πλεχτεί, νά ἔχει πλεχτεί, νά ἔχουμε πλεχτεί κτλ. (ἦ νά εἶμαι πλεγμένος κτλ.)

244. Ένεργητική φωνή δροσίζω

ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική	΄Υποτακτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προστακτική	΄Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική
΄Ενεστώτας	δροσίζω δροσίσεις δροσίσει δροσίσαμε δροσίσατε δροσίσαν	δροσίζω δροσίσεις δροσίσει δροσίσαμε δροσίσατε δροσίσαν	δρόσιζε δροσίσετε		δροσίζοντας	Παρατατικός	δροσίζα δροσίσεις δροσίσει δροσίσαμε δροσίσατε δροσίσαν
΄Αδριστος	δροσίσα δροσίσεις δροσίσει δροσίσαμε δροσίσατε δροσίσαν	δροσίσα δροσίσεις δροσίσει δροσίσαμε δροσίσατε δροσίσαν	δρόσισε δροσίσατε	δροσίσει			
Περίφραση	΄Εξακολ. μέλλοντας: θά δροσίζω, θά δροσίσεις, θά δροσίσει κτλ. Στιγμ. μέλλοντας: θά δροσίσω, θά δροσίσεις, θά δροσίσει κτλ. Παρακείμενος: ἔχω δροσίσει, ἔχεις δροσίσει (ἤ ἔχω δροσιτισμένο κτλ.) ΄Υπερσυντέλικος: ἔγα δροσίσει (ἤ ἔγα δροσιτισμένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας: θά ἔχω δροσίσει (ἤ θά ἔχω δροσιτισμένο κτλ.)	΄Οριστική				΄Υποτακτική	Παρακείμενος: νά ἔχω δροσίσει, νά ἔχεις δροσίσει, νά ἔχει δροσίσει (ἤ νά ἔχω δροσιτισμένο κτλ.)

245. Παθητική φωνή

δροσιζομαι

ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική	‘Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	‘Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική
‘Ενεστώτας	δροσιζομαι δροσιζεσαι δροσιζειται δροσιζομαστε δροσιζεστε δροσιζονται	δροσιζομαι δροσιζεσαι δροσιζειται δροσιζομαστε δροσιζεστε δροσιζονται	(δροσιζου) (δροσιζεστε)			Παρεστώτας	δροσιζομαι δροσιζοσιν δροσιζοσιν δροσιζοσιν δροσιζοσιν δροσιζοσιν
‘Αόριστος	δροσιστηκα δροσιστηκες δροσιστηκε δροσιστηκαμε δροσιστηκατε δροσιστησαν	δροσιστω δροσιστηεις δροσιστηει δροσιστωμε δροσιστηειτε δροσιστων	δροσισου δροσισητε	δροσισται			
Παρεκεί- μενος					δροσισμενος		
Περιφραστικοί Χρόνοι	‘Εξακολ. μέλλοντας: θά δροσιζομαι, θά δροσιζεσαι κτλ. Στιγμ. μέλλ.: θά δροσιστω, θά δροσιστηεις, θά δροσιστηει κτλ. Παρεκείμενος: έχω δροσισται (ή είμαι δροσισμένος κτλ.) ‘Υπερσυντέλικος: είχα δροσισται (ή ήμουν δροσισμένος κτλ.) Συντελ. μέλλοντας: θά έχω δροσισται (ή θά είμαι δροσισμένος κτλ.)					‘Υποτακτική	Παρεκείμενος: νά έχω δροσισται, νά έχεις δρο- σισται, νά έχει δροσισται (ή νά είμαι δροσισμένος κτλ.)

Κατά τό δένω κλίνονται:

χάνω, ψήνω, λύνω, ντύνω —

άπλώνω, διορθώνω, διπλώνω, δυναμώνω, ένώνω, θαμπώνω,
καρφώνω, λιώνω, ξημερώνω, όργώνω, περικυκλώνω, πληρώνω,
σηκώνω, στεφανώνω —

ιδρώω κ.ά.

Κατά τό κρύβω κλίνονται:

άλείβω, θλίβομαι, ράβω, σκάβω —

λείπω — βάφω, γράφω

(καί μέ τήν παθητική μετοχή σέ -μένος μ' Ένα μ):

γειτονεύω, γιατρεύω, δουλεύω, καβαλικεύω,

ξεθαρρεύομαι, όνειρεύομαι, παραξενεύομαι κ.ά.

Κατά τό πλέκω κλίνονται:

μπλέκω — ανοίγω, διαλέγω, φυλάγομαι — δέχομαι, τρέχω —

δείχνω, ρίχνω, σπρώχνω — αναπτύσσω —

παίζω, πηζω, αλλάζω, άρπάζω, βουλιάζω, κοιτάζω κ.ά.

Κατά τό δροσίζω κλίνονται:

άγωνίζομαι, άλωνίζω, αντίζω, έλπίζω, θερίζω,

μεταχειρίζομαι, προφασίζομαι, στολίζω, συλλογίζομαι, συνεχίζω·

άθροίζω, δακρύζω, δανείζω· λούζω·

δοξάζω, έξετάζω, ώριμάζω·

άγκαλιάζω, λογαριάζω, μονδιάζω, μπολιάζω·

άλέθω, πείθω, πλάθω, σβήνω, ζώνω, πιάνω, φτάνω·

άκούω, κροτώ κ.ά.

Παρατηρήσεις γιά τά ρήματα τής πρώτης συζυγίας

246. Ένεργητική φωνή. Προστακτική. Τό δεύτερο ένικό πρόσωπο τής προστακτικής του ένεργητικού άορίστου χάνει συχνά τό τελικό ε όταν άκολουθεί ή τριτοπρόσωπη προσωπική άντωνυμία τόν, τή(ν), τό, κάποτε καί τύποι του άρθρου πού άρχίζουν από τ:

φέρ' τον, βάλ' τα, κρύψ' το, πάω' τά βιβλία.

Τό δώσε χάνει συνήθως τό ε καί πρίν άπό τό μου καί τό μας:
δωσ' μου, δωσ' μας.

247. **Παθητική φωνή.**— Ἡ μονολεκτική προστακτική τοῦ ἐνεστώτα εἶναι σπά-
νια. Λέγεται μόνο σέ μερικά ρήματα:

*γίνου, κάθου, ντύνου, πλύνου, προφασίζου,
έτοιμάζεστε, σηκώνεστε κτλ.*

Συνήθως ἀντί γιά τή μονολεκτική προστακτική μεταχειριζόμαστε τήν ὑπο-
τακτική μέ τό *νά*:

*νά δροσίξεσαι, νά χτενίξεσαι,
νά αγωνίξεστε, νά ἔρχεστε.*

Τοῦ *σηκώνομαι* ὁ παθητικός ἀόριστος ἔχει δεύτερο ἐνικό πρόσωπο *σηκώσου*
καί *σήκω*.

Ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας

248. Τά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας διαιροῦνται σέ δύο τάξεις
γιά κάθε φωνή, ἀνάλογα μέ τίς καταλήξεις πού παίρνουν αὐτές στόν
ἐνικό τοῦ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς:

Ἐνεργητικά ρήματα

Ἡ πρώτη τάξη τελειώνει σέ **-ῶ, -ᾶς, -ᾶ** : *ἀγαπῶ, ἀγαπᾶς, ἀγαπᾶ*.

Ἡ δεύτερη τάξη τελειώνει σέ **-ῶ, -εῖς, -εῖ** : *λαλῶ, λαλεῖς, λαλεῖ*.

Παθητικά ρήματα

Ἡ πρώτη τάξη τελειώνει σέ **-ιέμαι, -ιέσαι, -ιέται** : *ἀγαπιέμαι, ἀγα-
πιέσαι, ἀγαπιέται*.

Ἡ δεύτερη τάξη τελειώνει σέ **-οῦμαι, -ᾶσαι, -ᾶται** : *θυμοῦμαι, θυμᾶ-
σαι, θυμᾶται*.

Δεύτερη συζυγία
Πρώτη τάξη

249. Ένεργητική φωνή

ά γ α π ω

ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική	΄Υποτακτική (νά, όταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	΄Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική
΄Ενεστώτας	ἀγαπῶ ἀγαπᾷς ἀγαπᾷ ¹ ἀγαποῦμε ² ἀγαπᾶτε ἀγαποῦν ³	ἀγαπῶ ἀγαπᾷς ἀγαπᾷ ¹ ἀγαποῦμε ² ἀγαπᾶτε ἀγαποῦν ³	ἀγάπα ἀγαπᾶτε		ἀγαπώντας	Παρατατικός	ἀγαποῦσα ἀγαποῦσες ἀγαποῦσε ἀγαποῦσαμε ἀγαποῦσατε ἀγαποῦσαν
΄Αδριστος	ἀγάπησα ἀγάπησες ἀγάπησε ἀγαπήσαμε ἀγαπήσατε ἀγάπησαν	ἀγαπήσω ἀγαπήσεις ἀγαπήσει ἀγαπήσουμε, -ομε ἀγαπήσετε ἀγαπήσουν	ἀγάπησε ἀγαπήστε	ἀγαπήσει			
Περσφαστικοί Χρόνοι		΄Οριστική				΄Υποτακτική	
							Παρακείμενος: νά ἔχω ἀγαπήσει, νά ἔχεις ἀγαπήσει, νά ἔχει ἀγαπήσει (ἢ νά ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)

1. Καί ἀγαπάει. 2. Καί ἀγαπάμε. 3. Καί ἀγαπᾶν(ε).

250. Παθητική φωνή

ἀ γ α π ι έ μ α ι

Δεύτερη συζυγία

Πρώτη τάξη

ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική	Υποτακτική (νά, ὅταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	‘Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική
‘Ενεστώτας	ἀγαπιέμαι ἀγαπιέσαι ἀγαπιέται ἀγαπιόμαστε ἀγαπιέστε ἀγαπιούνται	ἀγαπιέμαι ἀγαπιέσαι ἀγαπιέται ἀγαπιόμαστε ἀγαπιέστε ἀγαπιούνται				Παρεστώτας	ἀγαπιόμουν ἀγαπιόσαι ἀγαπιόταν ἀγαπιόμαστε ἀγαπιόσατε ἀγαπιόταν ¹
‘Αόριστος	ἀγαπήθηκα ἀγαπήθηκες ἀγαπήθηκε ἀγαπήθηκαμε ἀγαπήθήκατε ἀγαπήθηκαν	ἀγαπήθῶ ἀγαπήθεις ἀγαπήθει ἀγαπήθουμε ἀγαπήθειτε ἀγαπήθούν	ἀγαπήσου ἀγαπήθειτε	ἀγαπήθει			
Παρεκεί- μενος					ἀγαπημένος		
Περφραστικοί Χρόνοι		‘Οριστική				‘Υποτακτική	
	‘Εξακολ. μέλλοντας: θ’ ἀγαπιέμαι, θ’ ἀγαπιέσαι, θ’ ἀγαπιέται κτλ. Στιγμ. μέλλοντας: θ’ ἀγαπήθῶ, θ’ ἀγαπήθεις, θ’ ἀγαπήθει κτλ. Παρεκείμενος: ἔχω ἀγαπήθει (ἢ εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.) ‘Υπερσυντέλικος: εἶχα ἀγαπήθει (ἢ ἤμουν ἀγαπημένος κτλ.) Συντελ. μέλλ.: θά ἔχω ἀγαπήθει (ἢ θά εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.)					‘Υποτακτική	Παρεκείμενος: νά ἔχω ἀγαπήθει, νά ἔξεις ἀγα- πήθει, νά ἔχει ἀγαπήθει (ἢ νά εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.)

1. Καί ἀγαπιούταν.

Δεύτερη συζυγία — Δεύτερη τάξη

251.

Ένεργητική φωνή

Ένεστώτας			
‘Οριστική	‘Υποτακτική (νά, όταν, για νά κτλ.)	Προστακτική	Μετοχή
λαλῶ λαλεῖς λαλεῖ λαλοῦμε λαλεῖτε λαλοῦν	λαλῶ λαλεῖς λαλεῖ λαλοῦμε λαλεῖτε λαλοῦν	λάλει λαλεῖτε	λαλώντας

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καί οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καί στήν πρώτη τάξη.

‘Η προστακτική τελειώνει σέ μερικά ρήματα καί σέ -α, τηλεφώνω, ὅπως καί στά ρήματα τῆς πρώτης τάξης.

Δεύτερη συζυγία — Δεύτερη τάξη

252.

Παθητική φωνή

Ένεστώτας		Παρατατικός
‘Οριστική	‘Υποτακτική (νά, όταν, για νά κτλ.)	‘Οριστική
θνημοῦμαι ¹ θνημάσαι θνημάται θνημούμαστε θνημάστε θνημοῦνται	θνημοῦμαι θνημάσαι θνημάται θνημούμαστε θνημάστε θνημοῦνται	θνημόμον θνημόσον θνημόταν θνημόμαστε θνημόσαστε θνημόνταν ²

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καί οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καί στήν πρώτη τάξη.

1. Καί θνημάμαι. 2. Καί θνημοῦνταν.

Κατά τό ἀ γ α π ῶ κλίνονται:

- α) ἀπαντῶ, κεντῶ, κυβερνῶ, κνηγῶ, νικῶ, ρωτῶ, τιμῶ, τρυπῶ, χαιρετῶ, χτυπῶ κ.ἄ.
- β) μέ κάποια διαφορά στόν ἀόριστο:
βαστῶ, διψῶ, δρῶ, κρεμῶ, περνῶ, πετῶ, ρουφῶ, σπῶ, χαλῶ κ.ἄ.

Κατά τό λ α λ ῶ κλίνονται:

- α) ἀδιαφορῶ, ἀδικῶ, ἀργῶ, δημιουργῶ, ἐξαντλῶ, ἐπιχειρῶ, ζῶ (ζεῖς, ζεῖ), θεωρῶ, θρηγῶ, κατοικῶ, κινῶ, ποθῶ, προσπαθῶ, προχωρῶ, συγκινῶ, συμμαχῶ, ὑμνῶ, ὑπηρετῶ, φιλῶ, φρονῶ, ὠφελῶ κ.ἄ.
- β) μέ κάποια διαφορά στόν ἀόριστο:
ἀποτελῶ, ἀφαιρῶ, καλῶ, μπορῶ, συναιρῶ κ.ἄ.

Κατά τό ἀ γ α π ι ἔ μ α ι κλίνονται:

- α) ἀρωτιέμαι, κρατιέμαι, μετριέμαι, παρηγοριέμαι, πουλιέμαι, σταυροκοπιέμαι, τρυπιέμαι κ.ἄ.
- β) μέ κάποια διαφορά στόν παθητικό ἀόριστο καί στήν παθητική μετοχή:
βαριέμαι, γελιέμαι, καταριέμαι, κρεμιέμαι, κυλιέμαι, ξεχνιέμαι, παραπονιέμαι, πετιέμαι, στενοχωριέμαι, τραβιέμαι, τυραννιέμαι κ.ἄ.

Κατά τό θ υ μ ο ὦ μ α ι κλίνονται:

κοιμοῦμαι, λυποῦμαι, φοβοῦμαι.

Πολλά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας κλίνονται στήν ἐνεργητική φωνή καί κατά τήν πρώτη τάξη καί κατά τή δεύτερη:

μιλεῖς καί μιλᾷς, πατεῖ καί πατᾷ, τραγουδεῖτε καί τραγουδάτε.

Ὅμοια σχηματίζονται:

βαρῶ, βοηθῶ, ζητῶ, καρτερῶ, κελαηδῶ, κληρονομῶ, κονβαλῶ, κρατῶ, λαχταρῶ, παρηγορῶ, πονῶ, πουλῶ, συγχωρῶ, τηλεφωνῶ, φροῶ κ.ἄ.

253. Ἀρχαϊκή κλίση παθητικῆς φωνῆς.— Μερικά ρήματα σέ -οῦμαι ἀκολουθώντας ἀρχαϊκή κλίση σχηματίζονται στόν ἐνεστώτα καί στόν παρατατικό κατά τό ἀκόλουθο παράδειγμα:

Ένεστώτας:

Όριστική: στεροῦμαι, στερεΐσαι, στερεΐται, στερούμαστε, στερεΐστε, στεροῦνται.

Υποτακτική: νά κτλ. στεροῦμαι, στερεΐσαι, στερεΐται, στερούμαστε, στερεΐστε, στεροῦνται.

Παρατατικός:

στερούμουν, στερούσουν, στεροῦνταν, στερούμαστε, στερούσατε, στεροῦνταν.

Όμοια σχηματίζονται τὰ ἀποθετικά ρήματα: ἐπικαλοῦμαι, μιμοῦμαι, προηγοῦμαι, συνεννοοῦμαι κτλ., καί μερικά παθητικά ἀπό ρήματα πού σχηματίζονται κατὰ τό λαλῶ, καθώς ἀποτελοῦμαι, ἀφαιροῦμαι, ἐξαιροῦμαι.

254.

Συνηρημένα ρήματα

α) ἀκούω, καίω

	Ένεστώτας			Ένεστώτας		
	Όριστική	Υποτακτική (νά, ὅταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	Όριστική	Υποτακτική (νά, ὅταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική
φωνηεντόληκτα	ἀκούω	ἀκούω		καίω	καίω	
	ἀκοῦς	ἀκοῦς	ἄκου	καῖς	καῖς	καῖγε
	ἀκούει	ἀκούει		καίει	καίει	
	ἀκοῦμε	ἀκοῦμε		καῖμε	καῖμε	
	ἀκοῦτε	ἀκοῦτε	ἀκοῦτε	καῖτε	καῖτε	καῖτε
	ἀκοῦν(ε)	ἀκοῦν(ε)		καῖν(ε)	καῖν(ε)	

1. Μερικά φωνηεντόληκτα ρήματα, ὅπως τὰ παραπάνω, συναιροῦν συχνά στόν ἐνεργητικό ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς, τῆς ὑποτακτικῆς καί τῆς προστακτικῆς τό θεματικό τους φωνῆεν μέ τό φωνῆεν τῆς κατάληξης. Ἔτσι παρουσιάζουν μερικούς τύπους συνηρη-

μένους. Διατηροῦν ὁμως κάποτε καί τούς ἀσυναίρετους. Τά ρήματα αὐτά λέγονται **συνηρημένα**.

2. Ὅμοια μέ τό ἀκούω καί τό καίω κλίνονται τά ρήματα *κλαίω* καί *φταίω*. Αὐτά παίρνουν συνήθως ἕνα γ, ὅταν ὕστερα ἀπό τό αι ἀκολουθεῖ ε.

Προστακτική τοῦ ἐνεστώτα: *καίγε, κλαίγε*.

Παρατατικός: *ἔκαιγε, ἔφταιγε*.

Παθητικός ἐνεστώτας: *καίγεται, κλαίγεται*.

β) λ έ (γ) ω, π ά ω

		Ἐνεστώτας			Ἐνεστώτας		
Ρήματα πού χάνουν τό χαρακτηρισμό -γ-	Ὀριστική	Ἐποτακτική (νά, ὅταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	Ὀριστική	Ἐποτακτική (νά, ὅταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	
	<i>λέ(γ)ω</i>	<i>λέ(γ)ω</i>		<i>πάω</i>	<i>πάω</i>		
	<i>λές</i>	<i>λές</i>	<i>λέγε</i>	<i>πᾶς</i>	<i>πᾶς</i>	<i>πήγαίνε</i>	
	<i>λέει</i>	<i>λέει</i>		<i>πάει</i>	<i>πάει</i>		
	<i>λέμε</i>	<i>λέμε</i>		<i>πᾶμε</i>	<i>πᾶμε</i>		
	<i>λέτε</i>	<i>λέτε</i>	<i>λέγετε</i>	<i>πᾶτε</i>	<i>πᾶτε</i>	<i>πηγαίνετε</i>	
	<i>λέν(ε)</i>	<i>λέν(ε)</i>	<i>καί λέτε</i>	<i>πᾶν(ε)</i>	<i>πᾶν(ε)</i>		

1. Κατά τό ρήμα *λέ(γ)ω* κλίνονται τά ρήματα *φνλά(γ)ω*, *τρῶ(γ)ω*.

2. Κατά τό *πάω* κλίνεται ὁ μέλλοντας τοῦ *τρῶγω*: *θά φάω* κτλ. καί ἡ ὑποτακτική τοῦ ἀορίστου *νά φάω* κτλ., προστακτική: *φά(γ)ε*, *φᾶτε*.

3. Ἡ προστακτική τοῦ *πάω* ἀπό τό *πηγαίνω*: *πήγαίνε*, *πηγαίνετε*.

4. Σέ ὅλα τά **συνηρημένα** ρήματα συναιροῦνται ὅλα τά πρόσωπα ἐκτός ἀπό τό πρῶτο καί τό τρίτο ἐνικό.

Γενικές παρατηρήσεις για τὸ σχηματισμὸ τῶν ρημάτων

255. 1. Οἱ τύποι τοῦ ρήματος πού στό τρίτο πρόσωπο τοῦ πληθυντικοῦ τελειώνουν σέ -ν παίρνουν καμιά φορά καί ε στό τέλος:

δένον — δένοννε, ἔδεναν — (ἐ)δένανε, (ἔ)δεσαν — (ἐ)δέσανε,
δέσουν — δέσουννε, δενόταν — δενότανε, δένονταν — δενόντανε,
δεθοῦν — δεθοῦνε,
ἀγαποῦνε, ἀγαποῦσαν — ἀγαπούσανε, ἀγάπησαν — ἀγαπήσανε.

2. Στόν παθητικό παρατατικό συνηθίζονται γιά τὸ πρῶτο καί δεύτερο πρόσωπο τοῦ πληθυντικοῦ καί οἱ τύποι σέ -μασταν, -σασταν:

δενόμαστε — δενόμασταν, δενόσαστε — δενόσασταν, ἀγαπιόμαστε κτλ.

256. **ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.** — Ἡ ἐνεργητική μετοχή τελειώνει σέ -όντας μέ ω ὅταν τονίζεται στήν παραλήγουσα, καί σέ -οντας μέ ο ὅταν τονίζεται στήν προπαραλήγουσα: πηδώντας, τραγουδώντας — λέγοντας, βλέποντας.

ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ

Α.— Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα

257. Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα τὸ βρίσκουμε, ἂν ἀφαιρέσουμε ἀπὸ τὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ἐνεστωτικῆς ὀριστικῆς τὴν κατάληξη -ω (ἢ -ομαι, -ιέμαι, -οῦμαι):

δέν-ω, γελ-ῶ, ἔρχ-ομαι, γελ-ιέμαι, θυμ-οῦμαι.

258. Διάρθρωση τῶν ρημάτων κατὰ τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα

Τὰ ρήματα διαιροῦνται στὶς παρακάτω κατηγορίες:

A. ΡΗΜΑΤΑ ΠΡΩΤΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

1.	Φωνηεντόληκτα: μέ χαρακτήρα φωνῆεν ἢ δίψηφο	ἐλκύν-ω, ἀποκλεί-ω, πλέ-ω, καί-ω, ἀκού-ω
2.	Χειλικόληκτα: μέ χαρακτήρα π, β, φ, πτ, φτ, αυ, ευ (βλ. σ. 179)	λείπ-ω, κόβ-ω, γράφ-ω, ἀπορρίπτ-ω, πέφτ-ω, ἀναπαύ-ω, δουλεύ-ω
3.	Λαρυγγικόληκτα: μέ χαρακτήρα κ, γ, χ, σκ, γγ, χν (βλ. σ. 179)	πλέκ-ω, ἀνοίγ-ω, βρέχ-ω, διδάσκ-ω, σφίγγ-ω, δειχν-ω
4.	Ὀδοντικόληκτα, Συριστικόληκτα: μέ χαρακτήρα τ (ττ), θ, σ (σσ), ζ	θέτ-ω, πλήττ-ω, ἀλέθ-ω, ἀρέσ-ω, διατάσσ-ω, δροσίζ-ω
5.	Υγρόληκτα, Ρινικόληκτα: μέ χαρακτήρα λ (λλ), ρ, (λν), (ρν), μ, ν	θέλ-ω, ἀνατέλλ-ω, ξέρ-ω, ψέλν-ω, σπέρν-ω, τρέμ-ω, μέν-ω.

B. ΡΗΜΑΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

Μποροῦν νά ἔχουν χαρακτήρα ὁποιοδήποτε σύμφωνο	ἀγαπ-ῶ, γελ-ῶ, τραγοῦδ-ῶ, ἀργ-ῶ, κορν-ῶ.
--	--

B.—Τό θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀόριστου 825

259. Τό ἀοριστικό θέμα τό βρίσκουμε, ἂν ἀφαιρέσουμε ἀπό τό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἀόριστου τήν κατάληξη **-α** καί τήν αὐξηση (ἂν ὑπάρχει):

ἔ-δεσ-α, γέλασ-α, ἔ-πλυν-α, παράγγειλ-α.

Ὁ ἐνεργητικός ἀόριστος τελειώνει στό πρῶτο ἐνικό πρόσωπο σέ **-σα** καί σπανιότερα σέ **-α** χωρίς **σ**:

ἔδεσα, ἄκουσα, ἔπλυνα, ἔφυγα.

Ὁ ἀόριστος σέ **-σα** λέγεται **σιγματικός ἀόριστος**.

Ὁ ἀόριστος σέ **-α** λέγεται **ἄσιγμος ἀόριστος**.

Ὁ σιγματικός ἀόριστος

260. 1. Ρήματα φωνηεντόληκτα

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
ἀκού-ω	ἄκουσα
ἰδρύ-ω	ἰδρῶσα
	σα
Χαρακτήρας φωνῆεν ἢ δίψηφο (ου, υ κτλ.) → ἀόριστος σέ -σα	

Ρήματα μέ χαρακτήρα φωνῆεν σχηματίζουν ἀόριστο σέ **-σα**.
Ἐξαιροῦνται τά καίω - ἔκαψα, κλαίω - ἔκλαψα, φταίω - ἔφταιξα.

2. Ρήματα χειλικόληκτα

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
λείπ-ω	ἔλειψα
κρύβ-ω	ἔκρυψα
γράφ-ω	ἔγραψα
ἀστράφτ-ω	ἄστραψα
καλύπτ-ω	κάλυψα
	ψα
Χαρακτήρας χειλικός (π, β, φ, φτ (πτ)) → ἀόριστος σέ -ψα	

Όταν τό ένεστωτικό θέμα έχει χαρακτήρα σύμφωνο χειλικό, ό άόριστος σχηματίζεται σε **-ψα**. Ήξαιρείται τό ρήμα *πέφτω-έπεσα*.

Τό τ, πού υπάρχει στό χειλικό χαρακτήρα **-φτ-** και **-πτ-**, είναι ένα πρόσθετο σύμφωνο του ένεστωτικού θέματος.

3. Ρήματα λαρυγγικόληκτα

Ένεστώτας	Άόριστος
<i>πλέκ-ω</i>	<i>έπλεξα</i>
<i>πνίγ-ω</i>	<i>έπνιξα</i>
<i>προσέχ-ω</i>	<i>πρόσεξα</i>
<i>διώχν-ω</i>	<i>έδιωξα</i>
} ξα	
Χαρακτήρας λαρυγγικός (κ, γ, χ, χν) → άόριστος σε -ξα	

Όταν τό ένεστωτικό θέμα έχει χαρακτήρα λαρυγγικό σύμφωνο, ό άόριστος σχηματίζεται σε **-ξα**.

Τό ν στό χαρακτήρα **-χν-** είναι πρόσθετο.

4. Ρήματα όδοντικόληκτα και συριστικόληκτα

Ένεστώτας	Άόριστος
<i>θέτ-ω</i>	<i>έθεσα</i>
<i>άλέθ-ω</i>	<i>άλεσα</i>
<i>άρέσ-ω</i>	<i>άρεσα</i>
<i>άγκαλιάζ-ω</i>	<i>άγκάλιασα</i>
} σα	
<i>πλήττ-ω</i>	<i>έπληξα</i>
<i>άπαλλάσσω</i>	<i>άπάλλαξα</i>
<i>βουλιάζ-ω</i>	<i>βούλιαξα</i>
} ξα	
Χαρακτήρας όδοντικός, συριστικός (τ, (ττ), θ, σ (σσ), ζ) → άόριστος σε -σα ή -ξα	

Όταν τό ένεστωτικό θέμα έχει χαρακτήρα όδοντικό ή συριστικό σύμφωνο, σχηματίζεται άόριστος σε **-σα** ή σε **-ξα**.

5. Ρήματα ρινικόληκτα

Ένεστώτας	Άοριστος
ἀπλῶν-ω	ἀπλωσα
πιάν-ω	ἔπιασα
ἀφήν-ω	ἄφησα
ἀνασταίν-ω	ἀνάστησα
ἁμαρτάν-ω	ἁμάτησα

} **σα**

Χαρακτήρας ρινικός (ν). Ρήματα σέ
 -ώνω -νω -αίνω -άνω → άόριστος σέ -σα

Ἐπί τῶν ρινικόληκτων ρημάτων ἔχουν σιγματικό άόριστο:

α) ὅλα τά ρήματα πού τελειώνουν σέ -ώνω,

β) πολλά ρήματα πού τελειώνουν σέ -νω καί

γ) πολλά ρήματα πού τελειώνουν σέ -αίνω καί -άνω.

Τά ρήματα τῆς κατηγορίας αὐτῆς κατά τό σχηματισμό τοῦ σιγματικοῦ άόριστου χάνουν τό ν καί ἀλλάζουν τό θεματικό φωνήεν τοῦ ένεστῶτα (K4).

6. Ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας

Ένεστῶτας	Άόριστος
τραγοῦδ-ῶ	τραγοῦδησα
ἀγαπ-ῶ	ἀγάπησα
κυβερον-ῶ	κυβέρονησα

} **ησα**

Ἐνεστῶτας σέ -ῶ → άόριστος σέ -ησα

Τά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν άόριστο σέ -ησα. Πολλά ὅμως δέν ἀκολουθοῦν τόν κανόνα καί σχηματίζουν άόριστο σέ:

-ασα (γελῶ - γέλασα)

-εσα (καλῶ - κάλεσα)

-υσα (μεθῶ - μέθυσα)

-αξα (πετῶ - πέταξα)

-ηξα (τραβῶ - τράβηξα)

-εψα (θαροῶ - θάρρεψα) (K9).

261. Ὁ ἄσιγμος ἄοριστος

1. Ρήματα ὑγρόληκτα

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
προσφέρ-ω σφάλλ-ω γέρν-ω στέλν-ω	πρόσφερ-α ἔσφαλ-α ἔγειρ-α ἔστειλ-α
} α	
Χαρακτήρας ρ, λ(λ), ρν, λν	→ ἄοριστος σέ -α

Τά ὑγρόληκτα ρήματα σχηματίζουν ἄσιγμο ἄοριστο ἀλλάζοντας, κάποτε, τό θέμα τους: **σφάλλ-ω - ἔσφαλ-α, γέρν-ω - ἔγειρ-α** (Κ5, Κ6).

2. Ρήματα ρινικόληκτα

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
κρίν-ω ἀπονέμ-ω καταλαβαίν-ω ἀνασαίν-ω ἀκριβαίν-ω	ἔκριν-α ἀπόνειμ-α κατάλαβ-α ἀνάσαν-α ἀκρίβυν-α
} α	
Χαρακτήρας ν, μ	→ ἄοριστος σέ -α

Πολλά ρινικόληκτα ρήματα σχηματίζουν ἄσιγμο ἄοριστο, ἀλλάζοντας, κάποτε, τό θέμα τους:

ἀπονέμ-ω - ἀπόνειμ-α (Κ3).

Ρήματα σέ -αίνω

Τά ρήματα πού τελειώνουν σέ **-αίνω** χωρίζονται σέ τρεῖς ὁμάδες:

Στήν πρώτη ἀνήκουν ὅσα χάνουν στὸν ἀόριστο τὴ συλλαβὴ
-αιν: καταλαβαίνω - κατάλαβα (Κ 7).

Στὴ δεύτερη ἀνήκουν ὅσα σχηματίζουν τὸν ἀόριστο σὲ **-ανα:**
 ἀνασαινώ - ἀνάσανα (Π α').

Στὴν τρίτη ὁμάδα ἀνήκουν ὅσα σχηματίζουν τὸν ἀόριστο σὲ
-υνα: ἀκριβαίνω - ἀκρίβυνα (Π γ').

262. Ἄλλα ρήματα μὲ ἄσιγμο ἀόριστο

Ἄσιγμο ἀόριστο σχηματίζουν καὶ ὀρισμένα ἀκόμη ρήματα:

α) Ἐκεῖνα πού ἀλλάζουν στὸν ἀόριστο ὀλότελα τὸ θέμα: λέγω -
 εἶπα (Κ 1).

β) Ἐκεῖνα πού ἀλλάζουν στὸν ἀόριστο τὸ θεματικὸ φωνῆεν τοῦ
 ἐνεστώτα: φεύγω - ἔφυγα (Κ 3).

γ) Ἐκεῖνα πού παίρνουν στὸν ἀόριστο τὴν κατάληξη **-ηκα:** ἀνε-
 βαίνω - ἀνέβηκα (§ 263).

Ἄσιστος	Ἐνεστώτας
α	α
β	β
γ	γ
δ	δ
ε	ε
ζ	ζ
η	η
θ	θ
ι	ι
κ	κ
λ	λ
μ	μ
ν	ν
ξ	ξ
ο	ο
π	π
ρ	ρ
σ	σ
τ	τ
υ	υ
φ	φ
χ	χ
ψ	ψ
ω	ω
Ω	Ω

Πολλὰ ἰσχυρὰ ἔχρησαν τὰ ἄσιστος ἀλλάξαντες τὸν ἀόριστο
 ἀπὸ τὸν ἐνεστώτα. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὸν ἀόριστο
 ἀπὸ τὸν ἐνεστώτα.

- α) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- β) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- γ) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- δ) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- ε) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- ζ) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- η) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- θ) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- ι) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- κ) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- λ) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- μ) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- ν) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- ξ) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- ο) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- π) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- ρ) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- σ) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- τ) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- υ) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- φ) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- χ) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- ψ) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- ω) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα
- Ω) ἀναβαίνω - ἀνέβηκα

Ἄνωμαλίες στό σχηματισμό τῶν ἐγκλίσεων
τοῦ ἄσιγμου ἁορίστου

	Ἐνεστῶτας	Ἄορίστος			
		Ὀριστική	Ἑποτακτική	Προστακτική	Ἀπαρέμφατο
1	ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα	ἀνέβω ἥ ἀνεβῶ	ἀνέβα ἀνεβεῖτε	ἀνέβει ἥ ἀνεβεῖ
2	κατεβαίνω	κατέβηκα	κατέβω ἥ κατεβῶ	κατέβα κατεβεῖτε	κατέβει ἥ κατεβεῖ
3	βγαίνω	βγήκα	βγῶ ἥ νά'βγω	βγές (ἔβγα) βγεῖτε	βγει
4	μπαίνω	μπήκα	μπῶ ἥ νά'μπω	μπές (ἔμπα) μπεῖτε	μπεῖ
5	βρίσκω	βρῆκα	βρῶ ἥ νά'βρω	βρές βρεῖτε	βρεῖ
6	βλέπω	εἶδα	(ἰ)δῶ	(ἰ)δές δεῖτε, δέ(σ)τε	(ἰ)δεῖ
7	λέ(γ)ω	εἶπα	(εἰ)πῶ	πές πεῖτε, πέστε	(εἰ)πεῖ
8	πίνω	ἤπια	πιῶ	πιές (πιέ) πιεῖτε, πιέ(σ)τε	πιεῖ
9	ἔρχομαι	ἤρθα	ἔρθω ἥ νά'ρθῶ ἥ νά'ρθω	ἔλα ἐλάτε	ἔρθει
10	πηγαίνω	πήγα	πάω	—	πάει
11	παίρω	πήρα	πάρω	πάρε πάρετε	πάρει
12	τρῶ(γ)ω	ἔφαγα	φά(γ)ω	φά(γ)ε φᾶτε	φά(γ)ει

Παρατηρήσεις

Τά ρήματα πού αναφέρονται στην προηγούμενη σελίδα:

1. Σχηματίζουν άσιγμο ένεργητικό άόριστο σέ **-ηκα**: *μπήκα*.
2. Άποβάλλουν στίς άλλες έγκλίσεις τά άρχικά **ει-** και **η-**:
είδα - νά (ί)δῶ, είπα, νά (εί)πῶ, ήπια - νά πιῶ, ήρθα - νά 'ρθω.
3. Έχουν στίς άλλες έγκλίσεις διαφορετικό θεματικό φωνήεν άπό ό,τι στήν όριστική:
παίρω - πήρα -άλλά νά πάρω.
4. Δέν έχουν στίς άλλες έγκλίσεις θεματικό φωνήεν:
μπαίνω — μπήκα -άλλά νά μπῶ.
5. Μετακινούν τόν τόνο στήν ύποτακτική καί, κάποτε, στό άπαρέμφοτο:
άνέβω - άνεβῶ, άνέβει - άνεβεί.
6. Παρουσιάζουν διάφορες άλλες καταλήξεις καί ὄχι τίς κανονικές:
δές, πιές.

Γ.— Τό θέμα τοῦ παθητικοῦ άόριστου καί τῆς παθητικῆς μετοχῆς

264. Ὁ σχηματισμός άπό τό σιγματικό άόριστο

Ένεργητική φωνή		Παθητική φωνή				
Ένεστ.	Άόριστος	Άόριστος		Μετοχή		
<i>δένω</i>	<i>ἔδεσα</i>	} σα	<i>δέθηκα</i>	} θηκα	<i>δεμένος</i>	} μένος
<i>τιμῶ</i>	<i>τίμησα</i>		<i>τιμήθηκα</i>		<i>τιμημένος</i>	
<i>πιάνω</i>	<i>ἔπιασα</i>	} σα	<i>πιάστηκα</i>	} στηκα	<i>πιασμένος</i>	} σμένος
<i>ἀλέθω</i>	<i>ἄλεσα</i>		<i>ἀλέστηκα</i>		<i>ἀλεσμένος</i>	
<i>μοιράζω</i>	<i>μοίρασα</i>		<i>μοιράστηκα</i>		<i>μοιρασμένος</i>	
			-σα	→ -θηκα	→ -μένος	
				→ -στηκα	→ -σμένος	

1. Ἐάν αντικαταστήσουμε τήν κατάληξη τοῦ σιγματικοῦ άο-

ρίστου **-σα** με την κατάληξη **-θηκα** ή **-στηκα**, έχουμε τον παθητικό άοριστο: σ' αυτόν αντιστοιχεί παθητική μετοχή σε **-μένος** ή **-μένος**.

Ένεργητική φωνή	Ένεστώτας	Άοριστος		
	κρούβω ανακαλύπτω έγκαταλείπω	έκρουσα ανακάλυψα έγκατάλειψα	} ψα	
Παθητική φωνή	Άοριστος			Μετοχή
	κρούφθηκα ανακαλύφθηκα έγκαταλείφθηκα	} φθηκα	κρουμένος ανακαλυμμένος έγκαταλειμμένος	} μμένος
-σα →			-φθηκα →	

2. Όταν ο ένεργητικός άοριστος τελειώνει σε **-ψα**, ο παθητικός άοριστος τελειώνει σε **-φθηκα** και η παθητική μετοχή σε **-μένος**.

Ένεργητική φωνή		Παθητική φωνή				
Ένεστ.	Άοριστος	Άοριστος	Μετοχή			
πλέκω διώχνω άλλάζω	έπλεξα έδιωξα άλλαξα	} ξα	πλέχθηκα διώχθηκα άλλάχθηκα	} χθηκα	πλεγμένος διωγμένος άλλαγμένος	} γμένος
-ξα →			-χθηκα →		-γμένος	

3. Όταν ο ένεργητικός άοριστος τελειώνει σε **-ξα**, ο παθητικός άοριστος τελειώνει σε **-χθηκα** και η παθητική μετοχή σε **-γμένος**.

Ένεργητική φωνή		Παθητική φωνή	
Ένεστώτας	Άοριστος	Άοριστος	Μετοχή
παύω	ἔπαυα	παύθηκα	παυμένος
μαγεύω	μάγεψα	μαγεύθηκα	μαγεμένος
ἐπιστρατεύω	ἐπιστράτευσα	ἐπιστρατεύθηκα	ἐπιστρατευμένος
-αύω	→ -ψα	→ -αύθηκα	→ -αυμένος
-εύω	→ -ψα	→ -εύθηκα	→ -εμένος
-εύω	→ -ευσα	→ -εύθηκα	→ -ευμένος

4. Όταν τὰ ρήματα τελειώνουν σέ **-αύω, -εύω**, σχηματίζουν παθητικό άοριστο σέ **-αύθηκα, -εύθηκα** καί παθητική μετοχή σέ **-αυμένος, -εμένος, -ευμένος**.

265. Ο σχηματισμός από τόν ἄσσιγμο άοριστο

Ένεργητική φωνή		Παθητική φωνή	
Ένεστώτας	Άοριστος	Άοριστος	Μετοχή
βάζω (-βάλλω)	ἔβαλα	βάλθηκα γδάρθηκα	βαλμένος γδαρμένος
γδέρω	ἔγδαρα		
Υγρόληκτα	-α	→ -θηκα	→ -μένος

1. Αν αντικαταστήσουμε τήν κατάληξη **-α** τοῦ ἄσσιγμου άοριστοῦ τῶν ὑγρόληκτων ρημάτων,

α) μέ τήν κατάληξη **-θηκα**, ἔχουμε τόν παθητικό άοριστο, καί

β) μέ τήν κατάληξη **-μένος**, ἔχουμε τήν παθητική μετοχή.

Ένεργητική φωνή		Παθητική φωνή	
Ένεστώτας	Άοριστος	Άοριστος	Μετοχή
κρίνω πλένω	έκρινα έπλυνα	κρίθηκα πλύθηκα	κριμένος πλυμένος
α		θηκα	μένος
Ρινικόληκτα σε -νω, -α		→ -θηκα	→ -μένος

2. Τά ρινικόληκτα ρήματα σε **-νω** σχηματίζουν τόν παθητικό άοριστο σε **-θηκα** και τήν παθητική μετοχή σε **-μένος**.

Ένεργητική φωνή		Παθητική φωνή	
Ένεστώτας	Άοριστος	Άοριστος	Μετοχή
έπιβαρόνω εύκολώνω αισθάνομαι	έπιβάρυνα εύκολώνα	έπιβαρόνθηκα εύκολώνθηκα αισθάνθηκα	έπιβαρημένος — —
α		νθηκα	
Ρινικόληκτα ύπερδισύλλαβα σε -ύνω		→ -νθηκα	
Τό ρήμα αισθάνομαι		→ -νθηκα	

3. Τά ρινικόληκτα ύπερδισύλλαβα σε **-ύνω** και τό ρήμα **αισθάνομαι** σχηματίζουν τόν παθητικό άοριστο σε **-νθηκα**. Οί μετοχές τους ή δέν ύπάρχουν ή, όταν ύπάρχουν, σχηματίζονται άνωμαλα: **μολώνω - μολυνσμένος** (K 10).

Ένεργητική φωνή		Παθητική φωνή	
Ένεστώτας	Άοριστος	Άοριστος	Μετοχή
άπολυμαίνω ζεσταίνω	άπολύματα ζεστάνα	άπολυμάνθηκα ζεστάθηκα	άπολυμασμένος ζεσταμένος
Ρινικόληκτα σε -αίνω, -ανα		→ -νθηκα	→ -σμένος
		→ -θηκα	→ -μένος

4. Ἀπό τὰ ριnikόληkτα ρήματα σέ **-αίνω** μέ ενεργητικό άόριστο **-ανα**:

- α) άλλα διατηροῦν τό χαρακτήρα ν καί ἔχουν τόν παθητικό άόριστο σέ **-νθηκα** καί τήν παθητική μετοχή σέ **-σμένος** (Π α').
- β) άλλα χάνουν τό χαρακτήρα ν τοῦ ενεργητικού άόριστου καί σχηματίζουν τόν παθητικό άόριστο σέ **-θηκα** καί τήν παθητική μετοχή σέ **-μένος** (Π β').

266. Ἐνωμαλίες στό σχηματισμό τοῦ παθητικού άόριστου

Τά περισσότερα παθητικά ρήματα σχηματίζονται σύμφωνα μέ ὅσα εἶπαμε πιό πάνω. Μερικά ὁμως δέν ακολουθοῦν τόν κανονικό σχηματισμό καί παρουσιάζουν άνωμαλίες ἢ στό θέμα (*δίνω* - ενεργ. άόρ. *ἔδωσα*, παθητ. άόρ. *δόθηκα*) ἢ στήν κατάληξη (*βρίσκω* - *βρέθηκα*).

Τά ρήματα αὐτά μπορεῖς νά τά βρῖσκεις στόν Κατάλογο τῶν Ἐνωμαλῶν Ρημάτων.

267. Δεύτερος παθητικός άόριστος

Μερικά ρήματα σχηματίζουν τόν παθητικό άόριστο σέ **-ηκα** καί ὄχι σέ **-θηκα** ἢ **-τηκα**: *κόβω* - *κόπ-ηκα*. Ὁ άόριστος αὐτός λέγεται **δεύτερος παθητικός άόριστος**.

Ὁ δεύτερος παθητικός άόριστος σχηματίζεται:

- α) Μέ τό ἴδιο θεματικό φωνῆεν:
ἔκοψα - *κόπηκα*, *ἔπνιξα* - *πνίγηκα*, *ἔγραψα* - *γράφηκα*.
- β) Μέ διαφορετικό θεματικό φωνῆεν:
ἔβρεξα - *βράχηκα*, *ντρέπομαι* - *ντράπηκα*,
ἔτρεφα - *τράπηκα*, *φαίνομαι* - *φάνηκα*,
χαίρομαι - *χάρηκα*.

Τό θεματικό φωνῆεν ἀλλάζει, κάποτε, καί στήν παθητική μετοχή, ὅταν αὐτή ὑπάρχει: *ἔστρεφα* - *στράφηκα* - *στραμμένος* ἀλλά καί *καταστραμμένος*.

Τό ἴδιο φωνῆεν, εἴτε αὐτό εἶναι ἀλλαγμένο εἴτε ὄχι, ἔχουν καί οἱ χρόνοι πού σχηματίζονται ἀπό τό θέμα τοῦ παθητικού άόριστου: *χάρηκα*, *θά χαρῶ*, *νά (σέ) χαρῶ*, *ἔχω χαρεῖ*.

Μερικά ρήματα σχηματίζουν κοντά στο δεύτερο παθητικό άοριστο και τόν κανονικό σέ **-θηκα** ή **-τηκα**:

γράφομαι - γράφηκα και γράφτηκα.

Ό δεύτερος παθητικός άοριστος κλίνεται όπως και ό πρώτος.

Δεύτερος παθητικός άοριστος

Όριστική	Όποτακτική (νά, όταν, για νά)	Προστακτική	ΌΑπαρέμφατο
<i>γράφηκα</i>	<i>γραφῶ</i>		
<i>γράφηκες</i>	<i>γραφείς</i>	<i>γράψον</i>	
<i>γράφηκε</i>	<i>γραφεί</i>		<i>γραφεί</i>
<i>γραφήκαμε</i>	<i>γραφοῦμε</i>		
<i>γραφήκατε</i>	<i>γραφείτε</i>	<i>γραφείτε</i>	
<i>γράφηκαν</i>	<i>γραφοῦν</i>		

Πολλά από τά ρήματα αυτά μπορείς νά τά βρίσκεις στον Κατάλογο τῶν Όνωμαλων Ρημάτων.

268. Όνωμαλίες στό σχηματισμό τῆς παθητικῆς μετοχῆς

Μερικές παθητικές μετοχές δέν ακολουθοῦν όμαλό σχηματισμό· ή μετοχή π.χ. τοῦ ρήματος *δυστυχῶ* δέν εἶναι *δυστυχημένος* αλλά *δυστυχιμένος*.

Γι' αυτές τῆς άνωμαλίες θά συμβουλεύεσαι τόν Κατάλογο τῶν Όνωμαλων Ρημάτων (Κ 10).

269. Διπλοί άοριστοι και διπλές παθητικές μετοχές

Μερικά ρήματα σχηματίζουν διπλούς άοριστους, ένεργητικούς και παθητικούς, καθώς και διπλές παθητικές μετοχές:

πήδῶ - πήδησα και *πήδηξα*

ξίνω - ξύστηκα και *ξύθηκα*

πετῶ - πεταμένος και *πεταγμένος*.

Καλό εἶναι σ' αυτές τῆς περιπτώσεις νά χρησιμοποιοῦμε τόν πῶ κοινό τύπο: *πήδησα, ξύστηκα, πεταμένος*.

ΡΗΜΑΤΑ ΕΛΛΕΙΠΤΙΚΑ, ΑΠΡΟΣΩΠΑ, ΑΝΩΜΑΛΑ

Ἐλλειπτικά ρήματα

270. Μερικά ρήματα δέ συνηθίζονται σέ ὄλους τοὺς χρόνους. Τά ρήματα αὐτά λέγονται **ἐλλειπτικά**.

Ρήματα πού συνηθίζονται μόνο σέ μερικούς τύπους τῶν ἑξακολουθητικῶν χρόνων εἶναι:

ἀνήκω, εἶμαι, ἔχω, κείτομαι, μάχομαι, μέλει, μέλλω, ξέρω, ὀφείλω, παθαίνομαι, πρέπει, πρόκειται, χρωστώ κ.ἄ.

Στή θέση τῶν χρόνων πού λείπουν μεταχειριζόμαστε συνώνυμο ρῆμα ἢ περίφραση· π.χ. γιά τό *μάχομαι* θά ποῦμε στόν ἀόριστο *πολέμησα*, γιά τό *πρέπει*: *χρειάστηκε*, γιά τό *τρέμω*: *ἀνατρίχιασα*, *μ' ἔπιασε τρομάρα* κτλ.

Ἀπρόσωπα ρήματα

1. *Πρέπει νά φύγω. Πρόκειται νά ταξιδέψω.*
2. *Τό πρωί χιονίζει· τώρα βρέχει.*
3. *Ἀκούγεται πώς θά γίνει ὁ γάμος.*

271. Μερικά ρήματα συνηθίζονται στό τρίτο ἐνικό πρόσωπο χωρίς νά ἔχουν ὑποκείμενο ἕνα πρόσωπο ἢ ἕνα πράγμα. Τά ρήματα αὐτά λέγονται **ἀπρόσωπα**.

Ἀπρόσωπα ρήματα εἶναι:

- α) Τά ρήματα: *πρέπει, πρόκειται, συμφέρει, μέλει, μέλλεται* (παράδ. 1).
 β) Ρήματα πού φανερώνουν φυσικά φαινόμενα: *βραδιάζει, βρέχει, βροντᾶ, γλυκοχαράζει, ξημερώνει, φέγγει, φυσᾶ, χαράζει, χιμωνιάζει, χιονίζει* κ.ἄ. (παράδ. 2).

“Όσα από αυτά συνηθίζονται και μέ άλλη σημασία σχηματίζουν και άλλα πρόσωπα: *φέξε μου, φυσῶ τή φωτιά.*

γ) Μερικά προσωπικά ρήματα σε όρισμένες φράσεις: *ἀκούγεται, λέγεται, ἀξίζει, γίνεται, θέλει, χρειάζεται, φαίνεται* κ.ά. (παράδ. 3).

Ἐνώμαλα ρήματα

272. Πολλά ρήματα δέν ἀκολουθοῦν στό σχηματισμό τους τούς κανόνες τῶν ἄλλων ρημάτων. Παρουσιάζουν ἀνωμαλία ἢ στό θέμα (*βλέπω - ἀόριστος εἶδα*) ἢ στόν κλίση τους (*εἶδα - ὑποτακτική δῶ, προστακτική δές, δεῖτε*). Τά ρήματα αὐτά ὀνομάζονται **ἀνώμαλα ρήματα**.

(Συγκεντρωμένα κατά κατηγορίες καί ἀλφαβητικά μπορεῖς νά τά βρεῖς στό Ἐπίμετρο, στό κεφ. Ἐνώμαλα ρήματα).

ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

273. ΟΙ ΜΕΤΟΧΕΣ

Ἐνεργητική φωνή		Παθητική φωνή	
Ἐνεστώτας	Καταλήξεις	Παρακείμενος	Καταλήξεις
1. Μοῦ διηγῆθηκε τήν ἱστορία του κλαίγοντας	-οντας	5. Τόν εἶδα κλαμένο καί τρώμαξα	-μένος
2. Λέγοντας αὐτά ἄνοιξε τήν πόρτα	-οντας	6. Ἡ ἀδλή ἦταν χορταριασμένη	-(σ)μένη
3. Λέγοντας αὐτά ἄνοιξαν τίς πόρτες	-οντας	7. Τραγοῦδι τραγουδηστε μου χιλιотραγουδημένο	-(η)μένο
4. Ἀνέβαιναν τραγουδώντας	-ώντας	8. Ὁρα ἔμεινε ἀκουμπισμένος στόν τοῖχο	-(σ)μένος

Παρατηρήσεις

- 1) Μετοχές έχουν:
  - α) ὁ ἐνεστώτας στήν ἐνεργητική φωνή (παραδ. 1-4) καί
  - β) ὁ παρακείμενος στήν παθητική φωνή (παραδ. 5-8).
2. Συνήθως ἕνα ρῆμα ἔχει δύο μετοχές: τήν ἐνεστωτική ἢ ἐνεργητική (παραδ. 1-4) καί τή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ἢ παθητική (παραδ. 5-8).
3. Ἡ ἐνεργητική μετοχή τελειώνει σέ **-οντας (-ώντας)** καί εἶναι ἄκλιτη (παραδ. 1-4).
4. Ἡ παθητική μετοχή τελειώνει σέ **-μένος**, εἶναι κλιτή καί ἔχει τρία γένη καί δύο ἀριθμούς (παραδ. 5-8).
5. Ἡ παθητική μετοχή συχνά ἰσοδυναμεῖ μέ ἐπίθετο (παραδ. 7).
6. Παθητική μετοχή σχηματίζουν καί ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, πού δέν ἔχουν ἄλλους τύπους τῆς παθητικῆς (παραδ. 8).

Ἡ μετοχή τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα

Μερικά ρήματα σχηματίζουν ἀπό τό ἐνεστωτικό τους θέμα καί μετοχή παθητικοῦ ἐνεστώτα. Ἡ μετοχή αὐτή τελειώνει σέ **-άμενος, -ούμενος, -όμενος** καί εἶναι συνήθως ἐπίθετο ρηματικό: *τρεμάμενα χέρια, οἱ ἐργαζόμενες γυναῖκες, γλυκολυπούμενη χαμογελαί.*

Ὅρισμένες ἀπό τίς μετοχές αὐτές ἔχουν γίνει οὐσιαστικά:

τά πλεούμενα, τό περιεχόμενο, τά κρατούμενα, τά μελλούμενα, τά βρισκόμενα — προστατευόμενος, ἐμπορευόμενος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Μετοχές σέ **-όμενος** καί μετοχές σέ **-ωμένος**.

Ἀπό τίς μετοχές αὐτές:

1. οἱ προπαροξύτονες γράφονται μέ **ο**: *ἐργαζόμενος, λεγόμενος, ἐμπορευόμενος.*

Σημείωση. — Μερικές μετοχές πού προέρχονται ἀπό λόγια ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας δέν ἀκολουθοῦν τόν κανόνα καί γράφονται μέ **ω**: *τιμῶ - τιμώμενος, προσδοκῶ - προσδοκώμενος, περισπώμενη λέξη κτλ.*
2. Οἱ παροξύτονες γράφονται μέ **ω**: *εἰπωμένος, φαγωμένος, ξηλωμένος.*

II. ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

274. ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

Ἔπεσε **κάτω**.

Φεύγει **αὔριο**.

Βλέπει **καλά**.

Μοῦ ἀρέσει **πολύ**.

Οἱ λέξεις *κάτω*, *αὔριο*, *καλά*, *πολύ* εἶναι ἄκλιτες. Πηγαίνουν μαζί μέ ἕνα ρῆμα, τό προσδιορίζουν καί φανερώνουν *ποῦ* ἔπεσε κάποιος (τόν τόπο), *πότε* φεύγει (τό χρόνο), *πῶς* βλέπει (τόν τρόπο), *πόσο* τοῦ ἀρέσει (τό ποσό).

Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού προσδιορίζουν ἕνα ρῆμα καί φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό κ.ἄ. λέγονται **ἐπιρρήματα**.

Τά ἐπιρρήματα μπορεῖ νά προσδιορίζουν καί ἐπίθετα ἢ ἄλλα ἐπιρρήματα:

ἽΟ *καιρός* εἶναι **πολύ** *καλός*.

ἽΟ *πατέρας* *βγήκε* ἀπό τό *σπίτι* *κάπως* *νωρίς*.

Τό ἐπίρρημα *πολύ* προσδιορίζει τό ἐπίθετο *καλός*, τό *κάπως* προσδιορίζει τό ἐπίρρημα *νωρίς*.

Κατά τή σημασία τους τά ἐπιρρήματα εἶναι πέντε εἰδῶν:

α) **τοπικά**, β) **χρονικά**, γ) **τροπικά**, δ) **ποσοτικά** καί ε) **βεβαιωτικά**, **διστακτικά**, **ἄρνητικά**.

275. Α. — Τοπικά ἐπιρρήματα

Τά τοπικά ἐπιρρήματα φανερώνουν τόπο καί ἀπαντοῦν στήν ἐρώτηση *ποῦ*;

Ποῦ; ἐδῶ, ἐκεῖ, αὐτοῦ, ἀλλοῦ, παντοῦ, κάπου, πουθενά κτλ.

Τά χρονικά επιρρήματα φανερώνουν χρόνο καί άπαντοῦν στήν ἐρώτηση *πότε*;

Πότε; *όποτε, ποτέ, πότε πότε, κάποτε, κάπου κάπου* κτλ.

Τά τροπικά επιρρήματα φανερώνουν τρόπο καί άπαντοῦν στήν ἐρώτηση *πῶς*;

Πῶς; *όπως, ἔτσι, μαζί, κάπως, ἀλλιῶς — καλά, κακά* κτλ.

Στά τροπικά επιρρήματα ἀνήκουν καί τά μόρια **σάν** καί **ὡς**.

Ἐπίσης ἀπό αὐτά τό μόριο **σάν** συνοδεύει ὀνόματα ἢ ἀντωνυμίες:

α) ὅταν πρόκειται νά δηλωθεῖ παρομοίωση:

Πέθανε σάν παλικάρι.

Χυτή σάν λαμπάδα.

Εἶναι σάν ἐσένα.

β) ὅταν δηλώνεται αἰτία:

Αὐτός ἄς ἔλεγε ὅ,τι ἤθελε· ἐσύ σάν συγγενής ἔπρεπε νά μέ ὑποστηρίξεις (= ἔπειδή εἶσαι συγγενής).

Τό μόριο **ὡς** συνοδεύει ὀνόματα. Ἐνα ὄνομα μέ τό μόριο **ὡς** μπροστά χρησιμοποιεῖται ὡς κατηγορούμενο.

Ἐπηρετεῖ στό γυμνάσιο ὡς καθηγητής.

Ἡ Ἑλλάδα ἀναγνωρίστηκε ὡς ανεξάρτητο Κράτος.

Εἶναι σφάλμα νά χρησιμοποιοῦμε σ' αὐτή τήν περίπτωση τό ὁμοιωματικό **σάν**.

Τά ποσοτικά επιρρήματα φανερώνουν ποσό καί άπαντοῦν στήν ἐρώτηση *πόσο*;

Πόσο; *ὅσο, ὅσοδήποτε, τόσο, πολύ, περισσότερο, πιά, λίγο* κ.ἄ.

Μέ τά βεβαιωτικά έπιρρήματα έπιβεβαιώνουμε κάτι, μέ τά διστακτικά δείχνουμε τό δισταγμό μας γιά κάτι, μέ τά άρνητικά άρνούμαστε κάτι.

α) **Βεβαιωτικά:** *ναί, μάλιστα, βέβαια* κτλ.

β) **Διστακτικά:** *ΐσως, τάχα (τάχατε), δήθεν, πιθανόν:*
— *Θά 'ρθεΐς;* — *'Ισως, πιθανόν.*

γ) **'Αρνητικά:** *όχι, δέ(ν), μή(ν), όχι βέβαια, πιά (δέν έχω πιά).*

280. 'Επιρρήματα σέ -α

Εΐναι πάρα πολλά τά έπιρρήματα σέ -α, πού σχηματίζονται άπό τόν πληθυντικό του ουδετέρου τών επιθέτων:

ώραΐος, πληθ. ούδ. ώραΐα, έπιρρημα ώραΐα: περάσαμε ώραΐα.

Τά περισσότερα εΐναι τροπικά, ύπάρχουν όμως και τοπικά (*δεξιά, χαμηλά* κτλ.), χρονικά (*αδιάκοπα*) και ποσοτικά (*άρκετά*).

281. 'Επιρρήματα σέ -ως

Μερικά άπό τά έπιρρήματα σέ -α (-ά) μπορούν νά σχηματιστοϋν και σέ -ως (-ώς).

βέβαια — βεβαίως, σπάνια — σπανίως, χοντρικά — χοντρικώς.

Τά πΐό συνηθισμένα έπιρρήματα εΐναι συγκεντρωμένα στον πίνακα πού ακολουθεΐ.

	1. Τοπικά	2. Χρονικά
α. Έρωτηματικά	πού; (πούθε;)	πότε;
β. Άόριστα	κάπου, πουθενά, άλλοῦ,	κάποτε, κάπου κάπου, πότε πότε, άλλοτε,
γ. Δεικτικά	ἐδῶ, ἐκεῖ, αὐτοῦ,	τότε, τώρα,
δ. Αναφορικά	(ἐκεῖ) πού, ὅπου, ὁπουδήποτε,	(τότε) πού, ὅποτε, ὁποτεδήποτε,
ε. Διάφορα	(ἐ)πάνω, κάτω, καταγῆς, μέσα, ἔξω, (ἐ)μπρός, πίσω, δεξιά, ἀριστερά, ψηλά, χαμηλά, πλάι, δίπλα, κοντά, μακριά, ἀπέναντι, γύρω, ὀλόγυρα, μεταξύ, ἀναμεταξύ, ἀνάμεσα, πέρα, ἀντίπερα, βόρεια, νότια, ἀνατολικά, δυτικά, βορειοανατολικά, νοτιοανατολικά κτλ.	ἀμέσως, εὐθύς, κίολας, ἤδη, πιά, μόλις, ἀκόμη (ἀκόμα), πάλι, ξανά, συχνά, συνήθως, ἔστερα, ἔπειτα, κατόπιν, πρῶτα, πρῖν, πρωτότερα, νωρίς, ἄργα, γρήγορα, συνάμα, ἀδιάκοπα, ἐγκαιρα, χτές, προχτές, σήμερα, (ἐ)φές, ἀπόψε, ἀῤῥιο, μεθαῤῥιο, πέρ(υ)σι, πρόπερσι, φέτος, τοῦ χρόνου κτλ.

3. Τροπικά	4. Ποσοτικά	5. Βεβαιωτικά κ.ἄ.
<p>πῶς;</p> <p>κάπως, ἄλλιῶς, ἄλλιῶτικα,</p> <p>ἔτσι, ὅπως, καθώς,</p> <p>καλά, κακά, σιγά, ἔξαφνα (ἄξαφνα, ξαφνικά), ἴσια, ὠραῖα, χωριστά, μόνο, μονάχα (μοναχά), διαρκῶς, μεμιᾶς, μονομιᾶς, ἐπίσης, ἐπικεφαλῆς, ἰδίως, κυρίως, εἰδεμή, τοῦ κάκον, τυχόν, καλῶς, ἀκριβῶς, ἐντελῶς, εὐτυχῶς, ἐξῆς, ἑλληνικά, γαλλικά, χωριάτικα κτλ.</p>	<p>πόσο;</p> <p>κάμποσο, τόσο, ὅσο, ὄσοδῆποτε,</p> <p>μόνο, πολύ, περισσότερο, πιά, λίγο, λιγάκι, λιγότερο, κομμάτι, ἄρκετά, σχεδόν, τουλάχιστο(ν), πάνω κάτω, περίπου, καθόλου, διόλου, ὄλωσδιόλου, ὄλοτελα, μᾶλλον, ἐξίσου, ὡς, μόλις κτλ.</p>	<p>α) Βεβαιωτικά</p> <p>ναί, μάλιστα, βέβαια, βεβαιότατα, ὀρισμένως, ἀλήθεια (ἀληθινά), σωστά.</p> <p>β) Διστακτικά</p> <p>ἴσως, τάχα (τάχατε), δηθεν, πιθανόν, ἄραγε.</p> <p>γ) Ἀρνητικά</p> <p>ὄχι, δέ(ν), μή(ν), ὄχι βέβαια.</p>

Σέ κάθε ἐρώτηση πού κάνουμε μέ ἐπιρρήματα πού ἔχουν ἐρωτηματική σημασία (ἐρωτηματικά ἐπιρρήματα) μπορεῖ νά δοθεῖ ἀπάντηση μέ ἄλλα ἐπιρρήματα πού ἔχουν σημασία ἢ ἀόριστη (ἀόριστα ἐπιρρήματα) ἢ δεικτική (δεικτικά ἐπιρρήματα) ἢ ἀναφορική (ἀναφορικά ἐπιρρήματα). Τά ἐπιρρήματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους λέγονται **συσχετικά** καί περιέχονται στόν παρακάτω πίνακα.

Ἐρωτηματικά	Ἀόριστα	Δεικτικά	Ἀναφορικά
Τοπικά: <i>πού;</i>	<i>κάπου, ἀλλοῦ</i>	<i>ἐδῶ, αὐτοῦ, ἐκεῖ, πουθενά</i>	<i>πού, ὅπου, ὅπουδήποτε</i>
Χρονικά: <i>πότε;</i>	<i>κάποτε, ἄλλοτε, πάντα, πάντοτε</i>	<i>τότε, τώρα, ποτέ</i>	<i>πού, ὅποτε, ὅποτεδήποτε</i>
Τροπικά: <i>πῶς;</i>	<i>κάπως, ἀλλιῶς</i>	<i>ἔτσι</i>	<i>ὅπως, καθώς, ὅπωςδήποτε</i>
Ποσοτικά: <i>πόσο;</i>	<i>κάμποσο</i>	<i>τόσο, καθόλου</i>	<i>ὅσο, ὅσοδήποτε</i>

285. ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

Οί προθέσεις φανερώνουν		
<i>*Ερχομαι από τό σπίτι</i>	από ποῦ;	τόπο
<i>Εἶναι ἄρρωστος από χτές</i>	από πότε;	χρόνο
<i>*Ετρεμε από τό θυμό του</i>	γιατί;	αἰτία
<i>Πηγαίνω πρὸς τήν ἀγορά</i>	πρὸς τὰ ποῦ;	τόπο
<i>*Ἦρθε κατά τό μεσημέρι</i>	πότε;	χρόνο
<i>Πῆγα μέ τὰ πόδια</i>	πῶς;	τρόπο
<i>*Ἀπέχει ὡς χίλια μέτρα</i>	πόσο;	ποσό

1. Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού μπαίνουν ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα ἢ τὰ ἐπιρρήματα, γιά νά φανερώσουν μαζί τους τόπο, χρόνο, αἰτία, τρόπο, ποσό κτλ. λέγονται **προθέσεις**.

2. Οἱ προθέσεις εἶναι:

- α) πέντε μονοσύλλαβες: *μέ, σέ**, *γιά, ὡς* (σπάνια *ἔως*), *πρὸς*
 β) ἑφτά δισύλλαβες: *κατά, μετά, παρὰ, ἀντί(ς), ἀπό, δίχως, χωρίς*.
 γ) ἡ τρισύλλαβη: *ἴσαμε*.

3. Ἀπὸ τίς προθέσεις μερικές χρησιμεύουν ὡς πρῶτα συνθετικά:

<i>πρὸς (τὰ ξημερώματα)</i>	<i>προστάζω</i>
<i>κατά (τήν ἀγορά)</i>	<i>κατακαθίζω</i>
<i>μετά (τό φαγητό)</i>	<i>μεταλαβαίνω</i>
<i>ἀπό (χτές)</i>	<i>ἀπόβροχο</i>
<i>(δύο) ἀντί (τρεις)</i>	<i>ἀντίδωρο</i>

* Τό *εἰς*, παλαιότερος τύπος τοῦ *σέ*, βρίσκεται, σπάνια, σέ μερικές στερεότυπες ἢ ἱστορικές φράσεις, σέ δημοτικά τραγούδια κτλ.: *εἰς ὑγίαν, εἰς ἀνώτερα, εἰς βάρος μου, κοιμᾶται εἰς ὕπνο βαθύ* (Σολωμός).

4. Κανονικά μετά τήν πρόθεση τά ὀνόματα μπαίνουν σέ πτώση αἰτιατική:

Κατά τήν ἀγορά. Πρός τόν κῆπο.

286. Ποιές προθέσεις συνθέτονται καί ποιές ὄχι

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ	Μονοσύλλαβες	Δισύλλαβες	Τρισύλλαβες
Προθέσεις πού δέ συνθέτονται	<i>μέ, σέ, γιά, ὤς</i>	<i>χωρίς, δίχως</i>	<i>ἴσαμε</i>
Προθέσεις πού χρησιμεύουν καί ὡς πρῶτα συνθετικά	<i>πρός</i>	<i>ἀντί(ς), ἀπό, κατά, μετά, παρὰ</i>	

287. Πάθη προθέσεων

Οἱ προθέσεις *μέ, σέ, γιά, κατά, παρὰ, ἀπό* παθαίνουν συχνά ἔκθλιψη ἢ ἀποκοπή· παρουσιάζονται τότε χωρίς τό τελικό τους φωνῆεν.

α) Ἐκθλιψη παθαίνουν οἱ προθέσεις *σέ* καί *ἀπό* ἔμπρός ἀπό τό τ τοῦ ἄρθρου: *στόν κόσμον, ἀπ' τή θάλασσα.*

β) Ἐκθλιψη παθαίνουν οἱ προθέσεις *μέ, σέ, ἀπό, γιά, κατά, παρὰ, ἴσαμε* ἔμπρός ἀπό φωνῆεν:

μ' ἐμένα, σ' αὐτόν, ἀπ' ἄλλου, γι' αὐτό, κατ' αὐτά, παρ' ὄλον, ἴσαμ' ἐδῶ. (Βλ. καί §§ 49, 53).

288. Πίνακας πού φανερώνει τά πάθη τῶν προθέσεων

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ	Ἐκθλιψη	Ἀποκοπή
Μονοσύλλαβες	<i>μέ, σέ, γιά</i>	<i>σέ</i>
Δισύλλαβες	<i>ἀπό, κατά, παρὰ</i>	<i>ἀπό</i>
Τρισύλλαβες	<i>ἴσαμε</i>	—

Ἀπαρχαιωμένες προθέσεις

289. Ἐκτός ἀπό τίς παραπάνω προθέσεις λέγονται σέ μερικές ἐκφράσεις καί οἱ ἀρχαῖες προθέσεις *διά, ἐκ, ἐν, ἐπί, πρό, ὑπέρ*:

- διά:** *διά πυρός καί σιδήρου* (ἔτσι καί τό σύνθετο *διαμιᾶς*).
ἐκ-ἐξ: *ἐκ Θεοῦ, ἐξ οὐρανοῦ* (ἔτσι καί τά σύνθετα *ἐξαιτίας, ἐξαρχῆς*).
ἐν: *ἐν γνώσει, ἐντάξει*.
ἐπί: *ἐπί Καποδίστρια* (*ἐπικεφαλῆς, ἐπιτέλους*).
περί: *τόν ἔχει περί πολλοῦ, περί τά τοιαῦτα*.
πρό: *πρό Χριστοῦ, πρό ὀλίγον* (ἔτσι καί *προπάντων*).
ὑπέρ: *ὑπέρ τό μέτρο, ὑπέρ τό δέον*.

Στά μαθηματικά χρησιμοποιοῦνται οἱ ἀρχαῖες προθέσεις *σύν, ἐπί, διά, τό πλήν καί τό μείον*.

Ἡ πρόθεση	σημαίνει	παράδειγμα
<i>σύν</i>	καί	<i>διακόσια σύν τέσσερα</i>
<i>ἐπί</i>	φορές	<i>χίλια ἐπί δύο</i>
<i>διά</i>	μοιρασμένο σέ	<i>ἐκατό διά δεκατρία</i>
<i>πλήν</i>	ἀπό	<i>δώδεκα πλήν τέσσερα</i>
<i>μείον</i>	ἀπό	<i>ΑΒ μείον ΓΔ</i>

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

290.

Σ Υ Ν Δ Ε Σ Μ Ο Ι

1. Ἡ ἡμέρα καί ἡ νύχτα.
2. Ἐλα ἢ φύγε.
3. Τό σπίτι εἶναι παλιό, **μά** νοικοκυρεμένο.
4. Εἶμ' Ἑλληνας, **ὥστε** κι ἐγώ γιά λευτεριά **διψῶ**.

5. Ἡ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ μας, δηλαδή ὁ Ἀι-Γιώργης, εἶναι ὁμορφη.
6. Ἔλεγε ὅτι τὸν τραβοῦσε ἡ θάλασσα.
7. Ὅταν λείπει ἡ γάτα, χορεύουν τὰ ποτιτῆια.
8. Πουλί, σοῦ ἀνοίγω τὸ κλουβί, γιατί πονῶ γιά σένα.
9. Βρόντα, ἂν θέλεις νά σ' ἀνοίξουν.
10. Θέλω νά πάω νά κοιμηθῶ.
11. Μέ γέλασε τόσες φορές, ὥστε δέν τόν πιστεύω πιά.
12. Φοβοῦμαι μήν πάθεις κακό.
13. Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωῆ παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά καί φυλακή.
- Οἱ ἄκλιτες λέξεις καί, ἦ, μά, ὥστε, δηλαδή, ὅτι, ὅταν, γιατί, ἂν, νά, μήν, παρά συνδέουν λέξεις (παράδ. 1) ἢ προτάσεις (παράδ. 2). Γι' αὐτό καί λέγονται **σύνδεσμοι**.

Πίνακας μέ τούς σύνδεσμοι

Εἶδη	Σύνδεσμοι
1. Συμπλεκτικοί	καί (κι), οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ
2. Διαχωριστικοί	ἦ, εἶτε
3. Ἀντιθετικοί	μά, ἀλλά, παρά, ὅμως, ὥστόσο, ἐνῶ, ἂν καί, μολονότι, μόνο
4. Συμπερασματικοί	λοιπόν, ὥστε, ἄρα, ἐπομένως, πού
5. Ἐπεξηγηματικός	δηλαδή
6. Εἰδικοί	πώς, πού, ὅτι
7. Χρονικοί	ὅταν, σάν, ἐνῶ, καθώς, ἀφοῦ, ἀφότου, πρῶν (πρῖν νά), μόλις, προτοῦ, ὥσπου, ὥστόσο, ὅσο πού, ὅποτε
8. Αἰτιολογικοί	γιατί, ἐπειδή, ἀφοῦ, τί (ποιητικό)
9. Ὑποθετικοί	ἂν, σάν, ἄμα
10. Τελικοί	νά, γιά νά (δυνατότερο ἀπό τό νά)
11. Ἀποτελεσματικοί	ὥστε (νά), πού
12. Διστακτικοί	μή(ν), μήπως
13. Συγκριτικός	παρά

291. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.

1. Πρέπει να ξεχωρίζουμε τόν ειδικό σύνδεσμο **πώς** από τό τροπικό επίρρημα **πῶς**:

Εἶπε πῶς θά 'ρθει.

Πῶς εἶσαι;

2. Πρέπει να ξεχωρίζουμε τόν ειδικό σύνδεσμο **πού** από τό τροπικό επίρρημα **ποῦ**:

"Εμαθα πού (ὅτι) ἦσαν ἄρρωστος.

Δέν ξέρω πού εἶναι.

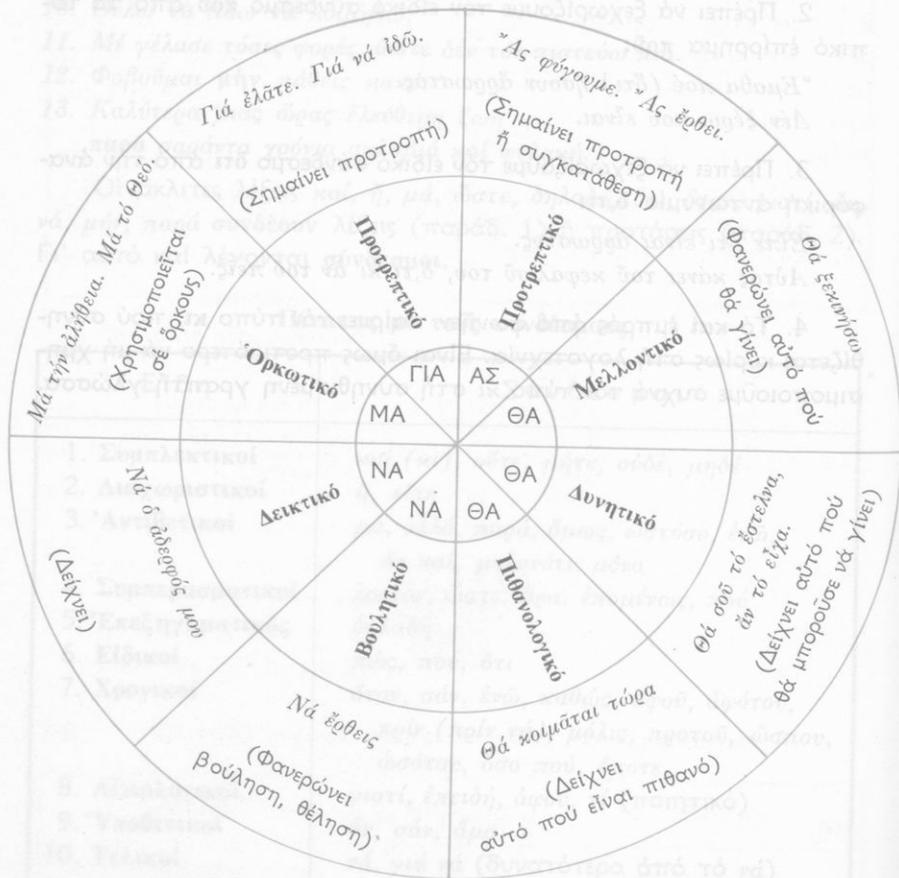
3. Πρέπει να ξεχωρίζουμε τόν ειδικό σύνδεσμο **ὅτι** από τήν ἀναφορική ἀντωνυμία **ὄ,τι**:

Εἶπε ὅτι εἶναι ἄρρωστος.

Αὐτός κάνει τοῦ κεφαλιοῦ του, ὄ,τι κι ἂν τοῦ πείς.

4. Τό **καί** ἐμπρός ἀπό φωνῆεν παίρνει τόν τύπο **κι**, πού συνηθίζεται κυρίως στή λογοτεχνία. Εἶναι ὅμως προτιμότερο νά μή χρησιμοποιοῦμε συχνά τόν τύπο **κι** στή συνηθισμένη γραπτή γλῶσσα.

Λογαριάζονται για σύνδεσμοι και μερικές μονοσύλλαβες λέξεις, τα **μόρια**, που τις χρησιμοποιούμε πολύ συχνά στη γλώσσα μας με διάφορες σημασίες. Τα μόρια αυτά είναι τό **ας**, **θά**, **νά**, **μά**, **για** και περιέχονται στον ακόλουθο πίνακα.

Ο πρώτος κύκλος, ο έσωτερικός, περιέχει τά μόρια, ο δεύτερος τά ονομάζει από τίς σημασίες τους και ο τρίτος δίνει τά παραδείγματα. Στίς παρενθέσεις αναλύονται οι σημασίες τών μορίων.

1. Τό **ἄς** σημαίνει συνήθως προτροπή ἢ συγκατάθεση:
Ἄς φύγουμε. Ἄς ἔρθει.
2. Τό **θά** εἶναι κατά τή σημασίαν:
  - α) μελλοντικό: *Θά ξεκινήσω.*
  - β) δυνητικό: *Θά σοῦ τό ἔστελνα, ἂν τό εἶχα.*
  - γ) πιθανολογικό: *Θά κοιμᾶται τώρα (= ἴσως κοιμᾶται τώρα).*
3. Τό βουλητικό **νά**: *Νά ἔρθεις (= θέλω νά ἔρθεις).*
4. Τό δεικτικό **νά**: *Νά τους ἔρχονται. Νά πού εἶχα δίκιο.*
5. Τό ὀρκωτικό **μά**: *Μά τήν ἀλήθεια. Μά τό Θεό.*
6. Τό προτρεπτικό **γιά**: *Γιά ἐλάτε. Γιά νά ἰδῶ τί κάνετε!*

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

293.

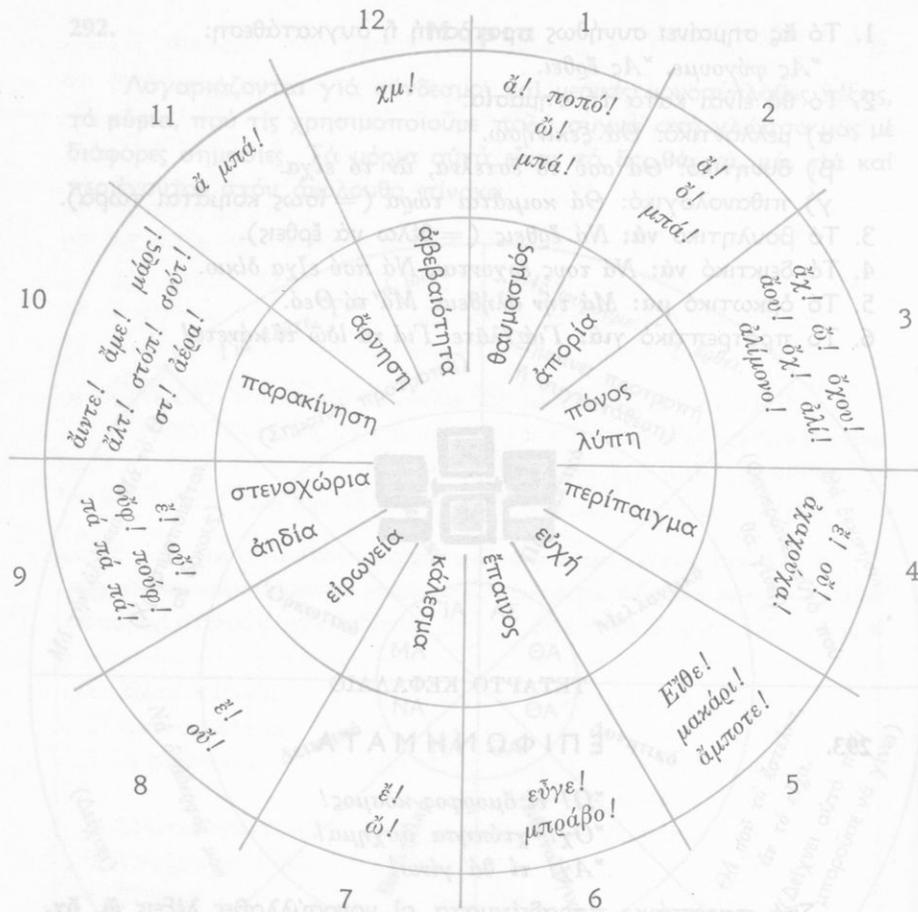
ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΑ

ᾠ! τί ὁμορφος κόσμος!
ᾠ! χτύπησα ἄσχημα!
ᾠ! τί θά γίνω!

Στά παραπάνω παραδείγματα οἱ μονοσύλλαβες λέξεις **ᾠ**, **ὄχ**, **ἄχ** φανερώνουν θαυμασμό, πόνο, ἀπορία, φανερώνουν δηλαδή συναίσθηματα. Οἱ λέξεις αὐτές ὀνομάζονται **ἐπιφωνήματα**.

Τά ἐπιφωνήματα εἶναι ἄκλιτα, συνοδεύονται, συνήθως, ἀπό μικρές φράσεις καί φανερώνουν: θαυμασμό, ἀπορία, πόνο, λύπη, περίπαιγμα, εὐχή, ἔπαινο, κάλεσμα, εἰρωνεία, στενοχώρια, ἀηδία, παρακίνηση, ἄρνηση, ἀβεβαιότητα.

Τά ἐπιφωνήματα καί ἡ σημασίαν τους φαίνονται στόν ἀκόλουθο πίνακα:

Σημείωση. Ο έξωτερικός κύκλος περιέχει τά έπιφωνήματα χωρισμένα σέ συγγενικές ομάδες· ό έσωτερικός δίνει τή σημασία τους.

294. Έπιφωνηματικές εκφράσεις

Έκτός από τά καθαυτό έπιφωνήματα, καί κάθε λέξη ή έκφραση πού χρησιμεύει γιά έπιφώνημα είναι έπιφωνηματική έκφραση:

Κοίμα! Προσοχή! Χριστός καί Παναγία!

Ἐπιφωνηματικές ἐκφράσεις εἶναι οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ρήματα, ἐπιρρήματα καί σύντομες φράσεις.

1. Οὐσιαστικά	<i>κρίμα! φρίκη! Θεέ μου! Χριστός! βοήθεια! θάρος!</i>
2. Ἐπίθετα	<i>καλέ! μωρέ! κακομοίρη μου! τόν καημένο!</i>
3. Ρήματα	<i>ἔλα δά! ὀρίστε! κόπιασε! ζήτω! ἤμαρτον! στάσου!</i>
4. Ἐπιρρήματα	<i>ἐμπρός! ἔξω! περαστικά! καλά! ὦραϊά! μάλιστα!</i>
5. Φράσεις	<i>τέλος πάντων! μέ τό συμπάθιο! νά σέ χαρῶ! μά τήν ἀλήθεια! σέ καλό σου!</i>

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Στά ἐπιφωνήματα σημειώνουμε συνήθως θαυμαστικό, κάποτε ἐρωτηματικό ἢ ἀποσιωπητικά:

Χά, χά, χά! ὦραϊά! Ἔ; Ἄιντε...

II. ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ

- A. Κατηγορίες ἀνώμαλων
- B. Κατάλογος ἐνώμαλων ρημάτων
- Γ. Ρήματα σέ -άτω.

I. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

- A. Δίφθορα σύμφωνα με, ντ, κτ, κτ σε ζένες λέξεις
- B. Λέξεις που παίρνουν δασεία
- Γ. Συμφωνικά συμπλέγματα
- Δ. Πινακας λέξεων με δύο σύμφωνα όμοια ή με ένα σύμφωνο (και με ντ).
- Ε. Καταλήξεις ουσιαστικών
- ΣΤ. Καταλήξεις επίθετων
- Ζ. Καταλήξεις ρημάτων
- Η. Καταλήξεις επίρρημάτων

II. ΑΙΩΜΑΛΑ ΡΗΜΑΤΑ

- A. Κατάρχοντες ανώμαλων ρημάτων
- B. Κατάλογος ανώμαλων ρημάτων
- Γ. Ρήματα σε -ανω

Ι. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

Α. Δίψηφα σύμφωνα μπ, ντ, γκ σέ ξένες λέξεις

Α	άλ-μπουρο ά-μπρι άρ-γκό άρα-μπάς άρ-μπαρορίζα	μπα-μπάς μπάρ-μπας μπαρ-μπέρης μπαρ-μπούνι μπέ-μπεης μπι-γκόνια μπι-μπερό μπογια-ντίζω μπορ-ντούρα μπουλ-ντόζα μου-ντρούμι
Β	βε-ντέτα (= κορυφαία καλλιτέχνιδα, ένω βεν-τέτα = έκδίκηση)	
Γ	γαρ-μπής γιου-ντάνι Γιου-γκοσλαβία	Ν ντα-ντά ντό-μπρος
Ζ	ζορ-μπάς	Ρ ρεπού-μπλικα ρου-μπίνι
Κ	καβουρ-ντίζω καλ-ντιοίμι κα-μπίνα καρα-μπίνα κό-μπρα κου-μπούρα	Σ σερ-μπέτι σό-μπα σουρ-ντίνα
Λ	λι-μπρέτο	Τ τα-μπούρι τουρ-μπάνι τουρ-μπίνα τσι-μπούκι
Μ	μα-ντέμι μαρα-μπού μπα-γκέτα μπαϊλ-ντίζω	Φ φαρ-μπαλάς φίλ-ντισι

B. Λέξεις πού παίρνουν δασεία

A	<ul style="list-style-type: none"> ἄβρoς ἄγιοs ἄγνoς Ἄδης ἄδρoς αἷμα Αἷμοs αἴρεση ἄλατι 	<ul style="list-style-type: none"> Ἄλιᾶκμοναs ἀλιεία Ἄλικαρονασσοs ἀλίπαστο ἄλμα Ἄλoννησοs ἀλκῆ ἀλυσίδα ἄλωνι 	<ul style="list-style-type: none"> ἄλωση ἄμα ἄμάξι ἄμαρτάνω ἄμιλλα ἄπαλόs ἄπλόs ἄρμα 	<ul style="list-style-type: none"> ἄρομη ἄρομόζω ἄρπάζω ἄφῆ ἄψίδα ἄψιθνομοs ἄψικόροs ἄψυς
E	<ul style="list-style-type: none"> ἑαυτόs ἑβδομοs Ἑβραῖοs Ἑβροs ἑδώλιο ἕδρα εἰλωταs εἰρομόs Ἑκάβη 	<ul style="list-style-type: none"> Ἑκτοραs Ἑλένη ἕλικαs Ἑλικώναs ἕλκοs ἕλκω Ἑλλη Ἑλληναs 	<ul style="list-style-type: none"> Ἑλλάδα ἕλοs ἐνώνω ἐξῆs ἕρμαιο ἐρμηνεύω Ἑρμιῆs Ἑρμιόνη 	<ul style="list-style-type: none"> ἐρπετό ἐρπω ἐσπερινόs ἑστία ἑστιάτοριο ἐταιρεία ἕτοιμοs εὐρετήριο
H	<ul style="list-style-type: none"> ἦβη ἦγεμόναs ἦγούμενοs ἦδονῆ ἦλικία 	<ul style="list-style-type: none"> ἦλιοs ἦμέρα ἦμεροs ἦμι(κύκλιο) ἦνιοχοs 	<ul style="list-style-type: none"> ἦπατα Ἡρα Ἡρακλῆs Ἡρόδοτοs ἦρωαs 	<ul style="list-style-type: none"> Ἡσίοδοs ἦσυχοs ἦττα Ἡφαιστοs
I	<ul style="list-style-type: none"> ιδρῶ ιδρώταs ιερόs Ἱερουσαλήμ 	<ul style="list-style-type: none"> ικανόs ικετεύω ίλαρόs 	<ul style="list-style-type: none"> ιμάτιο ίπικό Ἱπποκράτηs 	<ul style="list-style-type: none"> ίπότηs ίστορία ίστόs

Ο	οδηγός	ὄμιλος	ὄποιος	ὄρμος
	ὄλμος	ὄμίχλη	ὄποτε	ὄρμῶ
	ὄλόκληρος	ὄμο-(ὄμόνοια)	ὄπου	ὄρος (ὄ)
	ὄλος	ὄμοιος	ὄπως	ὄσιος
	ὄμάδα	ὄμως	ὄραση	ὄσος
	ὄμαλός	ὄπλή	ὄρίζω	ὄταν
	ὄμηρος	ὄπλο	ὄριο	ὄτι
	"ὄμηρος	ὄποιος	ὄρκος	ὄ,τι
	ὄμιλία			

Υ νίοθετῶ

Ω ὦρα, ὦραϊός, ὦριμος

Παίρνουν δασεία καί ὄσες λέξεις παράγονται ἢ εἶναι σύνθετες ἀπό λέξεις πού ἔχουν δασεία:

ἀμάξι, ἄμαξα, ἀμαξάνι, ἀμαξάς, ἀμαξωτός, ἀμαξιάτικα, ἀμαξοστάσιο, ἀμαξοστοιχία
ἀμαρτάνω, ἀμαρτημα, ἀμαρτία κτλ.

Δέν πρέπει νά μπερδεύονται οἱ λέξεις:

ἄρματα (πληθ. τοῦ ἄρμα, ὄχημα) καί ὄρματα (ὄπλα),
ὄ ὄρος (συμφωνία) καί τό ὄρος (βουνό): τό ὄρος Σινά.

Γ. Συμφωνικά συμπλέγματα

Τά συμφωνικά συμπλέγματα είναι πολλῶν ειδῶν, παρουσιάζονται σέ πάρα πολλές λέξεις καί δέ γράφονται ὁμοίομορφα· παραθέτουμε δείγματα:

κτ.	ἀδράχτι	καρδιοχτύπι	σταχοπούτα	χτεσινός
	ἀχτένιστος	κράχτης	σφαχτό	(καί χθεσινός)
	βουτηχτής	λαχάρα	φούχτα	χτίζω
	δάχτυλο	νυχτέρι	φράχτης	(καί κτίζω)
	δαχτυλιά	νυχτερίδα	φυλαχτάρι	χτικιάζω
	δαχτυλίδι	ξενυχτίζω	φυλαχτό	χτίστης
	δείχτης	ὄχτώ (ὀκτώ)	χταπόδι	χτυπῶ
	καληνυχτίζω	στάχτη	χτένι	

Ἔπαχτος (ἀλλά Ναύπακτος), Οὐτρέχτη, Σαχτούρης, ὄχτος, ὄχτια (ἀλλά ὄχθη — παρόχθιος), ἄφραχτος, ἀπρόσεχτος, πεταχτός, πνιχτός, ρουφηχτός, τσουχτερός, φανταχτερός, ἀρπάχτηκε, δέχτηκε, καταβρέχτηκε, κηρύχτηκε, ρουφήχτηκε, σφίχτηκε, τραβήχτηκε, μαζώχτρα, πήχτρα, σφυρίχτρα, φταίχτρα.

κτ.	ἀκτή	ἔκταση	ἐκτός	πλήκτρο
	ἀκτοπλοῖα	ἐκτείνω	κτηνοτροφία	προστακτική
	ἀνάκτορα	ἐκτελῶ	κτητικός	σταλακτιτής
	ἀποκτῶ	ἐκτιμῶ	νέκταρ	τακτικός
	κατακτῶ	ἐκτημόριο	Ὀκτώβριος (ἀλ-	συντακτικό(ς)
	ἔκτακτος	ἔκτος	λά Ὀχτώβρης)	ὑποτακτική

αἱματοβρεκτος, ἀνύπαρκτος, ἀπαράδεκτος, ἀρπακτικός, τρομακτικός, σπαρακτικός·

Ἄκτιο, Λεῦκτρα, Ἐκτορας, Ἰκτίνος, Κτησίας, Πακτωλός, Φιλοκτῆτης.

γκτ. ἐλεγκτής, ἐλεγκτικός, Κόδριγκτον, Οδάσιγκτον.

χθ. ἄχθος, ἰχθυολογία, καταχθόνιος, μοχθηρός, σεισάχθεια, ὑποχθόνιος, ἄραχος.

φτ βαφτίζω ξεφτῶ φτελιά φτιάνω
(υτ). γύφτος πέφτω φτέρη φτυάρι
ἑφτά (ἑπτά) ράφτης φτερό φτύνω
καθρέφτης τρίφτης φτέρινα φτωχός
κλέφτης φτάνω φτερονίζομαι χούφτα
ξεφτέρι φταίω φτηνός

Λιακοφτό,
κοφτός, σκυφτός, ἀστραφτερός, κοφτερός·
κρύφτηκε, νίφτηκε, σκέφτηκε, παύτηκε, κλαύτηκε, βολεύτηκε,
βραβεύτηκε, γεύτηκε, ἐρμηνεύτηκε, ἐμπιστεύτηκε, χωνεύτηκε.

πτ. ἀλεξιάτωτο ἑλλειπτική ὀπτασία πτέρυγα
ἀμερόληπτος ἐπισκέπτης ὀπτικός σεπτός
ἀνακαλύπτω λεπτό συνοπτικός σκεπτικισμός
ἀνύποπτος λεπτός παραλήπτης σκέπτομαι (ὄλ-
ἀποκαλυπτήρια λεπτομέρεια περιίπτερο λά σκέφτηκα)
αὐτόπτης μεροληπτῶ περιίπτωση (καί σκέφτομαι)
γλύπτης νιπτήρας πταῖσμα σκωπτικός

Αἴγυπτος, Νεοπτόλεμος,
γραπτός (ἄλλά καί γραφτός, γραφτό),
ἀντισηπτικός, ἐπαναληπτικός, καταστρεπτικός, πεπτικός, πε-
ριληπτικός, προληπτικός.

μπτ. ἄμεμπτος, σύμπτωμα, Πέμπτη.

φθ ἀπόφθεγμα διευθύνω ἐδύνη φθόγγος
(υθ). αἰθαίρετος δίφθογγος ὀφθαλμία φθόνος
αἰθεντία ἔλευθερία φθινόπωρο φθορά
αἰθόρμητος (καί λευτεριά) φθίση Φθία.
ἄφθορος εἰθεία

στ. ἀγωνίστηκα, ἀκονίστηκα, δοξάστηκα, κρεμάστηκα, μεταχειρί-
στηκα, πείστηκα, πρήστηκα, σείστηκα,
κουλουριασῶ, συμβιβασῶ, χτενισῶ.

- σθ.** αίσθάνομαι, συναίσθημα, ισθμός, μισθός, μισθωτής, προσθα-
λάσσωση, προσθήκη, προσθέτω, πρόσθετος, Εδουσθέας, Κλει-
σθένης.
- σκ.** ἄσκημος, μοσκοβολῶ, σκίζα, σκίζω, σκίνος, σκισμάδα, σκoinί,
σκοινῶ.
- σχ.** ἄσχολία   μοσχοκάρφι   σχέδιο   σχολεῖο
ἀπασχόληση   (ἄλλά μοσκοβολῶ,   σχεδόν   (καί σκολειό)
λέσχη   μοσκομυρίζω,   σχέση   σχολιάζω
ματαιόσχιος   μοσκοπουλῶ)   σχετίζω   σχολικός
μοσχάτο   Πάσχα   σχῆμα   σχόλιο
μόςχος   πασχαλιά   σχηματίζω   ὑπόσχομαι
μοσχοκάρνυδο   πρόσχαρος   ὑποσχετικό.
- μπ.** ἀκουμπῶ, γαμπρός, θαμπώνω, κολυμπῶ, κολυμπήθρα (καί κο-
λυμβήθρα), μπόμπα (καί βόμβα) (ἄλλά βομβαρδίζω).
- μβ.** ἄμβωνας   ἐμβατήριον   ρεμβάζω   συμβόλαιον
βομβαρδίζω   ἐμβολή   συμβαίνω   συμβολή
διθύραμβος   ἔμβολο   συμβιβάζω   συμβουλή
ἐκατόμβη   θρίαμβος   συμβίωση   τύμβος
ἔμβασμα
Καμβούνια, Μονεμβασία, Ἀμβέρσα, Ἀμβουοργο, Βυρτεμβέργη,
Ἐδιμβουοργο.
- μβρ.** ἄμβροσία, Δεκέμβριος, ἐμβρίθεια, μεσημβρινός, Νοέμβριος,
Ἀμβροακικός, Μεσημβρία, Ἀμβρόσιος.
- μφ.** ἄμφια, ἀμφιβολία, ἀμφισβητῶ, ράμφος, συμφέρει, συμφορά,
σμφωνῶ.
- μβλ.** ἀμβλεία, ἔμβλημα.
- ντ.** ἔντεκα, ἐντέκατος (καί ἐνδέκατος), καντήλι, κοντύλι, μάνταλο,
μανταρίνι, σφεντόνα, χαντάκι.
- ντρ.** ἀντράκλα, ἄντρας, ἀντρειωμένος, δέντρο, παντρεία, χοντρός,
Ἀντραβίδα, Ἀντρίτσιαινα, Χαλάντρι.
- νδ.** ἀνένδοτος   ἐνδιαφέρον   σπονή   συνδιαλλακτικός
ἄσπονδος   ἐνδόμυχος   σπόνδυλος   συνδιοικητής
ἐνδειξη   ἐνδοξος   συνδαιτυμόνας   συνδυάζω
ἐνδεχόμενον   ἰνδικός   σύνδεσμος

Πίνδος, Ἑλγολάνδη, Ἰνδία, Ἰρλανδία, Λονδίνο, Ὀλλανδία,
Πανδώρα, Πίνδαρος.

- νδρ.** παλινδρομικός, Ἀνδρομέδα, Λύσανδρος.
- μ.** ἀπόγεμα, ρέμα, ρεματιά, ψέμα, κάμα, κλάμα, ἀγρίεμα, βασίεμα,
κλάδεμα, σάλεμα, φύτεμα.
- βμ** γεῦμα, γευματίζω, ἔγκαυμα, θαῦμα, θαυμάζω, νεῦμα, πνεῦμα,
(υμ). πνευματισμός, πνεύμονας (καί πνεμόνι), ρεῦμα (λ.χ. ἠλεκτρικό),
ρευματισμός,
πολίτευμα, ἐμπόρευμα κτλ.
- ψ.** δούλεψη, χώνεψη, κάψα, κλάψα, ἔκαψα, ἔκλαψα, ἀγγάρεψα,
ἀγρίεψα, γειτόνεψα, γιάτρεψα, γοήτεψα, μούσκεψα, ταξίδεψα.
- φχ(υχ).** εὐχή, εὐχαριστῶ, εὐχομαι, προσεύχομαι, κανχίεμαι.
- φσ** ἀπαιδευσία, εὐσυνειδησία, εὐσημο, πανσίλυπος, καύσιμος (ἀλλά
(υστ). κάψιμο), ἐμπορεύσιμος, στρατεύσιμος, ἐπιστράτευση, ἀπόλαυση,
διάφευση.
- φστ** ἀπολαυστικός, ἀοστηρός, κανστικός, κελουστής, ναύσταθμος,
(υστ). ἀναπνευστικός, ἐμπνεύστηκε, ρευστός,
(ἀλλά ἀκατάπαντος, ἄκαντος, ἄκλαντος).
- χ.** κόχη, κοχύλι, ροχαλίζω, συχαοίγια.
- χν.** σπλάχρο, σπλαχνίζομαι, ἄσπλαχνος, σπλαχνικός.
- γχ.** ἀγγίνοια, ἀγγίστροφος, ἀγχόνη, ἐγχείρηση, ἐλέγχω, λόγχη, με-
λαγχολία, συγχαίρω, συγχορδία, συγχύζω, συγχωρῶ,
Ἄγχιαλος, Κοπεγχάγη, Μάγχη.
- γχρ.** σύγχρονος, συγχρωτίζομαι*.

* Στὴν ποιητικὴ γλῶσσα ἔχουν τὸ λαϊκότερο τύπο καὶ μερικές ἀπὸ τίς λέξεις πού ἄλλιῶς λέγονται μὲ τὸ λόγιο συμφωνικὸ σύμπλεγμα.

Δ. Πίνακας λέξεων με δύο σύμφωνα όμοια ή με ένα σύμφωνο (καί με ντζ)

Στόν ακόλουθο πίνακα αναγράφονται οί περισσότερες λέξεις πού παρουσιάζουν πρόβλημα άν γράφονται μέ δύο σύμφωνα όμοια ή μόνο μέ ένα.

Γράφονται μέ

ββ	Σάββας, Σάββατο.			
β	κρεβάτι.			
κκ	άκκισμός, άνέκκλητος, έκκαθάριση, έκκλησία, έκκρεμώ, έκκριση, κόκκινος, κόκκος, λάκκος.			
κ	κόκαλο, κόκορας, κοκίτης, κοκόνα, κουκί, κοῦκος, κουκούλα, κουκούλι, κουκούτσι, ξωκλήσι, ρόκα, σάκος.			
λλ	άγαλλίαση	ειδύλλιο	κολλῶ	συλλείτουργο
	άγγέλλω (άλ-	έλλειμμα	κοράλλι	σύλληψη
	λά άγγελος	έλλειψη	κορδαλλός	συλλογή
	-άγγελία)	(άλλά έλειπα	κρύσταλλο	συλλογίζομαι
	άλλά	-έλειψα)	κύπελλο	σύλλογος
	άλλαγή	έλλειπτική	κωμειδύλλιο	συλλυποῦμαι
	άλλάζω	έλλόγιμος	μαλλί	-στέλλω (δια-,συ-)
	άπαλλάσσω	θάλλω	μᾶλλον	σφάλλω
	άλλεπάλληλος	καλλιγραφία	μέταλλο	τριφύλλι
	άλλος	καλλιέργεια	μεταλλεῖο	(άλλά Τριφυλία)
	άλλοπρόσαλλος	κάλλιο	μέλλον	ύπάλληλος
	άλλοῦ	καλλιτέχνης	μέλλω	φελλός
	άμιλλα	καλλονή	παράλληλος	φύλλο
	άπαράμιλλος	καλνυτικός	ποικίλλω	(άλλά φυλή,
	άναγαλλιιάζω	καλωπίζω	(άλλά ποικίλος)	φύλο)
	άναστέλλω	κατάλληλος	πολλαπλασιάζω	χρυσάλλίδα
	άπαλλοτριώνω	κόλλα	πολλοί	ψάλλω
	βάλλω	καλιτισίδα	πρωτόκολλο	ψελλίζω
	βδέλλα	κόλλυβα	συλλαβή	ψύλλος
	δικέλλι	κολλύριο	συλλαλητήριο	

Ἑλλάδα, Ἑλληνας, Καλλιόρομο, Κεφαλληνία, Κεφαλλονιά, Κυλλήνη, Πέλλα, Πελλήγη, Γαλλία (ἄλλὰ Πορτογαλία)

Ἑλλη, Καλλιόπη, Καλλέργης, Καλλίας, Καλλιγᾶς, Καλλίμαχος, Ρηγίλλη, Σίβυλλα, Σύλλας, Ψελλός.

λ	ἄργιλος	γορίλας	μακελειό	σκύλος
	βάκιλος	δολάριο	μαλώνω	τάλιρο
	βίλα	θρύλος	μαξιλάρι	τορπίλα
	βανίλια	καβάλα	μίλι	τροῦλος
	βούλα	κάγκελο	μπάλα	τροῦλος
	γάλος	καλαισθησία	μπαλόνι	φάκελος
	(ἄλλὰ Γάλλος)	καριοφίλι	παλικάρι	φάλαινα
	γρίλια	κολάρο	πορτοφόλι	φυσάλιδα
	γρυλίζω	κολίγας	πουλί	φαλίδι
	γρύλος	λίβελος	σέλα	

Δαρδανέλια, Καβάλα, Πορτογαλία, Τριφυλία.

-έλα : κανέλα, κασέλα, κοπέλα, μπροστέλα, σαρόελα, φανέλα, φουστανελα (ἄλλὰ βδέλλα, δικέλλα, θύελλα)

-έλι : κοκκινέλι, κοννέλι, κονρέλι, μπιζέλι, παστέλι

-έλο : βέλο, καπέλο, μοντέλο, πινέλο, φουρνέλο

-ούλα : βαρκούλα, καρδούλα

-ούλι : μεδούλι

-ούλης : μικρούλης

-πουλο : ἄρχοντόπουλο

-πούλα : φαροπούλα

-λος : **Κανόνας**: Τά ἀρχαῖα κύρια ὀνόματα σέ -λος γράφονται μέ ἓνα λ ὅταν εἶναι παροξύτονα καί μέ δύο λλ ὅταν εἶναι προπαροξύτονα:

Αἰσχύλος, Κρατύλος, Ρωμύλος, Ζωίλος·

ἄλλὰ Κάτουλλος, Τίβουλλος, Κόριλλος — Τελέσιλλα.

μμ	ἄμμος	ἀόμματος	γράμμα	γραμμάριο
	ἄμμωνία	βάμμα	γραμματέας	γραμμή
	ἄναμμα	βλέμμα	γραμματική	δίλημμα

	έκατομύριο	κόμμα	πλημύλημα	σύμμαχος
	έλλειμμα	κομμάτι	πλημμύρα	συμμερίζομαι
	έμμεσος	κομματίζομαι	ράμμα	συμμετοχή
	έμμετρος	κομματιάζω	στέμμα	συμμετρία
	έμμισθος	κομμωτής	στρέμμα	συμμορία
	έμμονος	κρεμμύδι	συμμαζεύω	συμμορφώνω
	θρυμματίζω	λήμμα	συμμαθητής	τρίμμα
	κάλυμμα			Έμμανοουήλ.
μ	γόμα, καμιά, κομοδίνο, μαμά, μαμή, μαμούθ, ρέμα, ψέμα.			
νν	βλέννα	έννια	έννοια	παννυχίδα
	γέεννα	έννιακόσια	έννοω	σύννεφο
	γενναῖος	(άλλά ένατος,	έννομος	συννοφάδα
	γέννημα	ένενήρτα,	κανάβι	τήβενος
	γεννώ	ένενητάρης)	παλιννόστηση	τύραννος
	Άλόννησος	Πελοπόννησος	(άλλά Χερσόνησος,	
	Πριγκιπιόνησος,	Έφτάνησα)	Γιάννενα	
	Γιάννης,	Γεννάδιος,	Κόρινα,	Άννα.
ν	άέναος	ξινύες	κολόνα	πένα
	Γενάρης	κάνα	μάνα	σονέτο
	γενεά	κανέλα	νόνα	τόνος (για όλες
	γούνα	κανίβαλος	νονός	τίς σημασίες)
	ένεός	κάνουλα	πανί	
	Βρετανία.			
ππ	ίπικό, ίπποδρόμιο, ίππότης, μόνιππο κτλ., παππούς (άλλά παπάς)			
	Καππαδοκία, Φιλιππίνες, Ίππίας, Λύσιππος, Φίλιππος.			
π	γρίπη, κάπα, καπέλο, παπάς, στέπα, στουπί.			
pp	αίμορραγία	άπορρίπτω	έτοιμόρροπος	παλίρροια
	άμφίρροπος	άπορροφω	θάρρος	παρησία
	άναντίρροτος	άρρωστος	ιδιόρροθμος	πρόρρηση
	άναρριπίζω	διαρροή	ίσορροπία	πυρρίχη
	άνάρρωση	διαρροθμίζω	καταρράκτης	πυρρός
	άντίρρηση	έπίρρημα	μεταρροθμίζω	σύρριζα
	άντίρροπος	έπιρροή	μηχανορραφία	συρροή
	άπόρροια	έρρινος	όμόρροθμος	ψυχορραγώ.

"Ομοια λέξεις καθώς *υπερρομαντικός, υπερρεαλιστής* κτλ.
Ἀντίρριο, Σέρρες, Πύρρος.

- ρ**
- α) Λέξεις πού γράφονται μέ ἓνα ρ καί στήν ἀρχαία γλώσσα:
εὐρυθμία, εὐρωστος, Φερές, Φεραῖος κτλ.
  - β) Οἱ ρηματικοί τύποι πού εἶναι σύνθετοι μέ τό ἐπίρρημα
ξανά ἢ τό ἀχώριστο ξε-:
ξαναρίχνω, ξεριζώνω, ξεράβω.
  - γ) Οἱ αὐξημένοι ρηματικοί τύποι τῶν παρελθοντικῶν χρόνων:
ἔραψε, ἔριξε, ἐρύθμισε, ἐρήγωσα κτλ.
  - δ) Τά νεώτερα σύνθετα:
*ἀγριοροδιά, ἀναρωτιέμαι, ἀσπρόρουχα, βαθύριζος, κατάραχα,
 γλυκόριζα, ἑλληνορομανικός, ἑλληνορωμαϊκός, καλορίζικος,
 ξενοράβω, συγχορωτῶ* κτλ.
  - ε) Οἱ ξένες λέξεις: *κάρο, καρούλι, περούκα, ταράτσα* κτλ.

σσ

<i>βύσσινο</i>	<i>κολοσσός</i>	<i>νεοσσός</i>	<i>πίσσα</i>
<i>βυσσοδομῶ</i>	<i>κυπαρίσσι</i>	<i>πάσσαλος</i>	<i>συσσίτιο</i>
<i>γλώσσα</i>	<i>λύσσα</i>	<i>περισσένω</i>	<i>σύσσωμος</i>
<i>θάλασσα</i>	<i>μέλισσα</i>	<i>περίσσιος</i>	<i>συσσωρεύω</i>
<i>κασσίτερος</i>	<i>μολοσσός</i>	<i>περισσότερο</i>	<i>τάσσω</i>
<i>κίσσα</i>	<i>νάρκισσος</i>	<i>πεσσός</i>	<i>τέσσερα.</i>
<i>κισσός</i>			

Τά παράγωγα σέ -ισσα: *βασιλίσσα, ἀρχόντισσα.*

Σαμιώτισσα (ἀλλά *Λάρισα* καί *σάρισα*).

*Ἄλικαρνασός, Ἔδεσσα, Ἐλασσόνα, Θεσσαλία, Μασσαλία,
 Μεσσηνία, Ὀδησός, Ὅσσα, Παρνασός, Ἀθησσηνία, Ἀσσυ-
 ρία, Βησσαρίωνας, Κασσάνδρα, Κασσιόπη.*

σ

<i>άλυσίδα</i>	<i>κάσα</i>	<i>μισεύω</i>	<i>ροῦσος</i>
<i>ἄσος</i>	<i>κλασικός</i>	<i>μπούσουλας</i>	<i>συνσάμι</i>
<i>ἀτίθασος</i>	<i>κλώσα</i>	<i>πασάς</i>	<i>φουσατό</i>
<i>δισάκι</i>	<i>μασόνος</i>	<i>ποτάσα</i>	

Ἄμισός, Ἀργινοῦσες, Ἐρεσός (στή Μυτιλήνη), ἀλλά *Ἰερισός*
 (στή Χαλκιδική), *Ἰλιός, Κηφισιά, Κηφισός, Κίσαβος, Κνωσός,
 Λάρισα, Λεμεσός, Πάμισος, Πατήσια, Ρωσία, Βελισάριος.*
 -έσα: *κοντέσα, πριγκιπέσα.*

ττ ἄπτικισμός, διπτός, ἐλάττωμα, ἐλαττώνω, κότταρο, περιπτός
(ἄλλὰ πνευτός), τριπτός, ψιττακίζω
'Αττική, Λυκαβηττός, Ὑμηττός, Φρεατιύδα, Πιττακός.

τ κότερο, πίτα, Βρετανία.
-έτα : ὀμελέτα, ὀπερέτα, ρακέτα, ρουκέτα, τουαλέτα.
-έτο : καβαλέτο, κασκέτο, κλαρινέτο, κουφέτο, πακέτο, σονέτο,
στιλέτο.
-ότο : βαρελότο, καρότο, μπισκότο, τσιρότο.

γγ	ἄγγελος	ἴλιγγος	σπαράγγι	ὑπέγγνος
	βεγγαλικό	κλαγγή	στραγγίζω	ὑπερφαλαγγίζω
	γάγγλια	λαρύγγι	στραγγαλίζω	φάλαγγα
	γάγγραινα	μαγγανεία	στρογγυλός	φάλαγγας
	γογγύζω	μαγγάνιο	συγγενής	φαλάγγι
	γογγύλι	(ἄλλὰ μάγκανο, συγγνώμη	συγγραφείας	φαράγγι
	ἔγγαμος	μαγκανοπήγαδο)	συγγραφείας	φεγγάρι
	ἔγγονι	μηλίγγι	συρίγγιο	φέγγω
	ἔγγράμματος	μηνιγγίτης	σφαλάγγι	φερέγγνος
	ἔγγραφο	παλιγγενεσία	σφίγγα	φθόγγος
	ἔγγυητής	παραγγελία	σφίγγω	φόρμιγγα
	εὐαγγέλιο	παρασάγγης	σφουγγαρίζω	φραγγέλιο
	ἐχέγγυο	σάλπιγγα	σφουγγίζω	

Μεσολόγγι, Παγγαῖο, Ἀγγλία, Γάγγης, Μογγολία, Οὐγγαρία,
'Αγγελική, Ἀγγελος, Βαγγέλης.

Λέξεις πού παίρνουν ντζ (καί ὄχι τζ)

ντζ	βελέντζα	μαντζουράνα	νεράντζι
	γάντζος	(ἄλλὰ μελιτζάνα)	παντζάρι
	καλικάντζαρος	μουντζούρα	παντζούρι
	μαντζούνι	μπροῦντζος	σκαντζόχοιρος

Μαντζουρία, Βιτσέντζος, Λορέντζος, Λορεντζάτος, Μάντζαρος,
Φραντζής.

Ε. Καταλήξεις ουσιαστικών

α. Ἄρσενικά

Καταλήξεις	Παραδείγματα
-εμός	μισεμός, ξευτεμός, πηγεμός.
-ητής	(συνήθως από ρήματα σε -ῶ) ἀθλητής, ἐπιθεωρητής, περιηγητής, ποιητής, τηλεγραφετής κτλ. Ἐξαιροῦνται: ἰδρυτής, μηνυτής, κριτής.
-ιστής	(συνήθως από ρήματα σε -ίζω) ζυγιστής, θειριστής, λογιστής, τροχιστής κτλ. ἀνθρωπιστής, πολεμιστής κτλ. Ἐξαιροῦνται: δανειστής, ληστής.
-ίτης	(οὐσιαστικά κοινά καί ἔθνικά) μεσίτης, ὀπλίτης, πολίτης, σπουργίτης, συντοπίτης κτλ. Ἀνατολίτης, Θασίτης, Λιβαδίτης, Μεσολογγίτης κτλ. Ἄλλα: ἀλήτης, διαβήτης, ἰδιοκότης, κομήτης, κυβερονήτης, μαγνήτης, πλανήτης, πλοιοκότης, προφήτης — δύτες, θύτες, λύτης (κοινά). Ἁγιορείτης, Πηλιορείτης καί τό Αἰγινήτης (ἔθνικά).
-ονας	(κοινά προπαροξύτονα) ἀκτῆμονας, ἄξονας, βραχίονας, γείτονας, γνώμονας, δαίμονας, ἐμπειρογνώμονας, ἐπιστήμονας, κίονας, πνεύμονας, (ἀρχι)τέκτονας κτλ. Ἄλλα: ἄμβωνας, (εἴρωνας), καύσωνας, μεσαίονας, (θερμο)σίφονας.
-ορας	(κοινά καί κύρια προπαροξύτονα) αὐτοκράτορας, διδάκτορας, ἐκλέκτορας, πράκτορας, ρήτορας κτλ. Ἐκτορας, Μέντορας, Νέστορας κτλ.
-ότης	ἀγρότης, δεσπότης, δημότης, δότης, ἐξωμότης, ἱππότης, πότης, συνωμότης, τοξότης. Τά ὑπόλοιπα σε -ώτης: δεσμώτης, ἐπαρχιώτης, θιασώτης, ἰδιώτης, νησιώτης, πανηγυριώτης, πατριώτης, στρατιώτης (κοινά).

Κατα- λήξεις	Παράδειγματα
	'Ανδριώτης, 'Ηπειρώτης, Ρουμελιώτης, Σουλιώτης κτλ. (έθνικά).
-τήρας	άνεμιστήρας, κλητήρας, λαμπτήρας, οδοστρωτήρας κτλ.
-ωμός	λωτρωμός, σκλαβωμός, τελειωμός κτλ. 'Αλλά: ερχομός.
-ώνας	(παροξύτονα κοινά, περιεκτικά και τοπωνύμια) άγκώνας, άγώνας, αιώνας, άρραβώνας, θαμώνας, κολοφώνας, κυκλώνας, χειμώνας κτλ. άμπελώνας, ελαιώνας, κοιτώνας, όρνιθώνας, περιστεριώνας, πενκώνας, στρατώνας κτλ. 'Ελικώνας, Κιθαιρώνας, Μαραθώνας κτλ. και τό Ποσειδώνας. 'Εξαιρούνται: άλαζώνας, ήγεμόνας, κανώνας, συνδαιτυμόνας. Στυρμόνας, Μακεδόνας, Παφλαγώνας κτλ.
-ωνας	(άρχαϊα κύρια όνόματα και έθνικά προπαροξύτονα). 'Απόλλωνας, Ζήνωνας, 'Ιέρωνας, Κίμωνας, Κρίτωνας, Πλά- τωνας, Σόλωνας, Τρύφωνας, 'Ωρίωνας κτλ. Και τό Πάροννας — 'Ιάπωνας, 'Ιωνας, Λάκωνας, Λάπωνας, Τσάκωνας κτλ. 'Αλλά: 'Αγαμέμνονας, 'Αριστογείτονας, 'Ιάσοντας, Φιλίμμονας κτλ. 'Αλιάκμονας.
β. Θηλυκά	
-αία	αδελαία, ήλιαία (δικαστήριο στην άρχαία 'Αθήνα), κεραία, μαία, περικεφαλαία κτλ. και τά προπαροξύτονα Νίκαια, Ποτίδαια, Φώκαια. 'Εξαιρούνται: θέα, ιδέα, νέα, παρέα. Ζέα, Κέα, Νεμέα, Ρέα, Τεγέα.
-αινα	(προπαροξύτονα): δράκαινα, λύκαινα κτλ. Γιώργαινα, Μανρομιχάλαϊνα κτλ.

Καταλήξεις	Παράδειγματα	-στολ -ιστά
-ιά	<p>βαριά, βραδιά, βελονιά, έλιά, γειτονιά, κερασιά, ξενιτιά, όργια, προβιά κτλ.</p> <p>Έξαιρούνται (άπό ρήματα σέ -εύω): γιατρεία, δουλειά, σοδειά, παντρεία.</p>	
-ία	<p>(παροξύτονα θηλυκά)</p> <p>άηδία, Άκαδημία, άμνηστία, άπληστία, άσωτία, διетία, εδφορία, ήγεμονία, προεδρία, τυραννία, ύπουργία, φιλοκαλία κτλ.</p> <p>Άρκαδία, Άσία κτλ.</p> <p>Άλλά (ούσιαστικά παράγωγα άπό ρήματα σέ -εύω, άπό έπίθετα σέ -ύς καί άλλα):</p> <p>άγγαρεία, άγρυπτεία, άλαζονεία, βασιλεία, έρμηγεία, έταιρεία, έφεδρεία, έφορεία, θητεία κτλ.</p> <p>βαρεία, δασεία, όξειά, πλατεία κτλ.</p> <p>θεία, λεία, μνεία, χρεία</p> <p>καί τό ούσ. Τροία.</p>	
-ια	<p>(λήγουσα μέ καταχρηστικό δίφθογγο)</p> <p>άρωστία, γύμνια, ζήλια, κάμπια, όρφάνια, περηφάνια, πούλια, συμπόνια, φτήνια.</p> <p>Άλλά (τά προπαροξύτονα): άδεια, άλήθεια, άμέλεια, βοήθεια, εδλάβεια, συγγένεια, συνήθεια κτλ.</p> <p>Άντιόχεια, Δαύλεια, Δεκέλεια, Μαντίνεια, Φιλαδέλφεια κτλ. (ένω Έρέτρια) — Θάλεια, Ίφιγένεια κτλ.</p> <p>άγνοια, άρχίνιοια, διχόνιοια, έννοια, εύνιοια, όμόνοια, πρόνοια, παλιόροια, άπνοια, άπλοια καί Εύβοια.</p>	
-ίδα	<p>έπικεφαλίδα, έφημερίδα, μερίδα κτλ.</p> <p>Έξαιρούνται: χλαμόδα, σημόδα.</p>	
-ίλα	<p>(άφρηημένα ούσιαστικά)</p> <p>άνατριχίλα, καίλα, σαπίλα κτλ.</p>	
-ισσα	<p>άρχόντισσα, γειτόνισσα, Σαμιώτισσα κτλ.</p> <p>Έξαιρούνται: Λάρισα, σάρισα (= μακεδονικό δόρυ).</p>	

Κατα- λήξεις	Παραδείγματα
-ίτσα	(<i>ύποκοριστικά</i>) <i>άλυσιδίτσα, μπαλίτσα, ποδίτσα κτλ.</i> <i>Ἐξαιρείται: θείτσα.</i>
-όνα	(<i>παροξύτονα</i>) <i>ἀλκνόνα, ἀμαζόνα, εἰκόνα, σταγόνα κτλ.</i> <i>Γκινόνα, Ἐλασσόνα, Καρχηδόνα, Χαλκηδόνα. Ὅμοια καὶ ἡ Λακεδαίμονα.</i> <i>Ἐξαιροῦνται: ἀρραβόνα, ἀχρωόνα, κρυψόνα, λεγεόνα, χελώνα κτλ.</i> <i>Αὔλώνα, Βαβυλώνα, Βραυρόνα, Καλυδόνα, Σιδώνα, Σικυώνα.</i>
-οσύνη	<i>ἀγραμματοσύνη, γρηγοροσύνη, δικαιοσύνη, καλοσύνη, μεγαλοσύνη, χριστιανοσύνη κτλ.</i>
-ότητα	<i>ἀπλότητα, θερμότητα, ιδιότητα, ποιότητα κτλ.</i>
-ύτητα	<i>βαρύτητα, ὀξύτητα, ταχύτητα κτλ. (ἀπό ἐπίθετα σέ -ύς).</i>
-ωνία	<i>Βαβυλωνία, Ἰαπωνία, Ἰωνία, Κολωνία, Λακωνία, Λαπωνία, Πολωνία.</i> <i>Ἀκόμη σέ -ωνιά: γωνιά, θημωνιά, κλειδωνιά, παγωνιά, χειμωνιά κτλ.</i> <i>Ἄλλά: Μακεδονία, Παφλαγονία κτλ.</i> <i>καὶ τό πετονιά.</i>
-ωτή	<i>καλαμωτή, πινακωτή, φτερωτή.</i>
γ. Οὐδέτερα	
-εῖο	(<i>παροξύτονα πού φανερώνουν τόπο</i>) <i>γραφεῖο, ἱατρεῖο, σχολεῖο, σωματεῖο, ὠδεῖο κτλ.</i> <i>Ἐξαιροῦνται: ἐστιατόριο, φυλάκιο (προπαροξύτονα).</i>
-ημα	<i>μηχάνημα, ἐπιφώνημα, τηλεγράφημα κτλ.</i>
-ητό	<i>ἀγκομαχητό, ἀναφιλητό, βογκητό, κνηγητό, παραμιλητό, ξεφωνητό, ποδοβολητό.</i>

Καταλήξεις	Παραδείγματα
-ί	αυτί, κλειδί, μαλλί, νησί, σπαθί. Ἐξαιρείται: ὄξύ.
-ι	ἄλατι, θυμάρι, καλοκαίρι, τραγούδι κτλ. Ἐξαιροῦνται: βράδυ, δάκρυ, δίχτυ, στάχυ καί τό δόρυ.
-ίδι	βαρίδι, ταξίδι, τουφεκίδι, φίδι κτλ. Ἐξαιροῦνται: ἀντικλειδί, στρείδι — καρύδι, κρεμμύδι, μύδι, φρούδι — Παλαμήδι.
-ιο	γέλιο, συχώριο, τετράδιο. Ἐξαιροῦνται: ἀπόγειο, ἰσόγειο, ὑπόγειο.
-όνι	ἀηδόνι, λεμόνι, πριόνι, τιμόνι, τρυγόνι κτλ. Ἐξαιροῦνται: ἄλωνι, κινδώνι, κωθώνι, παραγώνι.
-ριό	καμπαναριό, νοικοκυριό, συμπεθεριό κτλ. Ἐξαιρείται: μαγειρειό.
-τήρι	κλαδευτήρι, ξυπνητήρι, πατητήρι, ποτήρι, ποτιστήρι, τρυπητήρι κτλ. Ἐξαιροῦνται: κεφαλοτύρι κτλ. (μέ δεύτερο συνθετικό τό τυρί).
-τήριο	γυμναστήριο, δικαστήριο, πειστήριο, σιδερωτήριο κτλ. Ἐξαιροῦνται: κτίριο, μαρτύριο.

Σημείωση: Ὅσα οὐδέτερα ἔχουν φωνήεν πρὶν ἀπὸ τό ι τῆς κατάληξης παίρνουν πρὶν ἀπὸ τό ι αὐτό, ὅταν παύσει νά εἶναι τελικό, ἕνα γ: τσάι ἀλλὰ τσαγιού, τσάγια, ρολοί — ρολογιού, ρολόγια κτλ.

ΣΤ. Καταλήξεις επιθέτων

Καταλήξεις	Παραδείγματα
-αῖος	ἀκμαῖος, ἐδικταῖος, κεφαλαῖος, μοιραῖος, τελευταῖος κτλ. Ἐξαιρείται: νέος. (Βλ. καί στή σ. 229: -λέος, -τέος.)
-εῖος	ἀστεῖος, θεῖος, λεῖος, πληβεῖος. Ἐξαιροῦνται: γελοῖος, κρύος.
-ηρός	ἀνθηρός, δαπανηρός, ζωηρός, πνιγηρός, πονηρός, τολμηρός κτλ. Ἄλλά: ἀλμυρός, ἀργυρός, βδελυρός, βλοσυρός, γλαφυρός, ἰσχυρός, ὀχυρός, πορφυρός.
-ιδερός	ἀσπριδερός, μαυριδερός.
-ικός	ἀθλητικός, ἀστικός, γνωστικός, εὐγενικός, ναυτικός κτλ. Ἄλλά: θηλυκός, λιβυκός — δανεικός, δεκελεικός. Καί τά οὐσ. δαρεικός, Κεραμεικός.
-ιμος	δόκιμος, νόμιμος, νόστιμος, φρόνιμος, χρήσιμος. Ἄλλά (τά σύνθετα ἀπό τό θυμός, ὄνομα, σῆμα, σχῆμα, δῆμος, φήμη): εὐθυμος, πρόθυμος, ὁμώνυμος, συνώνυμος, διάσημος, ἐπίσημος, ἀσχημος, ἀπόδημος, περιφημος. Καί τά ἔρημος, ἔτοιμος.
-ινός	ἀντικρινός, βορινός, βραδινός, μακρινός, παντοτινός, φετινός κτλ. Ἐξαιροῦνται: ἔλεεινός, κλεινός, ὀρεινός, σκοτεινός, ταπεινός, ὕγεινός, φωτεινός.
-ινος	μάλλινος, μαρμάρινος, ξύλινος, πέτρινος, χάρτινος κτλ.
-ιος	ἄγιος, ἄγριος, αἰώνιος, ἄξιος, οὐράνιος, σάπιος, σεβάσμιος, τίμιος κτλ. Ἄλλά (ὄσα παράγονται ἀπό κύρια ὀνόματα προσώπων): ἀβερῶφειος, κυκλώπειος, πυθαγόρειος κτλ. καί τά: ἄδειος, ἀντρίκειος, βόρειος, γυναικειος, ἐπίγειος, (ἰσόγειος, ὑπόγειος), πρόβειος, τέλειος — ὁμοιος — ἄλληλέγγυος.

Καταλήξεις	Παραδείγματα
-ίσιμος	νησισίμος, ύπολογίσιμος κτλ. 'Αλλά: ἀρτύσιμος — (ἀπό ρήματα β' συζυγίας) κατοικήσιμος, συζητήσιμος κτλ.
-ίσιος	ἀρνίσιος, βορνίσιος, παιδιακίσιος, παλικαρίσιος. 'Αλλά: ἐτήσιος, ἡμερήσιος, γνήσιος, Ἰθακήσιος, Μιλήσιος (ἔθνικά) κτλ.
-λέος	πειναλέος, διψαλέος, ρωμαλέος κτλ.
-τέος	διαιετέος, μειωτέος, πολλαπλασιαστέος, προακτέος κτλ.
-ωπός	ἀγριωπός, κιτρινωπός, πρασινωπός, χαρωπός κτλ.
-ωτός	ἀγκαθωτός, θολωτός, μεταξωτός, σπαθωτός, φουντωτός, φτερωτός κτλ.

Ζ. Καταλήξεις ρημάτων

α) Οί ένεστωτικές καταλήξεις τών ρημάτων τής α' συζυγίας

Τά ρήματα τελειώνουν σέ	Παραδείγματα	Έξαιρέσεις
1. -άβω	ανάβω, ράβω, σκάβω κ.ά.	άπολαύω, παύω, άναπαύω
2. -εύω	κλαδεύω κ.ά. όνειρεύομαι κ.ά.	κλέβω, σέβομαι
3. -αίνω	ζεσταίνω κ.ά. φαίνομαι κ.ά.	δένω, μένω, πλένω
4. -έρνω	γέρνω, φέρνω κ.ά.	παίρνω
5. -ιάζω	άγκαλιάζω κ.ά. βιάζομαι κ.ά.	άδειάζω, χρειάζομαι μοιάζω, μονοιάζω, νοιά- ζομαι
6. -ίζω	άντικρίζω κ.ά., συλλογί- ζομαι κ.ά.	(μπήζω - μπήγω), πήςζω, πρήζω — άναβλύζω, άνα- βρύζω, γογγύζω, δακρύζω, κατακλύζω, κελαρύζω, ό- λολύζω, σιγγχύζω, σφύζω — δανείζω — άθροίζω
7. -λλω	άναβάλλω, άναγγέλλω, μέλλω, ποικίλλω	θέλω, μέλει, όφείλω
8. -ώνω	κλειδώνω (κλειδωνα, -ωσα, -ώθηκα, -ώμενος) κ.ά.	
9. -σσω	άναπτύσσω, άπαλλάσσω, έξελίσσω	άρέσω
10. -ττω	πλήττω, εισπράττω	θέτω, κείτομαι

Τά ρήματα τελειώνουν σέ		Παραδείγματα	Ἐξαιρέσεις
11.	-ίνω	δίνω, κλίνω, κρίνω, πίνω, ἀποκρίνομαι, γίνομαι	—
	-ήνω	ἀφήνω, σβήνω, στήνω, ψήνω	—
	-ύνω	γδύνω, λύνω, ντύνω, ξύνω, φτύνω, χύνω, διευθύνω, εδκολύνω, μολύνω, ξεδιαλύνω, δξύνω, ταχύνω, ἀμύνομαι	—
	-είνω	κλείνω, τείνω	—

β) Οἱ ἀοριστικοὶ τύποι

Α. Ρήματα πού δέν ἀλλάζουν τό θεματικό φωνήεν τοῦ ἐνεστώτα στόν ἀόριστο

Θεμ. φωνήεν	Παραδείγματα Ἐνεστώτα	Παραδείγματα Ἀορίστου	Ἐξαιρέσεις
-η-	ἀφήνω, σβήνω, πρήζω, μπήζω	ἄφησα, ἔσβησα, ἔπρηξα, ἔμπηξα	—
-ι-	ὀρίζω κτλ., νίβω, πνίγω, γίνομαι	ὄρισα (διόρισα), ἔνιψα, ἔπνιξα, ἔγνιγα	δίνω: ἔδωσα, παθ. δόθηκα
-υ-	μολύνω κτλ., δακρύνω, χύνω, συγχύζω	μόλνυα, δάκρυνυα, ἔχυνυα, σύγχυνυα	—
-ει-	ἀλείβω, κλείνω, σείω, τείνω	ἄλειψα, ἔκλεισα, ἔσεισα, ἔτεινα	—
-οι-	ἄθροίζω, ἀνοίγω	ἄθροισα, ἀνοιξά	—
-ω-	ἀπλώνω κτλ., νιώθω, σώζω	ἄπλωσα, ἔνωσα, ἔσωσα	—
-ο-	ἀρμώζω (ἐφαρμώζω κτλ.), δεσπόζω	ἄρμωσα (ἐφάρμωσα κτλ.), δέσποσα	—

Β. Ρήματα πού αλλάζουν τό θεματικό φωνήεν τοῦ ἐνεστώτα στόν ἀόριστο

Θεμ. φωνήεν	Παραδείγματα Ἐνεστώτα	Θεμ. φωνήεν	Παραδείγματα Ἀορίστου	Ἐξαιρέσεις
-ε-	μένω, ἀπονέμω, γέρω κτλ. πλένω (πλύνω)	-ει-	ἔμεινα, ἀπόνειμα, ἔγειρα	—
-αι-	βαραίνω, κονταίνω κτλ. ἀνεβαίνω, κατασταίνω, βλασταίνω κτλ.	-υ-	ἔπλυνα	—
-α-	ἀμαρτάνω, αὐξάνω	-υ-	βάρυνα, κόντυνα	—
		-η-	ἀνέβηκα, κατάστησα βλάστησα	—
		-η-	ἀμάρτησα, αὐξήσα	—

Γ. Τά ρήματα τῆς β' συζυγίας σχηματίζουν τόν ἀόριστο μέ τήν κατάληξη - η σ α

Παραδείγματα Ἐνεστώτα	Θεμ. φωνήεν	Παραδείγματα Ἀορίστου	Ἐξαιρέσεις
ἀγαπῶ, λαλῶ κτλ. τραβῶ κτλ.	-η-	ἀγάπησα, λάλησα	μεθῶ, μέθυσα
	-η-	τράβηξα	μηγῶ, μίγνυσα

Δ. Ὅσα ρήματα ἔχουν διπλό ἐνεστώτα σέ -ω καί -ίζω στόν ἀόριστο παίρνουν τήν κατάληξη - ι σ α

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
σκορπῶ καί σκορπιζῶ ἀνθῶ καί ἀνθίζω γυρνῶ καί γυριζῶ κτλ.	σκόρπισα ἄνθισα γύρισα κτλ.

γ) Ἡ μετοχή

1. Οἱ ἐνεργητικές μετοχές τελειώνουν σέ:

-οντας, ὅταν εἶναι προπαροξύτονες:

λέγοντας, γραφοντας, τρέχοντας κτλ.

-ώντας, όταν είναι παροξύτονες:
γελώντας, πηδώντας, τραγουδώντας.

2. Οί παθητικές μετοχές τελειώνουν σέ:

-μενος μέ ένα μ δένω - δεμένος, στήνω - στημένος, λύνω - λυμένος.
-μμένος μέ δύο μ στά ρήματα πού ἔχουν χαρακτήρα χειλικό: γράφω - γραμμένος, ράβω - ραμμένος, εγκαταλείπω - εγκαταλειμμένος, απορρίπτω - απορριμμένος.

-εμένος μέ ε πάντοτε στήν προπαραλήγουσα: βασιλεύω - βασιλεμένος, μαγεύω - μαγεμένος.

-ημένος μέ η στά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας: ἀγαπῶ - ἀγαπημένος, καί στίς μετοχές ἀποθαρρημένος καί ἐπιβαρημένος τῶν ρημάτων ἀποθαρρύνω καί ἐπιβαρύνω.

-ισμένος μέ ι σέ μερικά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας: ξαγρυνῶ - ξαγρυνισμένος, φοβοῦμαι - φοβισμένος. Ἐξαιρεῖται ἡ μετοχή μεθυσμένος.

-σμένος σέ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας: τό **ι, η, υ, ει, οι** πού ἔχουν στήν παραλήγουσα τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα διατηρεῖται:

χτίζω - χτισμένος, σβήνω - σβησμένος, συγχύζω - συγχυσμένος, κλείνω - κλεισμένος, ἀθροίζω - ἀθροισμένος.

-ωμένος μέ ω α) στά ρήματα πού τελειώνουν σέ **-ώνω**:

ἀπλώνω - ἀπλωμένος καί

β) στά ἀκόλουθα ἀνώμαλα ρήματα:

βλέπω	ἰδωμένος
λέγω	εἰπωμένος
γίνομαι	γινωμένος
κάνω	καμωμένος
πίνω	πιωμένος
τρώγω	φαγωμένος

Τά ἕξι αὐτά ρήματα τελειώνουν στήν παθητική μετοχή σέ **-ωμένος**, καθώς καί στόν παθητικό ἄοριστο σέ **-ώθηκα**, ἐνῶ δέν ἔχουν ἐνεργητικό ἄοριστο σέ **-ωσα**. Βλ. Κατάλογο Ἀνώμαλων Ρημάτων.

Η. Καταλήξεις έπιρρημάτων

Καταλήξεις	Παραδείγματα
-ει	έκει, παμψηφεί.
-η	άκόμη, ειδεμή, μή.
-ι	έτσι, μονορούφι, πάλι, πέρ(υ)σι, όχι, σταυροπόδι, μαζί.
-ια	άγάλια, άνάρια, μακριά, πλατιά, φαρδιά κτλ.
-ις	μόλις, άποβραδής, κοντολογίς, όλονυχίς κτλ. Έξαιρούνται και γράφονται με η μερικά σύνθετα με γενική: άπαρχής, έξαρχής, επικεφαλής, έπίσης, καταγής, καταμεσής.
-υ	άντικρυ, μεταξύ, πολύ.
-ω	γύρω, έπάνω, κάτω, έδω, έξω.
-ως	άμέσως, βεβαίως, κακώς, πώς κτλ. Έξαιρούνται τά: έμπρός, έντός, έκτός, (έ)φέτος, τέλος.

Τονισμός τών έπιρρημάτων

1. Έ μακρόχρονη λήγουσα τών έπιρρημάτων όταν τονίζεται παίρνει περισπωμένη:
ποῦ, άλλοῦ, αὐτοῦ, έδῶ, έκει, πεζή, πῶς, άλλιῶς, καταγής.
Έξαιρούνται τά άναφορικά ποῦ, καθώς, μή, ειδεμή, παμψηφεί.
2. Τό α στό τέλος τών παροξύτωνων έπιρρημάτων είναι βραχύχρονο:
πρῶτα, ὠραία, σπονδαία.
3. Έ λήγουσα τών έπιρρημάτων σέ -ας είναι μακρόχρονη:
διαμιᾶς, μεμιᾶς, μονομιᾶς.

II. ΑΝΩΜΑΛΑ ΡΗΜΑΤΑ

A. Κατηγορίες ανώμαλων ρημάτων

Οι κατηγορίες που ακολουθούν είναι μικρές ή μεγάλες ομάδες από ρήματα που παρουσιάζουν τήν ίδια ανωμαλία· τά ρήματα π.χ. *βάζω*, *βγάζω* και *κάνω* ανήκουν στην ίδια κατηγορία, γιατί αλλάζουν στον άοριστο τό χαρακτήρα του ένεστώτα. Έτσι και μέ τά άλλα ρήματα· τό καθένα, ανάλογα μέ τήν ανωμαλία που παρουσιάζει, ανήκει και σέ μία κατηγορία. Τά ίδια όμως ρήματα μπορείς νά τά βρίσκεις καταταγμένα άλφαβητικά στον Κατάλογο τών 'Ανώμαλων Ρημάτων που ακολουθεί.

1η Κατηγορία

Μερικά ρήματα σχηματίζουν **τό άοριστικό τους θέμα** από άλλη ρίζα: *λέγω* - *εἶπα*. Τά ρήματα αυτά έχουν άσιγμο άόριστο και είναι τά ακόλουθα:

βλέπω, *έρχομαι*, *λέγω*, *τρών(γ)ω*.

2η Κατηγορία

Μερικά ρήματα αλλάζουν **στό άοριστικό τους θέμα** τό **χαρακτήρα** του ένεστώτα: *βγάζω* - *έβγαλα*. Τά ρήματα αυτά είναι τά ακόλουθα:

βάζω, *βγάζω*, *κάνω*.

3η Κατηγορία

Ρινικόληκτα και μερικά άλλα ρήματα σχηματίζουν **τό άοριστικό τους θέμα** αλλάζοντας τό **θεματικό φωνήεν** του ένεστώτα: *μένω* - *έμεινα*, *φεύγω* - *έφυγα*. Από τά ρήματα αυτής τής κατηγορίας άλλα σχηματίζουν άσιγμο άόριστο και άλλα σιγματικό· είναι τά ακόλουθα:

άπονέμω, *βαραίνω*, *βρέχω*, *δίνω*, *λεπταίνω*, *μακραίνω*, *μένω*, *ντρέπομαι*, *πλένω*, *στέκομαι*, *στρέφω*, *τείνω*, *τρέπω*, *τρέφω*, *φαίνομαι*, *φεύγω*, *φθείρω*, *χαίρομαι*.

4η Κατηγορία

Πολλά ρινικόληκτα ρήματα που τελειώνουν σέ **-αίνω**, **-άνω**

σχηματίζουν **τό άοριστικό τους θέμα** αποβάλλοντας τό ν και αλλάζοντας τό **θεματικό φωνήεν** του ένεστώτα:

άνασταίνω - άνάστησα, άμαρτάνω - άμάρτησα.

Τά ρήματα τής κατηγορίας αυτής σχηματίζουν σιγματικό άόριστο και είναι τά ακόλουθα:

άμαρτάνω, άνασταίνω, άποσταίνω, άρταίνω, αὔξάνω, βλασταίνω, βυζαίνω, έγκατασταίνω, παρασταίνω, σωπαίνω, χορταίνω.

5η Κατηγορία

Τά ύγρόληκτα ρήματα πού τελειώνουν σε -λλω σχηματίζουν **τό άοριστικό τους θέμα** αποβάλλοντας τό ένα λ και αλλάζοντας, κάποτε, τό θεματικό φωνήεν:

σφάλλω - έσφαλα, ανατέλλω - άνάτειλα.

Τά ρήματα αυτής τής κατηγορίας έχουν άσιγμο άόριστο και είναι τά ακόλουθα:

(άν)αγγέλλω, ανατέλλω, (άπο)βάλλω, (κατ)αγγέλλω, (παρ)αγγέλλω, σφάλλω, ψάλλω.

6η Κατηγορία

Τά ύγρόληκτα ρήματα πού τελειώνουν σε -λνω, -ρνω σχηματίζουν **τό άοριστικό τους θέμα** αποβάλλοντας τό ν πού έχει ό ένεστώτας και αλλάζοντας, συχνά, τό **θεματικό φωνήεν**:

φέρνω - έφερα, σπέρνω - έσπειρα - σπάρθηκα - σπαρμένος.

Τά ρήματα αυτής τής κατηγορίας σχηματίζουν άσιγμο άόριστο και είναι τά ακόλουθα:

γδέρνω, γέρνω, δέρνω, παίρνω, σέρνω, σπέρνω, στέλνω, φέρνω, ψέλνω.

7η Κατηγορία

Μερικά ρινικόληκτα ρήματα πού τελειώνουν σε -αίνω σχηματίζουν **τό άοριστικό τους θέμα** αποβάλλοντας τή συλλαβή -αιν- του ένεστώτα:

καταλαβαίνω - κατάλαβα.

Τά ρήματα αυτά σχηματίζουν άσιγμο άόριστο και είναι τά ακόλουθα:

*καταλαβαίνω   λαβαίνω   λαχαίνω   μαθαίνω
παθαίνω   πετυχαίνω   πηγαίνω   τυχαίνω.*

8η Κατηγορία

Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας σχηματίζουν χρόνους καί τύπους κατά τή δεύτερη συζυγία:

θέλω - θέλησα, τρέχω - τρέχα.

Τά ρήματα αὐτά εἶναι τά ἀκόλουθα:

βόσκω, δέομαι, διαμαρτύρομαι, εὐχομαι, θέλω, στέκομαι, τρέχω.

9η Κατηγορία

Ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν τόν ἀόριστο σέ:

-ασα: γελῶ - γέλασα· τέτοια εἶναι τά ρήματα:
ἀνακλῶ, γελῶ, γερνῶ, διαθλῶ, διψῶ, δρῶ, ἐπιδρῶ, κερνῶ,
κρεμνῶ, ξεχνῶ, πεινῶ, περνῶ, σπῶ, σχολνῶ.

-εσα: καλῶ - κάλεσα· τέτοια εἶναι τά ρήματα:
ἀναιρῶ, ἀρκῶ, ἀφαιρῶ, βαρῶ, διαιρῶ, ἐξαιρῶ, ἐπαινῶ,
καθαιρῶ, καλῶ, καταφρονῶ, μορῶ, πλανῶ, πονῶ, στε-
νοχωρῶ, συ(γ)χωρῶ, συναιρῶ, τελῶ, φορῶ.

-υσα: μεθῶ - μέθουσα, μηνῶ - μήνουσα.

-αξα: βαστῶ - βάσταξα (βάστηξα), πετῶ - πέταξα.

-ηξα: ρουφῶ - ρούφηξα, τραβῶ - τράβηξα.

-εψα: θαρρῶ - θάρρεψα.

10η Κατηγορία

Μερικές μετοχές σχηματίζονται ἀνώμαλα χωρίς νά παίρνουν τίς καταλήξεις τίς κανονικές, τίς καταλήξεις δηλαδή πού παίρνουν οἱ μετοχές τῆς κατηγορίας στήν ὁποία ἀνήκουν. Ἔτσι π.χ. τά ρήματα *πηγαίνω* καί *ἀγανακτῶ* ἔχουν μετοχές: *πηγεμένος* καί *ἀγανακτισμένος*.

Τέτοια ρήματα εἶναι τά ἀκόλουθα:

ἀγανακτῶ	ξεψυχῶ	φοβοῦμαι	βαραίνω
ἀγρουπνῶ	ἀκουμπῶ	ἀποθαρρύνω	κοιμοῦμαι
δυστυχῶ	ἐπιβαρύνω	εὐτυχῶ	μολύνω.
λεπταίνω	μαθαίνω	μακραίνω	

B. Κατάλογος άνωμαλων ρημάτων*

Ένεστώτας	Άόριστος		Μετοχή Παθητική
	Ένεργητικός	Παθητικός	
ἀγανακτῶ (K10)	ἀγανάκτησα	—	ἀγανακτισμένος
-αγγέλλω (K5) (τό βρίσκουμε σύνθετο)	-άγγειλα	-αγγέλθηκα	-αγγεμένος
ἀγρῶννῶ (K10)	ἀγρόπνησα	—	ἀγρῶννισμένος
-αιρῶ (K9) (σύνθετο πάντα)	-αίρεσα	-αιρέθηκα	-αιρεμένος
ἀκουμπῶ (K10)	ἀκούμπησα	—	ἀκουμπισμένος
ἀμαρτάνω (K4)	ἀμάρτησα	—	—
ἀναγγέλλω βλ. -αγγέλλω			
ἀναιρῶ βλ. -αιρῶ			
ἀνακλῶ (K9)	ἀνάκλασα	ἀνακλάστηκα	ἀνακλασμένος
ἀνασταίνω (K4)	ἀνάστησα	ἀναστήθηκα	ἀνάστημένος
ἀνατέλλω (K5)	ἀνάτειλα	—	—
ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα § 263	—	ἀνεβασμένος

* Κανονικά αναγράφονται στον κατάλογο αυτόν ο ένεργητικός ένεστώτας και ο άόριστος, ο παθητικός άόριστος και η μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου. Ἀπό αυτά σχηματίζονται εύκολα οί υπόλοιποι ρηματικοί τύποι και χρόνοι.

Ἡ ένδειξη K με αριθμό (K1, K2 κτλ.) δηλώνει τήν κατηγορία στην οποία ανήκει τό ρήμα (K1=1η Κατηγορία κτλ.).

Ένεστώτας	΄Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	΄Ενεργητικός	Παθητικός	
ἀποθαροῦνω (Κ10)	ἀποθάρονα	ἀποθαροῦνθηκα	ἀποθαροημένος
ἀπονέμω (Κ3)	ἀπόνειμα	ἀπονεμῆθηκα	—
ἀποσταίνω (Κ4)	ἀπόστασα	—	ἀποσταμένος
ἄρεσω Παρατατικός ἄρεσα καί ἄρεζα	ἄρεσα	—	—
ἀρκῶ (Κ9)	ἄρκεσα	ἀρκέστηκα	—
ἀρταίνω (Κ4)	ἄρτυσα	ἀρτύθηκα	ἀρτυμένος
αὔξανω (Κ4)	αὔξησα	αὔξήθηκα	αὔξημένος
ἀφαιρῶ βλ. -αιρῶ			
ἀφήνω	ἄφησα (ἀφήκα)	ἀφέθηκα	ἀφημένος
βάζω (Κ2) -βάλλω (Κ5) προ-, προσ-; ἀνα- κ.ἄ.	ἔβαλα -έβαλα	βάλθηκα -βλήθηκα	βαλμένος -βλημένος
βαραίνω (Κ3)	βάρυνα	—	βαρεμένος (Κ10)
βαρῶ (Κ9)	βάρεσα	βαρέθηκα	βαρεμένος
βαστῶ (Κ9)	βάσταξα βάστηξα	βαστάχθηκα βαστήχθηκα	βασταγμένος βαστηγμένος

Ένεστώτας	Άόριστος		Μετοχή Παθητική
	Ένεργητικός	Παθητικός	
βγάζω (Κ2)	ἔβγαλα	βγάλθηκα	βγαλμένος
βγαίνω	βγήκα § 263	—	βγαλμένος
βλασταίνω (Κ4)	βλάστησα	—	βλαστημένος
βλέπω (Κ1)	εἶδα ἀλλὰ καί ἀνάβλεψα πρόβλεψα § 263	εἰδῶθηκα Ὑποτακτική ιδωθῶ	ιδωμένος
βόσκω (Κ8)	βόσκησα	βοσκήθηκα	βοσκημένος
βρέχω (Κ3)	ἔβρεξα	βράχθηκα (κατα)βρέ- χτηκα § 267	βρε(γ)μένος
βρίσκω	βρήκα ἤβρα § 263	βρέθηκα	—
βυζαίνω (Κ4)	βύζαξα	βυζάχτηκα	βυζαγμένος
γδέρνω (Κ6)	ἔγδαρα	γδάρθηκα	γδαρμένος
γελῶ (Κ9)	γέλασα	γελάστηκα	γελασμένος
γέρνω (Κ6)	ἔγειρα	—	γερμένος
γερονῶ (Κ9)	γέρασα	—	γερασμένος
γίνομαι	ἔγινα	γίνθηκα Ὑποτακτική γενῶ	γιωμένος
δέομαι (Κ8)	—	δεήθηκα	—
δέρνω (Κ6)	ἔδειρα	δάρθηκα	δαρμένος

Ένεστώτας	΄Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	΄Ενεργητικός	Παθητικός	
διαθλῶ (Κ9)	διάθλασα	διαθλάστηκα	διαθλασμένος
διαβαίνω	διάβηκα § 263	—	—
δαιρῶ βλ. -αιρῶ	—	—	—
διαμαρτύρομαι (Κ8)	—	διαμαρτυρήθηκα	διαμαρτυρημένος
διαρρέω (Κ10)	διέρρευσα	—	—
διδάσκω	δίδαξα	δίδαχτηκα	διδαγμένος
δίνω (Κ3)	ἔδωσα ἔδωκα Προστακτική δῶσε	δόθηκα	δο(σ)μένος
διψῶ (Κ9)	δίψασα	—	διψασμένος
δρῶ (Κ9)	ἔδρασα	—	—
δυστυχῶ (Κ10)	δυστύχησα	—	δυστυχισμένος
ἐγκατασταίνω (Κ4) - ἐγκαθιστῶ	ἐγκατάστησα	ἐγκαταστάθηκα	ἐγκαταστημένος
ἐξαιρῶ βλ. -αιρῶ	—	—	—
(ἐ)παινῶ (Κ9) (παινεύω)	(ἐ)παίνεσα παίνεψα	(ἐ)παινέθηκα παινεύτηκα	παινεμένος παινεμένος
ἐπιβαρύνω (Κ10)	ἐπιβάρυνα	ἐπιβαρύνθηκα	ἐπιβαρημένος

Ένεστώτας	Άοριστος		Μετοχή Παθητική
	Ένεργητικός	Παθητικός	
ἐπιδρῶ βλ. δρῶ			
ἔρχομαι	ἦρθα § 263	—	—
εὐτυχῶ (Κ10)	εὐτύχησα	—	εὐτυχισμένος
εὖχομαι (Κ8)	—	εὐχήθηκα	—
θαρρῶ (Κ9)	θάρρεψα θάρρησα	—	—
θέλω (Κ8)	θέλησα	—	θελημένος
θέτω	ἔθεσα	(τέθηκα)	-θεμένος, (ἀπο-, κατα-, ἀποσυν- κ.ἄ.)
καθαίρω βλ. -αιρῶ			
κάθομαι (καθίζω)	κάθισα κάθισα	—	καθισμένος καθισμένος
καίω § 260,1	ἔκαψα	κάηκα § 267	καμένος
καλῶ (Κ9)	κάλεσα	καλέστηκα	καλεσμένος
κάνω (Κ2) Παρατατικός ἔκανα	ἔκανα (ἔκανα)	—	καμωμένος
καταγγέλλω βλ. -αγγέλλω			
καταλαβαίνω (Κ7)	κατάλαβα	—	—

Ένεστώτας	΄Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	΄Ενεργητικός	Παθητικός	
καταφρονῶ (Κ9)	καταφρόνησα καταφρόνεσα	καταφρονήθηκα καταφρονέθηκα	καταφρονημένος καταφρονεμένος
κατεβαίνω	κατέβηκα § 263	—	κατεβασμένος
κερνῶ (Κ9)	κέρασα	κεράστηκα	κερασμένος
κλαίω § 260,1	ἔκλαπα	κλαύτηκα	κλαμένος
κοιμοῦμαι (Κ10)	—	κοιμήθηκα	κοιμισμένος
κρεμ(ν)ῶ (Κ9)	κρέμασα	κρεμάστηκα	κρεμασμένος
λαβαίνω (Κ7)	ἔλαβα	—	—
λαχαίνω (Κ7)	ἔλαχα	—	—
λέ(γ)ω (Κ1)	εἶπα § 263	εἰπώθηκα	εἰπωμένος
λεπταίνω (Κ3) (λεπτόνω)	λέπτυνα	λεπτύνθηκα	(ἔκ)λεπτυσμένος (Κ10)
μαθαίνω (Κ7)	ἔμαθα	μαθεύτηκα	μαθημένος (Κ10)
μακραίνω (Κ3)	μάκρυνα	— ἀπομακρύνθηκα	μακρεμένος(Κ10) ἀπομακρυσμένος
μεθῶ (Κ9)	μέθυσσα	—	μεθυσμένος
μένω (Κ3)	ἔμεινα	—	—
μηνῶ (Κ9)	μήνυσσα	μηνύθηκα	μηνυμένος
μολόνω (Κ10)	μόλυνα	μολύνθηκα	μολυσμένος
μπαίνω	μπήκα § 263	—	μπασμένος

Ένεστώτας	΄Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	Ένεργητικός	Παθητικός	
μπορῶ (Κ9)	μπόρεσα	—	—
ντρέπομαι (Κ3)	—	ντράπηκα § 267	—
ξεδιαλίνω	ξεδιάλυνα	ξεδιαλύθηκα § 265,3	ξεδιαλυμένος
ξεχνῶ (Κ9)	ξέχασα	ξεχάστηκα	ξεχασμένος
ξεψυχῶ (Κ10)	ξεψύχισα	—	ξεψυχισμένος
παθαίνω (Κ7)	ἔπαθα	—	(κακο)παθημένος
παίρω (Κ6)	πῆρα § 263	πάρθηκα	παρμένος
παραγγέλλω παραγγέλω βλ. -αγγέλλω	—	—	—
παρασταίνω (Κ4)	παράστησα	παραστάθηκα	παραστημένος
πάω βλ. πηγαίνω	—	—	—
πεινῶ (Κ9)	πέинаσα	—	πεινασμένος
περνῶ (Κ9)	πέρασα	περάστηκα	περασμένος
πετυχαίνω (Κ7)	πέτυχα	—	πετυχημένος
πετῶ (Κ9)	πέταξα	πετάχτηκα	πετα(γ)μένος
πέφτω	ἔπεσα	—	πεσμένος
πηγαίνω (Κ7) πάω	πῆγα § 263	—	πηγεμένος (Κ10)
πίνω	ἤπια § 263	πιώθηκα	πιωμένος

Ένεστώτας	ΎΑορίστος		Μετοχή Παθητική
	Ένεργητικός	Παθητικός	
πλανῶ (Κ9) (πλανεύω)	πλάνεσα πλάνεψα	πλανήθηκα πλανεύθηκα	πλανημένος πλανεμένος
πλένω (Κ3)	ἔπλυνα	πλύθηκα	πλυμένος
πλέω	ἔπλευσα	—	—
πνέω	ἔπνευσα	-πνεύστηκα (ἐμ-)	-πνευσμένος (ἐμ-)
πονῶ (Κ9)	πόνεσα	-πονέθηκα (παρα- κ.ἄ.)	πονεμένος
ρουφῶ (Κ9)	ρούφηξα	ρουφήχθηκα	ρουφηγμένος
σέβομαι	—	σεβάστηκα	—
σέρνω (Κ6)	ἔσυρα	σύρθηκα	συρμένος
σπῶ (Κ9) σπάζω, σπάνω, σπάω	ἔσπασα	-σπάστηκα (ἀπο- κ.ἄ.)	σπασμένος
σπέρνω (Κ6)	ἔσπειρα	σπάρθηκα	σπαρμένος
στέκομαι (Κ3) στέκω Προστακτική στέκα (Κ8) στεκάετε Μετοχή στεκάμενος		στάθηκα Προστακτική στάσου σταθεῖτε	—
στέλνω (Κ6) -στέλλω	ἔστειλα	στάλθηκα	σταλμένος
στενοχωρῶ (Κ9)	στενοχώρησα στενοχώρεσα	στενοχωρήθηκα στενοχωρέθηκα	στενοχωρημένος στενοχωρεμένος

Ένεστώτας	Άόριστος		Μετοχή Παθητική
	Ένεργητικός	Παθητικός	
στρέφω (Κ3)	ἔστρεψα	στράφηκα § 267	στραμμένος -στρεμμένος (κατα-)
συ(γ)χωρῶ (Κ9)	συ(γ)χώρησα συ(γ)χώρεσα	συ(γ)χωρήθηκα συ(γ)χωρέθηκα	συ(γ)χωρημένος συ(γ)χωρεμένος
συναιρῶ βλ. -αιρῶ			
συνωμοτῶ	συνωμότησα συνώμοσα	—	—
σφάλλω (Κ5)	ἔσφαλα	—	ἔσφαλμένος
σχολνῶ (Κ9)	σχόλασα	—	σχολασμένος
σωπαίνω (Κ4)	σώπασα	—	σωπασμένος
σιωπῶ	σιώπησα	-σιωπήθηκα (ἀπο- κ.ᾠ.)	-σιωπημένος
τείνω (Κ3)	ἔτεινα	-τάθηκα (ἀπο- κ.ᾠ.)	—
τελῶ (Κ9) (σύν- θετο συνήθως)	τέλεσα	τελέστηκα	-τελεσμένος (συν- κ.ᾠ.)
τραβῶ (Κ9)	τράβηξα	τραβήχτηκα	τραβηγμένος
τρέπω (Κ3)	ἔτρεψα	τράπηκα § 267	-τραμμένος
τρέφω (Κ3) (θρέφω)	ἔθρεψα	τράφηκα θράφηκα § 267	θρεμμένος

Ένεστώτας	΄Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	΄Ενεργητικός	Παθητικός	
τρέχω (Κ8) Προστακτική τρέχα τρεχᾶτε	ἔτρεξα	—	—
τρῶ(γ)ω (Κ1)	ἔφαγα § 263	φαγῶθηκα	φαγωμένος
τυχαίνω (Κ7)	ἔτυχα	—	(ἀποτυχημένος)
ὑπόσχομαι	ὑποσχέθηκα	—	ὑποσχεμένος
φαίνομαι (Κ3)		φάνηκα § 267	(κακοφανισμένος)
φεύγω (Κ3) Προστακτική φεῦγε φεύγα	ἔφυγα	—	—
φθείρω (Κ3)	ἔφθειρα	φθάρηκα § 267	φθαρμένος
φοβοῦμαι (Κ10)	—	φοβήθηκα	φοβισμένος
φορῶ (Κ9)	φόρεσα	φορέθηκα	φορεμένος
φταίω § 260,1	ἔφταιξα	—	—
χαίρομαι (Κ3) Μετοχή χαρούμενος	—	χάρηκα § 267	—
χορταίνω (Κ4)	χόρτασα	—	χορτασμένος
ψέλνω (Κ6) (ψάλλω) (Κ5)	ἔψαλα	(ψάλθηκα)	ψαλμένος

Γ. Ρήματα σέ -αίνω

Ένεστώτας	Ένεργητικός Άόριστος	Παθητικός Άόριστος	Παθητική Μετοχή
α'. Μέ άόριστο σέ -ανα (-αίνω, -ανα, -νθηκα, -σμένος)			
άνασαίνω	άνάσανα	—	—
άπολυμαίνω	άπολύμανα	άπολυμάνθηκα	άπολυμασμένος
θερμαίνω	θέρμανα	θερμάνθηκα	θερμασμένος
λευκαίνω	λεύκανα	λευκάνθηκα	λευκασμένος
λιπαίνω	λίπανα	λιπάνθηκα	λιπασμένος
μιαίνω	μίανα	μιάνθηκα	μιασμένος
ξεθυμαίνω	ξεθύμανα	—	ξεθυμασμένος
ραίνω	έρανα	—	—
ρυπαίνω	ρύπανα	ρυπάνθηκα	—
σημαίνω	σήμανα	σημάνθηκα	(σε)σημασμένος
συμπεραίνω	συμπέρανα	—	—
ύγραίνω	(ύγρανα)	ύγρά(ν)θηκα	—
ύφαινώ	ύφανα	ύφάνθηκα	ύφασμένος
β'. Μέ άόριστο σέ -ανα (-αίνω, -ανα, -θηκα, -μένος)			
βασκαίνω	βάσκανα	βασκάθηκα	βασκαμένος
βουβαίνω	βούβανα	βουβάθηκα	βουβαμένος
γλυκαίνω	γλύκανα	γλυκάθηκα	γλυκαμένος
ζεσταίνω	ζέστανα	ζεστάθηκα	ζεσταμένος
κουφαίνω	κούφανα	κουφάθηκα	κουφαμένος
μαραίνω	μάρανα	μαράθηκα	μαραμένος
μοιραίνω	μοίρανα	μοιράθηκα	μοιραμένος
-μωραίνω	-μώρανα	(ξε)μωράθηκα	(ξε)μωραμένος
ξεραίνω	ξέρανα	ξεράθηκα	ξεραμένος

Ἐνεστώτας	Ἐνεργητικός Ἄοριστος	Παθητικός Ἄοριστος	Παθητική Μετοχή
πεθαίνω	πέθανα	—	πεθαμένος
πικραίνω	πίκρανα	πικράθηκα	πικραμένος
τρελαίνω	τρέλανα	τρελάθηκα	(ξε)τρελαμένος
φυραίνω	φύρανα	—	(φυραμένος)
ψυχραίνω	ψύχρανα	ψυχράθηκα	ψυχραμένος

γ'. Μέ ἄοριστο σέ -υνα

ἀκριβαίνω	ἀκρίβυνα	—	—
ἀπαλαίνω	ἀπάλυνα	—	—
βαραίνω	βάρυνα	—	βαρεμένος
βαθαίνω	βάθυνα	—	—
κονταίνω	κόντυνα	—	—
λεπταίνω	λέπτυνα	λεπτύνθηκα	(ἐκ)λεπτυσμένος
μακραίνω	μάκρυνα	ἀπομακρύνθηκα	ἀπομακρυσμένος μακρεμένος
μικραίνω	μίκρυνα	—	—
ξανθαίνω	ξάνθυνα	—	—
ὄμορφαίνω	ὄμόρφυνα	—	—
παχαίνω	πάχυνα	—	—
πλαταίνω	πλάτυνα	—	—
πληθαίνω	πλήθυνα	—	—
σγουραίνω	σγούρυνα	—	—
σκληραίνω	σκληρυνα	—	—
σκουραίνω	σκούρυνα	—	—
φαρδαίνω	φάρδυνα	—	—
φτωχαίνω	φτώχυνα	—	—
χοντραίνω	χόντρυνα	—	—

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Ἡ ἱστορία τῆς γλώσσας πού μιλάς εἶναι χαραγμένη πάνω στίς ἴδιες τίς λέξεις της πού, μιλημένες καί τραγουδισμένες χιλιάδες χρόνια τώρα ἀπό ἑκατομμύρια χεῖλη, φέρνουν ὡς ἐμάς τήν ἴδια τήν ἱστορία τοῦ ἔθνους.

Ἡ ἀρχαία
ἐλληνική
γλώσσα

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μιλοῦσαν ἀπό τόπο σέ τόπο διαφορετικά. Ἀπό τόπο σέ τόπο δηλαδή ἡ γλώσσα ἔπαιρνε καί ἄλλη μορφή, ἀποκτοῦσε ἕναν ἰδιαιτέρο τύπο, πού λεγόταν **διάλεκτος**. Στή Σπάρτη εἶχαν τή **δωρική διάλεκτο**, στήν Ἀθήνα τήν **ἀττική** καί ἄλλου ἄλλη. Αὐτό ὅμως δέν τοὺς ἐμπόδιζε καθόλου νά ἐπικοινωνοῦν καί νά συνεννοοῦνται θαυμάσια, γιατί οἱ διαφορές ἀνάμεσα στίς διαλέκτους δέν ἦταν μεγάλες. Ἡ γλώσσα τους δέν ἄλλαζε. Ἡ *μητέρα* λ.χ. ἀπό τοὺς Ἀθηναίους λεγόταν *μήτηρ*, ἐνῶ ἀπό τοὺς Σπαρτιάτες λεγόταν *μάτηρ*. Τῆ σπαρτιατική λέξη *τάν* οἱ Ἀθηναῖοι τήν ἔλεγαν *τήν*. Τόν ξέρεις τό λόγο τῆς ἀρχαίας Σπαρτιάτισσας «*ἦ τάν ἢ ἐπί τᾶς*» ἡ Ἀθηναία θά ἔλεγε στή δική της διάλεκτο: «*ἦ τήν ἢ ἐπί τῆς*» (ἦ νά φέρεις πίσω τήν ἀσπίδα ἢ νά σέ φέρουν πάνω σ' αὐτή νεκρό). Ὅπως διαπιστώνεις, οἱ διαφορές τους δέν ἦταν τόσο μεγάλες, ὥστε νά δημιουργοῦν ἄλλη γλώσσα. Δημιουργοῦσαν ἀπλῶς ἄλλη διάλεκτο.

Ἡ ἐλληνιστική
ἢ ἀλεξανδρινή
κοινή

Ὡστόσο **κοινή γλώσσα** διαμορφώθηκε ἀργότερα, μετά τήν κλασική ἐποχή, μέσα στοὺς αἰῶνες πού ἀρχίζουν τό 300 π.Χ. καί τελειώνουν τό 300 μ.Χ. περίπου. Ἡ γλώσσα αὐτή, πού γίνεται σιγά σιγά κοινή ὅλων τῶν Ἑλλήνων, προῆλθε ἀπό τήν ἀττική διάλεκτο καί μάλιστα ἀπό αὐτήν πού μιλοῦσαν στήν Ἀθήνα γύρω στά 500 - 400 π.Χ., τόν καιρό δηλαδή πού οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν φτάσει στήν πιό μεγάλη τους ἀκμή. Γιά νά

γίνει όμως ή άπτική διάλεκτος κοινή, χρειάστηκε νά πάρει λέξεις και άπό άλλες διαλέκτους, τότε πού ό Μέγας Άλέξανδρος κατακτούσε τήν Άνατολή. Έτσι ή κοινή αυτή γλώσσα έγινε μέ τόν καιρό και γλώσσα τών κατοίκων τής Άνατολής. Τή μιλούσαν και τήν έγραφαν παντού: στή Συρία, στή Μικρασία, στήν Περσία, στήν Αίγυπτο και άλλοι. Έγινε δηλαδή, όπως θά λέγαμε σήμερα, ή **διεθνής γλώσσα** τής έποχής.

Η γλώσσα αυτή μέ τόν καιρό και μέ τό άπλωμα έχασε τήν παλιά της μορφή και παρουσίασε νεωτερισμούς πού προμηνοῦσαν τή γλώσσα πού μιλούμε σήμερα. Η γλώσσα του 3ου μ.Χ. αιώνα έχει πολλά στοιχεία τής σημερινής μας γλώσσας. Δέ λένε τώρα *ὕει, ἐρυθρός, ἰχθύς*, λένε *βρέχει, κόκκινος, (ὁ)ψάρι(ον)*, όπως περίπου λέμε και σήμερα. Τέτοια δείγματα βρίσκουμε πολλά στα Εὐαγγέλια: *Βρέχει ἐπί δικαίους και ἀδίκους*, οί Ίουδαίοι έντυσαν τό Χριστό μέ *χλαμύδα κοκκίνην* γιά νά φάνε τά πλήθη στα όποια δίδασκε ό Χριστός, δέν ύπήρχαν παρά *πέντε ἄρτοι κρίθιοι και δύο ὄψαρια*.

Σίγουρα στα παραδείγματα αυτά αναγνωρίζεις λέξεις πού χρησιμοποιεῖς και σύ στον καθημερινό σου λόγο. Δίκαια λοιπόν είπαν ότι ή **κοινή** τής έποχής του Χριστου άποτελεῖ μεγάλο σταθμό τής γλωσσικής μας ιστορίας και άρχή και πρώτη έμφάνιση τής νεοελληνικής μας γλώσσας.

Οί αλλαγές συνεχίστηκαν και στα χρόνια **τά βυζαντινά**. Τότε μάλιστα γενικεύτηκαν περισσότερο. Έτσι βρίσκουμε πάρα πολλές λέξεις στή σημερινή τους μορφή: *παιδί(ν), αλώνι(ν), πατέρας, πόλη, ἄς, νά* και πολλές άλλες. Άργότερα, όταν σβήνει τό Βυζάντιο, ή γλώσσα ή ζωντανή δέ διαφέρει σχεδόν καθόλου άπό τή σημερινή, τή **νεοελληνική γλώσσα**, όπως τήν ξέρουμε άπό τά δημοτικά μας τραγούδια.

Η σημερινή μας γλώσσα έχει μοναδικές άρετές: έκφραστικότητα, εύλυγισία, δύναμη συνθετική, ικανότητα παραγωγική, πού σημαίνει ότι ανάλογα μέ τίς ανάγκες συνθέτει και παράγει λέξεις, πού έκφράζουν τό καθετί.

μονηλδδ Η
παυδδδδ

Η σχέση τής κοινής μέ τήν άρχαία και τή νέα ελληνική

Η γλώσσα κατά τά βυζαντινά χρόνια

Η νεοελληνική γλώσσα

Ἡ ἑλληνική
γλώσσα

Ἡ ἑλληνική γλώσσα ἔχει, ὅπως εἶδες, μεγάλη ἱστορία. Ἔχει τὴ μεγαλύτερη ἱστορία ἀπὸ ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς γλώσσες. Γραπτὰ τῆς μνημεῖα μαρτυροῦνται ἀπὸ τὴ 2η χιλιετία π.Χ., λογοτεχνικά πρὶν ἀπὸ 2500 χρόνια. Σ' αὐτὴ γράφτηκαν ἔργα πού δὲ θὰ γεράσουν ποτέ: ἡ ἀρχαία λογοτεχνία, τὰ Εὐαγγέλια, ἡ βυζαντινὴ καὶ ἡ νέα μας λογοτεχνία. Μ' αὐτὴν ἐκφράστηκε ὁ λαὸς μας καὶ ἔστησε τὰ δικά του μνημεῖα: τὰ παραμῦθια, τὶς παροιμίες, τὶς παραδόσεις του, τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια.

Εἶναι θησαυρός. Ὅμως τὸ γλωσσικὸ μας αὐτὸ θησαυρὸ ἔχουμε χρέος νὰ τὸν κατακτήσουμε. Καὶ γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε, χρειαζόμαστε μερικὰ βοηθήματα. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι καὶ ἡ Γραμματικὴ, τὸ βιβλίο αὐτὸ πού μέ ἀγάπη προσφέρεται στὸν Ἕλληνα μαθητὴ καὶ στὸ Ἔθνος γενικότερα.

ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΚΑΙ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ
ΤΑΣΟΥ ΜΟΥΣΤΑΦΕΛΛΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΣΤΟ ΜΑΘΗΤΗ	7

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Πρώτο κεφάλαιο — Φθόγγοι και γράμματα	11
Δεύτερο κεφάλαιο — Λέξεις και συλλαβές	18
Τρίτο κεφάλαιο — Τόνοι και πνεύματα	22
Τέταρτο κεφάλαιο — *Άλλα ὀρθογραφικά σημάδια — Στίξη — Συνομογραφίες	29
Πέμπτο κεφάλαιο — Πάθη φθόγγων	34

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

I. Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Πρώτο κεφάλαιο — Λέξεις λαϊκές και λέξεις λόγιες — Τό λεξιλόγιο τῆς Νεοελληνικῆς	42
--	----

II. Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ

Δεύτερο κεφάλαιο — Γενικά	43
Τρίτο κεφάλαιο — Παραγωγή	46
Τέταρτο κεφάλαιο — Σύνθεση	57

III. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Πέμπτο κεφάλαιο — Κυριολεξία καί μεταφορά	67
'Ομώνυμα	68
Παρώνυμα	68
Συνώνυμα	69
Ταυτόσημα	69

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Γενικά	70
--------------	----

I. ΤΑ ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Πρώτο κεφάλαιο — Τό ἄρθρο	74
---------------------------------	----

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Δεύτερο κεφάλαιο — Οί σημασίες καί τά εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν	76
Τρίτο κεφάλαιο — Τό γένος τῶν οὐσιαστικῶν	78
Τέταρτο κεφάλαιο — Ὁ ἀριθμός τῶν οὐσιαστικῶν	80
Πέμπτο κεφάλαιο — Κλίση τῶν οὐσιαστικῶν	81
(Κλίση ἀρσενικῶν	83
Κλίση θηλυκῶν	91
Κλίση οὐδετέρων)	98
Ἑκτο κεφάλαιο — Ἄνωμαλα οὐσιαστικά	103

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

Ἑβδομο κεφάλαιο — Ἡ κλίση τῶν ἐπιθέτων	108
Ἄογδο κεφάλαιο — Παραθετικά	117
Ἐνατο κεφάλαιο — Τά ἀριθμητικά	125
Δέκατο κεφάλαιο — Οἱ ἀντωνυμίες	130

ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ

Γενικά	141
Ἐνδέκατο κεφάλαιο — Διαθέσεις καί φωνές	142
Δωδέκατο κεφάλαιο — Ἐγκλίσεις καί χρόνοι — Ἀριθμοί καί πρόσωπα	146

Δέκατο τρίτο κεφάλαιο — Τά στοιχεῖα τοῦ σχηματισμοῦ	153
Δέκατο τέταρτο κεφάλαιο — Οἱ συζυγίαι	159
Δέκατο πέμπτο κεφάλαιο — Τά θέματα	176
Α. — Τό ἐνεστωτικό θέμα	176
Β. — Τό θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου	178
Γ. — Τό θέμα τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου καί τῆς παθητικῆς μετοχῆς	184
Δέκατο ἕκτο κεφάλαιο — Ρήματα ἑλλειπτικά, ἀπρόσωπα, ἀνώμαλα	190
Δέκατο ἕβδομο κεφάλαιο — Οἱ μετοχές	191

II. ΤΑ ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Πρῶτο κεφάλαιο — Ἐπιρρήματα	193
Δεύτερο κεφάλαιο — Προθέσεις	199
Τρίτο κεφάλαιο — Σύνδεσμοι	201
Τέταρτο κεφάλαιο — Ἐπιφωνήματα	205

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

I. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

Α. — Δίψηφα σύμφωνα <i>μπ, ντ, γκ</i> σέ ξένες λέξεις	211
Β. — Λέξεις πού παίρνουν δασεία	212
Γ. — Συμφωνικά συμπλέγματα	214
Δ. — Πίνακας λέξεων μέ δύο σύμφωνα ὅμοια ἢ μέ ἕνα σύμφωνο (καί μέ <i>ντζ</i>)	218
Ε. — Καταλήξεις οὐσιαστικῶν	223
ΣΤ. — Καταλήξεις ἐπιθέτων	228
Ζ. — Καταλήξεις ρημάτων	230
Η. — Καταλήξεις ἐπιρρημάτων	234

II. ΑΝΩΜΑΛΑ ΡΗΜΑΤΑ

Α. — Κατηγορίες ἀνώμαλων ρημάτων	235
Β. — Κατάλογος ἀνώμαλων ρημάτων	238
Γ. — Ρήματα σέ <i>-αίνω</i>	248

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ	250
---------------------------------------	-----

700

Τὰ αντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἐκτύπων στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 19/46 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ Α', 1976 (VIII)—ΑΝΤΙΤΥΠΑ 950.000—ΣΥΜΒΑΣΙΣ 2760/12-8-76

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ ΑΣΠΙΩΤΗ-ΕΛΚΑ Α.Ε.

